

การประมวลองค์ความรู้และการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นางสาวหทัยรัตน์ เหล็กกล้า

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2549

ISBN 974-14-2416-7

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE STATE OF THE ART REVIEW AND USAGE OF DEVELOPMENT COMMUNICATION THESIS
CHULALONGKORN UNIVERSITY

Miss Hatairat Lekkla

สถาบันวิทยบริการ
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
For the Degree of Master of Arts Program in Development Communication

Department of Public Relations

Faculty of Communication Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2006

ISBN 974-14-2416-7

Copyright of Chulalongkorn University

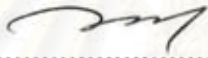
หัวข้อวิทยานิพนธ์	การประมวลองค์ความรู้และการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์สาขาวิชา นิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
โดย	นางสาวหทัยรัตน์ เหล็กกล้า
สาขาวิชา	นิเทศศาสตร์พัฒนาการ
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ อุบลวรรณ เปรมศรีรัตน์

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารบัณฑิต

..... คณบดีคณะนิเทศศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร. อุบล เบ็ญจรงค์กิจ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ พัทธนี เขจรธยา)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ อุบลวรรณ เปรมศรีรัตน์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. กาญจนา แก้วเทพ)

สํานักวิทยานิพนธ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัตถ์วิรัตน์ เหล็กกล้า: การประมวลองค์ความรู้และการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์สาขาวิชา
นิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (THE STATE OF THE ART REVIEW AND
USAGE OF DEVELOPMENT COMMUNICATION THESIS CHULALONGKORN UNIVERSITY)
อาจารย์ที่ปรึกษา: รศ. อุบลวรรณ เปรมศรีรัตน์, 212 หน้า, ISBN 974-14-2416-7

การวิจัยเรื่อง ‘การประมวลองค์ความรู้และการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย’ มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อประมวลองค์ความรู้ที่ได้จากวิทยานิพนธ์ สาขาวิชานิเทศ
ศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ปีการศึกษา 2540-2546 2. เพื่อวิเคราะห์ประเด็นองค์
ความรู้ทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตที่พบว่ามีการศึกษาในวิทยานิพนธ์ สาขาวิชานี้ จำนวนมาก
ที่สุด 3. เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์ และสำรวจช่องทางการเผยแพร่วิทยานิพนธ์ งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิง
คุณภาพ โดยการศึกษาจากเอกสาร คือ ศึกษาจากวิทยานิพนธ์ สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2540-
2546 จำนวน 363 เล่ม และวิเคราะห์เฉพาะด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต จำนวน 72 เล่ม ประกอบกับการสัมภาษณ์
แบบเจาะลึกผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้ประโยชน์ และช่องทางเผยแพร่วิทยานิพนธ์

ผลจากการวิจัย พบว่า

- 1) ในภาพรวมมีการศึกษาประเด็นทางการสื่อสารเพื่อการพัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตมากที่สุด
รองลงมาเป็นการศึกษาด้านเศรษฐกิจ ธุรกิจ และอุตสาหกรรม สำหรับประเด็นทางการสื่อสาร มีการศึกษาผลของการ
สื่อสารมากที่สุด รองลงมาจะเป็นประเด็นด้านทั้งกระบวนการสื่อสาร และ ด้านผู้รับสาร ตามลำดับ
- 2) งานวิจัยทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตศึกษาประเด็นที่เกี่ยวกับสหศาสตร์มากที่สุด โดยใช้ทฤษฎีการ
สื่อสารแนวปรัชญาวิทยาศาสตร์ และระเบียบวิธีวิจัยเชิงสำรวจที่ใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากกลุ่มประชาชน
ทั่วไป ซึ่งคัดเลือกด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบจัดกลุ่มตามลำดับขั้น แบบหลายชั้นคอนและใช้สถิติเชิงบรรยาย
มากที่สุด สำหรับข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา พบจากประเด็นด้านผลของการสื่อสารมากที่สุด
- 3) การใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่จะเป็นประโยชน์เชิงวิชาการ ทั้งต่อสถาบันสนับสนุนทุน
วิจัย ตัวผู้วิจัยและผู้อ่านวิทยานิพนธ์ รวมทั้งต่อวงการวิจัยในอนาคต และนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงใน
โครงการวิจัยต่างๆ เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะการทำวิจัย อีกทั้งยังเป็นแนวทางศึกษาต่อหรือใช้ในการ
ทำงานได้ สำหรับช่องทางเผยแพร่วิทยานิพนธ์ที่ใช้ มีหลายรูปแบบได้แก่ รูปเล่มวิทยานิพนธ์ สื่อ
สิ่งพิมพ์ เช่นวารสาร เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ กิจกรรมทางวิชาการ สื่อมวลชน ฯลฯ เป็นต้น

ภาควิชา.....การประชาสัมพันธ์..... ลายมือชื่อนิติศ.....
 สาขาวิชา...นิเทศศาสตร์พัฒนาการ..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
 ปีการศึกษา.....2549.....

4785145128: MAJOR DEVELOPMENT COMMUNICATION

KEYWORD: DEVELOPMENT COMMUNICATION / THESIS REVIEW

HATAIRAT LEKKLA: THE STATE OF THE ART REVIEW AND USAGE OF

DEVELOPMENT COMMUNICATION THESIS CHULALONGKORN UNIVERSITY. THESIS

ADVISOR: ASSOC. PROF.UBOLWAN PRAMSRIRAT, 212 pp. ISBN 974-14-2416-7

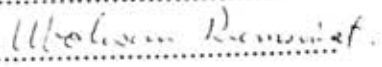
This Documentary Research regarding "The State of The Art Review and Usage of Development Communication Thesis Chulalongkorn University" was aimed as follows: 1. to gather the art review from development communication thesis Chulalongkorn University during 1997-2003. 2. To analyse the knowledge of medical health and the quality of living which was found it was the most field of studies among the aforesaid thesis. 3. To learn the usage and survey channels of disseminating thesis.

This research was undertaken through qualitative by studying from development communication thesis since 1997-2003 amounting to 363 theses and analysed especially on medical health and the quality of living among to 72 theses. In addition, this research comprised of the interview from related persons who participated in the usage and promote these thesis.

Results were concluded as following:

1. In general, there were the most studies of communication to develop medical health and quality of living. The studies of economy business and industry are the second ranking. Regarding the communication issue, the most studies were the result of communication and the second and the third rank were the process of communication and the receiver respectively. 2. the most regard of medical health and quality of living regarded narcotic, they were done by adopting the thesis of science philosophy and research method by the survey which was collect data from general group of person. Most of them randomed by classified in multi step and used inferential statistic to analyse data. The effect of communication was the most major findings in this study. 3. The usage from thesis mostly in terms of academic both to the institution who supported research, to research and to the other reader. It also provides the benefit and guideline for future research and practically usage among other research projects to develop knowledge and research skill or being adapted to work. There were many channels to disseminate thesis such as the package of the thesis, printing media such as journal, new communication technology, mass media and activity etc.

Department ..... Public Relations ..... Student's signature.....

Field of study...Development Communication...Advisor's signature.....

Academic year.....2006.....

กิตติกรรมประกาศ

การจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะไม่สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี หากปราศจากผู้ให้การสนับสนุนทุกท่าน ที่เสมือนเป็นส่วนหนึ่งของการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงใคร่ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์อุบลวรรณ เปรมศรีรัตน์ อาจารย์ที่ปรึกษา ที่กรุณาให้คำชี้แนะ ให้คำปรึกษาในการทำวิทยานิพนธ์มาโดยตลอด และให้โอกาสได้เป็นวิทยากรนำเสนอผลงานวิจัยจากส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ซึ่งถือเป็นเวทีการนำเสนอผลงานครั้งแรกของผู้วิจัยและถือเป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง นอกจากนี้ผู้วิจัย ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์พัชนี เชยจรรยา และรองศาสตราจารย์ ดร. กาญจนา แก้วเทพ ที่กรุณาเป็นประธานกรรมการ และกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งไม่เพียงแค่นั้น ทั้งสองท่านยังกรุณาให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งทำให้งานวิจัยครั้งนี้สมบูรณ์และมีคุณค่ามากยิ่งขึ้น ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. สราวุธ อนันตชาติ รองศาสตราจารย์ ดร. ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และรองศาสตราจารย์ ดร. รัตยา โตควนิษฐ์ ที่ให้ประสบการณ์การทำงานซึ่งมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้วิจัย ขอขอบพระคุณอาจารย์ที่เคารพทุกท่านทั้งที่ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ และโรงเรียนราชินีบน ที่อบรมสั่งสอน ให้ผู้เขียนมีความรู้ และประสบการณ์ที่ดีมาจนบัดนี้

ขอบคุณ พี่อ้อย ฝน พี่ส้ม พี่นา บาส บิว ดีนา เกด กบ แพท ที่ช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์นี้และเฮฮากันมาตลอด ขอขอบคุณเพื่อนๆ Dev. Com. 27 ที่น่ารักทุกคนที่ทำให้การเรียนปริญญาโทของผู้เขียนมีความสุขมาก ขอขอบคุณพี่ๆที่ห้องสมุด พี่อ้ม พี่นุช พี่ฝน พี่แมว พี่อ้อย ที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการค้นคว้า และให้คำแนะนำในหลายๆเรื่อง ซึ่งมีส่วนสำคัญที่ช่วยให้ผู้เขียนได้รับข้อมูลที่มีประโยชน์อย่างมากในการทำวิทยานิพนธ์ และขอบคุณเจ้าของทฤษฎี งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ทุกๆเล่ม ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลในผลงานของท่านต่อการศึกษาและงานวิจัยอื่นๆ ซึ่งมีประโยชน์อย่างยิ่งในงานวิจัยครั้งนี้

ขอบคุณกำลังใจและความห่วงใย จากมิกะ พิรา พี่โน้ต น้ำตาล ดาว เดือน วุ่น และเพื่อนๆ ราชินีบน และนิเทศฯ ม.กรุงเทพที่ยังมีให้กันเสมอจนทำให้ผู้เขียนสามารถประสบความสำเร็จมาจนถึงวันนี้ได้

ขอบคุณจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่มอบโอกาสและความสำเร็จนี้ให้กับผู้เขียน ขอขอบคุณ ความตั้งใจ ความพยายาม และความอดทนที่มีส่วนสำคัญในการพาผู้เขียนให้ผ่านพ้นอุปสรรคต่างๆ มาได้จนถึงวันนี้ ขอขอบคุณพี่เต้ กับพี่ต๊าก สำหรับความช่วยเหลือและความห่วงใยที่มีมาโดยตลอด ทำยสุดขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ บุคคลที่เคารพรักรยิ่งที่ให้การสนับสนุน รวมทั้งเป็นแรงผลักดันและกำลังใจที่สำคัญของผู้เขียนเสมอมา

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ

บทที่

1. บทนำ

1.1	ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2	วัตถุประสงค์การวิจัย.....	11
1.3	ปัญหานำการวิจัย.....	11
1.4	ขอบเขตการวิจัย.....	11
1.5	นิยามศัพท์.....	12
1.6	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	15

2. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1	แนวคิด และทฤษฎี เกี่ยวกับการสื่อสาร.....	16
2.2	แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนา.....	34
2.3	แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับงานวิจัย.....	40
2.4	แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาวิจัยงานสาธารณสุขเชิงสังคมศาสตร์.....	61
2.5	แนวคิด เกี่ยวกับการบริหารจัดการความรู้.....	65
2.6	แนวคิด เกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของแหล่งสาร.....	73
2.7	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	76

3. ระเบียบวิธีวิจัย

3.1	แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย.....	80
3.2	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	81

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	82
3.4 ความน่าเชื่อถือของเครื่องมือ.....	82
3.5 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	84
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	85
3.7 วิธีการนำเสนอ.....	86
4. สรุปผลการวิจัย	
4.1 <u>ส่วนที่ 1</u>	
แสดงผลการวิจัยเกี่ยวกับรายละเอียดทั่วไปเกี่ยวกับวิทยานิพนธ์.....	87
4.2 <u>ส่วนที่ 2</u>	
แสดงผลการวิจัยเกี่ยวกับ รายละเอียดเฉพาะวิทยานิพนธ์ทางการสื่อสาร	
เพื่อการพัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตที่พบว่ามีการทำวิจัยด้าน	
นี้มากที่สุด.....	145
4.3 <u>ส่วนที่ 3</u>	
การนำเสนอข้อมูล ที่ได้จากการสัมภาษณ์ บุคคลากรในหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยว	
ข้องกับงานวิจัย ทั้งการประยุกต์ใช้และการเผยแพร่งานวิจัย.....	159
5. สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปผลการวิจัยและการอภิปราย.....	168
5.2 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย.....	210
5.3 ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต.....	212
รายการอ้างอิง.....	213
ภาคผนวก ก.....	216
ภาคผนวก ข.....	222
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	224

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1. แสดงจำนวนและร้อยละของวิทยานิพนธ์ สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการทั้งหมด โดยจำแนกตามปีการศึกษา ตั้งแต่ ปี 2540-2546.....	89
2. แสดงจำนวนและร้อยละ ของวิทยานิพนธ์ โดยจำแนกตามการศึกษาตามหลักการสื่อสาร เพื่อการพัฒนาในด้านต่างๆ.....	90
3. แสดงจำนวนและร้อยละของประเด็นที่ศึกษาของวิทยานิพนธ์ทั้งหมด โดยแบ่งประเด็น ตามองค์ประกอบของการสื่อสาร.....	92
4. แสดงรายชื่อ หัวข้อวิทยานิพนธ์ตามกรณีศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเพื่อพัฒนา ด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต.....	94
5. แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในวิทยานิพนธ์ทางการสื่อสารเพื่อ การพัฒนาด้านสาธารณสุข และคุณภาพชีวิต.....	95
6. แสดงจำนวนและร้อยละของประเภทของวิธีวิจัยที่ใช้ศึกษาในวิทยานิพนธ์.....	97
7. แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มประชากรเป้าหมายที่ศึกษา.....	98
8. แสดงจำนวนและร้อยละของวิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	101
9. แสดงจำนวนและร้อยละของวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์.....	102
10. แสดงจำนวนและร้อยละวิธีการวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูลในการศึกษา.....	103
11. แสดงผลการประมวลข้อค้นพบที่ได้จากผลงานวิจัยตามองค์ประกอบของการสื่อสาร.....	104
12. แสดงหัวข้อที่ศึกษาเกี่ยวกับผู้ส่งสาร 9 เรื่อง.....	106
13. แสดงหัวข้อที่ศึกษาเกี่ยวกับสาร (เนื้อหา) 15 เรื่อง.....	111
14. แสดงหัวข้อที่ศึกษาเกี่ยวกับช่องทางการสื่อสาร 25 เรื่อง.....	116
15. แสดงหัวข้อที่ศึกษาเกี่ยวกับผู้รับสาร 34 เรื่อง.....	124
16. แสดงหัวข้อที่ศึกษาเกี่ยวกับผลของการสื่อสาร 37 เรื่อง.....	132
17. แสดงหัวข้อที่ศึกษาเกี่ยวกับทั้งกระบวนการสื่อสาร 14 เรื่อง.....	141

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

สภาพการณ์ของประเทศไทยในขณะนี้ เป็นช่วงเวลาที่กำลังมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการพัฒนาที่มีการเปลี่ยนทิศทางไปจากเดิมที่เป็นการพึ่งพาทั้งด้านแนวคิด และแนวทางการปฏิบัติ รวมไปถึงทรัพยากรบางประการจากภายนอกประเทศ ให้กลายมาเป็นการพัฒนาตามแนวทางการพึ่งตนเอง แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และแนวทางประชาสังคม ที่เป็นเช่นนี้เพราะรัฐบาลต้องการให้ประชาชนได้มีการพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นจากแต่ก่อน จึงได้มีการกำหนดไว้เป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เริ่มจากฉบับที่ 1 ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 และมีการพัฒนามาเรื่อยจนกระทั่งถึงปัจจุบัน (ฉบับที่ 9)

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยในช่วงเวลาที่ผ่านมานั้น ได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน และการเปลี่ยนแปลงสภาพของสังคมและเศรษฐกิจอย่างใหญ่หลวง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็มีทั้งส่วนที่เป็นความสำเร็จ และส่วนที่ยังเป็นปัญหาอยู่ เช่น ปัญหาความยากจน ไร้การศึกษา สุขภาพอนามัยไม่ดี ตลอดจนสภาพวิกฤติทางการเงิน และสภาพถดถอยทางเศรษฐกิจ เป็นต้น แม้ว่าปัญหาเหล่านี้จะเป็นปรากฏการณ์ที่สามารถเกิดขึ้นได้ในหลายๆ ประเทศก็ตาม แต่ต้องยอมรับว่า ในบางประเทศได้รับผลกระทบและเกิดปัญหาไม่มากนัก ในขณะที่อีกหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยมีสภาพวิกฤติที่รุนแรง และเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่ออย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นปัจจัยสำคัญ ในการกำหนดนโยบายแผนพัฒนา และโครงการพัฒนาต่างๆ ที่ดำเนินการพัฒนามาตลอด ดังที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในเวลานี้

ตลอดระยะเวลาของการพัฒนาที่ผ่านมานั้น ปรากฏว่าแผนพัฒนาต่างๆ ตลอดจนโครงการพัฒนาที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ยังมิได้สัมฤทธิ์ผลตรงตามเป้าหมายที่ได้วางไว้อย่างเต็มที่ มูลเหตุแห่งความไม่สัมฤทธิ์ผลนั้นมีอยู่หลายประการด้วยกัน แต่มูลเหตุหนึ่งซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปก็คือ ความล้มเหลวหรือหย่อนประสิทธิภาพของระบบการสื่อสารในระดับต่างๆ ที่แนบเนื่องอยู่กับแผนพัฒนา หรือโครงการพัฒนาเหล่านั้น โครงการส่วนมากจำเป็นต้องได้รับการยอมรับจากมวลชน ทั้งทางด้านการยอมรับที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติและยอมรับที่จะร่วมมือปฏิบัติ มิฉะนั้น

แล้วก็จะไร้ผล แต่ปรากฏว่า มหาชนส่วนมากที่จะต้องเกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนานั้นๆ หาได้มีโอกาสรับทราบข่าวสารอันจำเป็นเพื่อการเปลี่ยนทัศนคติ และการร่วมมือปฏิบัติโดยทั่วถึงอย่างทันที่ทั้งที่ และด้วยความเข้าใจอย่างแท้จริงเท่าที่ควรไม่ โครงการที่ได้ใช้ทรัพยากรจำนวนมากมาเป็นอันมากจึงล้มเหลว หรือได้รับผลตอบแทนไม่คุ้มค่า (บำรุงสุข สีหอำไพ, 2520 : 2-3)

นอกจากนี้ในช่วงที่เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ปัจจัยหลักที่นำไปสู่ความล้มเหลวทางการเงินและเศรษฐกิจ คงหนีปัจจัยด้านข่าวสารหรือสารสนเทศไปไม่ได้ ซึ่งมีส่วนทำให้คนส่วนใหญ่ของประเทศหลงผิด หลงทาง จากการใช้ข้อมูลข่าวสารที่มีส่วนที่ไม่ใช่ข้อเท็จจริง(Fact) และไม่เป็นความจริง (Truth) ซึ่งในยุคสารสนเทศ ทิศทางการบริหารงานไม่ว่าในระดับใด ควรจะถูกกำหนดโดยข่าวสารที่ทันต่อเหตุการณ์ ข่าวสารที่ถูกต้องแม่นยำและที่ไม่เป็นภาพลวงตา ซึ่งในประเทศที่เจริญกว่าและมีความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจมากกว่า มักมีความได้เปรียบทางข่าวสาร ทั้งจากเทคโนโลยีสารสนเทศที่เหนือกว่า และจากความถูกต้องของข่าวสารที่ได้จากการค้นคว้าวิจัยและการพัฒนา ความสำคัญของข้อมูลข่าวสารดังกล่าว ตรงกับที่แนวคิดของ Lerner ที่กล่าวไว้ว่า

“การพัฒนาเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ไม่สามารถดำเนินไปได้ ถ้าไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเพียงพอจากเครือข่ายของการสื่อสาร ด้วยเหตุนี้ ถ้าหากมีการนำการสื่อสารมาใช้ให้ถูกต้องและเพียงพอแล้ว ก็จะสามารถช่วยส่งเสริมการพัฒนาของประเทศได้อย่างมาก อาจกล่าวได้ว่า การสื่อสารเป็นทั้งดัชนีของการพัฒนาและเครื่องมือหรือวิธีการของการพัฒนาสังคม” (Daniel Lerner, 1958)

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้น อาจกล่าวได้ว่า การสื่อสาร ถือเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาสังคม ดังนั้น หากการพัฒนา มีการปรับเปลี่ยนทิศทางไปสู่แนวทางการพึ่งตนเองและประชาสังคมแล้ว การสื่อสารก็จำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนตามไปด้วย ดังตัวอย่างของการปรับเปลี่ยนที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ แนวคิดที่จำกัดความคำนิยามของ “การสื่อสารเพื่อพัฒนา” ซึ่งแต่เดิมเคยมุ่งเน้นแต่เรื่องการใช้การสื่อสารมวลชนในการพัฒนา ได้หันเหมาสู่ความสนใจการใช้สื่อประเภทอื่นที่มีอยู่ในสังคม เช่น สื่อบุคคล สื่อพื้นบ้าน เครือข่ายการสื่อสาร สื่อกิจกรรม ประเพณี หรือสื่อเฉพาะกิจขนาดเล็กๆ รวมทั้งการเพิ่มความสนใจมากขึ้น ในเรื่องของกลยุทธ์การสร้างเนื้อหา (Message Strategy) ที่มาทดแทนความเชื่อในอำนาจของ “ตัวสื่อ” (Media Strategy) อย่างที่เคยเป็นมา

จากการปรับเปลี่ยนทิศทางการพัฒนาและการสื่อสารดังกล่าว จึงส่งผลถึงรากฐานสำคัญของการพัฒนาสังคม ซึ่งก็คือ สถาบันการศึกษา ที่มีหน้าที่หลักในการสร้างความรู้ทางวิชาการและสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ๆ เพื่อชี้นำสังคมไปสู่การพัฒนาในอนาคต โดยเฉพาะในด้านการสื่อสาร ได้มีการศึกษาในเรื่องของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาขึ้น เป็นสาขาหนึ่งที่ใช้ชื่อว่า นิเทศศาสตร์พัฒนาการ

นิเทศศาสตร์พัฒนาการ พัฒนามาจากทฤษฎีในการใช้การสื่อสารมวลชน เพื่อส่งเสริมเกษตรกรรมและพัฒนาชนบท เป็นแนวความคิดและแนวทางปฏิบัติใหม่ในวิชาการสื่อสาร ซึ่งเป็นความพยายามที่จะใช้กระบวนการสื่อสารและศักยภาพของสื่อต่างๆ ที่มีอยู่เป็นเครื่องมือ และตัวเร่งเพื่อก่อให้เกิดผลในการพัฒนาบุคคล พัฒนาชุมชน พัฒนาชนบท และพัฒนาประเทศเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนโดยรวม ดังนั้นจึงเป็นสาขาวิชาที่ประยุกต์เอาทฤษฎีการสื่อสารมาใช้เพื่อจุดมุ่งหมายเฉพาะในการพัฒนา หรือยกระดับความเป็นอยู่ของบุคคลและสังคมให้ดีขึ้น โดยอาศัยยุทธวิธีทางนิเทศศาสตร์ทุกรูปแบบ เพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมาย กล่าวคือ จะนำสื่อต่างๆ ทั้งสื่อมวลชน สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อภาพนิ่ง สื่อการแสดง ตลอดจนสื่อบุคคลมาใช้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการพัฒนาอย่างเต็มที่ (พีระ จิระโสภณ, 2521 : 7)

ปัจจุบัน โครงการศึกษาด้านนิเทศศาสตร์พัฒนาการ ได้เปิดทำการสอนอยู่ในระดับมหาวิทยาลัยในหลายประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในประเทศที่กำลังพัฒนา เช่น สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ และสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ซึ่งวิทยาการแขนงนี้ ได้รับการสนับสนุนเป็นพิเศษจากองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมของสหประชาชาติ (UNESCO) ที่เล็งเห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นอย่างยิ่งของวิทยาการด้านนี้

สำหรับประเทศไทยเรานั้น การศึกษาในเรื่องของการสื่อสารและการพัฒนาเกิดขึ้นในช่วงตั้งแต่ พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา โดยเริ่มจากการเปิดสอนในสาขา นิเทศศาสตร์พัฒนาการ ในระดับปริญญาโทที่คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในพ.ศ. 2521 เป็นแห่งแรก จึงทำให้เกิดคำว่า “นิเทศศาสตร์พัฒนาการ” หรือ สื่อสารพัฒนาการ หรือ สื่อสารการพัฒนาขึ้น แปลมาจากภาษาอังกฤษว่า “Development Communication” ซึ่งแปลตามรูปศัพท์ หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นความหมายที่กว้าง ถ้าหากจะจำกัดให้ชัดเจนลงไปนั้น ช่วงแรกคือ ประมาณ พ.ศ. 2520-2530 กว้างๆ นั้น คำว่า นิเทศศาสตร์พัฒนา หรือการสื่อสารเพื่อการพัฒนา จะหมายถึง การนำเอาการสื่อสารทุกรูปแบบมาช่วยส่งเสริม สนับสนุน

กระบวนการพัฒนาประเทศ ได้แก่ พัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม ทั้งนี้เพราะประเทศที่กำลังพัฒนา เช่นประเทศไทยในขณะนั้น มีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องกระตุ้นกระบวนการพัฒนาประเทศให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการ ผู้บริหารเห็นว่า การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยผลักดันให้กระบวนการพัฒนาประเทศสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ต่อมาได้เปลี่ยนแนวคิดให้กว้างขึ้น โดยที่การพัฒนาดังกล่าวนั้น มิได้หมายถึงเฉพาะการพัฒนาประเทศ ซึ่งเป็นหน้าที่รับผิดชอบของหน่วยงานรัฐบาล หรือองค์กรที่มีได้หวังผลกำไร แต่หมายรวมถึง การนำความรู้ในการสื่อสารมาใช้ในการพัฒนาโดยทั่วไป โดยไม่จำกัดว่าจะเป็นการในระดับประเทศหรือในระดับย่อยลงมา เช่น ในหน่วยงานหรือองค์กรที่หวังประโยชน์ของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาในหน่วยงานของตนเอง ก็ได้มีการศึกษาและนำทฤษฎีไปประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์ในการทำงานพัฒนา (อุบลวรรณ ปิติพัฒนะโฆษิต, 2545 : 2)

สำหรับขอบเขตในการศึกษาของสาขาวิชานี้ จะเน้นการศึกษาพิจารณาเฉพาะ ทฤษฎีทางนิเทศศาสตร์ (Communication Theory) และ นิเทศศาสตร์ (Communication Strategy) เพื่อพัฒนาประเทศ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง การศึกษา การสาธารณสุข และการอนามัย ทั้งนี้เพื่อให้การพัฒนาโครงการต่างๆ อันมีขอบเขตกว้างเหล่านี้ ได้บรรลุเป้าหมายด้วยความรวดเร็ว และสัมฤทธิ์ผลเต็มที่ วิชาแขนงนี้จะอำนวยความสะดวกแก่งานพัฒนาการระดับประเทศทุกโครงการ ทั้งในด้านการวางแผนนโยบายการพัฒนา และในด้านกลยุทธ์เกี่ยวกับการใช้การสื่อสารต่างๆ เพื่อการพัฒนาให้ได้ผลเต็มที่ รวมตลอดทั้งในด้านการประเมินผล และการวิเคราะห์ข้อบกพร่องและอุปสรรคต่างๆ ของแผนและโครงการ (คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521 : 2)

การศึกษาในระดับสูง เช่น ในระดับปริญญาโทและปริญญาเอกนั้น เป็นการศึกษาเฉพาะในสาขาวิชาที่ผู้ศึกษามีความสนใจเท่านั้น เพื่อให้มีความรู้ความชำนาญในวิชานั้นๆ อย่างแท้จริง โดยผู้ศึกษาจะต้องแสวงหาความรู้ใหม่ๆ นอกจากตำราและคำสอนในห้องเรียนแล้ว จะต้องรู้จักคิดอย่างมีหลักการ เหตุผล และทำการวิจัยเพื่อเพิ่มเติมความรู้ในเรื่องที่ตนสนใจใคร่รู้ เพื่อที่จะสามารถตอบปัญหาหรือข้อข้องใจต่างๆ ได้ ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาในระดับมหาบัณฑิต และดุษฎีบัณฑิต จึงต้องทำการวิจัยในรูปของวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้กำหนดไว้ในหลักสูตรเพื่อ

1. ให้โอกาสและเสรีภาพแก่ผู้ศึกษาในการค้นหาข้อเท็จจริง และทดสอบความรู้ของเนื้อหาทางวิชาการ
2. เป็นการเริ่มต้นวิธีการศึกษาด้วยตัวเองตามลำพัง (Independent Study)
3. เป็นการหัดค้นคว้าโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method)
4. เป็นการฝึกหัดให้มีนิสัยรู้จักคิด แสวงหาความคิดเห็น มีความคิดริเริ่ม มีเหตุผลและดำเนินงานตามขั้นตอนอย่างมีระเบียบแบบแผนและมีความสามารถในการแก้ปัญหาต่างๆ

การกำหนดขอบเขตการศึกษาดังกล่าวนั้น ก็เนื่องมาจากพัฒนาการทางการศึกษา ที่ได้มีการนำการวิจัย ซึ่งเป็นการแสวงหาข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อเรียนรู้คำตอบเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ที่ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ และช่วยให้มนุษย์สามารถเข้าใจที่มาของปัญหาต่างๆ และนำไปสู่ทางแก้ไข ปัญหาได้ตรงกับความเป็นจริง มาใช้ในระบบการศึกษามากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในมหาวิทยาลัยของรัฐที่มีการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษา และมีสถาบันวิจัยเฉพาะสาขาอยู่ ซึ่งจะต้องเป็นแหล่งความรู้หรือปุมปัญญาในสาขาวิชาต่างๆ และเป็นสถานที่ทำการวิจัยและพัฒนาที่มุ่งแก้ปัญหาของภาคเอกชนขนาดกลางและขนาดเล็ก รวมไปถึงปัญหาของราชการและประชาชน ตลอดทั้งยังเป็นที่ผลิตนักวิจัยรุ่นใหม่ ในระดับปริญญาโทและเอก

ดังนั้น การทำวิจัยจึงเข้ามามีบทบาทและมีส่วนสำคัญในการศึกษามากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการถือกำเนิดขึ้นของพระราชบัญญัติกองทุนสนับสนุนการวิจัย พ.ศ. 2541 ซึ่งเป็นที่มาของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) หรือ The Thailand Research Fund (TRF) ในสมัยรัฐบาล ฯพณฯ อานันท์ ปันยารชุน ด้วยเหตุผลประการสำคัญที่ว่า การวิจัยที่มีประสิทธิภาพในด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ และการนำผลของการวิจัยดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ เป็นการจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวิชาการของประเทศ แต่ในปัจจุบันการวิจัยและการใช้ประโยชน์จากผลของการวิจัย ดังกล่าว ยังไม่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนในด้านงบประมาณจากรัฐบาล อย่างเพียงพอ สมควรจัดตั้งกองทุนสนับสนุนการวิจัยขึ้นเป็นอิสระจากระบบราชการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยและการใช้ประโยชน์จากผลของการวิจัยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต่อเนื่องและเอื้อต่อการวิจัยเพื่อประโยชน์สูงสุด จึงจำเป็นต้องตรา เป็นพระราชบัญญัติและตั้งเป็นสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยขึ้น ซึ่งจากพระราชบัญญัติดังกล่าวจึงทำให้มีการวางยุทธศาสตร์ และการดำเนินงานเพื่อให้หน่วยงาน สถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชนใช้เป็นแนวทางในการวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศ ตามแนวทางที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้วางไว้ ซึ่งมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

"การวิจัย" หมายความว่า การค้นคว้าโดยการทดลอง สืบค้น หรือการศึกษาตามหลักวิชาการเพื่อให้ได้ข้อมูล ความรู้ รวมทั้งการพัฒนา ผลิตภัณฑ์และกระบวนการต่าง ๆ อันจะสามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ทาง เศรษฐกิจ สังคม วิชาการ หรือเป็นพื้นฐานของการพัฒนาประเทศในด้าน ต่าง ๆ ต่อไป

วิสัยทัศน์ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย คือ เป็นองค์กรที่สร้างสรรค์ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่ สังคมที่มีปัญญา สามารถใช้ความรู้จัดการกับศักยภาพ และ โอกาส เพื่อกำหนดอนาคตของตนเองทั้งในระดับ ท้องถิ่น และระดับประเทศ

นโยบายการดำเนินงาน ของ สกว.

กล่าวโดยรวมจะเห็นว่า สกว. ได้สร้างงานใน 3 ส่วนหลักๆ คือ สร้างงานวิจัยที่นำไปสู่การใช้ประโยชน์ สร้างนักวิจัยรุ่นต่างๆ และสร้างระบบบริหารงานวิจัยที่มีคุณภาพ แต่เนื่องจากในอดีตงานวิจัยในประเทศไทยขาดการจัดการที่ดี ทำให้งานที่ทำเสร็จแล้วส่วนใหญ่ “ขึ้นหิ้ง” สกว. จึงได้พัฒนาระบบบริหารจัดการงานวิจัยประเภท R&D โดยยึด “ผู้ใช้” เป็นตัวตั้ง ทำให้งานส่วนใหญ่ นำมาสู่การใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งงานวิจัยที่ใช้ประโยชน์แบ่งเป็น 4 ด้านด้วยกันคือ

1. การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์
2. การใช้ประโยชน์เชิงนโยบาย
3. การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ
4. การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ

1. การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ เป็นงานวิจัยที่สร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดรายได้ ทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งสนับสนุนให้ภาคเอกชนนำผลวิจัยไปผลิตจำหน่าย โดยมีการแบ่งผลประโยชน์แก่นักวิจัยและ สกว. งานวิจัยจำนวนมากไม่น้อยที่นำไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น เครื่องอบแห้งเมล็ดข้าวเปลือก ผลงานของ ศ.ดร.สมชาติ โสภณธนฤทธิ์ ซึ่งได้รับรางวัล UNESCO Science Prize ในปี 2547 ด้วย ยาลดไขมันเลือดของนักศึกษาโครงการปริญญาเอกกาญจนาภิเษก ซึ่งบริษัทยาในประเทศเยอรมนี ได้นำไปพัฒนาเพื่อผลิตจำหน่ายต่อไป และชุดตรวจโปรตีนในยางที่ทำให้เกิดอาการแพ้ซึ่งมีบริษัทในประเทศสหรัฐอเมริกา นำไปพัฒนาเพื่อจำหน่าย เป็นต้น

2. **การใช้ประโยชน์เชิงนโยบาย** เป็นงานวิจัยที่ศึกษาถึงสาเหตุของปัญหาและเสนอทางออกหรือทางเลือกที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหา เพื่อเสนอให้สาธารณชนรับรู้และผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางนโยบายของภาครัฐ ตัวอย่างโครงการวิจัยประเภทนี้ เช่น โครงการปฏิรูประบบราชการ โครงการศึกษาผลการใช้รัฐธรรมนูญ โครงการปรับปรุงกฎหมายและการกำหนดนโยบายเพื่อการใช้ประโยชน์ที่ดิน เป็นต้น

3. **การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ** เป็นงานวิจัยที่เกิดประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างฐานความรู้ ความเข้าใจ ภูมิปัญญาให้กับสาธารณชนทุกระดับ ตัวอย่างเช่น โครงการสิทธิมนุษยชนไทยในสถานการณ์สากล โครงการข่าวสารทิศทางการศึกษาไทย โครงการหนังสือดี 100 เรื่องที่คนไทยควรอ่าน โครงการฐานข้อมูลสารเคมีอันตราย เป็นต้น

4. **การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ** เป็นการวิจัยที่นำไปเผยแพร่ในหมู่นักวิชาการ เช่น บทความตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับต่างๆ หรือนำไปพิมพ์ในรูปหนังสือ หรือนำไปตั้งโจทย์เพื่อวิจัยต่อ

ถึงแม้เจตนารมณ์ของการจัดตั้งสกว. จะไม่ได้ระบุถึงภารกิจในการสร้างระบบบริหารงานวิจัยไว้อย่างชัดเจน แต่การพยายามพัฒนางานวิจัยที่นำไปใช้ประโยชน์และสร้างนักวิจัยนั้น สกว. ได้มีส่วนริเริ่มและผลักดันให้มีการจัดการงานวิจัยอย่างเป็นระบบและครบวงจร ตั้งแต่กระบวนการตั้งโจทย์ การตรวจสอบคุณภาพข้อเสนอโครงการวิจัย การทำสัญญาให้ทุนวิจัย การติดตามผลงานวิจัย การประเมินผลงานวิจัย การเผยแพร่ผลงานวิจัย การนำผลงานวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์ การพัฒนาผู้ประสานงานวิจัย การพัฒนาระบบควบคุมคุณภาพของงานวิจัย รวมทั้งได้มีการริเริ่มใหม่ๆ เช่น การนำกระบวนการวิจัยสู่ชาวบ้าน การสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนทำวิจัย เป็นต้น

(เอกสารเผยแพร่, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.))

นอกจากแนวทางในการพัฒนางานวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศ ตามแนวทางที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้วางไว้แล้วนั้น ยังมีหน่วยงานที่สำคัญอีกหน่วยงานหนึ่งคือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่ดำเนินงานเพื่อสนับสนุนการทำวิจัยอย่างเจาะจงเฉพาะด้าน เพื่อทำให้เห็นถึงทิศทางการนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์อย่างชัดเจน โดย สสส. เป็นหน่วยงานของรัฐที่ไม่ใช่หน่วยราชการ แต่มีการบริหารจัดการในลักษณะองค์กรมหาชน

โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นหน่วยงานการให้ทุนสนับสนุนการดำเนินงานสร้างเสริมสุขภาพ (Health Promotion) ให้ประชาชนมีวิถีชีวิตสุขภาพและอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เอื้อสุขภาพ ทั้งที่เป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ชีวภาพ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งกลยุทธ์หลักที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือ การเพิ่มศักยภาพของบุคคล ครอบครัว กลุ่ม/องค์กร สถาบัน ชุมชน และสังคมให้มีความสามารถในการดูแลสุขภาพตนเองให้มีสุขภาพดี ด้วยการให้แต่ละกลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างเสริมสุขภาพ และร่วมมือเป็นเครือข่ายในการช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน การขับเคลื่อนในกระบวนการดังกล่าวนี้จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลและองค์ความรู้ที่เชื่อถือได้และมากเพียงพอในการคิดและตัดสินใจของผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งองค์ความรู้เหล่านี้ส่วนหนึ่งได้มาจากนักวิชาการ นักปฏิบัติ และนักศึกษาระดับปริญญาโทและเอก ที่มีการทำวิจัยด้านการส่งเสริมสุขภาพที่มีคุณภาพและนำมาใช้ประโยชน์ได้

สสส. จึงได้จัดทำโครงการสนับสนุนทุนวิทยานิพนธ์ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ 2 ข้อคือ (1) เพื่อสร้างองค์ความรู้การสร้างเสริมสุขภาพที่สะท้อนปัญหาและแนวทางการแก้ไขของสังคมไทย และ(2) เพื่อสนับสนุนให้นักศึกษาพัฒนาตนเองเป็นนักวิชาการการสร้างเสริมสุขภาพ และเป็นกำลังสำคัญในการเป็นเครือข่ายของกระบวนการพัฒนาการสร้างเสริมสุขภาพต่อไป

(เอกสารเผยแพร่, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.))

ถึงแม้ว่า ระบบการวิจัยและพัฒนาของไทยจะมีจุดแข็งของระบบ ที่มีหน่วยงานที่สนับสนุนการวิจัย เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และสภาวิจัยแห่งชาติ เป็นต้น อีกทั้งยังมีระบบข้อมูล กฎหมาย ระบบมาตรฐานและระบบส่งเสริมที่เกี่ยวกับงานวิจัยทั้งในภาครัฐ และภาคเอกชนบ้างแล้ว แต่ก็ยังมีจุดอ่อนที่สำคัญอีกหลายประการ เช่น นโยบายการวิจัยและพัฒนายังไม่มีความชัดเจน อาชีพนักวิจัยยังไม่เป็นที่สนใจเท่าที่ควร (ซึ่งส่วนมากจะเป็นนักวิจัยสมัครเล่น) คุณภาพงานวิจัยที่มีมาตรฐานต่างกันในแต่ละสถาบัน และ จุดอ่อนที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ขาดความเชื่อมโยงระหว่างผู้ใช้ผลงานวิจัยกับนักวิจัย ทำให้เกิดการสวนทาง และส่งผลให้งานวิจัยมิได้ถูกนำไปใช้ตามความต้องการของผู้ใช้ประโยชน์

จากจุดอ่อนของการวิจัย หรือปัญหาดังที่กล่าวมา มักจะมีการกล่าวกันอยู่เสมอว่า งานวิจัยของประเทศเรานอกจากจะกระทัดรัดน้อยแล้ว ผลงานวิจัยที่ออกมาถึงมักจะสูญเปล่า ไม่ได้นำไปใช้ มักจะเก็บเข้าลิ้นชัก หรือเผยแพร่กันในวงจำกัด เฉพาะนักวิชาการเพียงไม่กี่คนเท่านั้น ที่เป็น

เช่นนี้เพราะ ถึงแม้จะเป็นที่ทราบกันดีว่างานวิจัยมีคุณประโยชน์ แต่เพราะลักษณะของงานวิจัย มักจะเป็นไปในทางวิชาการ ทำให้มีการกระทำวิจัย มากกว่าการนำไปใช้และนำไปพัฒนา ซึ่งการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้จะเป็นรอง หรือเป็นผลที่อาจจะตามมาหรือไม่ก็ได้ นั่นคือ ผู้ทำวิจัย ดำเนินการวิจัยในเรื่องที่ตนถนัด โดยมีได้คำนึงถึงความต้องการของผู้นำไปใช้ กล่าวคือ ผู้ใช้ผลงาน จะต้องเป็นผู้ตาม มิใช่ผู้กำหนดประเด็นจึงก่อให้เกิดปัญหาดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตประการหนึ่ง ที่อาจเป็นสาเหตุทำให้เกิดปัญหาในการใช้ประโยชน์ จากงานวิจัยดังกล่าว คือ ความต้องการองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการพัฒนา ยังมีน้อยในสังคมไทย ซึ่งคนส่วนใหญ่ เน้นที่การลงมือปฏิบัติ มากกว่าการหาข้อมูลหรือข้อเท็จจริงก่อน ซึ่งการหาข้อเท็จจริงดังกล่าวย่อมจะมีกระบวนการที่ดำเนินช้ากว่าการลงมือกระทำทันที อีกทั้ง ในแวดวงของ นักวิชาการ หรือผู้ทำการวิจัยเอง การแข่งขันที่จะใช้องค์ความรู้ให้เป็นประโยชน์ยังไม่รุนแรง และ ยังไม่เป็นที่พูดถึงมากนัก ทั้งนี้ อาจเพราะคนส่วนใหญ่ยังไม่เห็นตัวอย่างที่ชัดเจน และ ยังไม่มีความ เชื่อมมั่นในผลงานวิจัยที่เพียงพอ จึงมักจะมีคำถามจากคนทั่วไปเกิดขึ้นอยู่เสมอดังตัวอย่างต่อไปนี้

- ผลงานวิจัยมักจะนำไปใช้ประโยชน์ไม่ได้ ไม่ทันสมัย จริงหรือไม่ ?
- คนไทยทำงานวิจัยสู่ต่างชาติไม่ได้ จริงหรือไม่ ?
- งานวิจัยส่วนใหญ่จะจำกัดแต่ในด้านการศึกษาค้นคว้าใหม่ ๆ จริงหรือไม่ ?
- ระบบการศึกษาของไทยไม่สอนให้คนไทยทำวิจัย จริงหรือไม่ ?
- วิทยานิพนธ์ที่ทำมักจะเป็นประโยชน์เฉพาะในวงการการศึกษาด้วยกันเท่านั้น แวดวงธุรกิจ หรือวงการอื่น ๆ มักไม่สนใจผลงานวิจัยจากวิทยานิพนธ์ จริงหรือไม่ ?
- นักวิจัยไทยส่วนมาก โดยเฉพาะการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ทำวิจัยเพียงเพื่อให้จบปริญญา มิได้ทำเพื่อใช้ประโยชน์อย่างจริงจัง จริงหรือไม่ ?
- ทำงานวิจัยเสร็จก็จบลงที่ห้องสมุดของสถาบัน จริงหรือไม่ ?

จากการตระหนักถึงปัญหาในการประยุกต์ใช้งานวิจัย และจากคำถามต่างๆเหล่านี้ ถือเป็น การจุดประกายทางความคิดให้ต้องการค้นหาคำตอบ ทำให้เกิดความสนใจที่จะประมวลประเด็น องค์ความรู้จากวิทยานิพนธ์ในขั้นต้น เพื่อให้เห็นภาพแนวทางการทำงานวิจัย ที่ได้มีการศึกษามา ตลอดในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาว่าเป็นไปอย่างไร และมีประเด็นใดความรู้ด้านใดที่มีการสนใจทำ วิจัยมากที่สุด โดยเฉพาะงานวิจัยทางด้านการสื่อสาร ที่มักจะไม่ได้ได้รับความสนใจเท่าที่ควร จึงเป็น ที่มาของการศึกษา เรื่อง การประมวลองค์ความรู้และการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ สาขาวิชา นิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่เป็นสาขาวิชาที่ใกล้ชิดกับผู้วิจัย และมีแนวโน้มใน

การนำผลงานวิจัยไปประยุกต์ใช้ได้มาก เนื่องจากเป็นสาขาที่มุ่งเน้นการนำความรู้ทางนิเทศศาสตร์ไปใช้พัฒนาในด้านต่างๆ อย่างกว้างขวาง ซึ่งจากการประมวลประเด็นความรู้ในขั้นต้นดังกล่าว ทำให้ทราบว่าตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ตั้งแต่ปี 2540-2546 มีการทำวิจัยในด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตมากที่สุด เมื่อได้ผลดังนี้ ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะวิเคราะห์งานวิจัยทางด้านนี้ โดยเฉพาะ เพื่อศึกษาประเด็นความรู้ ระเบียบวิธีวิจัย ผลการวิจัย ซึ่งเป็นที่มาขององค์ความรู้ทางด้านการสื่อสารสาธารณสุขที่ได้ และนำไปสู่การนำผลงานวิจัยเหล่านั้นไปประยุกต์ใช้ ที่อาจเป็นจุดเริ่มต้นให้เห็นถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับงานวิจัยและคุณค่าของงานวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานวิจัยทางด้านการสื่อสาร เพื่อจะเป็นประโยชน์ต่อวงการวิจัยต่อไป

กล่าวโดยสรุป การทำวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การทำวิจัยด้าน “การสื่อสารเพื่อการพัฒนา” ถือเป็นรากแก้ว และเป็นภูมิปัญญาที่สำคัญของคนไทย ที่จะทำให้ประเทศเจริญก้าวหน้า ท้นต่อสถานการณ์ และวิทยาการที่ เฟื่องฟูอย่างที่เป็นอยู่ใน โลกปัจจุบัน อีกทั้งยังช่วยให้นักไทยมีความรู้ มีข่าวสารข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง ที่พิสูจน์ได้ และเป็นที่ยอมรับในวงกว้าง นอกจากนี้การวิจัย ยังเป็นการสร้างสมความรู้ใหม่ และความสามารถที่เหมาะสมสำหรับใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับสังคมไทยอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ผลงานวิจัยจะก่อให้เกิดประโยชน์ดังที่กล่าวมานั้น ก็ต่อเมื่อได้มีการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ ซึ่งเมื่อผลงานวิจัยได้ปรากฏสู่สาธารณชนแล้ว ย่อมมีการวิพากษ์วิจารณ์ที่จะชี้ประเด็นข้อดี ข้อด้อยของผลงาน ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุงงานให้มีคุณภาพดีขึ้น และเป็นการพัฒนางานวิจัยให้มีคุณภาพ เพื่อให้เชื่อถือได้ และเป็นที่ยอมรับต่อผู้ที่นำไปใช้มากขึ้น ทั้งนี้ สิ่งสำคัญที่จะเอื้อประโยชน์สูงสุดในการประยุกต์ใช้ผลงานวิจัยจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อ ผู้ต้องการใช้ผลงานวิจัยกับนักวิจัย สามารถทำงานประสานประโยชน์ระหว่างกันเป็นอย่างดี ถ้าผู้ใช้ผลงานวิจัยสามารถระบุให้ชัดเจนถึงลักษณะผลงานที่ต้องการ และนักวิจัยสามารถวางแผนโครงการวิจัยและพัฒนาร่วมกับผู้ที่จะใช้ผลงานวิจัย การวิจัยนั้นจึงจะมีโอกาสให้ผลงานที่สามารถนำไปใช้ได้จริง และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อประมวลองค์ความรู้ที่ได้จากวิทยานิพนธ์ สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ปีการศึกษา 2540-2546
2. เพื่อวิเคราะห์ประเด็นองค์ความรู้ทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตที่พบว่ามีการศึกษาในวิทยานิพนธ์ สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวนมากที่สุด
3. เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์ และสำรวจช่องทางการเผยแพร่วิทยานิพนธ์ สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปัญหาคำวิจัย

1. มีประเด็นความรู้ในด้านใดบ้างที่ได้จากวิทยานิพนธ์ สาขาวิชา นิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในช่วงระหว่างปีการศึกษา 2540-2546
2. วิทยานิพนธ์ สาขาวิชา นิเทศศาสตร์พัฒนาการที่เกี่ยวกับทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตมีประเด็นการศึกษา แนวคิดและทฤษฎี ระเบียบวิธีวิจัย ข้อค้นพบจากผลการวิจัย อย่างไรบ้าง
3. มีการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ในลักษณะใด และมีช่องทางการเผยแพร่อย่างไรบ้าง

ขอบเขตการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาเฉพาะความรู้ ที่ได้จากการทำวิทยานิพนธ์ โดยประมวลจากวิทยานิพนธ์ของสาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในระหว่างปีการศึกษา 2540-2546 เท่านั้น เนื่องจากงานวิจัยทางด้านนิเทศศาสตร์พัฒนาการ เป็นตัวอย่างงานวิจัยที่มีเนื้อหาที่เน้นในการนำการสื่อสารไปใช้และมีแนวโน้มจะนำงานวิจัยมาประยุกต์ใช้ได้มาก เมื่อพิจารณาจากงานวิจัยทางการสื่อสารอื่นๆ ซึ่งได้จัดกลุ่มของความรู้ที่ได้ โดยแบ่งตามหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนาในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านการศึกษาสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต การเกษตร การเมือง องค์กร และระบบราชการ สังคม สิ่งแวดล้อมค่านิยม และวัฒนธรรม ศาสนา เศรษฐกิจ ธุรกิจและอุตสาหกรรม และ เทคโนโลยีและสื่อ การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาในรายละเอียด โดยทำการวิเคราะห์เฉพาะประเด็นงานวิจัย ทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต ที่พบว่ามีการทำวิจัยในวิทยานิพนธ์ ตั้งแต่ 2540-2546 มากที่สุด เท่านั้น

2. สำหรับประเด็นที่เกี่ยวกับ ช่องทางการสื่อสารงานวิจัยนั้น ผู้วิจัยจะศึกษาช่องทางในการเผยแพร่ผลงานวิจัย โดยจะศึกษาจาก บุคลากรที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่ผลงานวิจัย ทั้งภายใน คณะนิเทศศาสตร์ และบุคลากรในหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับภายในมหาวิทยาลัย และ เอกสาร อื่นๆประกอบ โดยเป็นเพียงการสำรวจช่องทางการเผยแพร่ผลงานวิจัยในขั้นต้นเท่านั้น

3. ในการศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผู้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยนั้น จะศึกษาจากบุคลากรที่มีหน้าที่ หรือดำเนินงานเกี่ยวข้องกับการวิจัย เฉพาะในหน่วยงานที่มีแนวโน้มจะใช้ประโยชน์จากงานวิจัยมากที่สุด รวมทั้งศึกษาจากเอกสารของหน่วยงานนั้นๆประกอบ ซึ่งหน่วยงานที่จะเลือกศึกษาจะดูจากประเด็นการพัฒนา ในด้านที่มีการทำวิจัยในวิทยานิพนธ์มากที่สุด โดยจะเชื่อมโยงศึกษาถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาในด้านนั้นๆ ในที่นี้ ผลงานวิจัยจากวิทยานิพนธ์ที่ประมวลในเบื้องต้น ตั้งแต่ ปี 2540-2546 นั้น มีประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตมากที่สุด การศึกษาครั้งนี้ จึงเลือกศึกษาเฉพาะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน ด้านนี้และหน่วยงานทางด้านการวิจัย เท่านั้น

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1. งานวิจัย (Research) หมายถึง กิจกรรมทางวิชาการ ที่เป็นการค้นคว้าอย่างมีระบบ เพื่อให้ได้มาซึ่งความจริงหรือหลักการบางอย่าง โดยมีวัตถุประสงค์ที่สามารถวัดได้แน่นอนและมีแผนงานที่ชัดเจน ซึ่งดำเนินการโดยบุคคลหรือ กลุ่มบุคคลที่มีความรู้ทางการวิจัยในระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง

2. วิทยานิพนธ์ หมายถึง เป็นงานวิจัยประเภทหนึ่งที่เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทสาขานิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. นิเทศศาสตร์พัฒนาการ หมายถึง สาขาวิชาที่ประยุกต์เอาทฤษฎีทางการสื่อสารมาใช้ เพื่อจุดมุ่งหมายเฉพาะในการพัฒนา โดยนำเอาการสื่อสารทุกรูปแบบมาช่วยส่งเสริม สนับสนุน กระบวนการพัฒนาประเทศ อันได้แก่ การพัฒนาทางการศึกษา สาธารณสุขและคุณภาพชีวิต การเกษตร การเมือง องค์กรและระบบราชการ ด้านสังคม สิ่งแวดล้อม ค่านิยมวัฒนธรรม และ ศาสนา เศรษฐกิจ ธุรกิจและอุตสาหกรรม และ เทคโนโลยีและสื่อ

4. การประมวลองค์ความรู้ หมายถึง การศึกษารวบรวมจำนวนเนื้อหาวิชาการทางด้านนิเทศศาสตร์พัฒนาการในภาพรวม เพื่อบอกถึงสภาพว่า มีจำนวนเรื่องใด มากน้อยเพียงใด และพิจารณารายละเอียดเฉพาะด้านที่พบว่ามีศึกษามากที่สุด

5. รายละเอียดเกี่ยวกับวิทยานิพนธ์ในภาพรวม หมายถึง รายละเอียดเกี่ยวกับ จำนวนวิทยานิพนธ์ทั้งหมดในช่วงระยะเวลาที่กำหนด จำนวนและประเภทของประเด็นในการศึกษาวิจัย

6. รายละเอียดเกี่ยวกับวิทยานิพนธ์ทางการสื่อสารเพื่อการพัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต หมายถึง รายละเอียดเกี่ยวกับ จำนวนและประเภทของประเด็นในการศึกษาวิจัย ทฤษฎี การสื่อสารและแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย ระเบียบวิธีวิจัย ข้อค้นพบจากการวิจัยทางด้านสาธารณสุข และคุณภาพชีวิต

7. ประเด็นในการศึกษาวิจัย หมายถึง เรื่องที่ผู้วิจัยให้ความสนใจนำมาศึกษาวิจัยในวิทยานิพนธ์ และจัดแบ่งลักษณะของเนื้อหาไว้เป็นประเภท ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ดังต่อไปนี้

7.1 แบ่งตามหลักการสื่อสารเพื่อพัฒนาในด้านต่างๆ เป็น 10 ประเภท คือ ด้านการศึกษา สาธารณสุขและคุณภาพชีวิต การเกษตร การเมือง องค์กรและระบบราชการ ด้านสังคม สิ่งแวดล้อม ค่านิยมวัฒนธรรม และศาสนา เศรษฐกิจ ธุรกิจและอุตสาหกรรม และเทคโนโลยีและสื่อ

7.2 แบ่งเนื้อหา ตามหลักกระบวนการสื่อสารและองค์ประกอบของการสื่อสาร ซึ่งแบ่งได้เป็น 6 ประเภท คือ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสารหรือสื่อ ผู้รับสาร ผลของการสื่อสาร และโดยรวมทั้งกระบวนการสื่อสาร

7.3 แบ่งตามประเด็นทางการสื่อสารเพื่อพัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตที่พบ ซึ่งแบ่งได้เป็น 12 ประเภท คือ การบริโภคและการใช้สินค้า การดูแลสุขภาพ ยาเสพติด คุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ การรักษาพยาบาลและการป้องกันรักษาโรค ความปลอดภัยของชีวิต(อุบัติเหตุ) การบริจาคเลือดและอวัยวะ โรคเอดส์ เพศศึกษา การสูบบุหรี่ ความผิดปกติทางร่างกาย และการแพทย์แผนไทย

8. ทฤษฎีและแนวคิดทางการสื่อสารที่ใช้ในการวิจัย หมายถึง ทฤษฎีที่เป็นการอธิบาย การสื่อสารในด้านความหมาย กระบวนการ องค์ประกอบ วิธีการ บทบาทหน้าที่ ผล อิทธิพล การใช้ การควบคุม แนวคิดของศาสตร์ต่าง แนวโน้มในอนาคต และปรากฏการณ์เกี่ยวกับการสื่อสาร

แต่การอธิบายต้องมีการอ้างอิงอย่างมีเหตุผลที่ได้จากหลักฐาน เอกสาร หรือปากคำของมนุษย์ แบ่งได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

8.1 ทฤษฎีเพื่อการสื่อสารหรือทฤษฎีการสื่อสารแนวปฏิบัติ คือ หลักวิชา ทั้งมวลในการปฏิบัติงานด้านการสื่อสาร โดยเฉพาะการสื่อสารมวลชน ที่อาศัยหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ ภาพยนตร์ และการสื่อสารธุรกิจที่มีการโฆษณา และการประชาสัมพันธ์ เป็นหลัก

8.2 ทฤษฎีของการสื่อสารหรือทฤษฎีการสื่อสารแนวปรัชญาวิทยาศาสตร์ คือ หลักการที่เป็นองค์ความรู้ที่อธิบายการสื่อสารทั่วไป โดยขยายขอบเขตการสื่อสารออกไปทั้ง แนวคิดและแนวราบ

8.2.1. **แนวตั้ง** เป็นการศึกษาที่ลึกซึ้ง ลงลึก ในแง่ขององค์ประกอบ โครงสร้าง กระบวนการ บทบาทหน้าที่ จุดประสงค์ วัตถุประสงค์ ประสิทธิผล อิทธิพล และความรับผิดชอบของการสื่อสารประเภทต่างๆ เป็นต้น

8.2.2. **แนวราบ** เป็นการศึกษาความสัมพันธ์เกี่ยวโยงระหว่างนิเทศศาสตร์กับศาสตร์อื่นๆ อาทิ จิตวิทยา สังคมวิทยา สังคมศาสตร์แขนงต่างๆ วิทยาศาสตร์ เป็นต้น

8.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารหรือทฤษฎีการสื่อสารแนววิพากษ์ คือ เป็นการนำเอาหลักต่างๆ เช่น ทฤษฎีเศรษฐกิจ การเมือง สังคม นิเวศวิทยา มานุษยวิทยา เป็นต้น มาเป็น หลักและแนวในการมองการสื่อสารที่มีผลกระทบและเกี่ยวข้องกับต่อชีวิตและสังคม

9. ระเบียบวิธีวิจัย หมายถึง ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในการศึกษาในวิทยานิพนธ์ทางการสื่อสารเพื่อพัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต ประกอบไปด้วย ประเภทของวิธีวิจัย เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล กลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง และเทคนิคที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

10. ข้อค้นพบจากการวิจัย หมายถึง ผลจากการวิจัยในวิทยานิพนธ์แต่ละเล่มที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเพื่อพัฒนาทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต โดยประมวลข้อค้นพบเหล่านั้นตามประเด็นที่นำมาศึกษา

11. การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย หมายถึง การนำผลการวิจัยจากวิทยานิพนธ์ ไปใช้ทั้งในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ ซึ่งการจะนำผลการวิจัยไปใช้ได้ต้องพิจารณาทั้งองค์ประกอบทั้ง 4 ของการพัฒนาและการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย ซึ่งมีการใช้ประโยชน์ใน 4 ลักษณะที่ต่างกัน คือ

11.1 สถาบันให้ทุนสนับสนุนการวิจัยและการพัฒนา

11.2 ตัวนักวิจัยเอง

11.3 ผู้ต้องการใช้ผลงานวิจัย

11.4 การส่งเสริมและการพัฒนา(ช่องทางการเผยแพร่งานวิจัย)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษา ความรู้ที่ประมวลจากวิทยานิพนธ์ สาขาวิชานิเทศศาสตร์-พัฒนาการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในช่วงปีการศึกษา 2540-2546
2. ทำให้ทราบถึงทิศทางของการศึกษาทางด้านการศึกษาสื่อสารมวลชนที่ผ่านมา เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษา และอ้างอิงต่อไป
3. งานวิจัยนี้ ทำให้เห็นถึงควมมีคุณค่าของผลงานวิจัย ที่ได้จากวิทยานิพนธ์ สาขาวิชา นิเทศศาสตร์พัฒนาการ ในแง่ของการเป็นงานวิจัยที่มีความน่าสนใจ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง
4. งานวิจัยนี้ สามารถใช้เป็นข้อคิดและเป็นแนวทางในการคัดเลือกหัวข้อวิจัยที่สร้างสรรค์ หรือประเด็นที่จะศึกษาในการวิจัยครั้งต่อไปได้ โดยกระตุ้นให้ตระหนักถึงความต้องการของผู้ที่จะนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ ซึ่งจะก่อให้เกิดความสอดคล้องกันระหว่าง ผู้ทำการวิจัยหรือผู้ทำวิทยานิพนธ์ กับผู้ที่นำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษา การประมวลองค์ความรู้และการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ สาขาวิชา นิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัย ดังต่อไปนี้ คือ

1. แนวคิด และทฤษฎี เกี่ยวกับการสื่อสาร ซึ่งมีรายละเอียดในหัวข้อต่างๆ ดังนี้

- ทฤษฎีการสื่อสาร
- กระบวนการสื่อสาร
- องค์ประกอบของการสื่อสาร
- องค์ประกอบของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาการสาธารณสุข

2. แนวคิด และทฤษฎี เกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ซึ่งมีรายละเอียดในหัวข้อต่างๆ ดังนี้

- ความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับการพัฒนา
- หน้าที่ของการสื่อสารในการพัฒนาสังคม
- แนวคิดทางนิเทศศาสตร์ในการพัฒนา

3. แนวคิด และทฤษฎี เกี่ยวกับงานวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดในหัวข้อต่างๆ ดังนี้

- การวิจัย
- การสื่อสารงานวิจัย
- ประโยชน์ของงานวิจัย
- การพัฒนางานวิจัย
- แนวทางการส่งเสริมการวิจัยและการนำผลงานวิจัยไปใช้

4. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาวิจัยงานสาธารณสุขเชิงสังคมศาสตร์

- ขั้นตอนการศึกษาวิจัยงานสาธารณสุขเชิงสังคมศาสตร์

5. แนวคิด เกี่ยวกับการบริหารจัดการความรู้ (Knowledge Management)

- องค์ประกอบและกระบวนการของการจัดการความรู้
- ความหมายของการจัดการความรู้
- การสร้างความรู้ขององค์กร
- ประเภทของความรู้

6. แนวคิดเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของแหล่งสาร (Source Credibility)

1. แนวคิด และทฤษฎี เกี่ยวกับการสื่อสาร

● ทฤษฎีการสื่อสาร

ทฤษฎีการสื่อสารเป็นหลักการเพื่อการทำงานการสื่อสาร ทั้งในระดับบริหาร และระดับปฏิบัติเป็นพื้นฐานในการสร้างสมมติฐานและการอ้างอิงในการศึกษาวิจัย ในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ และสาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีการสื่อสารมีความสำคัญต่อชีวิต สังคม องค์กร และโลกมนุษย์โดยรวม เพราะทฤษฎีการสื่อสารมีศักยภาพในการเพิ่มประสิทธิผล เพิ่มประสิทธิภาพ ลดความเสี่ยงอันตราย และลดความเสียหายอันเกิดจากการพลาดโอกาส ในการสื่อสารของบุคคล องค์กร และสังคม

ดังนั้นการศึกษาใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร จึงควรที่จะทำความเข้าใจกับความหมาย ความสำคัญของทฤษฎีไว้เป็นเบื้องต้นก่อนที่จะมีการนำทฤษฎีต่างๆ ไปใช้ ซึ่งในงานวิจัยนี้ก็เช่นเดียวกัน จึงได้ทำการศึกษาความหมายของทฤษฎีในขั้นต้นก่อน กล่าวคือ

ทฤษฎีการสื่อสาร หมายถึง การอธิบายการสื่อสารในด้านความหมาย กระบวนการ องค์ประกอบ วิธีการ บทบาทหน้าที่ ผล อิทธิพล การใช้ การควบคุม แนวคิดของศาสตร์ต่างๆ แนวโน้มในอนาคต และปรากฏการณ์เกี่ยวกับการสื่อสาร แต่การอธิบายต้องมีการอ้างอิงอย่างมีเหตุผลที่ได้จากหลักฐานเอกสาร หรือปากคำของมนุษย์

เราแปลคำทฤษฎีการสื่อสารนี้มาจากภาษาอังกฤษที่ว่า communication theory ซึ่งมี ความหมายครอบคลุมกว้างขวางรวมไปถึง theories of communication (ทฤษฎีของการสื่อสาร) theories in communication (ทฤษฎีในการสื่อสาร) theories for communication (ทฤษฎีเพื่อการ สื่อสาร) และ theories about communication (ทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร) ดังนั้นจึงได้แบ่ง ประเภทตามคำนิยาม และความสำคัญของทฤษฎีการสื่อสาร ตามที่นิยามกัน (เอกสารการสอนชุด วิชาการสื่อสาร หน่วยที่ 1-8 , 2546:59-63)

โดยทฤษฎีสื่อสารอาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. ทฤษฎีการเพื่อการสื่อสารหรือทฤษฎีการสื่อสารแนวปฏิบัติ
2. ทฤษฎีของการสื่อสารหรือทฤษฎีการสื่อสารแนวปรัชญาวิทยาศาสตร์
3. ทฤษฎีเกี่ยวกับสื่อสารหรือทฤษฎีการสื่อสารแนววิพากษ์

แบ่งตามคำนิยามทฤษฎีการสื่อสารที่นิยม

1. ทฤษฎีเพื่อการสื่อสาร เกิดขึ้นมานานก่อนที่จะมีการศึกษาในสาขาวิชานิเทศศาสตร์ เริ่มด้วยปรัชญาพุทธและปรัชญากรีกที่ว่าด้วยการคิดและการพูด หลักวิธีการเผยแพร่ศรัทธาของ ศาสนา ทฤษฎีเศรษฐกิจการเมืองต่าง ๆ ว่าด้วยเสรีภาพของการแสดงออกตั้งแต่ก่อนการปฏิวัติ ฝรั่งเศส ทฤษฎีทางการแพทย์และสรีรวิทยาที่ว่าด้วยประสาทการรับสารและสมรรถภาพในการส่ง สารของมนุษย์ ทฤษฎีจิตวิเคราะห์และจิตบำบัดของฟรอยด์ รวมไปถึงหลักและทฤษฎีต่าง ๆ ว่า ด้วยภาษา สังคม และวัฒนธรรม ล้วนแล้วแต่เป็นทฤษฎีของสาขาต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่เป็นทฤษฎี แนวปฏิบัติ เพื่อการสื่อสารภายในบุคคล ระหว่างบุคคล การสื่อสารในกลุ่มหรือการสื่อสารใน สังคมใหญ่ แม้แต่ภายในสาขานิเทศศาสตร์ ก่อนที่จะมีการสถาปนาเป็นสาขาการศึกษาในยุโรป และอเมริกาตอนต้นศตวรรษที่ 20 ความรู้ที่ได้มาจากการปฏิบัติงานวิชาชีพวารสารศาสตร์ก็ยังมี บทบาทเป็นทฤษฎีหลักเพื่อการปฏิบัติเรื่อยมาจนกระทั่งกลายเป็นหลักสูตรระดับปริญญาตรีที่ สหรัฐอเมริกา ขยายไปเจริญเติบโตที่เอเชียตะวันออก เอเชียใต้ อังกฤษ และออสเตรเลีย ในช่วง 20 ปีก่อนศตวรรษที่ 21

การศึกษาทางด้านวารสารศาสตร์ที่แยกเป็นเอกเทศในระดับมหาวิทยาลัยเริ่มต้นเป็นครั้งแรกที่มหาวิทยาลัยมิสซูรี และมหาวิทยาลัยโคลัมเบียที่นิวยอร์ก จนในปัจจุบันมีวิทยาลัยหรือ ภาควิชานิเทศศาสตร์ในสหรัฐอเมริกาประมาณ 1,500 แห่ง ในประเทศไทยเกิดขึ้นแล้วประมาณ

50 แห่ง โดยเริ่มต้นที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไปสู่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แล้วกลับมาที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จากนั้นจึงขยายออกไปสู่สถาบันการศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน

ในตอนต้น ๆ ของการศึกษาด้านนิเทศศาสตร์จะมุ่งเน้นในด้านการใช้ทฤษฎีเพื่อการสื่อสารมาประยุกต์เป็นเทคนิควิธี และทักษะในการประกอบอาชีพทางด้านการสื่อสารมวลชนในระบบการเมืองต่าง ๆ โดยเฉพาะแบบเสรีประชาธิปไตย และระบบตลาดเสรี บนพื้นฐานลัทธิทุนนิยม

โดยสรุปทฤษฎีเพื่อการสื่อสารก็คือทฤษฎีแนวปฏิบัติ (Operational Theory) หรือหลักวิชาทั้งมวลในการปฏิบัติงานด้านการสื่อสาร โดยเฉพาะการสื่อสารมวลชนที่อาศัยหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ ภาพยนตร์ และการสื่อสารธุรกิจที่มีการโฆษณา และการประชาสัมพันธ์ เป็นหลักสำคัญ

2. ทฤษฎีของการสื่อสาร หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มหาวิทยาลัยในสหรัฐได้พัฒนาการศึกษานิเทศศาสตร์ที่เน้นสอนการปฏิบัติงานทางวิชาชีพ (professional practice) ไปสู่การศึกษาวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีแนวปรัชญาวิทยาศาสตร์ โดยแรงผลักดันส่วนหนึ่งจากอิทธิพลทางปัญญา (intellectual influence) ของนักวิชาการที่อพยพมาจากยุโรป อาทิ ลูอิน และลาซาร์สเฟลด์

ทฤษฎีของการสื่อสารจึงเริ่มก่อตั้งขึ้น โดยค่อย ๆ แยกจากทฤษฎีทางสังคมวิทยา จิตวิทยา และภาษากลายมาเป็นศาสตร์ใหม่ในตัวของมันเองที่เรียกว่า การสื่อสารมวลชน (mass communication study) มุ่งวิจัยผลของสื่อมวลชนที่มีต่อการเมือง สังคม และวัฒนธรรม เราเรียกทฤษฎีแนวปรัชญาวิทยาศาสตร์ในระยะเริ่มแรกนี้ว่าทฤษฎีการสื่อสารมวลชน (Mass Communication Theory) ซึ่งจะเห็นได้ชัดจากผลงานของวิลเบอร์ ชเรมม์ เมลวิน เดอเฟลอร์ และเดนิส แมคเคลว

แต่กลุ่มทฤษฎีระบบ (Systems Theories) ของวีเนอร์ ชานนอน และวีเวอร์ (Wiener-Shannon-Weaver) และในเชิงการสื่อสารของมนุษย์ (human communication) ของเบอร์โล (Berlo) รวมทั้งในเชิงการสื่อสารระหว่างบุคคล (interpersonal communication) ของไฮเดอร์-นิวคอมบ์-เฟสติเกอร์ และออสกู๊ด (Heider-Newcomb-Festiger-Osgood) ส่งผลให้การศึกษาด้านสื่อสารมวลชนขยายตัวออกไปครอบคลุมทุกอาณาบริเวณของการสื่อสาร (communication spheres)

วิชาการสื่อสารมวลชนจึงได้ปรับปรุงตนเอง และขยายตัวจากความเป็นเพียงนิเทศศิลป์ (Communication Art) มาเป็นนิเทศศาสตร์ (Communication Art and Science) หรือที่เรียกสั้น ๆ ว่า Communication Arts) อย่างสมบูรณ์ในสองทศวรรษสุดท้ายของคริสต์ศตวรรษที่ 20 ทฤษฎีของการสื่อสารนี้มีได้จำกัดอยู่เฉพาะที่เกี่ยวกับสื่อมวลชนเท่านั้น แต่จะครอบคลุมการสื่อสารทุกประเภทและในทุกบริบท (Context) นับตั้งแต่การสื่อสารภายในบุคคล (Intrapersonal Communication) จนไปถึงการสื่อสารของโลก (Global communication) สร้างเป็นองค์ความรู้ที่อธิบายการสื่อสารทั่วไป ในแง่ขององค์ประกอบ โครงสร้าง กระบวนการ บทบาทหน้าที่ จุดประสงค์เป็นองค์ความรู้ที่อธิบายการสื่อสารทั่วไป ในแง่ขององค์ประกอบ โครงสร้าง กระบวนการ บทบาทหน้าที่จุดประสงค์ (Purposes) ประสิทธิภาพ (Effectiveness) ประสิทธิภาพ (Efficiency) และค่าประสิทธิภาพ (Cost-efficiency)

ทฤษฎีของการสื่อสารดังกล่าว อาจจำแนกแยกย่อยออกเป็นทฤษฎีต่าง ๆ ในการสื่อสาร (Theories in Communication) เมื่อองค์ความรู้เข้าไปเกี่ยวข้องกับสื่อสารประเภทใดประเภทหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น ทฤษฎีต่าง ๆ ในการสื่อสารระหว่างบุคคล หรือในการสื่อสารมวลชน เป็นต้น

3. ทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร ทฤษฎีแนวปฏิบัติในนิเทศศิลป์ และทฤษฎีแนวปรัชญาวิทยาศาสตร์ในนิเทศศาสตร์ได้ร่วมกันสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ทฤษฎีการสื่อสารเป็นอย่างมาก สามารถผลิตบัณฑิตออกไปทำงานในวิชาชีพปีละมาก ๆ เฉพาะในประเทศไทยซึ่งมีนักศึกษาในสาขานี้รวมทั้งสิ้นไม่ต่ำกว่าห้าหมื่นคน มีบัณฑิตที่จบออกไปปีละหลายพันคน ปัญหาที่บัณฑิตส่วนใหญ่ในประเทศต่าง ๆ ต้องเผชิญมีความคล้ายคลึงกัน โดยไม่สามารถนำทฤษฎีไปใช้ปฏิบัติได้ ในวงการวิชาชีพที่ส่วนมากยังมีลักษณะอนุรักษนิยม (conservatism) อนุรักษนิยมในแง่ที่นักวิชาชีพส่วนใหญ่ยังมิได้ศึกษาเล่าเรียนมาโดยตรง และในแง่ที่ยังจะต้องผูกพันกับผลประโยชน์ของธุรกิจที่เป็นเจ้าของสื่อหรือเป็นผู้อุปถัมภ์สื่อ โดยการให้โฆษณาหรือประชาสัมพันธ์

ช่องว่างระหว่างวิชาการและการปฏิบัติในวิชาชีพยังขยายวงกว้างออกไป การศึกษาวิจัยส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นในมหาวิทยาลัยผลักดันให้ทฤษฎีโน้มเอียงไปในทางผลประโยชน์ของประชาชน และในทางการสร้างสรรค์ประชาสังคม (civil society) มากขึ้น ในขณะที่การปฏิบัติในวิชาชีพส่วนใหญ่ยังเน้นส่งเสริมธุรกิจและอุตสาหกรรมในระบบทุนนิยม เป็นเสมือนหนึ่งพาณิชย์ศิลป์ที่เป็นกลไกของตลาดเสรีที่มีทุนเป็นปัจจัยหลัก

ช่องว่างที่กว้างใหญ่กลายเป็นความขัดแย้งของอุดมการณ์สองขั้ว (bipolar ideology) และนี่เองที่เป็นจุดเริ่มต้นความเติบโตของทฤษฎีสื่อสารแนววิพากษ์

ทฤษฎีเศรษฐกิจการเมือง เศรษฐกิจสังคม สังคมจิตวิทยา มานุษยวิทยา จริยศาสตร์ นิเวศวิทยา สาธารณสุขศาสตร์ และสุนทรียศาสตร์ ได้ถูกนำมาเป็นหลักและแนวในการมองการสื่อสารมวลชน สร้างขึ้นเป็นกลุ่มทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการสื่อสาร จัดว่าเป็นกลุ่มทฤษฎีที่พยายามอธิบายเชิงวิพากษ์ต่อการสื่อสารที่มีผลกระทบต่อชีวิตและสังคม

แบ่งตามความสำคัญของทฤษฎีการสื่อสาร

ทฤษฎีการสื่อสาร โดยรวมจัดว่าเป็นแก่นหรือองค์ความรู้ในทางนิเทศศาสตร์ที่ใช้เป็นหลักในการศึกษาวิจัย และการปฏิบัติงานทางด้านนิเทศศาสตร์โดยตรง หรือโดยทางอ้อม ทฤษฎีการสื่อสารที่เป็นการนำความรู้ไปใช้โดยตรง เช่น การใช้ทฤษฎีในด้านการสื่อสารมวลชน การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ ส่วนทฤษฎีการสื่อสารที่เป็นการนำความรู้ไปใช้โดยอ้อม เป็นการนำทฤษฎีในด้านการสื่อสารภายในบุคคล (จิตวิทยา) การสื่อสารระหว่างบุคคล (จิตวิทยาและสังคมวิทยา) การสื่อสารภายในองค์กร (การบริหารองค์กร) การสื่อสารของประเทศ (รัฐศาสตร์) ดังนั้น จึงอาจแยกแยะให้เห็นความสำคัญของทฤษฎีการสื่อสารแนวต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. ทฤษฎีแนวปฏิบัติ (Operational Theory) ใช้เป็นหลักในการบริหารและปฏิบัติงานสื่อสารทุกประเภทในสาขานิเทศศาสตร์ และสาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง สามารถนำมาสร้างเป็นกลยุทธ์เพื่อการเพิ่มประสิทธิผลและประสิทธิภาพของการสื่อสารมวลชน การสื่อสารพัฒนาการ การสื่อสารการเมืองหรือการสื่อสารธุรกิจ

ทฤษฎีการสื่อสารแนวปฏิบัติสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งในด้านการศึกษาก่อพัฒนาอารมณ์และจิตใจ รวมทั้งการพัฒนาพฤติกรรม อาทิ การใช้สื่อเพื่อการเรียนรู้ ความเพลิดเพลิน ความบันเทิง หรือจิตบำบัด นอกจากนี้ ยังจะเป็นประโยชน์ต่อการสื่อสารเพื่อการพัฒนาการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

วิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรปริญญาตรี สาขานิเทศศาสตร์ จัดว่าเป็นการรวมทฤษฎีแนวปฏิบัติไว้เพื่อสะดวกแก่การศึกษาทั้งในเชิงองค์รวมและเชิงแยกส่วน เชิงองค์รวมอยู่ในวิชาแกน

บังคับร่วม เชิงแยกส่วนอยู่ในวิชาเอกบังคับสาขาต่าง ๆ อาทิ สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ ภาพยนตร์ การโฆษณา การประชาสัมพันธ์

2. ทฤษฎีแนววิพากษ์ (Critical Theory) ใช้เป็นหลักในการศึกษาวิจัย และ วิพากษ์วิจารณ์การสื่อสารภายในองค์กร การสื่อสารสาธารณะ การสื่อสารมวลชน การสื่อสารระหว่างประเทศ หรือการสื่อสารของโลก สามารถใช้เป็นพื้นฐานความคิดของการสร้างสมมติฐานในงานวิจัย และการแสวงหาแนวหรือประเด็นในการวิพากษ์วิจารณ์สื่อหรือการสื่อสารโดยนักวิชาการหรือนักวิจารณ์สื่อ (media critics)

การศึกษาทฤษฎีแนววิพากษ์ ควรอยู่ในวิชาปีสูงของระดับปริญญาตรี หรือในวิชาส่วนใหญ่ของระดับปริญญาโท

3. ทฤษฎีแนวปรัชญาวิทยาศาสตร์ (Scientific-philosophical theory) ใช้เป็นหลักในการแสวงหา (searching) หรือพิสูจน์ (proving) ข้อเท็จจริง หรือสัจจะ (truth) ในเชิงวิทยาศาสตร์ เพื่อนำไปเป็นพื้นฐานหลักเพื่อการพัฒนาการบริหารหรือการปฏิบัติงานการสื่อสารทุกประเภท รวมทั้งใช้เป็นหลักในการปรับปรุงวิพากษ์วิจารณ์สื่อหรือการสื่อสารให้มีคุณค่าในเชิงสร้างสรรค์ ปรัชญาในที่นี้มีได้หมายถึงวิชาปรัชญาทั่วไป (general philosophy) แต่หมายถึงแนวคิดลึกซึ้งและกว้างขวางบนพื้นฐานการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ สามารถนำมาใช้เป็นพื้นฐานในการสร้างสมมติฐานของการวิจัยและการอ้างอิงในการศึกษาวิจัยทางนิเทศศาสตร์

ทฤษฎีการสื่อสารแนวปรัชญาวิทยาศาสตร์เปิดโอกาสให้เพิ่มขยายขอบเขตของนิเทศศาสตร์ออกไปทั้งในแนวดิ่งและแนวราบ กล่าวคือในแนวดิ่งเป็นการศึกษาค้นคว้าลึกซึ้งในความหมายปรัชญา วัตถุประสงค์ บทบาท หน้าที่ สิทธิ เสรีภาพ และความรับผิดชอบของการสื่อสารประเภทต่าง ๆ ส่วนในแนวราบเป็นการศึกษาความสัมพันธ์เกี่ยวโยงระหว่างนิเทศศาสตร์กับศาสตร์อื่น ๆ อาทิ จิตวิทยา สังคมวิทยา สังคมศาสตร์แขนงต่าง ๆ รวมทั้งวิทยาศาสตร์กายภาพ (Physical Science) วิทยาศาสตร์ชีวภาพ (Biological Science) พิภพศาสตร์ (Earth Science)

นอกจากนั้น ยังอาจนำไปสู่การปฏิรูปหรือการปฏิวัติวิชาการและวิชาชีพนิเทศศาสตร์ให้มีคุณประโยชน์ยิ่งขึ้นต่อชีวิตและโลก ก่อให้เกิดความคุ้มค่าคุ้มทุนในการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารในประเทศต่าง ๆ และในโลกมนุษย์โดยรวม

ทฤษฎีไซเบอร์เนติกส์ของนอร์เบิร์ต วินเนอร์ และทฤษฎีสารเวลาของสมควร กวียะ (เสนอที่ประชุมราชบัณฑิตยสถาน เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2545) เป็นตัวอย่างของทฤษฎีแนวปรัชญาวิทยาศาสตร์ที่ขยายขอบเขตของนิเทศศาสตร์ออกไปบูรณาการกับศาสตร์ทุกแขนงทั้งในทางมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์

ส่วนทฤษฎีปัทสถานเริ่มต้นโดยวิลเบอร์ชาแรมม์แสดงให้เห็นถึงการศึกษาเจาะลึกลงไปใบบทบาทหน้าที่หรือภารกิจของสื่อในบริบทของประเทศต่าง ๆ ที่มีปัทสถานทางการเมืองและเศรษฐกิจแตกต่างกัน ได้แก่ เสรีนิยม อำนาจนิยม เบ็ดเสร็จนิยม และทฤษฎีความรับผิดชอบทางสังคม

ทฤษฎีแนวปรัชญาวิทยาศาสตร์โดยปกคิมักจะเป็นองค์ความรู้และแนวความคิดที่ศึกษาวิจัยกันในระดับปริญญาเอก แต่ก็อาจนำไปใช้ประกอบการศึกษาทฤษฎีการสื่อสารหรือการสื่อสารมวลชนในระดับปริญญาโทได้

โดยสรุป ทฤษฎีการสื่อสารทุกแนวและทุกระดับมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาทางนิเทศศาสตร์ที่จำเป็นต่อการทำงานและการวิจัยที่เกี่ยวกับการสื่อสารเช่นเดียวกับทฤษฎีในศาสตร์ทุกแขนง

ทฤษฎีการสื่อสารมีประโยชน์ต่อชีวิต องค์กร สังคมและโลกทั้งโดยตรงและทางอ้อมไปสู่จุดหมายปลายทางอีกฝั่งหนึ่งของมหาสมุทร โดยปราศจากความรู้ทางภูมิศาสตร์ อุตุนิยม ดาราศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ นอกจากจะขาดประสิทธิภาพ หรือไปไม่ถึงจุดหมายปลายทางหรือขาดประสิทธิภาพ คือแล่นเรือไปถึงช้ากว่ากำหนดแล้วยังมีความเสี่ยงต่อความเสียหายที่สำคัญสองประการคือ ความเสียหายจากภัยอันตราย เช่น เรือเกยหินโสโครกหรือเรือแตกเพราะพายุและความเสียหายจากการพลาดโอกาส เช่น ท้องเรือว่างยังบรรทุกสินค้าบางประเภทได้อีก แต่ไม่รู้ไม่สนใจความต้องการของตลาด

ในทางนิเทศศาสตร์ความเสียหายจากภัยอันตราย (Risk Cost) เห็นได้ชัดจากการสื่อสารโดยไม่รู้กฎหมายหรือจริยธรรมและการสื่อสารโดยไม่รู้หลักจิตวิทยา

ความเสียหายจากการพลาดโอกาส (Opportunity Cost) อาจได้แก่ การบริหารสถานีวิทยหรือโทรทัศน์โดยขาดความรู้หรือไม่คำนึงถึงศักยภาพของเครื่องส่ง หรือของบุคลากร การไม่ถือโอกาสสื่อสารทำความเข้าใจ เมื่อเราได้พบบุคคลที่มีปัญหาขัดแย้งกับเรา ทั้งนี้เพราะไม่รู้ไม่เข้าใจ ทฤษฎีความโน้มเอียงร่วมของนิวกอมป์ซึ่งบอกว่า การสื่อสารแบบเห็นหน้ากันเป็นโอกาสสำคัญของการประนีประนอมความคิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน

ความเสียหายอันเกิดจากการพลาดโอกาสในทางนิเทศศาสตร์ อาจสร้างผลกระทบรุนแรงต่อชีวิตและทรัพย์สิน อาทิ การมิได้รายงานหรือเตือนภัยเกี่ยวกับสภาพอากาศให้ชาวประมงทราบอาจทำให้เกิดความเสียหายอย่างมหาศาลต่อชีวิตและเรือประมง ดังเช่น กรณีพายุที่ขึ้นฝั่งภาคใต้หลายครั้ง

การมิได้สื่อสารสร้างความอบอุ่นในครอบครัว อาจนำไปสู่การติดยาของลูกหลาน หรือแม้แต่การฆ่าตัวตายตามทฤษฎีของเอมิสดูร์แกง (E'mile Durkheim) นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสผู้เขียน “การฆ่าตัวตาย” (“Le Suicide”) ในปี พ.ศ.2440 ซึ่งได้เสนอว่า สาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งของการฆ่าตัวตาย คือความวิปริตผิดปกติ (anomaly) ที่มีได้มีการระบายถ่ายเทด้วยการสื่อสารกับบุคคลอื่น

● กระบวนการสื่อสาร

กระบวนการ (Process) หมายความว่า ปรากฏการณ์อันใดอันหนึ่งที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา หรือหมายความว่า การกระทำใด ๆ ก็ตามที่เกี่ยวข้องกัน

ในทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ แนวคิดที่ว่ากระบวนการมีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา นั้นเริ่มจากความคิดของ ไอน์สไตน์ (Einstein), รัสเซลล์ (Russell) และ ไวท์เฮด (Whitehead) เป็นต้น ประการแรกทีเดียวนักวิทยาศาสตร์เหล่านี้ มีความเห็นว่าของทุกอย่างมีความเกี่ยวพันกับสิ่งอื่น ๆ ที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมตามหลัก Concept of relativity ประการที่สองของที่เรามองโดยผิวเผินว่าไม่เคลื่อนไหว หรือคงที่ (static or stable) เช่น โตะ หรือเก้าอี้ นั้นแท้ที่จริงแล้วมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (เสถียร เขยประทับ, 2542: 19)

จากความหมายและแนวคิดดังกล่าว คำว่า “กระบวนการ” จึงแสดงถึงสภาพของการเคลื่อนไหว (dynamic) ดำเนินต่อไป (on-going) เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (ever changing) อย่างต่อเนื่อง (continuous) เมื่อเราเรียกสิ่งใดว่าเป็นกระบวนการ ก็หมายความว่าสิ่งนั้น ไม่ได้หยุดอยู่

ทันที (static) แต่สิ่งนั้นมีการเคลื่อนไหว (moving) องค์ประกอบต่าง ๆ มีปฏิสัมพันธ์กัน (interact) แต่ละองค์ประกอบมีผลกระทบ (affects) ซึ่งกันและกัน

การที่เราบอกว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการก็เนื่องจากการสื่อสารมีลักษณะดังกล่าวข้างต้น กล่าวคือ การสื่อสารมีลักษณะของการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาและต่อเนื่อง องค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบของการสื่อสารมีความเกี่ยวข้องและมีผลกระทบซึ่งกันและกัน

เมื่อเราเขียนถึงกระบวนการการสื่อสารเราเขียนได้เฉพาะองค์ประกอบของกระบวนการ แต่เราไม่สามารถเขียนถึงลักษณะความเคลื่อนไหวของกระบวนการได้ (Dynamic of the process) แบบจำลองต่าง ๆ ที่พยายามแสดงถึงกระบวนการการสื่อสารนั้นแสดงได้เพียงองค์ประกอบของกระบวนการ แต่ไม่สามารถแสดงถึงลักษณะความเคลื่อนไหวของกระบวนการได้

เราจะต้องจำไว้เสมอว่า ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ และลักษณะการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ทำให้การสื่อสารเป็นกระบวนการ

กระบวนการสื่อสาร คือ พื้นฐานของกระบวนการสังคมทั้งหมด สำหรับมนุษย์แล้ว กระบวนการสื่อสารเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาบุคคล ต่อการสร้างกลุ่มและการทำให้กลุ่มคงอยู่ต่อไป

ในฐานะที่เป็นกระบวนการ การสื่อสารมีทั้งการสื่อสารแบบเฉพาะเจาะจงและการสื่อสารโดยทั่วไป มีทั้งที่มีขอบข่ายแคบและขอบข่ายกว้าง

แบบจำลองของลาสเวลล์ (The Lasswell Model)

ในปี ค.ศ. 1948 แฮโรลด์ ลาสเวลล์ (Harold Lasswell) นักรัฐศาสตร์ผู้สนใจศึกษาการสื่อสารจากกรณีโฆษณาชวนเชื่อ (propaganda) ได้แสดงความเห็นว่าในการวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารนั้น วิธีที่ง่ายที่สุด ก็คือ การตอบคำถามต่อไปนี้

ใคร (Who)

พูดอะไร (Says What)

ผ่านสื่อใด (In Which Channel)

กับใคร (To Whom)

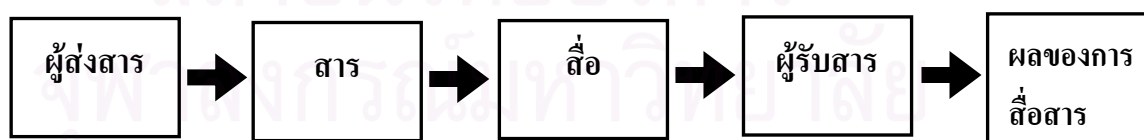
เกิดผลอย่างไร? (With What Effect ?)

ในความคิดของ ลาสเวลล์ องค์ประกอบของกระบวนการการสื่อสารจึงประกอบไปด้วย ผู้ส่งสาร (ใคร), สาร (พูดอะไร), สื่อ (ผ่านสื่อใด), ผู้รับสาร (กับใคร) และผลของการสื่อสาร (เกิดผลอย่างไร?)

ลาสเวลล์ ได้กล่าวต่อไปว่า การศึกษากระบวนการการสื่อสารโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (scientific study) มักจะเน้นที่จะตอบคำถามเหล่านี้คำถามใดคำถามหนึ่ง ผู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับตัวผู้ส่งสาร (communicator) ก็จะศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นแรงจูงใจ และกำหนดพฤติกรรมในการสื่อสารของผู้ส่งสาร การศึกษาหรือการวิจัยในลักษณะนี้เรียกว่า การวิเคราะห์ผู้ส่งสาร (control analysis) ผู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหาสาระของสารก็มุ่งที่จะทำ การวิเคราะห์สาร (content analysis) ส่วนผู้ที่มุ่งศึกษาถึงวิทยุ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ และสื่ออื่น ๆ ก็ทำ การวิเคราะห์สื่อ (media analysis) ในขณะที่ผู้ศึกษาเกี่ยวกับบุคคลที่รับสารจากสื่อก็จะทำ การวิเคราะห์ผู้รับสาร (audience analysis) และการศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของการสื่อสารที่มีต่อผู้รับสารก็เรียกว่า การวิเคราะห์อิทธิพลของการสื่อสาร (effect analysis)

เมื่อเรานำเอาความคิดของลาสเวลล์มาเขียนเป็นแบบจำลองกระบวนการการสื่อสารแบบจำลองดังกล่าวก็จะมีลักษณะดังต่อไปนี้

แบบจำลองของลาสเวลล์

องค์ประกอบของกระบวนการสื่อสาร

โดยปกติในกระบวนการสื่อสารจะมีองค์ประกอบอย่างน้อย 6 ประการด้วยกันคือ ก) แหล่งสาร ข) สาร ค) ช่องทางที่สารถูกส่ง ง) ผู้รับสาร จ) ผลที่เกิดจากการสื่อสาร และ ฉ) การสะท้อน

จะมีประสิทธิภาพ ถ้าหากว่าผู้ส่งสารหรือแหล่งสารและผู้รับสารมีคุณลักษณะทั้ง 4 ประการนี้คล้ายๆกัน

2. *สาร* หมายถึง สิ่งเร้าที่แหล่งสารส่งออกไปยังผู้รับสาร เราอาจคิดถึงสารได้ในหลายๆ ลักษณะด้วยกัน เช่น เราอาจนึกถึงสารโดยกล่าวถึงธรรมชาติของสาร เช่น หมึกที่พิมพ์ลงบนแผ่นกระดาษ คลื่นเสียงในอากาศ หรือเราอาจจะกล่าวถึงสารในลักษณะของสัญญาณที่ผู้รับสารสามารถแปลหรือเข้าใจได้ สารถือได้ว่าเป็นผลผลิตของผู้ส่งสารที่ส่งไปตามช่องสารไปยังผู้รับสาร

ในแผนภาพได้แสดงองค์ประกอบของสารไว้ ซึ่งได้แก่ สัญลักษณ์หรือรหัส เนื้อหาของสาร การปฏิบัติต่อสาร และ โครงสร้างของสัญลักษณ์ของสาร สารทุกสารจะต้องเกี่ยวข้องกับรหัสหรือสัญลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง สารทุกสารไม่ว่าจะมีรหัสหรือสัญลักษณ์อย่างไรจะต้องมีเนื้อสาร เนื้อสารก็เกี่ยวข้องกับความคิดที่อยู่ภายในตัวสารนั้นในแต่ละเรื่องที่เราสื่อสารกันจะมีความคิดหลายความคิดที่ผู้ส่งสารจะเลือกเข้ารหัสก่อนที่จะส่งไปยังผู้รับสาร นั่นคือผู้ส่งสารหรือแหล่งสารจะต้องเลือกเนื้อสารให้เหมาะสมกับผู้รับ(การปฏิบัติต่อสาร)

นอกจากในสารจะมีรหัสหรือสัญลักษณ์และเนื้อสารแล้ว แหล่งสารจะต้องปฏิบัติต่อความคิดหรือจัดลำดับความคิด เพื่อส่งไปยังผู้รับสารให้เหมาะสม การปฏิบัติต่อความคิดหรือการจัดลำดับความคิดในที่นี้ก็หมายถึง การเลือกรหัสที่เหมาะสมที่ผู้รับสารจะถอดรหัสให้เข้าใจได้ รวมตลอดถึงเหมาะสมกับเนื้อสาร และช่องสารหรือสื่อที่จะส่งความคิดที่เข้ารหัสแล้วไปยังผู้รับสาร อนึ่ง สัญลักษณ์นั้นจะต้องมีโครงสร้างหรือการจัดระเบียบเข้าไว้ด้วยกันจึงจะสามารถส่งผ่านช่องสารได้ โครงสร้างในที่นี้ก็คือเช่น หลักของไวยากรณ์ซึ่งรวมสระและพยัญชนะเข้าไว้เป็นวลีหรือประโยค หรือ เช่นกฎของดนตรีซึ่งรวมสัญลักษณ์ทางดนตรีเข้าไว้เป็นภาษาดนตรี

3. *ช่องสาร* เราอาจคิดถึงช่องสารในแง่ของคลื่นแสง คลื่นเสียง หรือสื่อในการสื่อสาร เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ฯลฯ แผนภาพนี้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับช่องสารในลักษณะของประสาทสัมผัสทั้งห้า ดังนั้นเราจึงอาจเห็น ได้ยิน สัมผัส ลิ้มรส หรือดมกลิ่นสารได้

4. *ผู้รับสาร* เมื่อมีแหล่งสารหรือผู้ส่งสารในการสื่อสารทุกๆ ครั้ง จึงจำเป็นต้องมีผู้รับสารในการสื่อสารทุก ๆ ครั้งเช่นเดียวกัน เช่นเดียวกับแหล่งสารผู้รับสารอาจจะเป็นคนๆ หนึ่ง คนกลุ่ม

หนึ่ง หรือเป็นองค์การก็ได้ การที่ผู้รับสารจะรับสารได้ดีแค่ไหนก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยในตัวของผู้รับสาร อันได้แก่ ทักษะในการสื่อสาร ทักษะคิด ความรู้และระดับของสังคมและวัฒนธรรมของผู้รับสาร

5. ผลของการสื่อสาร องค์ประกอบอีกประการหนึ่งของการสื่อสารก็คือ ผลที่เกิดจากการสื่อสาร ผลที่เกิดจากการสื่อสารอาจเป็นไปได้ตั้งแต่ผลในทางลบ จนถึงผลในทางบวก หรืออาจเป็นผลในระยะสั้น เช่น การชักชวนให้ประชาชนไปออกเสียงลงคะแนนเลือกผู้แทนราษฎร หรือผลในระยะยาว เช่น การใช้สื่อมวลชนสร้างบรรยากาศในการพัฒนาประเทศ การสื่อสารอาจมีผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในความรู้ ทักษะคิด หรือพฤติกรรมในตัวผู้รับสารได้

องค์ประกอบประการสุดท้ายที่มีความสำคัญไม่น้อยในแผนภาพก็คือ กระบวนการในการส่งสาร การโต้ตอบต่อสารที่ส่งมา และการโต้ตอบซึ่งกันและกันหรือปฏิกิริยาสัมพันธ์ สัญลักษณ์ที่ใช้แทนการส่งสาร การโต้ตอบต่อสารและการโต้ตอบซึ่งกันและกันก็คือ เส้นตรงที่มีหัวศรทั้งสองด้าน เส้นตรงนี้อาจแทนสิ่งที่เราเรียกกันว่าการตอบกลับหรือปฏิกิริยาตอบสนอง เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าบุคคลหรือองค์การในกระบวนการสื่อสารจึงเป็นทั้งผู้เข้ารหัสและผู้ถอดรหัส หรืออีกนัยหนึ่งเป็นทั้งแหล่งสารและผู้รับสารในเวลาเดียวกัน

มีศัพท์อีก 3 ตัวในแผนภาพที่ยังไม่ได้อธิบาย เราอาจอธิบายคำเหล่านี้โดยสรุปจากแผนภาพ ดังนี้ ในการสื่อสารทุกครั้งต้องมีแหล่งสาร แหล่งสารจะเอาสารเข้ารหัสเพื่อส่งไปตามช่องสารถึงผู้รับสาร และก่อนที่ผู้รับสารจะเข้าใจสารก็ต้องมีการถอดรหัสที่ผู้ส่งสารส่งมาให้กลายเป็นสารเสียก่อนจึงจะเข้าใจสารนั้นได้ ในกระบวนการส่งสารจากแหล่งสารถึงผู้รับสารนี้ อาจมีแหล่งอุปสรรคต่างๆ ที่ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพน้อยลง หรือไม่บรรลุเป้าหมาย จะเห็นจากแผนภาพว่าแหล่งอุปสรรคนี้มีอยู่ในทุกขั้นตอนของกระบวนการสื่อสาร

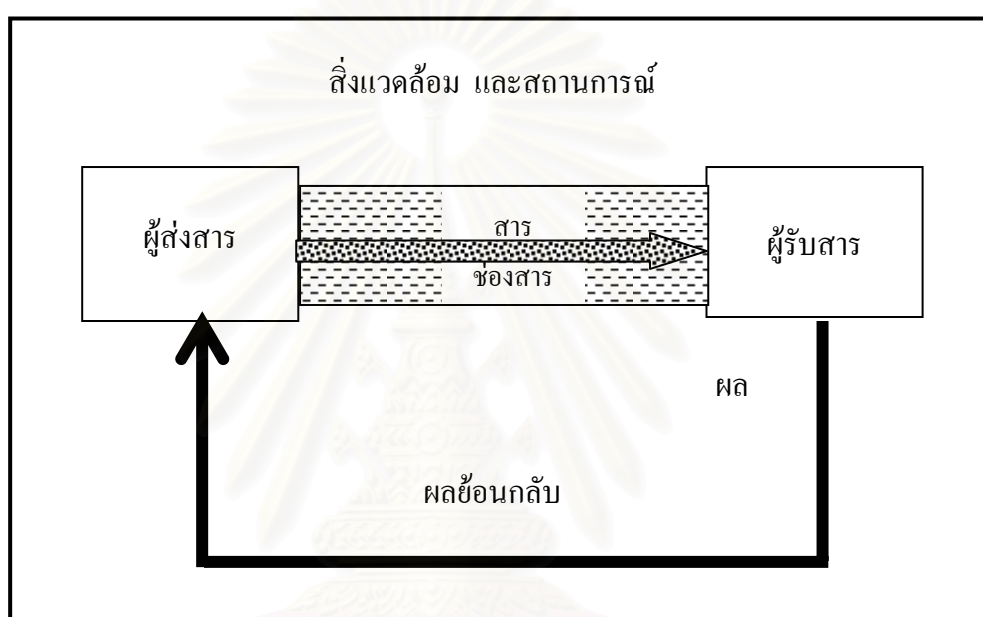
เนื่องจากการสื่อสารเป็นกระบวนการที่สามารถนำมาปรับใช้ในบริบทต่างๆ ได้ ดังนั้น องค์ประกอบของการสื่อสารจึงสามารถปรับเปลี่ยนไปตามบริบทเหล่านั้นได้ แต่ยังคงคงโครงสร้างขององค์ประกอบเดิม ดังเช่นองค์ประกอบของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาสาธารณสุขที่ได้ นำเอาองค์ประกอบของการสื่อสารในภาพรวมไปปรับใช้ ดังนี้

- **องค์ประกอบของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาสาธารณสุข**

องค์ประกอบที่สำคัญตามแนวทาง โรเจอร์ส ดังนี้ 1.)ผู้ส่งสาร 2.)ช่องสาร 3.)สาร 4.)ผู้รับสาร 5.)ผลที่เกิดจากการสื่อสาร ทั้งนี้แนวทางการสื่อสารตามองค์ประกอบดังกล่าว มุ่งเน้นที่

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและทัศนคติของผู้รับสาร กล่าวคือ เน้นความสำคัญที่ผลซึ่งจะเกิดจากการกระทำการสื่อสาร รวมทั้งปฏิกิริยาตอบสนอง ในขณะเดียวกัน โรเจอร์ส ได้เสนอปัจจัยหลักเพิ่มขึ้นอีก 2 ประการ คือ สิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ที่เกิดการสื่อสาร ในขณะที่ปัจจัยทั้ง 2 นี้ มีอิทธิพลต่อการกำหนดผลของการสื่อสารในแต่ละครั้ง ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบและปัจจัยดังกล่าวจะเห็นได้จากภาพข้างล่างนี้

แบบจำลองการสื่อสารเพื่อการพัฒนาสาธารณสุข (Rogers and Floyd, 1971: 7 อ้างถึงใน เอกสารการสอน การสื่อสารเพื่อการพัฒนา หน่วยที่ 9-15, 2534: 624)

แบบจำลองข้างต้นนี้ โรเจอร์ส ได้เสนอไว้ในเรื่อง “กลวิธีการสื่อสารในการวางแผนครอบครัว” การอธิบายองค์ประกอบของการสื่อสารตามแนวนี้นี้ มักจะถูกนำไปใช้ในการศึกษาเกี่ยวกับการแพร่กระจายนวัตกรรม โดยเฉพาะโครงการพัฒนาด้านการเกษตร การสาธารณสุข ซึ่งรวมถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ที่อยู่ในสังคมชนบท

องค์ประกอบตามแบบจำลองดังกล่าวสามารถอธิบายในแง่ของการสื่อสารเพื่อพัฒนาการสาธารณสุขได้ดังนี้

1. ผู้ส่งสารหรือแหล่งข่าวสาร ในแง่ของการพัฒนาการสาธารณสุข ผู้ส่งสาร คือ หน่วยงานหรือบุคลากรในสถาบันสาธารณสุข ซึ่งมีหลายระดับ กล่าวคือ ทั้งระดับบริหาร ระดับ นักวิชาการ ระดับปฏิบัติ ซึ่งรวมทั้งผู้นำทางความคิด ผู้เผยแพร่จูงใจและผู้ให้บริการ ผู้ส่งสาร เหล่านี้ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ที่จะต้องเข้าถึงประชาชน จำเป็นจะต้องมีประสิทธิภาพทั้งในแง่ของ การเผยแพร่ การจูงใจและการให้บริการ เนื่องจากผู้ส่งสารสามารถมีอิทธิพล หรือมีอำนาจในการ ชักจูง ให้มีการคิดหรือการปฏิบัติตามกัน ดังนั้น ผู้ส่งสารจึงต้องมีความน่าเชื่อถือ กล่าวคือ ต้องมี ความรู้และมีประสบการณ์ในเรื่องที่จะนำไปถ่ายทอดอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังต้องเป็นที่ ไว้วางใจของผู้รับสารอีกด้วย การเห็นความสำคัญของผู้ส่งสารหรือแหล่งสารนับว่าเป็นการใช้พลัง ของแหล่งสารในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย (authoritative source approach) โดยตรง

ในการพัฒนาการสาธารณสุขจึงต้องพัฒนาผู้ส่งสาร โดยเฉพาะบุคลากรผู้ทำหน้าที่ เผยแพร่จูงใจและให้บริการ เพื่อให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดในด้านต่าง ๆ ได้แก่

1.1 ด้านทักษะในการสื่อสาร เช่น การพูด การเขียน การฟัง การอ่าน การคิด หรือการใช้เหตุผล เช่น การพูดเพื่อให้ชาวบ้านยอมรับการคุมกำเนิด ก็ต้องรู้วิธีพูดที่จะทำให้ตระหนักรถึงผลเสียของการมีลูกมาก เป็นต้น

1.2 ด้านทัศนคติ ผู้ส่งสารควรมีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง ต่อเรื่องที่จะทำการสื่อสาร และต่อผู้รับสาร เพราะจะทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง และเห็นว่าเรื่องที่ทำการสื่อสารนั้นเป็น เรื่องที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนเชื่อมั่นว่าผู้รับสารเป็นผู้ที่สามารถยอมรับสิ่งที่ถูกค้องได้

1.3 ด้านความรู้ ผู้ส่งสารควรมีความรู้ 3 ด้านคือ ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่จะทำการ สื่อสาร ความรู้ในวิธีการที่จะสื่อสาร ความรู้ในเรื่องกระบวนการสื่อสาร เช่น วิทยากรด้านการ ป้องกันยาเสพติด จะต้องรู้เรื่องเกี่ยวกับยาเสพติดได้ดี นอกจากนั้น ยังรู้วิธีการถ่ายทอดรูปแบบ ต่าง ๆ เช่น การบรรยายประกอบการฉายภาพยนตร์ การให้ผู้ฟังมีส่วนร่วม และสามารถสร้าง ความสนใจได้ ในขณะเดียวกัน สามารถตรวจสอบปฏิกิริยาของผู้ฟังไปด้วย เป็นต้น

1.4 ด้านความเข้าใจในระบบสังคมและวัฒนธรรมของบุคคลอื่น ๆ ความเข้าใจเช่นนี้ ทำให้ผู้ส่งสารสามารถเตรียมการสื่อสาร สร้างสารและเลือกวิธีการสื่อสารที่สอดคล้องกับลักษณะ ของบุคคลและระบบสังคมนั้น เช่น นักวางแผนครอบครัวยอมไม่ส่งสารซึ่งขัดต่อความคิด ความ เชื่อทางศาสนาของกลุ่มประชากรที่ต้องการเข้าถึง เป็นต้น

2. **สาร** สารในที่นี้หมายถึง สัญลักษณ์หรือสัญลักษณ์ที่กำหนดหรือสร้างขึ้นในหลายรูปแบบเพื่อกระตุ้นให้เกิดปฏิกิริยาในตัวผู้รับสาร เช่น โปสเตอร์ 1 แผ่น จะส่งสารเป็นสัญลักษณ์ของคำและภาพเป็นต้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง สาร หมายถึง เรื่องราวซึ่งผู้ส่งสารส่งออกไปโดยผ่านช่องทางได้ สารอาจเป็นลักษณะของ “คำ” หรือ “ข้อความ” หรือ “เครื่องหมาย” “การกระทำ และวัตถุต่าง ๆ” เนื้อหาของสารในกระบวนการสื่อสารเพื่อพัฒนางานสาธารณสุขจะมีผลต่อผู้รับสาร และทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ เนื่องจากสารสามารถสร้างความสนใจจากผู้รับสารได้ เช่น ใช้เนื้อหาของสารเข้าใจง่าย ใช้ภาษาสอดคล้องกับท้องถิ่นนั้น หรือสารที่ทำให้เพลิดเพลินในการดูใจให้วางแผนครอบครัว ใช้สารในรูปของเพลง เป็นต้น

3. **ช่องทาง** ในการสื่อสารทุกประเภท สารจะไปถึงผู้รับได้ต้องมีพาหนะนำสารไปให้ถึงผู้รับ ซึ่งผู้รับก็เลือกรับตามความต้องการของตน แท้จริงแล้ว ช่องทางในการสื่อสารเพื่องานสาธารณสุข ผู้ส่งสารมักไม่ได้ส่งสารผ่านช่องทางใดเพียงช่องทางเดียว ช่องทางนั้นมีหลายช่องทาง และผู้รับสารสามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ซึ่งได้แก่ การได้เห็น ได้ยิน ได้สัมผัส ได้ดมกลิ่น ได้ลิ้มรส แต่ในทางปฏิบัติมักกล่าวถึง ช่องทางในการสื่อสารระหว่างบุคคล เช่น การที่เราใช้เสียง สีหน้าท่าทางสื่อความหมายเป็นต้น และช่องทางในการสื่อสารมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ เป็นต้น หรือในการสื่อสารเพื่องานสาธารณสุขตีความว่า ช่องทางนั้นเป็น “สื่อ” ที่ติดต่อเชื่อมโยงกับประชาชน เพื่อให้เกิดการสื่อสารขึ้น

4. **ผู้รับสาร** ผู้เชี่ยวชาญในการสื่อสารเพื่องานสาธารณสุขแขนงหนึ่ง กล่าวว่า “ลักษณะของกลุ่มเป้าหมายในการสื่อสารเป็นสิ่งสำคัญ และมีความยุ่งยากสลับซับซ้อน เนื่องจากลักษณะของกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกันจะได้ตอบสนองด้านสาธารณสุขต่างกัน”

ถ้าจะกล่าวโดยหลักการแล้ว เป้าหมายของการสื่อสารสาธารณสุขจะต้องเป็นผู้เปิดรับสารที่ถูกส่งมายังช่องทางของสื่อหนึ่งสื่อใดโดยผู้ส่งสาร การเปิดรับสารนี้ จำเป็นต้องเกิดขึ้นในตัวผู้รับสารเสมอ ผู้รับสารอาจหมายถึงบุคคลแต่ละคน กลุ่มบุคคลหรือมวลชนก็ได้ทั้งสิ้น

การกำหนดผู้รับสารในการพัฒนาสาธารณสุขเป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพิจารณากันอย่างรอบคอบว่า จะกำหนดกลุ่มเป้าหมายใดให้เป็นผู้รับสารในระดับใด จำนวนเท่าใด และในระยะเวลาอันนานเท่าไร ดังนั้น องค์ประกอบของผู้รับสารในงานสาธารณสุข จึงเป็น

องค์ประกอบสำคัญที่จะส่งผลกระทบต่อโครงการณรงค์ด้านต่าง ๆ และเป็นผู้ที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมด้านสาธารณสุขไปตามจุดมุ่งหมายของแต่ละโครงการ

แนวคิดของการสื่อสารสมัยใหม่ ได้ให้ความสำคัญกับผู้รับสารเป็นหลัก (audience oriented) โดยจำแนกผู้รับสารออกเป็นหลายประเภท เช่น ผู้รับสารที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งโครงการต่าง ๆ จะได้กำหนดไว้โดยเฉพาะ และผู้รับสารทั่วไป ซึ่งเป็นผู้รับสารในลักษณะมวลชน อย่างไรก็ตาม ควรวิเคราะห์ผู้รับสารเกี่ยวกับเรื่อง ทักษะในการสื่อสาร ทัศนคติ ความรู้ระบบสังคมและวัฒนธรรมของผู้รับสาร เช่นเดียวกับผู้ส่งสาร

5. ผลของการสื่อสาร ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่า ผลของการสื่อสารอันเป็นวัตถุประสงค์ของการสื่อสารนั้น คือการเกิดความรู้ ความเข้าใจ ทัศนคติและพฤติกรรมที่ผู้ส่งสารปรารถนา ผลของการสื่อสารลักษณะนี้ ถือว่าเป็นเป้าหมายของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาด้านสาธารณสุข เพราะเป็นการยอมรับหรือปฏิบัติตามนวัตกรรมการสาธารณสุข ซึ่งหมายถึงการที่กลุ่มเป้าหมายได้ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับสาธารณสุขหลังจากได้รับสารแล้วซึ่งจะส่งผลกระทบต่อให้ผู้ปฏิบัติมีสุขภาพดี และส่งผลกระทบต่อในระยะยาว คือให้เศรษฐกิจและสังคมเจริญขึ้น

นอกจากองค์ประกอบของการสื่อสารทั้ง 5 ประการแล้ว สิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ในขณะที่ทำการสื่อสาร ก็มีผลต่อประสิทธิภาพของการสื่อสารด้วย เช่น สิ่งแวดล้อมทางกายภาพของมนุษย์ มีผลต่อการกำหนดพฤติกรรมและการสื่อสารและผลของการสื่อสารด้วย การสื่อสารที่มีสถานการณ์และสภาพแวดล้อมต่างกัน ย่อมทำให้พฤติกรรมและการสื่อสารและผลของการสื่อสารต่างกันได้ด้วย เช่น คู่สามีภรรยาที่ไม่รู้จักเลือกเวลาเพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว โดยอาจจะเลือกเวลาตอนอารมณ์ไม่ดี เป็นต้น นอกจากนั้น สถานการณ์แวดล้อมทางสังคมของการสื่อสารก็มีผลต่อการสื่อสารอย่างมาก เพราะคนเรามีสถานภาพ บทบาทเกี่ยวข้องกับกลุ่มสังคมซึ่งมีค่านิยมหรือประเพณีต่าง ๆ กัน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งสำคัญซึ่งต้องนำมากำหนดรูปแบบและวิธีการสื่อสารในกระบวนการสื่อสารเพื่อพัฒนาการสาธารณสุขด้วยทั้งสิ้น

กล่าวโดยสรุป

องค์ประกอบของการสื่อสารเพื่อพัฒนาสาธารณสุขมี 5 ประการ คือ

1. ผู้ส่งสาร เป็นหน่วยงานหรือบุคลากรด้านสาธารณสุขซึ่งมีหลายระดับ ได้แก่ ระดับบริหาร นักวิชาการ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ผู้เผยแพร่ข้อมูลรวมทั้งผู้นำทางความคิด ผู้ส่งสารจะต้องสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย มีความน่าเชื่อถือ และเป็นที่ยอมรับของกลุ่มเป้าหมาย

2. สาร เนื่องจากการพัฒนาสาธารณสุขประกอบด้วยงานหลายด้าน สารที่ส่งออกไปจึงมีความสำคัญต่อการบรรลุเป้าหมายของโครงการสาธารณสุขทุกโครงการ เนื่องจากสารนั้นจะต้องสนองความต้องการของผู้รับ ผู้รับสามารถเข้าใจได้ง่าย และนำไปปฏิบัติตามได้

3. ช่องสาร การดำเนินโครงการพัฒนาด้านสาธารณสุข ควรจะได้มีการสื่อสารหรือสื่อให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด กล่าวคือ ให้สอดคล้องกับสาร ผู้รับสารตลอดจนเป้าหมายในการสื่อสาร สื่อประสมจึงน่าจะมีประสิทธิภาพมากที่สุด

4. ผู้รับสาร เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งต่อการดำเนินโครงการสื่อสารเพื่อการสาธารณสุขแต่ละโครงการจึงจะต้องมีการพิจารณากันอย่างรอบคอบ ในการกำหนดขอบเขตของผู้รับสารซึ่งเรียกกันว่ากลุ่มเป้าหมาย นอกจากนั้น ยังจะต้องศึกษาลักษณะของผู้รับสารที่ต้องการจะเข้าถึงอีกด้วย

5. ผลของการสื่อสาร ในการสื่อสารเพื่อการพัฒนาสาธารณสุขอันเป็นการสื่อสารที่มีเป้าหมายผลของการสื่อสารก็ย่อมจะระบุเช่นเดียวกับวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร คือ การเปลี่ยนแปลงความรู้ทัศนคติ ตลอดจนพฤติกรรมของผู้รับสารในด้านสุขภาพอนามัยตามที่คุณส่งสารปรารถนา อันจะส่งผลดีต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม

2. แนวคิด และทฤษฎี เกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนา

● ความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับการพัฒนา

แนวคิดการสื่อสารกับการพัฒนา เป็นรากฐานสำคัญของการศึกษาวิจัยในครั้ง นี้ ที่เล็งเห็นถึงความสัมพันธ์ และประโยชน์ของการสื่อสาร ที่มีต่อการพัฒนาในด้านต่างๆที่ แดเนียด เลอเนอร์ (Daniel Lerner, 1958 : 56 อ้างถึงใน ประมะ สตะเวทิน, 2533 :74) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับการพัฒนาไว้อย่างชัดเจนและรัดกุมว่า “การพัฒนาประเทศ หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างมีระบบ การรวบรวมมวลชน และการเข้ามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง ในกระบวนการตัดสินใจปัญหา ที่เกี่ยวข้องกับผล ประโยชน์ ของส่วนรวมในกรณีของประเทศที่ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย ทั้งสามประการนี้จะเกิดขึ้นได้ก็โดยผ่านการสื่อสารเท่านั้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง การพัฒนาเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ไม่สามารถดำเนินไปได้ถ้าไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเพียงพอจากเครือข่ายของการสื่อสาร ด้วยเหตุนี้ ถ้าหากมีการนำ การสื่อสารมาใช้ให้ถูกต้องและเพียงพอแล้ว ก็จะสามารถช่วยส่งเสริมการพัฒนาของประเทศได้อย่างมาก อาจกล่าวได้ว่า การสื่อสารเป็นทั้งดัชนีของการพัฒนาและเครื่องมือหรือวิธีการของการพัฒนาสังคม”

จากอิทธิพลหนังสือของ Lerner ได้ทำให้ Schramm กล่าวถึงบทบาทของการสื่อสารในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างมั่นใจว่า

“การสื่อสารจะมีบทบาทสำคัญยิ่งในการก่อให้เกิดการปฏิวัติทางสังคมที่ยิ่งใหญ่ที่สุดสำหรับทุกยุคทุกสมัย นั่นคือ การปฏิวัติเพื่อยกระดับเศรษฐกิจ และสังคมของประชาชนที่ด้อยพัฒนาจำนวนสองในสามของประชากรโลก ที่กล่าวมานี้มิได้หมายความว่า การสื่อสารแต่เพียงอย่างเดียวจะสามารถก่อให้เกิดการปฏิวัติทางสังคมที่ยิ่งใหญ่ที่สุดนี้ได้ ถ้าปราศจากการตัดสินใจที่จะพัฒนาของผู้นำประเทศ ประชากร และทรัพยากรที่มีจำนวนเพียงพอ และแหล่งเงินทุนแล้ว ระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพที่สุดในโลกก็ไม่น่าที่จะทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจและสังคมได้ แต่เราอาจกล่าวด้วยความมั่นใจได้ว่า ถ้าปราศจากระบบการสื่อสารที่ดี การพัฒนาศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็วตามที่ต้องการก็คงเกิดขึ้นไม่ได้”

ในฐานะที่การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการพัฒนา สังคมที่มีการสื่อสารดีย่อมมีเครือข่ายการสื่อสารประเภทต่างๆ ที่ครอบคลุมพื้นที่เป้าหมายได้กว้างขวาง ทำให้ประชาชนสื่อสารกันได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ทั้งภายในและภายนอกตัวหมู่บ้าน ตำบลหรืออำเภอ ประชาชนสามารถรับรู้ข่าวสารได้เท่าทันต่อสถานการณ์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ การเมือง การสาธารณสุข การศึกษา และเทคโนโลยีการผลิตใหม่ๆ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของลมฟ้าอากาศ อันนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น ทำให้ชุมชนโดยรวมพัฒนาได้เร็วขึ้น เช่น ในแง่ของเกษตรกร การได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับสภาวะการตลาด รู้แหล่งดินเชื้อที่ยุติธรรม รู้แหล่งซื้อปัจจัยการผลิตราคาถูก และรู้แนวโน้มราคาสินค้าการเกษตรแต่ละประเภท จะช่วยสร้างเสถียรภาพทางรายได้และลดปัญหาการเอาัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางได้ เป็นต้น

แม้ว่าเราจะพิจารณาการสื่อสารในฐานะที่เป็นเครื่องมือของการพัฒนา แต่เราก็ไม่อาจที่จะมองการสื่อสารในฐานะที่เป็นปัจจัยเดียวโดดๆ ได้ เพราะความเป็นจริงในแต่ละท้องถิ่นยังมีปัจจัยอื่นๆ อีกที่เราต้องนำมาพิจารณาแบบองค์รวม (เสถียร เขยประทับ, 2531 : 66) เพราะในกระบวนการสื่อสารเพื่อการจูงใจให้เกิดการพัฒนาใดๆ นั้น นอกเหนือจากการได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะประชากรและลักษณะพื้นฐานทางสังคม อาทิเช่น ค่านิยม วัฒนธรรมประเพณี โดยทั่วไปแล้ว ยังต้องดูลักษณะทางสังคมบางอย่างเฉพาะพื้นที่ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งใครคือผู้ที่มีอำนาจการตัดสินใจที่แท้จริงในครอบครัว นอกจากนี้ยังรวมไปถึงลักษณะทางกายภาพอื่นๆ ที่อาจจะเอื้อให้เกิดยอมรับการพัฒนาได้รวดเร็วขึ้นด้วย

- **หน้าที่ของการสื่อสารในการพัฒนาสังคม**

กล่าวกันตามความเป็นจริงแล้วในฐานะที่การสื่อสารเป็นพื้นฐานที่สำคัญของกระบวนการสังคม ดังนั้น หน้าที่ของการสื่อสารในสังคมก็ยังคงเป็นไปเช่นเดิม ไม่ว่าจะสังคมจะอยู่ในภาวะปกติหรือภาวะของการเปลี่ยนแปลงไปสู่การพัฒนา สิ่งที่แตกต่างกันจากสภาวะปกติก็คือ การเน้นในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนา ดังนั้นหน้าที่ของการสื่อสารในการพัฒนาจึงเน้นที่ การให้ข่าวสาร การชักจูงใจ และการให้การศึกษา

การสื่อสารโดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อมวลชนซึ่งมีขีดความสามารถสูงในการเข้าถึงประชาชนจำนวนมากของประเทศได้จึงจำเป็นต้องปฏิบัติภารกิจของตนโดยเน้นหน้าที่ทั้ง 3 ประการดังกล่าวข้างต้นในการพัฒนาประเทศ

1. หน้าที่ในการให้ข่าวสาร (Informative Function)

ก่อนที่ประเทศจะพัฒนาไปได้นั้นประชาชนต้องมีความกระตือรือร้น (Aspiration) ที่จะพัฒนาตัวเองและสังคมโดยส่วนรวม ดังนั้นหน้าที่ของการสื่อสารจึงเป็นการให้ข่าวสารแก่ประชาชนในลักษณะที่สร้างบรรยากาศแห่งการพัฒนา (Create a climate for development) ด้วยการเสนอข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาแก่ประชาชนให้มาก ๆ สารของข่าวสารที่เสนอได้แก่ วิถีชีวิตของสังคมที่พัฒนา, โครงการพัฒนาต่าง ๆ , ระบบการเมือง, สังคม, เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของประเทศตนเองและประเทศที่พัฒนา (Developed Countries), เป้าหมายและปัญหาของการพัฒนา การเสนอข่าวสารในลักษณะนี้เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความสนใจต่อการพัฒนา ได้รู้ได้เห็นสิ่งต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ทำให้หูตากว้างขวางขึ้นและสามารถเปรียบเทียบตัวเองและสังคมของตัวเองกับสังคมอื่นและคนในสังคมอื่นได้

2. หน้าที่ในการชักจูงใจ (Persuasive Function)

อย่างที่ได้อธิบายแล้วว่าในการพัฒนาสังคมหรือประเทศนั้น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อโครงสร้างและหน้าที่ในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชน กล่าวคือประชาชนต้องเปลี่ยนทัศนคติ, ความเชื่อและพฤติกรรมของตน เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงอื่น ๆ ในสังคม ตลอดจนการที่ประชาชนจะต้องเข้าร่วมในโครงการพัฒนาต่าง ๆ ของประเทศด้วย ทั้งในเรื่องการศึกษา, การสาธารณสุข, การเมือง, การเศรษฐกิจ และการประกอบอาชีพ

หน้าที่ของการสื่อสารในประเทศที่กำลังพัฒนาก็คือการชักจูงใจให้ประชาชนเปลี่ยนวิถีชีวิตของตน และเข้าร่วมในโครงการพัฒนาอย่างจริงจัง (Active Participation) ด้วยการแสดงความคิดเห็น สนับสนุนโครงการพัฒนาของรัฐบาล และชี้แนะการตัดสินใจของประชาชน ตลอดจนชี้ให้เห็นถึง ประโยชน์ที่ประชาชนและสังคมโดยรวมจะได้รับจากการพัฒนา

3. หน้าที่ในการให้ความรู้ (Educational Function)

ในการพัฒนาประเทศนั้นเมื่อประชาชนได้รับทราบข่าวสารเกี่ยวกับความจำเป็นของการพัฒนาจนเกิดความรู้สึกกระตือรือร้น และตัดสินใจที่จะเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของตนแล้ว สิ่งก็ตามมา ก็คือทำอะไรประชาชนจึงจะมีความรู้ความสามารถในการที่จะปรับตัวเองให้เข้ากับสังคมที่ เปลี่ยนแปลงไปได้ นั่นก็คือทำอะไรประชาชนจึงจะมีความรู้ความเข้าใจถึงบทบาท, หน้าที่และ ความรับผิดชอบของตนในสังคมใหม่ ทำอย่างไรประชาชนจึงจะมีความสามารถในการที่จะใช้ วิธีการใหม่ ๆ ในการผลิตผลผลิตทางการเกษตรหรือในการประกอบอาชีพของตน คำตอบก็คือ รัฐบาลจะต้องให้ความรู้แก่ประชาชนทั้งประเทศในเรื่อง การอ่านออกเขียนได้ (Literacy), การเกษตร (Agriculture), การสาธารณสุข (Health) และการช่าง (Mechanical and Electronic Skills) การสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อมวลชนสามารถที่จะทำหน้าที่ในการให้ความรู้ ที่จำเป็นสำหรับการ ปรับตัวของประชาชนให้เข้ากับการพัฒนาสังคมได้ โดยการให้ความรู้แก่ประชาชนทั้งในเรื่องการ อ่านออกเขียนได้, การปรับปรุงการกินอยู่ และการประกอบอาชีพ

สื่อมวลชนสามารถทำหน้าที่ในการให้ความรู้แก่ประชาชนได้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม การ ให้ความรู้โดยตรงได้แก่การใช้สื่อมวลชนสำหรับการศึกษาในโรงเรียน (Formal Education) โดยทำ หน้าที่เป็นสื่อทัศนูปกรณ์ (Audio-visual Aids) สำหรับชั้นเรียน เพื่อถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียน ประกอบการสอนของครู การให้ความรู้โดยตรงอีกลักษณะหนึ่งก็คือ การใช้สื่อมวลชนสำหรับ การศึกษานอกโรงเรียน (Non-formal Education) เป็นการทำหน้าที่แทนครูเพื่อถ่ายทอดความรู้แก่ ประชาชนเป้าหมายเฉพาะกลุ่มเพื่อพัฒนาความรู้, อาชีพ และความเป็นอยู่ของประชาชนเหล่านั้น เช่น สอนประชาชนที่พ้นวัยเข้าโรงเรียนให้สามารถอ่านออกเขียนได้, สอนวิชาชีพ, สอนวิธีการใหม่ ๆ ทางการเกษตรเพื่อให้ปลูกพืชผลได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นและดีขึ้น, สอนเรื่องสุขภาพอนามัยและการ บริโภคเพื่อให้ประชาชนมีการกินอยู่ดีขึ้น การให้ความรู้โดยอ้อม เป็นการใช้สื่อมวลชนเพื่อให้ การศึกษาทางอ้อม (Informal Education) แก่ประชาชนทั่วไป โดยสื่อมวลชนทำหน้าที่เสนอความรู้ ด้านต่าง ๆ เช่น การเมือง, การทำมาหากิน, เศรษฐกิจ, สุขภาพอนามัย, ความรู้ทั่วไป เป็นต้น ซึ่งทำ

ให้ประชาชนที่อ่านหนังสือพิมพ์, ฟังวิทยุ, ดูโทรทัศน์ หรือ ภาพยนตร์ได้รับความรู้เหล่านั้นโดยอัตโนมัติ (ปรมะ สตะเวทิน, 2529 : 149)

จากหน้าที่ทั้ง 3 ประการดังที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า งานวิจัยทางการสื่อสารก็สามารถเป็นสื่อหนึ่งที่นำเสนอเรื่องราว เนื้อหา เกี่ยวกับการสื่อสาร โดยเฉพาะการสื่อสารเพื่อการพัฒนาได้ ซึ่งตรงกับหน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร โดยการสร้างบรรยากาศแห่งการพัฒนา และ ทำหน้าที่ในการให้ความรู้แก่ประชาชนได้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เพื่อประโยชน์ในการนำความรู้ทางการสื่อสารไปพัฒนาในด้านต่างๆต่อไปได้

● แนวคิดทางนิเทศศาสตร์ 3 ประการในการพัฒนา

แนวคิดทั้ง 3 ประการที่จะกล่าวต่อไปนี้ ได้แก่ (Quebral, 1986: 80-811 อ้างถึงใน พรสวรรค์ ตั้งเมตตาจิตตกุล, 2531: 68)

1. วารสารศาสตร์พัฒนาการ (Development Journalism)
2. การสื่อสารเพื่อสนับสนุนการพัฒนา (Development Support Communication / DSC)
3. นิเทศศาสตร์พัฒนาการ (Development Communication)

แนวคิดทั้ง 3 นี้ต่างก็เป็นความพยายามที่จะแสวงหาเนื้อหา และวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมต่อสถานการณ์ต่างๆ ในสังคมที่ยากจนเพื่อการมีชีวิตที่ดีขึ้น หมายถึงการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ และสังคมด้วยสารสนเทศ (Information) ที่ส่วนใหญ่ได้มาจากศาสตร์ต่างๆ ซึ่งผู้ที่ให้การสนับสนุน นอกเหนือไปจากนักนิเทศศาสตร์อาชีพแล้วก็ได้แก่ นักสังคมศาสตร์ ไม่ค่อยมีนักการเมืองให้การสนับสนุน สิ่งที่น่าสนใจคือ แนวคิดทั้ง 3 ประการข้างต้นเกิดขึ้นในเอเชีย

วารสารศาสตร์พัฒนาการ(Development Journalism) เกิดปลายทศวรรษ 1960-1969 ที่สถาบันหนังสือพิมพ์ฟิลิปปินส์ กลุ่มผู้พิมพ์ผู้โฆษณาและบรรณาธิการในเอเชียร่วมกันก่อตั้งมูลนิธิหนังสือพิมพ์แห่งเอเชีย (PFA) ขึ้นในปี 1968 และในปีเดียวกันมูลนิธิก็ได้จัดหลักสูตรฝึกอบรมนักเขียนข่าวเศรษฐกิจในเอเชียขึ้นเป็นครั้งแรกที่มนิลา เป็นผลให้เกิดวารสารศาสตร์พัฒนาการและเศรษฐศาสตร์พัฒนาการขึ้นในเอเชีย ตลอดจนเทคนิคในการเขียนข่าวเศรษฐกิจด้วย

สิ่งสำคัญต่อหลักสูตรวารสารศาสตร์พัฒนาการ คือ 1. คู่มือวารสารศาสตร์พัฒนาการของ อัลัน ชอล์คกี้ (Alan Chalkly) 2. เคพธ์นิวส์ (DEPT news) ซึ่งอักษร 3 ตัวแรกย่อมาจาก พัฒนาการ (Development) เศรษฐกิจ (Economics) และประชากร (Population) เป็นหนังสือที่ออกเป็นประจำและแปลเป็นภาษาต่าง ๆ หลายภาษาในเอเชียเพื่อแจกจ่ายในยังภูมิภาคต่าง ๆ

การสื่อสารเพื่อสนับสนุนการพัฒนา (Development Support Communication / DSC) เติบโตขึ้นมาจากหน่วยงานระหว่างประเทศขององค์การสหประชาชาติในช่วงเวลาเดียวกับวารสารศาสตร์พัฒนาการ โดยเออร์สไคน์ ซิลค์เคอร์ (Erskine Childers) ผู้อำนวยการหน่วยบริการการสื่อสารเพื่อสนับสนุนการพัฒนาที่กรุงเทพฯ โดยใช้วิธีการด้านการสื่อสารและการวางแผนทางการสื่อสารเพื่อจัดทำ และประเมินผลโครงการต่าง ๆ ในประเทศกำลังพัฒนาบางประเทศ โครงการเหล่านี้ได้รับความช่วยเหลือจาก UNDP และ UNICEF และดำเนินการตลอดจนให้การแนะนำโดยองค์กรในเครือประชาชาติโครงการเหล่านี้เป็นโครงการที่ความสำเร็จขึ้นอยู่กับกระตือรือร้น (sensitizing) การให้ข่าวสารและการสอน (teaching) กลุ่มบุคคลในระดับต่าง ๆ ของโครงการโดยให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมของโครงการพัฒนา จุดเริ่มต้นของวิธีการสื่อสารเพื่อสนับสนุนการพัฒนาก็คือ โครงการพัฒนาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดหาวัสดุอุปกรณ์ (materials) การใช้ประโยชน์จากสิ่งที่ได้รับไป และโครงการนี้มีความชัดเจนในพื้นที่ และแก่บุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ นักวางแผนการสื่อสารเพื่อการสนับสนุนจะใช้เครื่องมือทางสังคมศาสตร์ในการวิเคราะห์โครงการ และดำเนินการให้สื่อบุคคลและสื่ออื่น ๆ มีความเหมาะสมกับสถานการณ์

นิเทศศาสตร์พัฒนาการ (Development Communication) ที่สอนวิจัยและปฏิบัติกันมาในระดับมหาวิทยาลัยที่มหาวิทยาลัยฟิลิปปินส์ที่ลอสบามอสได้รับเอาหลักการและเหตุผลตลอดจนวิธีการของวารสารศาสตร์พัฒนาการและการสื่อสารเพื่อสนับสนุนการพัฒนาโดยได้บูรณาการเข้าด้วยกันพัฒนาเป็นกฎเกณฑ์ทางวิชาการขึ้นมาโดยมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการสื่อสารมวลชน การส่งเสริมการเกษตรการศึกษาและสังคมศาสตร์พื้นฐาน เช่น สังคมวิทยา จิตวิทยา เศรษฐศาสตร์และมานุษยวิทยา โดยเสนอครั้งแรกในการประชุมทางวิชาการในเรื่องพัฒนาการทางการเกษตรที่มหาวิทยาลัยแห่งฟิลิปปินส์ที่ลอสบามอส เมื่อเดือนธันวาคม 1971 และใช้เวลาหลังจากนั้นอีก 9 เดือน จึงมีการประกาศรับรองสาขาวิชานี้ตามกฎหมายในฟิลิปปินส์ โดยในเอกสารฉบับแรกได้นิยามไว้ใน 3 ลักษณะ คือ

1. ระดับประเทศ ซึ่งหมายถึงวารสารศาสตร์พัฒนาการด้วยส่วนหนึ่งแต่รวมถึงสื่ออื่น ๆ ด้วย
2. ระดับภูมิภาค เช่น โครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ระดับล่างทางการสื่อสารที่อยู่ภายในระบบการเกษตร เป็นต้น
3. ระดับภาคสนาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารเพื่อสนับสนุนการพัฒนาและผู้เขียน (เคอบรอล) เห็นว่าควรเพิ่มลักษณะที่ 4 ไว้ในที่นี้ด้วย คือ
4. ระดับนานาชาติ เนื่องจากมีข้อถกเถียงกันเกี่ยวกับเสรีภาพระดับโลกในการจัดระเบียบสารสนเทศ

จากแนวคิดเริ่มแรกทั้งสามสาขาวิชานี้ได้มีการปรับเพื่อให้เหมาะสมกับความคิดใหม่ในการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม การพัฒนาได้เปลี่ยนแปลงจากการโน้มหน้าใจมาเป็นการสื่อสาร (Flow of information) ระดับหมู่บ้านมีความสมดุลจากระดับสูงมาระดับล่างเพื่อให้มีการสื่อสารที่ทุกคนมีส่วนร่วม ทั้งสามสาขาวิชานี้เริ่มใช้เทคโนโลยีทางการสื่อสารและไม่มีสาขาใดจะละเลยหลักการ และเหตุผลที่ว่าเพื่อสภาพที่ดีขึ้นของประชาชน

ในปัจจุบัน โครงการศึกษาด้านนิเทศศาสตร์พัฒนาการ ได้เปิดสอนอยู่ในระดับมหาวิทยาลัยในหลายประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศกำลังพัฒนา เช่น สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ และสาธารณรัฐอินโดนีเซีย และสำหรับประเทศไทยเรานั้น ได้เริ่มมีการเปิดสอนในระดับปริญญาโท ที่คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในพ.ศ. 2521 เป็นแห่งแรก (อุบลวรรณ ปิติพัฒนา โหมยิต, 2545 : 2) ซึ่งเป็นการนำเอาการสื่อสารทุกรูปแบบ มาช่วยส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการพัฒนาประเทศ ได้แก่ พัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม

3. แนวคิด และทฤษฎี เกี่ยวกับงานวิจัย

การวิจัย คือ กระบวนการแสวงหาความรู้ของบุคคล เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ในศาสตร์หรือสาขาวิชาต่างๆ เพื่อค้นหาคำตอบหรือการพิสูจน์ปรากฏการณ์ต่างๆ เหล่านั้น โดยมีการดำเนินการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ภายใต้กรอบแนวคิด และระเบียบวิธีการที่ชัดเจน มีขั้นตอนละเอียดซับซ้อน มีระยะเวลาในการดำเนินการยาวนาน มีการระมัดระวังเกี่ยวกับความเที่ยงตรง และความน่าเชื่อถือของข้อมูลตลอดจนมีการตรวจสอบความถูกต้องของคำตอบที่ได้รับ เป็นต้น

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้การวิจัยเป็นแนวทางที่ได้รับความนิยมกันอย่างกว้างขวางในการแสวงหาความรู้ เพื่อสร้าง “องค์ความรู้” (body of knowledge) ในเรื่องต่างๆ การดำเนินการพิสูจน์ “องค์ความรู้” การพัฒนาทฤษฎี และการนำความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในบริบทต่างๆ

ประเภทการวิจัย

การจำแนกประเภทของการวิจัยออกเป็นประเภทต่างๆ ของนักวิจัยก็เพื่อแยกแยะคุณลักษณะหรือข้อแตกต่างของรูปแบบการวิจัยแต่ละลักษณะให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งนี้ก็เพราะเมื่อผู้ศึกษามีความเข้าใจในลักษณะและประเภทต่างๆ ของการวิจัยแล้วก็จะช่วยให้มีหลักเกณฑ์ที่จะใช้ในการออกแบบการวิจัย (Research Design) การอ่านผลการวิจัยหรือการประยุกต์ใช้ผลงานการวิจัยรวมทั้งการมีทัศนคติเชื่อถือผลงานวิจัยได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และเห็นในคุณค่าของการวิจัยประเภทต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น สำหรับการแบ่งประเภทของการวิจัยทางสังคมนั้นสามารถแบ่งประเภทได้ดังนี้ (ศ. สมหวัง พิริยานุวัฒน์ 2524 : 5-9 และอ้างอิงใน พรทิพย์ วรกิจ โภคาทร 2531: 41-43)

1. แบ่งตามประโยชน์ของการวิจัย

- (1) การวิจัยพื้นฐานหรือการวิจัยบริสุทธิ์ เป็นการวิจัยที่มุ่งจะนำผลการวิจัยมาใช้เป็นพื้นฐานความรู้ความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นสำคัญ
- (2) การวิจัยประยุกต์ เป็นการวิจัยที่มุ่งจะนำผลของการวิจัยมาใช้ เพราะความรู้ใหม่ที่ได้อาจมาจากความรู้เก่าหรือดั้งเดิมเป็นพื้นฐานให้เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานเรื่องหนึ่งเรื่องใดเป็นการเฉพาะของบุคคล กลุ่มคน สถาบันหรือหน่วยงานของทั้งทางราชการหรือเอกชน

2. แบ่งตามคุณลักษณะของข้อมูล

- (1) การวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการวิจัยที่มีข้อมูลที่สามารถแปลงเป็นตัวเลขเชิงปริมาณได้ เช่น ความถี่ในการอ่านหนังสือพิมพ์ หรือการรับฟังรับชม วิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ ฯลฯ
- (2) การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการวิจัยที่ข้อมูลไม่สามารถแปลงเป็นตัวเลขเชิงปริมาณได้ แต่เป็นข้อมูลในเชิงคุณลักษณะ เช่น ความประทับใจของผู้อ่านที่มีต่อบทความประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

ระเบียบวิธีวิจัย (Research Metrology) หมายถึงแนวคิด ทฤษฎี หรือศาสตร์ที่ว่าด้วยกฎเกณฑ์ระเบียบปฏิบัติ และวิธีการวิจัยอย่างเป็นระบบระเบียบ โดยมีการวางแผนปฏิบัติอย่างเป็นขั้นตอนหรือกระบวนการ รวมเรียกว่า “กระบวนการงานการวิจัย” อันเป็นวิธีการศึกษาค้นคว้าหาข้อเท็จจริงอย่างมีแบบแผนเป็นระบบตามระเบียบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ หรือวิธีการทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ และข้อเท็จจริง รวมทั้งหลักวิชาอันแน่นอนกว่า ซึ่งถ้ามีสิ่งหรือสาเหตุ หรือเหตุการณ์อย่างนี้เกิดขึ้นแล้วจะมีผลติดตามมาอย่างไร หรือเท่าที่ปรากฏผลอย่างนี้มีสาเหตุมาจากอะไร อันเป็นแนวทางช่วยให้ได้ความรู้ใหม่ๆ พบความจริงอย่างถูกต้อง เทียบตรง เชื่อถือได้ และเป็นการค้นคว้าหาทางปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติหรือสิ่งที่ค้นพบใหม่ๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดเท่าที่จะกระทำได้

หลักเกณฑ์ในการออกแบบวิจัย

เนื่องจากไม่มีสูตรสำเร็จที่จะใช้กับการวิจัยทุกครั้งได้ ดังนั้นในการวิจัยแต่ละครั้งนั้นผู้วิจัยจำเป็นต้องพยายามตอบคำถามซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ในการออกแบบวิจัยดังต่อไปนี้ให้ได้

- จะต้องการข้อมูลอะไร → เพื่อการกำหนดแผนการวิจัย
- จะหาข้อมูลได้จากไหน → เพื่อการกำหนดแหล่งข้อมูลเพื่อการวิจัย
- จะหาข้อมูลจากใคร → เพื่อการกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- จะใช้วิธีอะไรเก็บข้อมูล → เพื่อการกำหนดเครื่องมือและวิธีเก็บข้อมูล
- จะวิเคราะห์ข้อมูลอย่างไร → เพื่อการประมวลผลและการใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล

1) การกำหนดแบบการวิจัย

เนื่องจากปัญหาของการวิจัยและสมมุติฐานของการวิจัย “จะช่วยบอกให้รู้ว่า ควรออกแบบวิจัยของเราอย่างไรจึงจะดี” ดังนั้นผู้วิจัยจะต้องหาคำตอบของความต้องการข้อมูลอะไรจากปัญหาของการวิจัย และสมมุติฐานของการวิจัยนั่นเอง โดยพิจารณาว่า จากปัญหาหรือสมมุติฐานนั้น ข้อมูลที่จะเป็นคำตอบหรือข้อพิสูจน์นั้นคืออะไร เช่น เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติหรือข้อเท็จจริงที่จะนำมาเปรียบเทียบกัน หรือเป็นข้อมูลเกี่ยวกับภาพพจน์ของบริษัท หรือเป็นข้อมูลที่แสดงความรู้สึนึกคิดของพนักงานที่มีต่อกิจกรรมข้อมูลเกี่ยวกับค่านิยมของกลุ่มเป้าหมายเป็นอย่างไร หรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมกรรมการส่งสาร ฯลฯ ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยตามหัวข้อ

เรื่องที่กำหนด “-----” ผู้วิจัยก็ต้องแสดงวัตถุประสงค์และกำหนดแนวทางการวิจัยว่าจะใช้ “แบบวิจัย” แบบใด เช่น เป็นการวิจัยแบบสำรวจ (Survey Research) ประกอบกับการวิเคราะห์วิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยมุ่งทำการสำรวจแนวความคิดและทัศนคติเกี่ยวกับคุณลักษณะที่ดีหรือพึงประสงค์ (Good Characteristics) ของบัณฑิตนิเทศศาสตร์ สำหรับหัวข้อเรื่องการวิจัยคือ “การศึกษาความคาดหวังเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของบัณฑิตนิเทศศาสตร์ที่หน่วยงานต้องการ” เป็นต้น แล้วจึงจะดำเนินการออกแบบการวิจัยในขั้นต่อไป

2) การกำหนดแหล่งข้อมูลเพื่อการวิจัย

เมื่อทราบว่าต้องการข้อมูลอะไรแล้ว ขั้นต่อไปจะต้องมาพิจารณาว่าจะได้ข้อมูลนี้จากไหน ซึ่งแหล่งข้อมูลมีอยู่ 2 ประการคือ

(1) แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ หมายถึง ข้อมูลที่ผู้วิจัยจัดหาจากต้นกำเนิดของข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้โดยตรง เช่น การออกไปสอบถามหรือสัมภาษณ์ผู้รู้เห็นเหตุการณ์ เป็นต้น

(2) แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ หมายถึง ข้อมูลที่ได้ถูกบันทึกไว้เป็นเอกสารต่างๆ โดยมิได้มีจุดมุ่งหมายสำหรับการวิจัยที่เรากำลังทำโดยตรง แต่ข้อมูลนี้เป็นข้อมูลที่มีประโยชน์และสามารถนำมาใช้ได้ในการวิจัย เช่น รายงานประจำปีของบริษัท รายงานวิจัยของฝ่ายการตลาด เอกสารต่างๆ ของบริษัท รายงานวิจัยที่หน่วยงานอื่นได้จัดทำไว้ เอกสาร ตำรา บทความ บัตรสนทนา ข้อวิจารณ์ ข่าวต่างๆ ในหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

เมื่อได้ทราบว่าแหล่งข้อมูลมีอะไรแล้ว ขั้นนี้ผู้วิจัยจะต้องพิจารณาว่าข้อมูลที่ต้องการนั้นควรจัดหามาได้จากแหล่งใด ซึ่งแต่เดิมนั้นนักประชาสัมพันธ์ส่วนใหญ่มักจะใช้ข้อมูลปฐมภูมิเป็นส่วนใหญ่ แต่ปัจจุบันนี้พบว่าข้อมูลจากเอกสารต่างๆ นั้นมีค่าในการวิจัยแต่ละเรื่องมาก ดังนั้นในการพิจารณาการจะหาข้อมูลนี้ควรคำนึงทั้งสองแหล่งเป็นหลัก ส่วนจะใช้อะไรมากน้อยกว่ากันนั้นก็ต้องพิจารณาตามความเหมาะสมอีกครั้งหนึ่ง และควรเริ่มแสวงหาข้อมูลจากข้อมูลทุติยภูมิก่อน

3) การกำหนดประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยทางนิเทศศาสตร์ สื่อสารมวลชน วารสารศาสตร์ การโฆษณาและการประชาสัมพันธ์ ในความหมายก็บอกอย่างชัดแจ้งว่ามีความสัมพันธ์กับประชาชนหรือบุคคล ดังนั้นคำถามว่าจะหาข้อมูลจากใครจึงเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะมีบุคคลหรือประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้อง ในการพิจารณาหาข้อมูลจากใครนี้จะต้องคำนึงถึง 3 สิ่งด้วยกันคือ

(1) ประชากร (Population) ซึ่งหมายถึงทุกหน่วยในกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการศึกษา ตัวอย่างเช่น ถ้าต้องการศึกษาความคิดเห็นของพนักงาน ประชาชนก็หมายถึง พนักงานทุกคนหรือถ้าต้องการศึกษาลูกค้า ก็หมายถึงทุกคนที่เข้ามาขอรับบริการหรือซื้อสินค้าของเรา หรือทุกบ้านในหมู่บ้าน โดยแต่ละบ้านอาจเก็บข้อมูลจากเจ้าบ้าน เป็นต้น ในกรณีที่จะศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาตามหลังเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของบัณฑิตนิเทศศาสตร์ที่หน่วยงานต้องการ ประชากรก็คือกลุ่มตัวอย่างที่เป็นหัวหน้าหรือผู้บังคับบัญชาในหน่วยงานที่เป็นสถาบันฝึกงานของนักศึกษาทั้งที่เป็นของราชการ รัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชน จำนวน 141 แห่ง มีกลุ่มตัวอย่าง 300

(2) กลุ่มตัวอย่าง (Sample) หมายถึงส่วนหนึ่งของประชากรที่ถูกเลือกนำมาศึกษาเหตุผลของการต้องมีกลุ่มตัวอย่าง นอกจากเป็นเพราะประชากรปกติจะมีเป็นจำนวนมากและบางครั้งไม่สามารถจะทราบจำนวนที่แน่นอนได้ ยังมีเหตุผลที่สำคัญคือ

- ลดค่าใช้จ่ายในการวิจัย
- ทำการวิจัยให้เร็วขึ้น ข้อมูลไม่ล้าสมัย
- จำนวนบุคลากรผู้ชำนาญการวิจัย
- การเก็บข้อมูลจะมีความเชื่อถือ (Reliable) สูง เมื่อเก็บข้อมูลจำนวนจำกัด
- สามารถเก็บข้อมูลได้กว้างขวางลึกซึ้งมากขึ้น “ถ้าข้อมูลมีจำนวนจำกัด”

จำนวนของกลุ่มตัวอย่างที่จะใช้นั้นเป็นสิ่งที่จะต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษ โดยมีหลักคือจะต้องพยายามมีจำนวนของกลุ่มตัวอย่างให้มากที่สุด เพราะ “จำนวนของกลุ่มตัวอย่างน้อยจะมีโอกาสผิดพลาด (Error) ได้มาก ในขณะที่จำนวนของกลุ่มตัวอย่างมากจะมีโอกาสผิดพลาดน้อย” แต่อย่างไรก็ตาม “จำนวน 1000 จะไม่มีความน่าเชื่อถือมากกว่าจำนวน 500 มากนัก แต่จำนวน 100 กลับมีความน่าเชื่อถือมากกว่า 50 อย่างชัดเจน” กล่าวโดยสรุปแล้วจะต้องพยายามจัดให้มีจำนวนกลุ่มตัวอย่างให้มากไว้เป็นหลักแต่ก็ไม่ควรจะให้มากเกินไปจนเกินความจำเป็น ทั้งนี้จะมีผลต่อจำนวนเงิน เวลา และบุคลากรที่นำไปใช้ในการเก็บข้อมูลด้วย (พรทิพย์ วรกิจ โภคาทร 2538 : 75-83)

(3) การสุ่มตัวอย่าง (Sampling) เมื่อได้กำหนดประชากรของการวิจัยอย่างชัดเจน และได้ทราบจำนวนของกลุ่มตัวอย่างแล้ว สิ่งที่จะต้องพิจารณาต่อไปก็คือ การเลือกกลุ่มตัวอย่างตามจำนวนที่ต้องการจากประชากรของการวิจัย

การสุ่มตัวอย่างหมายถึง วิธีการที่นำมาใช้ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างซึ่งต้องอาศัย ทฤษฎี และวิธีทางสถิติ ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 วิธีใหม่ (Fred N. Kerlinger.Opcit 129-131)

ก. การสุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่ทฤษฎีความน่าจะเป็น (Non-Probability Sampling) ได้แก่การสุ่มตัวอย่างโดยจำกัดโควตา การสุ่มตัวอย่างโดยมีจุดมุ่งหมาย และการสุ่มตัวอย่างโดย ความบังเอิญ

ข. การสุ่มตัวอย่างที่ใช้ทฤษฎีความน่าจะเป็น (Probability Sampling) ได้แก่ การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย การสุ่มตัวอย่างอย่างมีระบบ การสุ่มตัวอย่างตามประเภทของประชาชน และการสุ่มตัวอย่างตามพื้นที่

4) การกำหนดเครื่องมือ และวิธีเก็บข้อมูล ไม่ว่าจะใช้เครื่องมือหรือวิธีอะไรเก็บข้อมูลถึง แรกที่นักวิจัยจะต้องให้ความสำคัญ คือ ข้อมูลที่จะเก็บมาจะต้องเข้าตามหลักเกณฑ์ 4อย่างต่อไปนี้

(1) ข้อมูลนี้จะต้องเป็นวัตถุประสงค์ (Objective) หมายถึงข้อมูลที่ได้มานั้นจะต้อง เกี่ยวข้องกับการศึกษาที่กำลังจะทำอยู่

(2) ข้อมูลนี้จะต้องมีความเกี่ยวข้อง (Relevancy) หมายถึงข้อมูลที่ได้มานั้น จะต้องเกี่ยวข้องกับการศึกษาที่กำลังจะทำอยู่

(3) ข้อมูลนี้จะต้องมีความเที่ยงตรง (Validity) หมายถึงข้อมูลที่ได้มานั้นจะต้อง มีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้

(4) ข้อมูลนี้จะต้องมีความเชื่อถือได้ (Reliability) หมายถึงข้อมูลที่ได้มานั้น จะต้องมีความแน่นอนสม่ำเสมอ และไม่เปลี่ยนแปลงด้วยหลักเกณฑ์ทั้ง 4 อย่างนี้ จะต้องนำมา พิจารณาทุกครั้งในการเก็บข้อมูล ซึ่งการเก็บข้อมูลนี้มีทั้งหมด 4 ประเภทนี้นิยมใช้กันในการวิจัย ทางด้านนิเทศศาสตร์ การสื่อสารมวลชน การวารสารศาสตร์ การโฆษณา และการ ประชาสัมพันธ์ คือ

ก. การเก็บข้อมูลจากเอกสาร (Documentary) นักวิจัยสามารถสืบค้นแสวงหาข้อมูลเชิง เอกสารได้จาก

- เอกสารภายในของหน่วยงาน
- เอกสารจากหน่วยงานของรัฐ
- เอกสารของสมาคมต่างๆ
- เอกสารของธุรกิจเอกชน
- เอกสารจากสถาบันการศึกษา

ข. การสังเกตการณ์ (Observation) เป็นการรวบรวมข้อมูลจากเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น โดยอาศัยประสาทสัมผัสของผู้วิจัย (หรือผู้สังเกตการณ์) เป็นสำคัญ ซึ่งกระทำได้ 3 วิธี ได้แก่ การมีส่วนร่วม ไม่มีส่วนร่วม และลักษณะกึ่งมีส่วนร่วมกับบุคคล เหตุการณ์ หรือปรากฏการณ์นั้นๆ

ค. การสัมภาษณ์ (Interview) หมายถึงการสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมายของบุคคลสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ถามคำถาม และอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ตอบโต้ด้วยภาษาเป็นสื่อ วิธีการสัมภาษณ์กระทำได้สองแบบ ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

- แบบสอบถาม (Questionnaire) หมายถึงชุดของคำถามที่ได้รวบรวมได้ โดยการสร้างและผ่านการทดลองใช้ (Try out) ปรับปรุงและแก้ไขจนอยู่ในระดับมีความน่าเชื่อถือเที่ยงตรงแล้วนำมาใช้สอบถามประชาชนเพื่อให้ได้ข้อมูลคือ คำตอบจากคนหรือประชากรจำนวนมาก หรือโดยการสุ่มตัวอย่างเพื่อการวิจัยสำหรับลักษณะของแบบสอบถาม มี 2 ประเภทคือ

- คำถามปลายเปิด (Open Ended Question)
- คำถามปลายปิด (Close Ended Question)

สำหรับแบบสอบถามสามารถนำไปใช้ประกอบในการสัมภาษณ์หรือนำไปแจกให้ผู้ตอบแบบสอบถามตอบ แล้วเก็บนำมาดำเนินการตามกระบวนการ

5) การประมวลผลและการใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ แบบสอบถาม การสังเกตการณ์ และเอกสารเราเรียกกันว่า ข้อมูลดิบ (Raw Data) ข้อมูลเหล่านี้จะไม่มี ความหมายอะไรจนกว่าจะได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลออกมา แล้วตีความหมายจากการวิเคราะห์นั้น

การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) หมายถึง “การจัดประเภท จัดลำดับ หรือสรุปย่อเพื่อตอบคำถามของการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลก็เพื่อลดข้อมูล หรือสรุปข้อมูลให้อยู่ในรูปที่สามารถตีความหมายหรือแปลความหมายได้ เพื่ออธิบายหรือตรวจสอบสมมติฐานของการวิจัย” (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ 2524 : 65)

การวิเคราะห์ข้อมูลในระดับนี้ ขอให้พิจารณาเพียง 2 อย่างคืออย่างแรก อาศัยความรู้ทางด้านสถิติมาช่วยในการวิเคราะห์ และอีกอย่างหนึ่ง วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จริจ

อยู่นักวิจัยไม่จำเป็นต้องเป็นนักสถิติ และนักสถิติก็ไม่จำเป็นต้องเป็นนักวิจัย แต่เนื่องจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบสอบถาม หรือสังเกตการณ์ สามารถแปลเป็นเลขได้ ดังนั้น การอาศัยสถิติมาช่วยจึงเป็น เครื่องมือที่สำคัญยิ่ง การมีความรู้ทางด้านสถิติจึงมีประโยชน์แก่นักวิจัยเพื่อการประชาสัมพันธ์ เพื่อช่วยในการตัดสินใจว่าข้อมูลแบบนี้ เมื่อต้องการจะวิเคราะห์เพื่อตอบปัญหาวิจัยหรือทดสอบสมมติฐาน ควรใช้สถิติประเภทอะไรที่ถูกต้องเหมาะสม ความรู้ทางสถิติที่ควรรู้คือ

- (1) การแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage)
- (2) กราฟ (Graph)
- (3) ค่าเฉลี่ย (Mean) มัชยฐาน (Median) และฐานนิยม (Mode)
- (4) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
- (5) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation)
- (6) สถิติการทดสอบค่าที (t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of Variance หรือ ANOVA) สถิติการทดสอบค่าซี (z-test) สถิติทดสอบไคสแควร์ (Chi-square)

อย่างน้อยนักวิจัยเพื่อการประชาสัมพันธ์จะต้องมีความรู้พอที่จะทำการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละและค่าเฉลี่ยเป็น ซึ่งจะเรียกได้ว่าการวิเคราะห์เกือบทุกครั้งจะต้องอาศัยความรู้เหล่านี้

การเลือกสถิติเพื่อทดสอบสมมติฐานก่อนข้างจะซับซ้อน จุดสำคัญขอให้ผู้อ่านจำไว้ว่าการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย ให้ใช้สถิติ t-test z-test F-test หรือ ANOVA แต่ถ้าจะทดสอบความแตกต่างระหว่างความถี่ต้องใช้สถิติ Chi-square

เครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูลอีกวิธีหนึ่งคือ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งหมายถึง “กระบวนการที่มีระบบขั้นตอนที่ใช้เพื่อศึกษาเนื้อหาสาระของข้อมูลที่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร หรือมีหลักฐาน (ไม่ว่าเป็นหนังสือ หนังสือพิมพ์ รายการทีวี วิดีโอ วิดีโอ ป้ายประกาศ) โดยทั่วไปการวิเคราะห์เนื้อหามุ่งศึกษาตัวแปร หรือปรากฏการณ์ที่ “ใหญ่กว่า” เอกชนแต่ละคน มีวัตถุประสงค์สำคัญ ในการนำความหมายจากถ้อยคำเอกสาร หรือคำพูด ข้อคิดเห็นต่างๆ ซึ่งอาจไม่แสดงข้อเท็จจริงให้ปรากฏชัดแจ้ง เช่น หาบุคลิกลักษณะและนิสัยใจคอของบุคคลหรือกลุ่ม ศึกษาคุณแนวโน้มทางสังคม เป็นต้น”

ข้อมูลที่ต้องการการวิเคราะห์เนื้อหาในการวิจัยเพื่อการนิเทศศาสตร์ ส่วนใหญ่จะมาจากคำถามเปิดเป็นส่วนใหญ่ (ทั้งในแบบสอบถามหรือการสัมภาษณ์) ประเด็นที่ต้องทำเสมอคือ การจัดกลุ่มประเภทของคำตอบที่มีเนื้อหาเดียวกัน และจัดทำความถี่ (ดร.พรทิพย์ วรกิจโกคาทร 2538 : 55)

● การสื่อสารงานวิจัย

ในการศึกษาประเด็นของการนำผลงานจากวิทยานิพนธ์ไปประยุกต์ใช้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรู้และเข้าใจถึงกระบวนการในการสื่อสารงานวิจัยทั้งระบบก่อนที่จะนำบางส่วนของงานมาศึกษา โดยกระบวนการสื่อสารงานวิจัยนั้น จะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับการสื่อสารโดยทั่วไป ซึ่งจะเสนอรายละเอียดในแต่ละหัวข้อดังต่อไปนี้ (จรินทร์ เทศวานิชและพรทิพย์ วรกิจโกคาทร, 2532 : 830-833)

1. ความหมายของการสื่อสารงานวิจัย

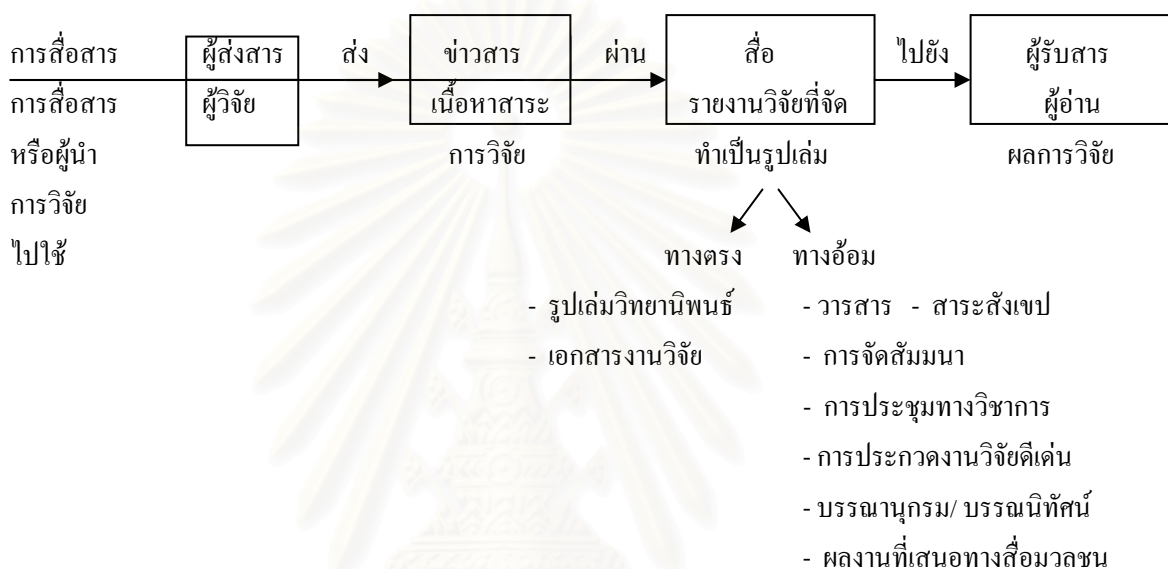
มีหลายสิ่งหลายอย่างที่กำเนิดขึ้นมาพร้อมกับมนุษยชาติ ดังเช่นการสื่อสารตราบนแท่งที่มนุษย์ยังมีชีวิตอยู่ ไม่ว่าจะอยู่ไหน เวลาใด มีอาชีพอะไร การสื่อสารสามารถเกิดขึ้นได้เสมอ การสื่อสารอาจเกิดขึ้นภายในตัวบุคคลคนเดียว คือเป็นผู้ส่งสารและผู้รับสารในบุคคลเดียวกัน หรืออาจเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลที่บุคคลหนึ่งเป็นผู้ส่งสารและมีบุคคลอื่นเป็นผู้รับสาร จุดเริ่มต้นของการสื่อสารนั้นมีมากมายหลายอย่างทั้งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและจากสิ่งประดิษฐ์ที่มนุษย์ทำขึ้นมา การวิจัยก็เป็นสิ่งหนึ่งที่สามารถนำมาเป็นจุดเริ่มต้นของการสื่อสารได้เช่นเดียวกัน

โดยหลักวิชาการแล้ว การวิจัยจะมีความสมบูรณ์และถูกต้องจำเป็นต้องทำให้เป็นหลักฐาน เพื่อให้เกิดการสื่อสารระหว่างมนุษย์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อ

- 1.1 ใช้เป็นหลักฐานในการศึกษาค้นคว้า เพื่อเพิ่มพูนความรู้ในเรื่องนั้นๆต่อไป
- 1.2 ลดความซ้ำซ้อนในการวิจัยโดยเป็นหลักฐานบ่งบอกว่าได้หัวข้อเรื่องนี้ได้มีการศึกษาค้นคว้าวิจัยแล้ว และได้ใช้วิธีการศึกษาอย่างไร ตลอดจนได้ค้นพบอะไรบ้าง
- 1.3 ใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาและ/หรือวางแผนที่มีประสิทธิผลต่อไป

2. กระบวนการสื่อสารงานวิจัย

เมื่อการวิจัยจำเป็นต้องมีการจัดทำไว้เป็นหลักฐานเพื่อใช้ในการสื่อสารนั้น กระบวนการสื่อสารงานวิจัย สามารถวิเคราะห์ได้ดังแผนภาพข้างล่างนี้

(ปรับปรุงจากขั้นตอนการสื่อสารงานวิจัย, จรินทร์ เทศวานิชและพรทิพย์ วรกิจโกศกาท, 2532)

2.1 ผู้ส่งสาร ในการวิจัยแต่ละเรื่องนั้น ผู้ส่งสารหรือผู้วิจัยอาจมีฐานะแตกต่างกัน เช่นผู้วิจัยเป็นนิสิตนักศึกษาผู้ทำวิทยานิพนธ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับปริญญาโท หรือสูงกว่าปริญญาโท หรือผู้วิจัยในสถาบันการศึกษาทั่วไป ได้แก่ อาจารย์หรือนักวิชาการผู้ทำการวิจัย เพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปรากฏการณ์ต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจในศาสตร์หรือหัวข้อเรื่องที่ทำการวิจัย หรือในบริษัทเอกชนผู้วิจัยอาจเป็นพนักงานผู้ทำการวิจัย เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาค่าลงเผชิญอยู่หรือค้นคว้าหาข้อเท็จจริงมาประกอบการตัดสินใจ ซึ่งผู้ส่งสารหรือผู้วิจัยที่มีสถานะต่างกัน มีผลต่อการจัดทำสารหรืองานวิจัย ซึ่งนิสิตนักศึกษาเป็นเพียงผู้เริ่มต้นทำงานวิจัยเปรียบเสมือนการฝึกหัด แตกต่างจากอาจารย์นักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญในการทำวิจัยเป็นอย่างดีซึ่งนอกจากจะมีผลต่อตัวสารแล้ว ยังส่งผลถึงการเผยแพร่ผ่านสื่อด้วย ที่งานวิจัยที่มีคุณภาพ เป็นที่ยอมรับ และเชื่อถือได้มากกว่าของคณาจารย์ จะได้รับการตอบสนองและนำไปเผยแพร่มากกว่างานวิจัยของนักศึกษาที่เพิ่งเริ่มต้น หรือหากเป็นพนักงานที่เป็นผู้ทำการวิจัย ก็จะกำหนดตัวสารเป็น

เรื่องเฉพาะหน่วยงานที่สังกัด และอาจเผยแพร่ในรูปแบบของเอกสารงานวิจัยของหน่วยงาน หรือ
อื่นๆ ซึ่งการเผยแพร่ก็อาจกำหนดไว้ในวงจำกัด เป็นต้น

2.2 ข่าวสาร ครอบคลุมถึง

2.2.1 รหัสของข่าวสาร ซึ่งอาจเป็นรูปของคำ ภาษาและภาพ หรือ
สัญลักษณ์ต่างๆ เช่น รูปภาพ เป็นการแสดงให้เห็นความรู้สึกความเข้าใจในอีกลักษณะหนึ่งที่ไม่ใช่
ภาษาทั่วไปได้ เป็นต้น

2.2.2 เนื้อหาของข่าวสาร เป็นรายละเอียดของการวิจัยที่เริ่มต้นตั้งแต่ที่มา
ของปัญหาการวิจัย ตลอดจนผลของการวิจัย

2.2.3 การจัดข่าวสาร ได้แก่ การจัดข่าวสารเป็นบทเป็นตอนเป็นหัวเรื่อง
ต่างๆ หรืออาจมีความละเอียดอยู่ในรูปประโยค แต่ละวรรคตอน ทั้งนี้เนื้อหารายละเอียดที่จัดทำ
ขึ้นจะต้องมีระเบียบ มีลำดับขั้นตอนอย่างสอดคล้องต่อเนื่อง

2.3 สื่อ เป็นช่องทางที่ข่าวสารถูกนำไปสู่ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ของผู้รับสาร (ลิ้น
จมูก กาย หู และตา) ซึ่งโดยทั่วไปจะเป็นการนำข่าวสารผ่านช่องทาง ซึ่งได้แก่ รายงานวิจัยที่
จัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม เพื่อนำเนื้อหารายละเอียดการวิจัยผ่านไปสู่สายตา คือ การอ่าน หรือบางครั้งอาจ
นำข่าวสารไปสู่การได้ยิน โดยประสาทหู ด้วยการบรรยายหรือพูดเกี่ยวกับรายละเอียดของการวิจัย
ให้ผู้รับสารฟัง เป็นต้น

2.4 ผู้รับสาร เช่นเดียวกับผู้ส่งสารที่อาจมีฐานะและคุณสมบัติต่างกัน แต่ผู้รับสารนี้
อาจมีขอบเขตกว้างไกลไปสู่บุคคลอื่นๆ สำหรับบุคคลกลุ่มแรกที่เป็นผู้รับสารได้แก่ ผู้ใช้รายงาน
วิจัยโดยตรง เช่น อาจารย์ผู้ควบคุม หรือที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ หรือผู้บริหารผู้ใช้ประโยชน์จากการ
วิจัยในการแก้ไขปัญหาหรือใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนหรือการตัดสินใจ เป็นต้น ส่วน
บุคคลที่เป็นผู้รับสารระดับรองๆ ลงไปอาจเป็น อาจารย์ นักวิชาการ นิสิตนักศึกษา พนักงานของ
บริษัท นักธุรกิจ หรือประชาชนทั่วไป

3. ลักษณะสำคัญของการสื่อสารงานวิจัย

การสื่อสารงานวิจัยโดยทั่วไปแล้วจะมีลักษณะที่สำคัญคือ

3.1 เป็นการสื่อสารที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้เกิดความเข้าใจ กล่าวคือ ในการ

สื่อสารแต่ละประเภทนั้นจะมีวัตถุประสงค์หลัก ดังเช่นการโฆษณา จะมีวัตถุประสงค์หลัก คือ การโน้มน้าวจิตใจ ในขณะที่การประชาสัมพันธ์มีวัตถุประสงค์หลักคือ แจ่มให้ทราบ และให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เพื่อเกิดความนิยมแก่หน่วยงาน สำหรับการสื่อสารงานวิจัยนั้นมีวัตถุประสงค์หลักคือ การให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่ได้ศึกษาค้นคว้ามา

3.2 เป็นการสื่อสารที่ตั้งอยู่บนข้อเท็จจริงที่ค้นพบ กล่าวคือ ระเบียบวิธีวิจัยนั้น เป็นกระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงที่ลดความลำเอียงส่วนบุคคล และมีเหตุผล ดังนั้นในการศึกษาค้นคว้าที่ดี ผู้วิจัยจึงต้องอยู่ภายใต้กรอบของระเบียบวิธีวิจัย เช่นเดียวกับการเสนอผลของการวิจัยจะต้องตั้งอยู่บนข้อเท็จจริงที่ได้ค้นพบมา ก็จะต้องระบุบอกรายละเอียดตรงไปตรงมา ข้อเท็จจริงก็พบว่าอย่างไรก็ต้องบอกไปอย่างนั้น การแสดงความคิดเห็นส่วนตัวจึงถูกจำกัดมาก และถึงแม้บทสุดท้ายของรายงานวิจัยทั่วไป มักจะมีหัวข้อ“ข้อเสนอแนะ”ก็ยังคงตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริง ไม่ใช่ความคิดเห็นส่วนตัวของผู้วิจัย

4. ปัญหาของการสื่อสารงานวิจัย

การเสนอผลงานวิจัยในปัจจุบันยังมีการคำนึงถึงผู้รับสารน้อย กล่าวคือ ผู้วิจัยมีการคำนึงถึงผู้รับสารน้อยมาก โดยมักจะมุ่งผลิตผลงานวิจัยให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ใครจะอ่านหรืองานวิจัยจะมีค่าต่อใคร มีความสำคัญระดับรองลงไป การสื่อสารงานวิจัยจึงเป็นไปอย่างไม่ได้ผลเท่าที่ควร หรือตัวอย่างของการวิจัยประยุกต์เองงานวิจัยไปใช้ให้เป็นประโยชน์ ในการวางแผนหรือแก้ไขปัญหา โดยผู้อ่านหรือผู้ใช้งานวิจัย มักเป็นผู้บริหารที่มีเวลาน้อย และผู้บริหารหลายคนมีความรู้เกี่ยวกับการวิจัยจำกัด ซึ่งแทนที่รายงานวิจัยจะเขียนให้ง่ายหรือใช้คณิตศาสตร์พื้นฐานทั่วไป กลับกลายเป็นรายงานวิจัยเล่มโตๆ ใช้ศัพท์ภาษาที่สูง ใช้สถิติที่ต้องอาศัยความรู้มาก โอกาสที่ผู้อ่านหรือผู้ใช้งานจะได้ประโยชน์จึงต้องมีข้อจำกัดไป ซึ่งทั้งหมดนี้ หากผู้วิจัยคำนึงถึงเรื่องการสื่อสารงานวิจัยแล้ว ความสำคัญของผู้รับสารย่อมเกิดขึ้น และอาจพัฒนาตามรูปแบบหรือวิธีการเสนองานวิจัย ที่ตระหนักถึงความสำคัญของการค้นพบ พร้อมข้อเสนอแนะ แทนการเสนอเป็นรายงานวิจัยเล่มโตๆ หรืออาจมีการบรรยาย สรุปร้อยแทนการเสนอรายงานวิจัยเพียงอย่างเดียว

● ประโยชน์ของงานวิจัย

เหตุผลประการหนึ่งที่ต้องมีการสื่อสารงานวิจัยนั้น ก็เนื่องมาจากคุณประโยชน์ของงานวิจัยที่ควรอย่างยิ่งในการนำมาเผยแพร่เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังที่ (จุมพล สวัสดิยากร,

2520 : 11-12) ได้กล่าวไว้ว่า ผลของการวิจัยมีทั้งทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ (Theory & Practice) และมีประโยชน์ต่อมนุษยชาติมากสรุปได้ดังนี้

1. ช่วยให้เกิดความรู้ใหม่ๆ เป็นการเพิ่มพูนวิทยาการให้กว้างขวางยิ่งขึ้นช่วยให้ได้ความรู้ในสิ่งที่ยังไม่รู้ รู้และเข้าใจยิ่งขึ้นในสิ่งที่พอรู้อยู่บ้างแล้ว
2. ช่วยในการแก้ปัญหาต่างๆ ได้ถูกต้องและยุติธรรม การศึกษาวิจัยจะทำให้ทราบสาเหตุของปัญหา เพื่อหาทางแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง
3. ช่วยในการกำหนดนโยบายและวางแผนได้อย่างถูกต้อง รวดเร็วและประหยัด
4. ช่วยแก้ปัญหาในการปฏิบัติงานต่างๆ ได้อย่างถูกต้องดียิ่งขึ้น
5. ช่วยเสริมสร้างสมรรถนะของนักบริหารในการวินิจฉัย สั่งการหรือตัดสินใจปัญหาได้ดียิ่งขึ้น
6. ช่วยนักบริหารและนักปฏิบัติการ ให้สามารถติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของตนให้ได้ผลดียิ่งขึ้น
7. ช่วยให้มีการฝึกใช้เครื่องมือในการวิจัยกว้างขวางเพิ่มขึ้น
8. ช่วยให้มีผลงานวิจัยเพิ่มขึ้นซึ่งจะช่วยให้ทราบข้อเท็จจริงเพื่อนำมาใช้ในการบริหารและพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้น
9. ช่วยให้ทราบว่าต้องมีผู้ทำการวิจัยเรื่องอะไรบ้าง เพื่อหลีกเลี่ยงการวิจัยซ้ำซ้อนกัน

เทียนฉาย กิระนันท์ (2524 : 11-14) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของงานวิจัยไว้เป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1. งานวิจัยที่มีลักษณะเป็นงานวิจัยเชิงวิชาการแท้ๆ เป็นการศึกษาวิจัยลึกลงไปมุ่งค้นคว้าหาทฤษฎีใหม่ งานวิจัยลักษณะนี้มีประโยชน์ยิ่งในทางวิชาการเพราะเกี่ยวข้อง
2. งานวิจัยช่วยในการพิจารณาปัญหาของส่วนรวม ช่วยให้เห็นสาเหตุแท้จริงของปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาที่ถูกต้องเหมาะสมที่สุด
3. ช่วยในการวินิจฉัยตัดสินใจปัญหา การติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน
4. งานวิจัยเชิงนโยบาย (Policy Research) มีวัตถุประสงค์แน่ชัดที่จะนำผลจากการวิจัยนั้นไปใช้กำหนดนโยบายหรือวางแผนตลอดจนนำไปใช้ในการปฏิบัติการตามนโยบายหรือแผนที่ได้วางไว้

จากประโยชน์ของการวิจัย ในด้านต่างๆข้างต้นอาจสรุปได้ว่าการวิจัยมีประโยชน์อย่างยิ่งทั้งในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติซึ่งพิจารณาได้ใน 2 ระดับ คือ

1. ระดับจุลภาค (Microcosm) ผลของการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อปัจเจกบุคคลหรือคณะบุคคลในสังคมใดสังคมหนึ่ง ในด้านการให้ความรู้ความเข้าใจในวิชาการ เทคนิควิธีการต่างๆ ตลอดจนการตัดสินใจเลือกแนวทางแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ หรือในการปรับปรุงคุณภาพของบุคคลในการปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์และข้อเท็จจริง

2. ระดับมหภาค (Macrocosm) การวิจัยจะยังประโยชน์ต่อการพัฒนาระบบสังคมทั้งระบบใหญ่ อาทิ เช่นการวิจัยนโยบาย การประเมินผลโครงการต่างๆ เป็นต้น การวิจัยเหล่านี้ช่วยในการวางแผนพัฒนาทั้งระบบได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีเป้าหมายที่ชัดเจนรัดกุม

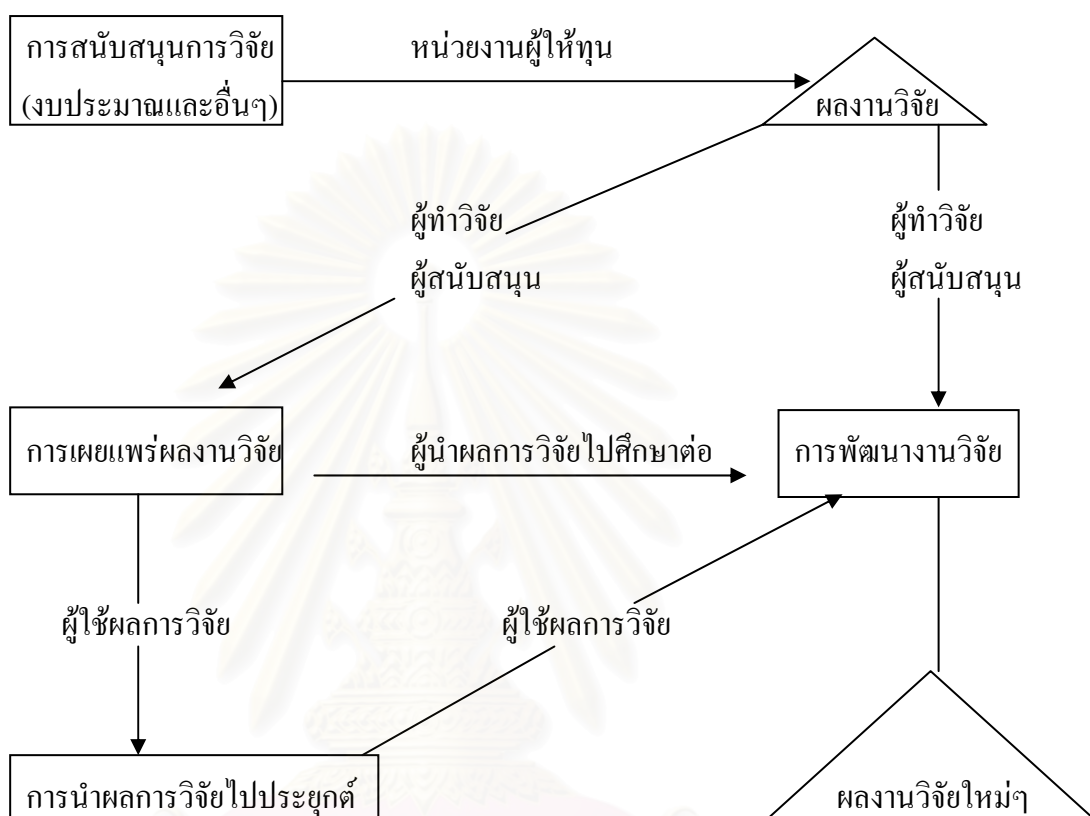
● การพัฒนางานวิจัย

การพัฒนางานวิจัยมีความเกี่ยวข้องกับการสนับสนุน การเผยแพร่ และการประยุกต์ใช้งานวิจัยเป็นอย่างมาก กล่าวคือ การสนับสนุนการวิจัยย่อมจะทำให้มีโครงการใหม่ๆ เกิดขึ้น มีนักวิจัยรุ่นใหม่ที่น่าสนใจศึกษาในแนวทางหรือ มิติที่แตกต่างไปจากเดิม ตลอดจนเป็นการเสริมสร้างประสบการณ์ให้แก่ักวิจัยรุ่นหลังที่ยังมีประสบการณ์น้อย ให้มีความสามารถในการวิจัยมากขึ้น เพราะการวิจัยนั้นเป็นที่ยอมรับว่า การมีเพียงความรู้ ความคิดทางทฤษฎีแต่ขาดประสบการณ์ และบุคลิกภาพทางวิชาการที่เหมาะสม ย่อมยากที่จะผลิตผลงานวิจัยที่มีคุณภาพได้ การสนับสนุนงานวิจัยอย่างจริงจังยังเป็นแรงผลักดันให้มีการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากผลงานวิจัยเก่าๆ ที่ไม่สามารถตอบคำถามจากปรากฏการณ์ในปัจจุบันได้ชัดเจน หรือล้าสมัยไปแล้วด้วย อันจะเป็นการพัฒนางานวิจัยที่มีอยู่แล้ว ให้กว้างขวางลึกซึ้งและชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ในด้านการเผยแพร่งานวิจัยนั้นก็เป็ปัจจัยที่จะทำให้มีการพัฒนางานวิจัย กล่าวคือ การเผยแพร่งานวิจัยย่อมจะทำให้มีการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้มากขึ้น และอาจมีการนำไปศึกษาต่อมากขึ้นด้วย และผลของการนำไปประยุกต์ใช้และการศึกษาต่อย่อมจะทำให้มีการปรับปรุงผลงานวิจัยในทางที่กว้างขวางลึกซึ้งมากขึ้น นอกจากนี้ การที่มีการเผยแพร่ผลงานวิจัยย่อมจะทำให้ผู้ทำวิจัยใช้ความพยายามทำงานวิจัยให้มีคุณภาพมากขึ้น เนื่องจากทราบว่ผลงานวิจัยของตนจะต้องถูกนำไปเผยแพร่ต่อสาธารณะ อันเป็นการพัฒนางานวิจัยโดยทางอ้อมนั่นเอง

เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนการวิจัย การเผยแพร่ผลงานวิจัย การพัฒนางานวิจัย และการนำผลงานวิจัยไปประยุกต์ใช้ จึงจะได้แสดงความสัมพันธ์ให้เห็นภาพดังแผนภาพต่อไปนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนการวิจัย การเผยแพร่ผลงานวิจัย การพัฒนางานวิจัย และการนำผลงานวิจัยไปประยุกต์ใช้

- แนวทางการส่งเสริมการวิจัยและการนำผลงานวิจัยไปใช้

ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติ หรือผู้ดำเนินการทุกองค์กรย่อมเห็นคุณค่าของการวิจัยแล้วว่า สามารถช่วยพัฒนาบุคคลและพัฒนาองค์กรให้มีคุณภาพ ดังนั้นแนวทางการส่งเสริมการวิจัยและการนำผลงานวิจัยไปใช้ในขั้นตอนนี้ ย่อมเป็นส่วนส่งเสริมสนับสนุนให้นักวิจัยมีขวัญและกำลังใจ ในการปฏิบัติงาน หรือดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ (สุทิน เนียมพลับ, 2524 : 23)

โดยทั่วไปในการทำให้งานวิจัยและพัฒนาสัมฤทธิ์ผล ต้องมีองค์ประกอบครบถ้วนทั้ง 4 องค์ประกอบ คือ

1. ผู้ต้องการใช้ผลงานวิจัย ซึ่งอาจเป็นองค์กร หน่วยงาน ภาครัฐและเอกชน รวมไปถึงประชาชนทั่วไป ซึ่งองค์ประกอบในส่วนนี้ การทำวิจัย และหน่วยงานต้องมีความต้องการที่สอดคล้องกัน ทั้งผู้จัดทำ และผู้นำไปใช้

2. สถาบันให้ทุนสนับสนุนการวิจัยและการพัฒนา ซึ่งเป็นแหล่งเงินสนับสนุนและมีการกำหนดเป้าหมายของการให้ทุนสนับสนุน โดยการดำเนินงานมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการนำวิทยานิพนธ์ หรืองานวิจัยไปประยุกต์ใช้
3. นักวิจัย ผู้ทำวิจัยต้องผลิตงานวิจัยที่มีคุณภาพเพื่อนำเสนอให้กับ ผู้ที่ต้องการใช้ผลงาน หรือ สถาบันที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัย
4. การส่งเสริมและการพัฒนา ซึ่งหมายรวมถึงการเผยแพร่งานวิจัยออกสู่ประชาชนในวงกว้าง เพื่อเป็นการพัฒนางานวิจัย

แนวทางการส่งเสริมการวิจัย

แนวทางหนึ่งที่น่าจะนำมาเป็นตัวอย่างในการศึกษาแนวทางการส่งเสริมและการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยนั้น คือ การดำเนินงานของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่มีการดำเนินงานสนับสนุนการวิจัยมาโดยตลอด

ทั้งนี้ในช่วงเวลาที่ผ่านมาอาจแบ่งการทำงานของสกว. ได้เป็น 2 ยุค คือ

ยุคแรก เป็นยุคที่สกว. ได้พัฒนารูปแบบต่างๆ ของการบริหารจัดการงานวิจัย เช่น ด้านงานวิจัยและพัฒนา (R&D) ได้สนับสนุนการวิจัยในลักษณะชุดโครงการหรือโปรแกรม (ซึ่งในปัจจุบันนิยมเรียกกันว่า “วิจัยแบบบูรณาการ”) มีผู้ประสานงานประจำชุดโครงการ ซึ่งต่อมาบางชุดโครงการได้รวมกันเป็น “เครือข่าย” โดยมีผู้จัดการเครือข่ายเป็นผู้ดูแล ทางด้านวิชาการได้ถือผลงานตีพิมพ์ในวารสารระดับนานาชาติเป็นผลผลิตที่สำคัญ และได้กลายเป็นบรรทัดฐานของผลงานวิชาการที่มีคุณภาพรวมทั้งการพิจารณา impact factor ของวารสารและการกำหนดเกณฑ์ของวารสารที่ถือเป็นระดับนานาชาติและระดับชาติรวมทั้งได้ผลักดันให้มีการพัฒนาฐานข้อมูลอ้างอิงของวารสารวิชาการภายในประเทศขึ้น เพื่อเป็นแหล่งอ้างอิงของวารสารวิชาการในประเทศ เช่นเดียวกับ ISI (Institute of Scientific Information) ที่เป็นแหล่งอ้างอิงของวารสารวิชาการทั่วโลก

ยุคที่สอง เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2542 จนถึงปัจจุบัน เป็นช่วงที่สกว. เริ่มขมวดงาน (Consolidation) ให้กระชับ วางระบบการทำงานให้เป็นขั้นตอน หันมาเน้นการจัดการปลายทาง (Downstream Management) เพื่อนำผลงานวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์ด้านต่างๆ มากขึ้น รวมทั้งจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพ (Quality Assurance) และนำหลักการของ มาใช้กับงานของสกว. ในยุคนี้ สกว. เริ่มแสวงหา “ภาคีทางยุทธศาสตร์ (Strategic Partner)” มาช่วยสนับสนุนงานวิจัย

มากขึ้น ภาคีดังกล่าวมีทั้งหน่วยงานในประเทศและต่างประเทศ นอกจากนี้ สกว. ได้ช่วยสนับสนุนการบริหารจัดการงานวิจัยให้หน่วยงานที่มีงบประมาณวิจัยแต่ยังไม่มีผู้เชี่ยวชาญในด้านการจัดการงานวิจัย และทำงานในลักษณะเป็นพันธมิตรกับหน่วยงานต่างๆ

ดังนั้นในยุคที่สอง ภารกิจทางด้านการวิจัยของ สกว. จึงขยายเพิ่มขึ้น เชื่อมโยงกับหน่วยงานอื่นมากขึ้น และไปผูกพันกับบริบทในระดับประเทศมากขึ้น รวมทั้งบริบทระหว่างประเทศก็เริ่มมีความสำคัญขึ้นอันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์

ช่องทางการเผยแพร่ที่ สกว. ได้ดำเนินการเพื่อเผยแพร่และพัฒนางานวิจัยมีดังนี้ คือ

1. การประชุมวิชาการ เป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์ เรื่องที่สำคัญที่ประมวลจากนักวิจัย นักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิ เรื่องที่นำเสนอได้แก่ ระบบวิจัยประเทศไทย ไทยบนเวทีโลก การเมืองภาคประชาชนกับความเป็นธรรมทางสังคม และการแก้ไขปัญหาความยากจน งานวิจัยแพทย์ไทยไขปัญหาโรคคนจน จากสมุนไพรไทยสู่ยาแผนใหม่... คำตอบอยู่ที่ไหน เทคโนโลยีหุ่นยนต์ และครอบครัวสดใส เป็นต้น

2. นิทรรศการและการแสดงบนเวทีกลาง เป็นการนำเสนอผลงานวิจัยโดยผ่านฝ่ายต่างๆ ของ สกว. เพื่อแสดงให้เห็นว่างานวิจัยและผลงานวิจัยนั้น ล้วนเป็นเรื่องใกล้ตัวและ “เป็นความรู้เพื่อชีวิต” ที่นำมาใช้ประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวันโดยจัดแสดงเป็นโซนต่างๆ จำนวน 6 โซน ได้แก่ 1. บ้านเมืองของเรา ชุมชนของเรา และเพื่อนบ้านของเรา 2. ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3. อาหารดี ยาดี สุขภาพดี 4. ความรู้สู่การผลิต 5. กฎหมายการเมือง เรื่องใกล้ตัว 6. เทคโนโลยีเพื่ออนาคต โดยนำเสนอรูปแบบต่างๆ เช่น ภาพถ่าย โมเดล การสาธิต เป็นต้น และการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย การพัฒนาปัญญาและการสร้างความรู้ ซึ่งมีร้านค้ามาร่วมงานจำนวนมาก

3. การเสวนา

4. การสาธิต

5. กิจกรรมสำหรับเด็ก

6. นิทรรศการสัญจรไปยังภูมิภาคต่างๆ

7. การให้ความรู้ในลักษณะสารคดีแพร่ภาพทางโทรทัศน์ อยู่ในโครงการ “คลื่นอนาคต” ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง 5 ทุกวันจันทร์เวลา 17.30 น. สารคดีชุดนี้นอกจากจะสื่อให้เห็นผลงานวิจัยที่เกิดประโยชน์ในการสร้างสรรค์ปัญญาแล้ว ยังสื่อให้เห็นบทบาทของ

นักวิจัย และความสำคัญของการสร้างความรู้ด้วยกระบวนการวิจัยด้วยรายการที่แพร่ภาพทางโทรทัศน์นี้ได้เป็นช่องทางให้เยาวชนได้เข้ามาสัมผัสสถานวิจัยและนักวิจัยด้วยตนเอง โดยเขียนเรียงความเข้ามาเพื่อรับการคัดเลือก เยาวชนจะได้เข้าร่วมกิจกรรมค่ายประมาณ 25-30 คนต่อค่ายแต่ละครั้ง ดำเนินโครงการมาเป็นจำนวน 3 ครั้ง จนเกิดเป็นชมรมค่ายคลื่นอนาคตขึ้น

อย่างไรก็ดี ระบบการวิจัยของประเทศไทยที่ผ่านมามีปัญหาอย่างน้อย 3 ส่วน ส่วนแรกคือ การวิจัยเพื่อสนับสนุนนโยบายยังมีน้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นการจ้างที่ปรึกษาซึ่งจ้างเป็นครั้งๆ ได้ผลงานที่ไม่ลึกซึ้งต่อเนื่อง ไม่ได้มีการเตรียมฐานความรู้ไว้ใช้ระยะยาว ส่วนที่สอง คืองานวิจัยและการพัฒนา (R&D) ยังใช้ประโยชน์ไม่ได้มาก เนื่องจากนักวิชาการไม่มีโอกาสได้สัมผัสกับผู้ใช้ ไม่เข้าใจเงื่อนไขการใช้ผลงานวิจัย จึงทำงานวิจัยเชิงลึกไปในแนวทางของตนเอง และมักปะปนกับงานวิจัยพื้นฐาน ส่วนที่สาม คืองานวิจัยเชิงวิชาการ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่มีคุณภาพสูง เป็นงานต้นทาง ที่ยังไม่เน้นการใช้ประโยชน์แต่ต้องพิสูจน์ว่าเป็นความรู้ใหม่จริงโดยการตีพิมพ์ในวารสารวิชาการที่มีคุณภาพ สาเหตุที่งานวิจัยจำนวนหนึ่งต้อง “ขึ้นหิ้ง” ก็เพราะเป็นงานครั้งๆ กลางๆ ไม่มีเป้าหมายสุดท้ายชัดเจน ประกอบกับขาดระบบหนุนเสริมที่ต่อเนื่อง จึงไม่สามารถดำเนินการต่อได้

การแก้ปัญหาทั้งสามส่วนนี้ จำเป็นต้องใช้วิธีบริหารจัดการต่างกัน สกท. จึงได้สนับสนุนการวิจัยแยกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ 3 กลุ่ม ตามลักษณะงานและผลที่คาดหวัง คือ

- แบบที่ 1: คาดหวังผลงานวิจัยที่ใช้ประโยชน์ได้จริง โดยมีผู้ใช้ผลงานวิจัย (User) เข้าร่วมในการตั้งโจทย์ กำกับการวิจัย และนำผลงานไปใช้ ในหลายกรณีจะร่วมเป็นทีมวิจัย หรือร่วมลงทุนด้วย ซึ่งได้แก่งานของฝ่าย 1-5 และผลงานวิจัยเพื่อวาระชาติ
- แบบที่ 2: คาดหวังการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งมีตัวชี้วัดสำคัญคือการตีพิมพ์ในวารสารวิชาการที่มีคุณภาพหรือในรูปแบบอื่นๆ ที่เป็นที่ยอมรับของผู้รู้ในวงการ งานแบบนี้ได้แก่งานของฝ่ายวิชาการ และโครงการปริญญาเอกกาญจนาภิเษก (คปก.)
- แบบที่ 3: คาดหวังสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือ (Research for Empowerment) โดยให้ชุมชนเป็นผู้ตั้งโจทย์และทำวิจัยเอง งานแบบนี้ได้แก่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งดำเนินการโดยสำนักงานภาค

นอกจากนี้ สกว. ยังได้สร้างกลไกในการบูรณาการและเชื่อมโยงงานของฝ่ายต่างๆ ขึ้น เพื่อให้เกิดพลังเพิ่ม (Synergy) ที่เป็นประโยชน์กับสังคมมากขึ้น ดังนี้

- บูรณาการในพื้นที่ (Area-bases research) เช่นการนำผลงานมาวางแผนร่วมกัน โดยใช้พื้นที่เป็นตัวร่วม เป้าหมายสำคัญคือ การจัดการที่เป็นระบบ ความแข็งแกร่งและการมีเสถียรภาพของท้องถิ่น งานนี้กว้างกว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เนื่องจากต้องมีความรู้สมัยใหม่เข้าไปผสมผสานด้วย นำไปสู่การเกิด “กลไก” การจัดการของพื้นที่ ที่จะสามารถสะสมข้อมูลความรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่าระวังการเปลี่ยนแปลง และเชื่อมโยงเข้าสู่การวางแผนระดับชาติได้
- ใช้เงื่อนไขของเรื่องใหญ่ (Issue) เรื่องเดียวเป็นเป้าหมายร่วม เช่น เรื่องยาเสพติด เรื่องคนจน เรื่องการจัดการชายแดน เป็นต้น แล้วเชื่อมโยงงานวิจัยทั้งด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์เข้าสู่เป้าหมายนี้

การตอบสนองต่อสถานการณ์สังคม เป็นแนวทางหนึ่งที่สกว. ได้นำผลงานวิจัยไปปรับใช้สังคม โดยให้ความรู้ที่ถูกต้องเมื่อสังคมกำลังตื่นตัวหรือสับสน เช่น กรณีเกิดสถานการณ์ไม่สงบทางภาคใต้ ในประเด็นความขัดแย้งด้านลัทธิการเมืองและศาสนา นักวิจัยได้จัดเวทีและรวบรวมข้อมูลจากประชาชนในท้องถิ่นที่ได้ชี้ประเด็นที่น่าสนใจว่า ปัญหาชายแดนภาคใต้มีประเด็นของความไม่เข้าใจกันของความต่างในวัฒนธรรม ปัญหาความยากจน ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ และระบบการศึกษาที่ไม่ตอบสนองความต้องการของชุมชนจนทำให้เด็กวัยรุ่นไม่มีทางเลือกในอาชีพ ได้มีการเสนอข้อมูลการวิจัยและพานักข่าวลงสัมผัสและสถานการณ์จริงในช่วงเวลาที่เกิดสถานการณ์รุนแรง ทำให้สังคมรับรู้ข้อมูลที่รอบด้านมากขึ้นและเกิดความเข้าใจในสถานการณ์มากขึ้นด้วย

การผลักดันเชิงนโยบายมีหลายวิธี นอกจากการนำผู้ใช้หรือผู้กำหนดนโยบายเข้ามาร่วมคิดร่วมทำโดยตรงแล้ว การจัดกิจกรรมเสวนาและเผยแพร่ผลงานผ่านสื่อมวลชนก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ทำให้หน่วยงานรับทราบและรับไปดำเนินการต่อ รวมทั้งการที่ผู้บริหารผู้ประสานงานวิจัย และนักวิจัยเรื่องนั้นๆ ไปเป็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือกรรมการระดับชาติ ซึ่งจะมิบทบาทในการเชื่อมต่อกลไกการนำผลงานวิจัยไปใช้และการนำโจทย์วิจัยกลับมาพัฒนาต่อด้วย งานวิจัยของสกว. เมื่อมีการเผยแพร่ ทำให้เกิดการวิพากษ์และ “คิดต่อ” การประสานการทำงานทั้งสองด้าน คือ ภาคประชาชนและภาคบริหาร ทำให้งานวิจัย อาทิ การปฏิรูปการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการกระจาย

อำนาจการเงินการคลัง ได้ถูกนำไปสู่การนำไปใช้ในการดำเนินนโยบายภาครัฐ ทั้งในกระทรวง
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกระทรวงการคลัง ตามลำดับ

การประชาสัมพันธ์นอกจากจะมีเป้าหมายเพื่อเผยแพร่ให้เห็นความสำเร็จของการวิจัยแล้ว
ยังมีเป้าหมายให้เป็นความรู้สาธารณะในการใช้ประโยชน์ด้วย เช่น กลุ่มผู้ค้ารายย่อยหรือกลุ่ม
แม่บ้าน สามารถนำผลงานวิจัยไปใช้พัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนเองให้มีคุณภาพมากขึ้น หรืออาจ
ส่งผลด้านการตลาด เช่น การเผยแพร่ผลงานการศึกษาความพึงพอใจของผู้บริโภคชาวต่างชาติต่อ
มะม่วงพันธุ์ต่างๆของไทย ทำให้เกษตรกรและผู้ส่งออกเข้าใจตลาดต่างประเทศมากขึ้น งานวิจัย
ด้านเกษตรอุตสาหกรรมและการแพทย์หลายโครงการทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ หรือแนวคิดการ
บริหารจัดการใหม่ ต้องอาศัยการเผยแพร่ผลงานในเนตเวิร์ก โดยใช้หลักการทางการตลาดเข้ามา
หนุนเสริม ทำให้เกิดการรับรู้และสร้างอุปสงค์ขึ้นมา เช่น ผลิตภัณฑ์ทุเรียนคิบบดแห้ง ถ้าใช้ย้อม
สี หรือแม้แต่เครื่องอบแห้งข้าวเปลือกแบบฟลูอิดไดซ์เบด ทำให้เกิดการเรียนรู้และเกิดอุปสงค์ของ
ผลิตภัณฑ์เหล่านี้

ส่วนการสร้างระบบการเรียนรู้นั้น ต้องการการสร้างความเข้าใจในระดับลึก ทั้ง
กระบวนการวิจัยและเนื้อหาของงานวิจัย จึงจะทำให้ผู้ใช้ผลงานสามารถนำผลงานวิจัยไปใช้
ประโยชน์ได้ดีขึ้นและบางครั้งนำไปสู่การเกิดจินตนาการและต่อยอดงานวิจัย ตัวอย่างเช่น การจัด
ประชุมปฏิบัติการนักข่าว เพื่อทำความรู้จักและใช้ฐานข้อมูลสารเคมีที่พัฒนาโดยนักวิจัย ทำให้
ฐานข้อมูลสารเคมีเผยแพร่ในหมู่นักข่าว การเสนอข่าวกรณีอุบัติภัยจากการรั่วไหลของสารเคมีจึงมี
ข้อมูลวิชาการประกอบ การจัดประชุมปฏิบัติการเรื่องโลกร้อน เพื่อทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์
เอลนีโญ ตลอดจนการเสวนากับสื่อเกี่ยวกับปัญหาเรื่องเพศโดยอาศัยตัวละครในภาพยนตร์เรื่องจัน
ดาราที่กำลังเป็นกระแสมวยอยู่ในขณะนั้น ช่วยสร้างความเข้าใจในการสื่อข่าวได้ดียิ่งขึ้น ทักษะ
ในการสืบค้นข้อมูลเช่นนี้ ช่วยนำไปสู่ความสามารถในการทำข่าวในลักษณะเจาะลึก ที่เรียกว่า
Investigation Report ได้ต่อไป

การที่จะทำให้สังคมรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงด้วยการเผยแพร่ผลงานวิจัยนั้น จำเป็นต้องมี
การจัดการความรู้จากงานวิจัยที่กระจัดกระจาย และชี้ประเด็น ทำให้ผู้รับข่าวสารสามารถเชื่อมโยง
ถึงสถานการณ์ที่เป็นอยู่ได้ ปัญหาใหญ่ของการเผยแพร่ที่ต้องได้รับการแก้ไขคือ ธรรมชาติของ
งานวิจัยที่ลึกและไม่เชื่อมโยง ด้วยการย่อยผลงานวิจัย ดึงประเด็นสำคัญออกมา นำเสนอในภาษา
ง่ายๆ อีกปัญหาหนึ่งที่ได้รับการแก้ไขคือ ระบบการให้ข้อมูลเพื่อสนองต่อความต้องการของผู้

ใช้ได้อย่างรวดเร็ว ทันสถานการณ์ การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่าง “หน่วยประชาสัมพันธ์ สกว.” และ “นักข่าว” ทำให้งานวิจัยถูกนำไปใช้ตอบโจทย์สังคมได้อย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง เป็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันและเป็นทีมเดียวกัน เพราะสกว. เป็นหน่วยงานที่มีข้อมูลวิจัยเสนอทุกด้านที่สามารถตอบ โจทย์หรืออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม ขณะที่ “นักข่าว” ในปัจจุบันไม่เพียงต้องการข้อมูลที่จะเป็นข่าว แต่ต้องการข้อมูลเพิ่มเติมเพื่ออธิบายเนื้อหาข่าว และทำให้ข่าวสารที่น่าเสนอมีน้ำหนักและความลึกมากขึ้นด้วย การทำงานในลักษณะนี้จึงทำให้เกิดการไหลของข้อมูลวิจัยไปสู่สังคมไทยอย่างกว้างขวาง ในขณะเดียวกันก็เปิดเป็นช่องทางให้สาธารณะได้เข้าถึงข้อมูลและข้อความรู้เหล่านี้ด้วย

กล่าวโดยสรุปในการส่งเสริมงานวิจัยนั้น

1. มีงบประมาณสนับสนุนการวิจัยอย่างเพียงพอ ให้แก่ผู้วิจัยตามเป้าหมายที่องค์กรต้องการ
2. จัดประกวดผลงานวิจัย และประกาศเกียรติคุณ เผยแพร่งานวิจัยดีเด่นในรอบปี พร้อมรางวัล เพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้วิจัย ซึ่งมีความรู้ความสามารถ ความรับผิดชอบ และมีคุณภาพสูง เป็นประโยชน์แก่สังคม และประเทศชาติ
3. ทำการประชาสัมพันธ์ จัดพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัย ที่มีคุณค่ามีคุณประโยชน์ต่อองค์กร เช่น คุณประโยชน์ต่อการศึกษา การวางแผน นโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษา การวางแผนในการจัดการศึกษา การพัฒนาสถาบันทุกระดับ การเรียนการสอน และมีคุณประโยชน์ต่อการพัฒนาบุคคลในรูปแบบวารสาร ข่าวสาร จดหมายเหตุดู
4. การจัดประชุมสัมมนา หรือประชุมปฏิบัติการ เกี่ยวกับการวิจัยทางการศึกษา เช่น กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ดำเนินการเป็นประจำทุกปี เพื่อให้ผู้ดำเนินการวิจัยทางการศึกษาทุกองค์กร ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้ และถ่ายทอดประสบการณ์ทางการศึกษาร่วมกัน และเพื่อกำหนดขอบเขตแนวทางกรอบ นโยบายในการนำผลงานวิจัยไปใช้อย่างมีคุณภาพ
5. การเผยแพร่ในรูปแบบของวิทยุและโทรทัศน์ เนื่องจาก วิทยุและโทรทัศน์เป็นสื่อที่ประชาชนทั่วไปสามารถรับได้ทั่วถึงในวงกว้าง การเสนอรายงานผลการวิจัย หรือจัดรายการพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องของการวิจัย หรือเทคนิคต่างๆในการวิจัย โดยจัดรายการที่น่าสนใจไม่เป็นวิชาการมากเกินไป การจัดรายการจะต้องจัดในเรื่องที่ใหม่ หรือกำลังอยู่ในความสนใจของประชาชน จะได้รับความสนใจจากผู้ฟัง และหรือผู้ดูเพิ่มขึ้น

แนวทางในการนำผลงานวิจัยไปใช้

ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติดำเนินการในองค์กรจะต้องคิดค้นหาเทคนิควิธีจัดระบบ การเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อเป้าหมายในการศึกษาค้นคว้าได้รวดเร็ว นำข้อมูล ผลวิจัยมาพิจารณาตัดสินใจเพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กร ซึ่งจัดอยู่ในรูปแบบสารสนเทศ หรือระบบบรรณารักษ์ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละองค์กร เป้าหมายสำคัญคือ การนำผลงานวิจัยไปใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพในการปฏิบัติงานขององค์กร หรือการพัฒนาในแต่ละบุคคลที่พึงประสงค์

กล่าวโดยสรุปแนวคิดเกี่ยวกับการสนับสนุนและนำผลงานวิจัยไปใช้นี้ มีส่วนเกี่ยวข้องกับอย่างมากในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นกรอบศึกษาเกี่ยวกับ ช่องทางในการรับรู้ข่าวสารงานวิจัย และการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้ โดยการพิจารณาถึงช่องทางที่ผู้วิจัยได้ทำการเผยแพร่เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้นำผลงานวิจัยไปใช้ได้มากขึ้น ซึ่งในการรับข่าวสารงานวิจัยนั้น สามารถรับได้จากหลายวิธี ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในทางตรงนั้น สามารถอ่านได้จากการจัดพิมพ์เป็นรูปเล่มวิทยานิพนธ์ หรือเอกสารงานวิจัยโดยตรง ส่วนทางอ้อมนั้น อาจรับรู้ข่าวสารงานวิจัยได้จากรูปแบบของการทำ สารระสังเขป จากทางห้องสมุด หรือหน่วยงานทางวิชาการต่างๆ ซึ่งอาจเป็นการ จัดสัมมนาหรือการประชุมทางวิชาการ การประกวดการคัดเลือกงานวิจัยดีเด่น หรือจากบรรณานุกรม และบรรณนิทัศน์ ตลอดจนการวิเคราะห์เอกสารการวิจัย และผลงานวิจัยที่เสนอทางสื่อมวลชนต่างๆ

4. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาวิจัยงานสาธารณสุขเชิงสังคมศาสตร์

ปัญหาสาธารณสุขและการแพทย์ของไทยปัจจุบัน จัดได้ว่าเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุที่มาจากอิทธิพลของสังคม เพราะปัญหาการเกิดโรค การเจ็บป่วย หรือการตายมาก และรวมไปถึงปัญหาของสถานบริการต่างๆนั้น สาเหตุส่วนมากเป็นผลจากสังคม เช่น อุบัติภัย พฤติกรรม ความเชื่อ รูปแบบการให้บริการของบุคคลสาธารณสุข ดังนั้นการนำความรู้ทางสังคมศาสตร์ไปใช้ควบคู่กับการสาธารณสุขจึงมีความจำเป็นอย่างมาก

เมื่อการวิวัฒนาการของโรคได้เปลี่ยนไปสู่อีกรูปแบบหนึ่ง วิธีการรักษาและการป้องกันก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย การบริการทางสาธารณสุขและการแพทย์ได้ขยาย ทั้งในด้านจำนวนสถานบริการและระดับความสามารถในการป้องกันและรักษาเกิดขึ้นตามมา สิ่งสำคัญที่เกิดขึ้นก็คือ การ

ย้ำให้เห็นความสำคัญของประชาชน ต่องานสาธารณสุข แนวคิดสาธารณสุขมูลฐาน (Primary Health Care) ที่ได้ให้น้ำหนักของการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในงานสาธารณสุข ซึ่งงานสาธารณสุข และภาวะสุขภาพอนามัยของประชาชน ควรกำหนดโดยประชาชนในท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ (สันทัต เสริมศรี, 2526: 19)

ลักษณะที่กล่าวทำให้การใช้ระเบียบวิจัยทางสังคมเพื่อการศึกษาสาธารณสุข มีความจำเป็นมากขึ้น เพราะงานสาธารณสุขจะไม่สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ถ้าผู้เกี่ยวข้องไม่เข้าใจชุมชน และประชากร หรือไม่เข้าใจการเปลี่ยนแปลงของสังคม รูปแบบของผู้นำ และความรู้สึกลึกซึ้งของประชาชน ดังนั้นปัจจัยดังกล่าวจึงเกี่ยวข้องกับงานสาธารณสุขในปัจจุบันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การเจ็บป่วยหรือการมีโรคในปัจจุบันนั้นเกี่ยวข้องกับโรคที่เกิดจากรูปแบบการดำเนินชีวิต เช่น โรคจิต โรคซึมเศร้า โรคมะเร็ง ยาเสพติด โรคหัวใจ และอุบัติเหตุ ซึ่งโรคดังกล่าวนี้เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม และวิถีการดำเนินชีวิตของคนเป็นสำคัญ จึงมีส่วนผลักดันให้งานสาธารณสุขเกี่ยวข้องกับงานทางสังคมศาสตร์มากขึ้น เนื่องจากต้องใช้ความรู้ความเข้าใจในการช่วยพัฒนางานสาธารณสุขต่อไป

การวิจัยหรือวิธีการหาความรู้ทางด้านสาธารณสุขในขณะนี้ นั้น ไม่สามารถทำได้เพียง การศึกษาค้นคว้าแบบเดิม นอกจากนั้นการศึกษาพฤติกรรมของคน วิธีการดำเนินชีวิตตลอดระบบความสัมพันธ์ในระบบงานสาธารณสุขจำเป็นต้องอาศัยศาสตร์ทางสังคม ซึ่งข้อความที่กล่าวนี้จะชัดเจนขึ้นเมื่อได้พิจารณาแนวโน้มความเจ็บป่วยได้ป่วยในปัจจุบันนี้ ส่วนมากเป็นโรคที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยหรือเงื่อนไขทางสังคม-จิตวิทยาเป็นสิ่งที่กำหนด (Social-psychological factors) และภาวะสังคมเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดระดับสุขภาพอนามัยของคนมากกว่าที่เคยเป็นมา นั่นคือพฤติกรรมของคนเป็นสิ่งที่กำหนดความเจ็บป่วยแทนตัวเชื้อโรค

ทิศทางของการศึกษาวิจัย งานบริการและปัญหาทางสาธารณสุข ที่อาศัยหลักเกณฑ์ทางสังคมศาสตร์นั้น ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน โดยแบ่งประเภทหรือลักษณะของงานวิจัยที่มุ่งสู่ปัญหาหรือการแก้ไขปัญหา (Problem-oriented classification) ซึ่งพอสรุปได้เป็น 4 ประเภท คือ (สันทัต เสริมศรี, 2526: 21)

1. การวิจัยที่พยายามตอบคำถามว่าสาเหตุหรือปัจจัยใดเป็นสิ่งที่กำหนดการเกิดโรค ปัจจัยดังกล่าวรวมทั้งปัจจัยของบุคคลและสิ่งแวดล้อมหรือ ภาวะของสังคม (Etiological and ecological aspects) การศึกษาวิจัยในประเภทนี้เป็นการศึกษาที่พยายามดูความเจ็บป่วยหรือโรคชนิดหนึ่ง ว่ามี

การกระจายในกลุ่มประชากรลักษณะใด ความเจ็บป่วยระหว่างกลุ่มประชากรลักษณะต่างๆ นอกจากนี้ภาวะสุขภาพอนามัยของชุมชนในประเภทต่างๆที่รวมอยู่ในประเภทนี้

2. การวิจัยในประเภทนี้ต้องการศึกษาทัศนคติ พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเจ็บป่วย และภาวะสุขภาพอนามัยของประชากรในท้องถิ่นต่างๆ การใช้สถานบริการรักษาโรคประเภทต่างๆ ในชุมชน กล่าวอีกนัยหนึ่ง เป็นการศึกษาที่จะรู้ว่าเมื่อเกิดความเจ็บป่วย บุคคลปฏิบัติตัวอย่างไร ตลอดจนวิธีการรักษาโรค ป้องกันโรค และสุขภาพอนามัย (Response to illness and maintenance of health)

3. การวิจัยการจัดองค์การของสถานบริการทางสาธารณสุข ซึ่งรวมถึงการปฏิบัติงานของงานบริการสาธารณสุขประเภทต่างๆ และแนวทางการจัดระเบียบของหน่วยงานต่างๆ ในระบบงานสาธารณสุขตลอดจนหน้าที่และขอบเขตของแหล่งบริการงานสาธารณสุขต่างๆด้วย และสุดท้ายคือความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในงานสาธารณสุข

4. การศึกษาวิจัยในด้านทรัพยากรบุคคล ในระบบงานสาธารณสุขประเภทต่างๆ ของบุคลากรสาธารณสุข การได้มาซึ่งสถานภาพของบุคลากรสาธารณสุขประเภทต่างๆ รวมถึงการเข้าเรียน การเรียน การฝึกงาน และจำนวนการผลิตบุคลากรดังกล่าว ปัญหาการขาดแคลนแพทย์หรือบุคลากรสาธารณสุข เป็นตัวอย่างการศึกษาที่อยู่ในประเภทนี้

การจัดประเภทของการศึกษาวิจัย 4 ประเภทที่ได้กล่าวมาข้างต้น เป็นเพียงการจัดประเภทหรือลักษณะงานวิจัยในอีกรูปหนึ่ง ซึ่งมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือการวิจัยเพื่อมุ่งแก้ปัญหาที่ปรากฏอยู่

- **ขั้นตอนการศึกษาวิจัยงานสาธารณสุขเชิงสังคมศาสตร์**

ลักษณะงานวิจัยที่มุ่งช่วยแก้ปัญหาสาธารณสุขจำเป็นต้องใช้งานวิจัยแบบสำรวจ (Survey Research) เป็นหลัก เพราะไม่สามารถใช้ข้อมูลซึ่งจดบันทึกหรือข้อมูลสำมะโนที่ทางราชการมีอยู่ได้ ซึ่งลักษณะข้อมูลอยู่ในระดับกว้างๆ ไม่มีเนื้อหาละเอียดเพียงพอที่จะนำไปวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ซึ่งกำหนดปัญหาสาธารณสุข ด้วยเหตุผลที่กล่าว งานวิจัยจึงเป็นงานที่ต้องเก็บข้อมูลใหม่และข้อมูลซึ่งตรงกับปัญหา ดังนั้นงานวิจัยที่ตรงกับการศึกษาในลักษณะนี้ คือ งานวิจัยแบบสำรวจ ซึ่งมี

ขั้นตอนต่างๆ ตั้งแต่เขียนจุดประสงค์ของการวิจัยและโครงการงานวิจัย จนถึงการวิเคราะห์ข้อมูล และการเขียนผลของการวิเคราะห์ ซึ่งขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยที่เหมาะสมโดยสรุป มีดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการสำรวจ (Purpose of the Survey) การวิจัยแบบสำรวจ ควรระบุ งานวิจัยที่จะดำเนินการนั้นว่า เป็นแบบ การวิจัยพื้นฐาน (Basic Research) หรือ การวิจัยประยุกต์ (Applied Research) การตั้งจุดมุ่งหมายของการวิจัยเชิงสำรวจมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะการมุ่ง สร้างคำถามและการเก็บข้อมูลก็จะแตกต่างกัน ซึ่งการวิจัยพื้นฐานจะมุ่งนำผลของการวิจัยไปใช้ในการ พัฒนาความรู้ในแขนงที่วิจัยโดยตรง ส่วนการวิจัยประยุกต์นั้น มุ่งหาคำตอบเชิงปัญหา หรือเป็น การวิจัยที่ต้องการความเข้าใจด้านต่างๆ ไปของชุมชนหรือสังคม ก่อนที่จะนำเอาโครงการหรืองาน เข้าไป ดังนั้นการตั้งจุดมุ่งหมายของการทำวิจัยจึงจำเป็นอย่างยิ่ง

2. เนื้อหาของการวิจัย (Subject matter) การศึกษาวิจัยที่ดี จำเป็นต้องมีความคิดที่ชัดเจนว่า กำลังทำวิจัย เนื้อหา หรือเรื่องใด เช่น เป็นการหาการกระจายของโรค หรือเป็นการศึกษาพฤติกรรม ของคนที่มีต่อโรค (และโรคอะไร) หรือเป็นการศึกษาในระบบการบริหารงานสาธารณสุข หรือเป็น การศึกษากระบวนการผลิต และการเป็นบุคลากรสาธารณสุข เป็นต้น

การกำหนดเนื้อหาของการวิจัยที่ดีนั้น จำเป็นต้องเคยรู้และมีประสบการณ์ในเรื่องที่ศึกษา มาบ้าง ซึ่งจะช่วยให้การวิจัยมีประสิทธิภาพ โดยความรู้ในเนื้อหาที่จะศึกษานั้นอาจได้จากการ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้ที่เคยศึกษาเรื่องดังกล่าวมาก่อน

3. กลุ่มตัวอย่าง (Sample) เมื่อผ่านขั้นตอนทั้ง 2 ก็มาถึงประชากร หรือกลุ่มตัวอย่าง การ เลือกกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัย จะต้องวางแผนให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและเนื้อหา ตลอดจน สมมุติฐานหรือทฤษฎีที่ใช้ การศึกษาวิจัยในลักษณะหนึ่งอาจจะใช้เพียงคนไข้ในโรงพยาบาลหนึ่ง หรือ อาจจะใช้เงื่อนไขทางสังคมแบบหนึ่ง หรือกลุ่มประชากรอาชีพหนึ่ง แต่การศึกษาอีกแบบหนึ่ง อาจจะไม่สามารถกระทำได้ในการเลือกกลุ่มประชากรตัวอย่างดังกล่าว จำเป็นต้องเลือกประชากร ทั้งหมดที่อยู่ในเงื่อนไข

4. วิธีหรือแบบที่ใช้ในการวิจัย (Method being used) วิธีหรือเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลของ การวิจัยนั้น อาจใช้วิธีการเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชน (Participant Observation) หรือการใช้ แบบสอบถาม (Questionnaires) หรือการใช้ข้อมูลจากเอกสารหรือสถิติที่มีอยู่

ขั้นตอนของการวิจัยทางการแพทย์และสาธารณสุขต่างๆ ที่ได้กล่าวมา ยังคงจำเป็นที่นักวิจัยที่สนใจงานด้านนี้จะต้องนำไปใช้ เพื่อให้งานวิจัยหรือผลสรุปจากงานวิจัยเป็นไปด้วยระบบและระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ที่เหมาะสม งานวิจัยซึ่งมีผลสรุปที่น่าสนใจ และดูเป็นประโยชน์ แต่ถ้าขาดระเบียบวิธีวิจัยที่ถูกต้องแล้ว การนำผลสรุปและการค้นพบไปใช้จะเกิดปัญหาและขาดการยอมรับ โดยเฉพาะในหมู่นักวิจัย

5. แนวคิด เกี่ยวกับการบริหารจัดการความรู้ (Knowledge Management)

การจัดการความรู้เป็นแนวความคิดองค์รวมที่บูรณาการศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกัน ทั้งในฐานะที่เป็นการจัดการสารสนเทศ (Management of Information) ซึ่งเกี่ยวข้องกับความรู้ทางด้านคอมพิวเตอร์ และสารสนเทศศาสตร์ และยังเป็นแนวคิดเกี่ยวกับ การจัดการเกี่ยวกับบุคคล (Management of People) ซึ่งเกี่ยวข้องกับความรู้ทางด้านปรัชญา จิตวิทยา สังคมวิทยา ธุรกิจ การบริหารจัดการ ดังนั้น ขอบเขตของการจัดการความรู้จึงมีความกว้างขวางและซับซ้อนครอบคลุมถึงศาสตร์แขนงต่างๆ จำนวนมาก ได้แก่ การบริหารจัดการ การปฏิบัติและหลักปรัชญา เทคโนโลยี กลยุทธ์ และลักษณะพฤติกรรมของมนุษย์ (พรธิดา วิเชียรปัญญา, 2547)

ความหมายของความรู้

ความรู้ (Knowledge) ไม่ใช่ข้อมูล (Data) หรือสารสนเทศ (Information) แม้ว่าทั้ง 3 อย่าง จะมีความเกี่ยวพันกันมากก็ตาม แต่ก็มีความแตกต่างที่ควรต้องทำความเข้าใจ

ข้อมูล (Data) หมายถึง ชุดของข้อเท็จจริงที่ยังไม่ผ่านการประมวลผล ปราศจากอคติและไม่ต่อเนื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ

สารสนเทศ (Information) มาจากคำว่า inform ซึ่งมีความหมายว่า “ให้รูปร่าง” สารสนเทศจึงเป็นการให้รูปร่างแก่ข้อมูล โดยการจัดกลุ่มของข้อมูลขึ้นเป็นรายงาน หรือการแยกข้อมูลออกเป็นส่วน จำแนกตามประเภทของความต้องการในการใช้งาน หรือการคัดเลือกข้อมูลที่ไม่จำเป็นออกจากระบบ กระบวนการประมวลผลเหล่านี้ทำให้สารสนเทศที่ได้มีคุณค่าระดับหนึ่งในการใช้งานในสายตาของผู้ใช้สารสนเทศ ผู้ใช้จะเป็นผู้กำหนดคุณค่าเหล่านั้น ดังนั้นสารสนเทศหนึ่งๆอาจมีคุณค่าสำหรับคนกลุ่มหนึ่ง แต่อาจไร้คุณค่าสำหรับคนอีกกลุ่มหนึ่งก็ได้ สารสนเทศแตกต่างจากข้อมูล

ตรงที่มีความหมาย มีวัตถุประสงค์และมีความเชื่อมโยงกับสิ่งอื่นๆ เพราะสารสนเทศถูกให้รูปร่างหรือประมวลผลขึ้นมาเพื่อการใช้งานในวัตถุประสงค์หนึ่งๆ

ความรู้ (Knowledge) คือความเข้าใจที่เป็นส่วนผสมจากกระบวนการของการจัดเก็บ เลือกใช้ ประยุกต์ใช้และบูรณาการการใช้สารสนเทศ ประสบการณ์และการความรู้เดิมที่มีอยู่รวมทั้งความรู้ใหม่ที่เข้ามา

ประเภทของความรู้

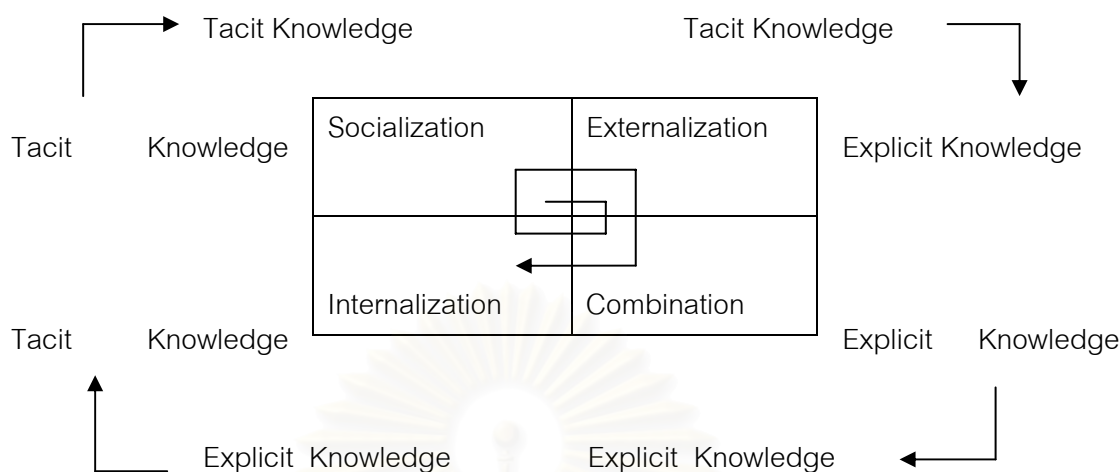
การแบ่งประเภทความรู้มองได้ในหลายมิติ แต่มิติที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือมองในด้าน “รูปแบบที่มองเห็น” ซึ่งมี 2 ประเภท ดังนี้

1. ความรู้โดยนัย หรือความรู้ที่มองเห็นไม่ชัดเจน (Tacit Knowledge) จัดเป็นความรู้ที่ไม่เป็นทางการซึ่งเป็นทักษะหรือความรู้เฉพาะตัวของแต่ละบุคคลที่มาจากประสบการณ์ ความเชื่อหรือความคิดสร้างสรรค์ในการปฏิบัติงาน ความรู้ประเภทนี้เป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้งานประสบความสำเร็จ เนื่องจากความรู้ประเภทนี้เกิดจากประสบการณ์ และการนำมาเล่าสู่กันฟัง ดังนั้นจึงไม่สามารถจัดให้เป็นระบบหรือหมวดหมู่ได้ และไม่สามารถเขียนเป็นกฎเกณฑ์หรือตำราได้ แต่สามารถถ่ายทอดและแบ่งปันความรู้ได้โดยการสังเกตและเลียนแบบ

2. ความรู้ที่ชัดเจน หรือความรู้ที่เป็นทางการ (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และใช้ร่วมกันในรูปแบบต่างๆ เช่น สิ่งพิมพ์ เอกสารขององค์กร ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ เว็บไซต์ อินเทอร์เน็ต ความรู้ประเภทนี้เป็นความรู้ที่แสดงออกมาโดยใช้ระบบสัญลักษณ์ จึงสามารถสื่อสารและเผยแพร่ได้อย่างสะดวก

การสร้างความรู้ขององค์กร

ความรู้ใหม่เริ่มต้นที่ปัจเจกบุคคลเสมอ และจะถูกแปรเปลี่ยนเป็นความรู้ขององค์กร ความรู้ใหม่ขององค์กรนี้จะเกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างความรู้ที่ปรากฏชัดแจ้ง กับความรู้โดยนัยในกระบวนการที่ต่อเนื่องเป็นวงจร รูปแบบพื้นฐาน 4 ประการ สำหรับการสร้างความรู้ในแต่ละองค์กรของ Nonaka และ Takeuchi (อ้างใน พรธิดา วิเชียรปัญญา, 2547) มีดังนี้

ภาพการสร้างความรู้ของ Nonaka และ Takeuchi

1. **Socialization** กระบวนการขัดเกลาทางสังคม เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงความรู้โดยนัย ผ่านการแบ่งปันประสบการณ์อันเนื่องมาจากอยู่ในสภาพแวดล้อมเดียวกัน โดยที่บุคคลสามารถรับความรู้โดยนัยได้จากการสังเกต ลอกเลียนแบบ การฝึกหัดและฝึกฝนจากผู้เชี่ยวชาญ และการลงมือปฏิบัติ

2. **Externalization** เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงความรู้โดยนัยไปเป็นความรู้ที่ปรากฏชัดแจ้ง ขั้นตอนนี้นับว่าเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการสร้างความรู้เพราะเป็นขั้นที่ความรู้โดยนัยถูกทำให้ชัดเจน โดยการเปรียบเทียบ ใช้ตัวอย่าง หรือตั้งสมมติฐาน

3. **Combination** เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงความรู้ที่ปรากฏชัดแจ้ง นั่นคือทำให้ความคิดต่างๆ เป็นระบบจนกลายเป็นความรู้ ความรู้ที่นำมารวมนั้นเกิดจากการแลกเปลี่ยนของบุคคลเป็นหลัก รวมกับความรู้ที่ผ่านสื่อหรือช่องทางความรู้ต่างๆ เช่น การแลกเปลี่ยนเอกสาร การประชุม การสนทนาทางโทรศัพท์ หรือเครือข่ายการติดต่อสื่อสารทางเครือข่ายคอมพิวเตอร์ เป็นต้น ดังนั้นความรู้ใหม่ในกระบวนการนี้จึงต้องมีการจัดหมวดหมู่ของความรู้ให้ชัดเจน

4. **Internalization** เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงความรู้ที่ปรากฏชัดแจ้ง ไปเป็นความรู้โดยนัยจากความรู้ต่างๆ ที่บุคคลได้รับ ทั้งที่เป็นความรู้โดยนัยและความรู้ที่ปรากฏชัดแจ้ง ก็จะรวมกันกลับไปเป็นความรู้โดยนัยที่ฝังอยู่ในตัวบุคคลนั้นๆ อีกครั้ง ซึ่งกลายเป็นทรัพย์สินที่ตะต้องไม่ได้แต่มีค่ายิ่งขององค์การ

ความหมายของการจัดการความรู้

Elias M. Awad และ Hassan M. Ghaziri (2003) กล่าวว่าจัดการความรู้มีความเกี่ยวข้องกับหลากหลายสาขาวิชา ไม่ว่าจะเป็นธุรกิจ เศรษฐศาสตร์ จิตวิทยา และการจัดการข้อมูล และหากจะให้คำนิยามของการจัดการความรู้ ประกอบด้วยส่วนต่างๆ ดังนี้

- การใช้ความรู้จากแหล่งความรู้จากภายนอก
- จัดเก็บความรู้ในกระบวนการธุรกิจ การผลิต และการบริการ
- แปรความรู้ที่ได้ออกมาในรูปแบบของฐานข้อมูลและเอกสาร
- เผยแพร่กระจายความรู้ผ่านวัฒนธรรมองค์การและสิ่งจูงใจ
- แลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ให้ทั่วทั้งองค์การ
- ประเมินคุณค่าของความรู้และผลกระทบที่มีต่อองค์การ

Ryoko Tomaya (อ้างใน บุญดี บุญญาภิจและคณะ, 2547) กล่าวว่าจัดการความรู้หมายถึง การจัดการเพื่อเอื้อให้เกิดความรู้ใหม่ โดยใช้ความรู้ที่มีอยู่และประสบการณ์ของคนในองค์กรอย่างเป็นระบบเพื่อพัฒนานวัตกรรมที่จะทำให้มีความได้เปรียบเหนือคู่แข่งทางธุรกิจ

Tannembaum (อ้างใน ปณิศา พันภัย, 2544) ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการความรู้ไว้ว่าเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ เหล่านี้

- การรวบรวม การจัดระเบียบ การจัดเก็บ และการเข้าถึงข้อมูลเพื่อสร้างเป็นความรู้และทำให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม สารสนเทศและเทคโนโลยีเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ จะสามารถสนับสนุนให้การจัดการความรู้มีพลังและอำนาจได้
- การแบ่งปันความรู้ หากปราศจากการแบ่งปันความพยายามในการจัดการความรู้จะล้มเหลว ในการแบ่งปันความรู้นี้ ต้องอาศัยวัฒนธรรมองค์การเป็นสำคัญ เพราะมีอิทธิพลอย่างสูงต่อความสำเร็จของการจัดการความรู้
- การอาศัยบุคคลที่มีความรู้หรือความเฉลียวฉลาด
- การเพิ่มประสิทธิผลขององค์การ การจัดการความรู้เป็นสิ่งที่สนับสนุนให้องค์การต่างๆ อยู่รอดและประสบความสำเร็จได้

ศาสตราจารย์นายแพทย์วิจารณ์ พานิช ผู้อำนวยการสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) (www.kmi.or.th) ได้กล่าวว่า การจัดการความรู้เป็นกิจกรรมที่ซับซ้อนและกว้างขวาง ไม่สามารถให้นิยามด้วยถ้อยคำสั้นๆ ได้ ต้องให้นิยามหลายข้อจึงจะครอบคลุมความหมาย ดังนี้

- การจัดการความรู้ มีความหมายรวมถึง การรวบรวม การจัดระบบ การจัดเก็บ และการเข้าถึงข้อมูลเพื่อสร้างเป็นความรู้ เทคโนโลยีด้านข้อมูลและคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือช่วยเพิ่มพลังการจัดการความรู้ แต่เทคโนโลยีด้านข้อมูลและคอมพิวเตอร์ตัวของมันเองไม่ใช่การจัดการความรู้

- การจัดการความรู้เกี่ยวข้องกับ การแบ่งปันความรู้ ถ้าไม่มีการแบ่งปันความรู้ ความพยายามในการจัดการความรู้ก็จะไม่ประสบผลสำเร็จ พฤติกรรมภายในองค์กรเกี่ยวกับวัฒนธรรม พฤติกรรม และวิธีปฏิบัติมีผลต่อการแบ่งปันความรู้ ประเด็นด้านวัฒนธรรมและสังคมมีความสำคัญยิ่งต่อการจัดการความรู้

- การจัดการความรู้ ต้องการผู้มีความรู้ความสามารถในการตีความ และประยุกต์ใช้ความรู้ ในการสร้างนวัตกรรม และเป็นผู้นำทางในองค์กร รวมทั้งต้องการผู้เชี่ยวชาญในสาขาใดสาขาหนึ่ง สำหรับช่วยแนะนำวิธีประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ ดังนั้นกิจกรรมเกี่ยวกับคนอัน ได้แก่ การดึงดูดคนเก่งและดี การพัฒนาคน การติดตามความก้าวหน้าของคน และการดึงคนมีความรู้ความสามารถไว้ในองค์กร ถือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการความรู้

- การจัดการความรู้เป็นเรื่องของการเพิ่มประสิทธิผลขององค์กร การจัดการความรู้เกิดขึ้น เพราะมีความเชื่อว่าจะช่วยสร้างควมมีชีวิตชีวา และความสำเร็จให้แก่องค์กร การประเมินต้นทุนทางปัญญา (Intellectual capital) และผลสำเร็จของการประยุกต์ใช้การจัดการความรู้เป็นดัชนีบอกว่าการจัดการความรู้ได้อย่างได้ผลหรือไม่

กล่าวโดยสรุป การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับการประมวลข้อมูล สารสนเทศ ความคิด การกระทำ ตลอดจนประสบการณ์ของบุคคลเพื่อสร้างเป็นความรู้หรือนวัตกรรม และจัดเก็บในลักษณะของแหล่งข้อมูลที่บุคคลสามารถเข้าถึงโดยอาศัยช่องทางต่างๆ ที่องค์กรจัดเตรียมไว้ เพื่อนำความรู้ที่มีอยู่ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งก่อให้เกิดการแบ่งปัน และการถ่ายโอนความรู้ และในที่สุดความรู้ที่มีอยู่จะแพร่กระจายและไหลเวียนทั่วทั้งองค์กรอย่างสมดุล เป็นไปเพื่อเพิ่มความสามารถในการพัฒนาผลผลิตและองค์กร

องค์ประกอบและกระบวนการของการจัดการความรู้

ปัจจุบัน ความรู้กลายเป็นสิ่งสำคัญสำหรับองค์กรมากกว่าทรัพยากรด้านการเงิน สถานที่ตั้งทางการตลาด เทคโนโลยี หรือทรัพย์สินอื่นๆ ความรู้กลายเป็นทรัพยากรหลักที่ใช้ในการดำเนินงาน และการแข่งขัน โดยที่วัฒนธรรมการปฏิบัติงาน เทคโนโลยี ระบบและขั้นตอนต่างๆ ในการทำงานขององค์กรล้วนมีพื้นฐานมาจากความรู้และความชำนาญทั้งสิ้น ดังนั้นเพื่อให้้องค์กรสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ้องค์กรควรบริหารจัดการความรู้ที่มีผลกระทบต่อองค์กร เพื่อเพิ่มความสามารถของบุคลากรในการปรับปรุงคุณภาพผลิตภัณฑ์ และการให้บริการลูกค้าทั้งภายในและภายนอก Marquardt ได้นำเสนอองค์ประกอบของการจัดการความรู้ไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition)

้องค์กรควรแสวงหาความรู้ที่มีประโยชน์ และมีผลต่อการดำเนินงานจากแหล่งต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์กร ดังนี้

1.1 การแสวงหาและรวบรวมความรู้จากแหล่งภายใน (Internal Collection of Knowledge) ความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคลส่วนใหญ่ในองค์กรกลายเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งสำหรับการเพิ่มคุณค่าให้แก่้องค์กร การได้มาซึ่งความรู้ต่างๆ จากภายใน้องค์กรสามารถทำได้ดังนี้

1.1.1 การให้ความรู้กับพนักงาน เช่น การสอนงาน การฝึกอบรม การสัมมนา การประชุมการแสดงผลงาน ระบบพี่เลี้ยง เป็นต้น

1.1.2 การเรียนรู้จากประสบการณ์โดยตรงและลงมือปฏิบัติ

1.1.3 การดำเนินการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการปฏิบัติงานต่างๆ

1.2 การแสวงหาและรวบรวมความรู้จากแหล่งภายนอก (External Collection of Knowledge) การเป็นผู้นำในการแข่งขันภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ้องค์กร ต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกลเพื่อการปรับปรุงงาน และสร้างให้เกิดความคิดใหม่ๆ อย่างสม่ำเสมอ เพราะการแข่งขันของ้องค์กร ต้องอาศัยความคิด และการสร้างสรรค์ ด้วยข้อมูลสารสนเทศจากสภาพแวดล้อมภายนอกด้วยวิธีการต่างๆ ดังนี้

- 1.2.1 การใช้มาตรฐานเปรียบเทียบ (Benchmarking) กับองค์กรอื่น
- 1.2.2 การจ้างที่ปรึกษา
- 1.2.3 การเปิดรับข่าวสารจากหลากหลายสื่อ อาทิ สื่อสิ่งพิมพ์ e-mail บทความ โทรทัศน์ วิทยุทัศน์ และภาพยนตร์ เป็นต้น
- 1.2.4 การตรวจสอบแนวโน้มทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี
- 1.2.5 การรวบรวมข้อมูลจากลูกค้า
- 1.2.6 การจ้างพนักงานใหม่
- 1.2.7 การร่วมมือกับองค์กรอื่นๆ เพื่อสร้างพันธมิตรและการร่วมลงทุน

2. การสร้างความรู้ (Knowledge Creation)

การแสวงหาความรู้เป็นการปรับใช้ความรู้โดยทั่วไป แต่การสร้างความรู้เป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ (Generative) การสร้างความรู้ใหม่เกี่ยวข้องกับแรงผลักดัน การหยั่งรู้ และความเข้าใจอย่างลึกซึ้งที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล การสร้างความรู้ใหม่ควรอยู่ภายใต้หน่วยงาน หรือคนในองค์กร ซึ่งหมายความว่า ทุกคนสามารถเป็นผู้สร้างความรู้ได้ รูปแบบต่างๆ ในการสร้างความรู้ มีดังนี้

- 2.1 บุคคลให้ความรู้ที่ตนมีกับผู้อื่น เช่น การถ่ายทอดความรู้จากการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด
- 2.2 การนำความรู้ที่องค์กรมีอยู่ผนวกเข้ากับความรู้ของแต่ละบุคคล เพื่อให้เกิดเป็นความรู้ใหม่และมีการแบ่งปันทั่วทั้งองค์กร
- 2.3 ความรู้ที่ได้จากการรวมและสังเคราะห์ความรู้ที่มีอยู่เข้าด้วยกัน รูปแบบนี้อาจจำกัดอยู่ที่ความรู้ที่มีอยู่แล้ว
- 2.4 ความรู้ที่เกิดขึ้นเป็นการภายใน โดยสมาชิกขององค์กรค้นพบแนวทางได้เอง และมีกิจกรรมมากมายที่องค์กรสามารถดำเนินการเพื่อสร้างความรู้
- 2.5 การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ
- 2.6 การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ
- 2.7 การทดลอง ซึ่งเป็นการสร้างแรงจูงใจและโอกาสสำหรับการเรียนรู้
- 2.8 การเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านไปในอดีต

3. การจัดเก็บและค้นคืนความรู้ (Knowledge Storage and Retrieval)

ในการจัดการความรู้ องค์กรต้องกำหนดสิ่งสำคัญที่จะเก็บไว้เป็นความรู้ และต้องพิจารณาถึงวิธีในการเก็บรักษา และการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความต้องการ องค์กรต้องเก็บรักษาสิ่งที่องค์กรเรียกว่าเป็นความรู้ไว้ให้ดีที่สุด ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลสารสนเทศ ตลอดจนผลสะท้อนกลับ การวิจัย และการทดลอง การจัดเก็บเกี่ยวข้องกับด้านเทคนิค เช่น การบันทึก เช่น การบันทึกเป็นฐานข้อมูล (Database) หรือการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน รวมทั้งเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางมนุษย์ด้วย เช่น การสร้างและการจดจำของปัจเจกบุคคล เป็นต้น ทั้งนี้การเก็บสะสมความรู้ องค์กรความคำนึงถึงสิ่งต่างๆเหล่านี้

3.1 โครงสร้างและการจัดเก็บความรู้ ควรเป็นระบบที่สามารถค้นหาและส่งมอบได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว

3.2 จัดให้มีการจำแนกรายการต่างๆ เช่น ข้อเท็จจริง นโยบาย หรือขั้นตอนการปฏิบัติงานที่อยู่บนพื้นฐานความจำเป็นในการเรียนรู้

3.3 อาศัยการจัดการที่สามารถส่งมอบให้กับผู้ใช้ได้อย่างชัดเจน ถูกต้อง ทันเวลา และเหมาะสมกับความต้องการ

ในการจัดโครงสร้างขององค์ความรู้ องค์กรต้องพิจารณาความแตกต่างของกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกันในการค้นคืนความรู้ ระบบการจัดเก็บความรู้ที่มีประสิทธิภาพคือ ต้องมีการจัดหมวดหมู่ตามองค์ประกอบต่างๆ เช่น ตามความจำเป็นของการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ของงาน ความชำนาญของผู้ใช้ หน้าที่การใช้สารสนเทศ และสถานที่ตั้งที่สารสนเทศถูกเก็บไว้ เป็นต้น

ในส่วนของการค้นคืนความรู้ (Retrieval) เป็นลักษณะของการเข้าถึงสิ่งที่ผู้ต้องการเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานต่อไป องค์กรควรทำให้พนักงานทราบถึงช่องทางหรือวิธีการสำหรับการค้นหาความรู้ต่างๆ ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการ เช่น การทำสมุดจัดเก็บรายชื่อ และทักษะของผู้เชี่ยวชาญ การทำสมุดหน้าเหลือง (yellow pages) ขององค์กร หรือในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เช่น เครือข่ายการทำงานตามระดับชั้น การประชุม การฝึกอบรม เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่การถ่ายทอดความรู้ในองค์กร

4. การถ่ายทอดความรู้และการใช้ประโยชน์ (Knowledge Transfer and Utilization)

การถ่ายทอด และการใช้ประโยชน์จากความรู้มีความจำเป็นสำหรับองค์กร เนื่องจากองค์กรจะเรียนรู้ได้ดีขึ้นเมื่อความรู้มีการกระจายและถ่ายทอดไปอย่างรวดเร็ว และเหมาะสมทั่วทั้งองค์กร การถ่ายทอดและการใช้ประโยชน์จากความรู้ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกลไกด้านอิเล็กทรอนิกส์ นอกจากนี้การเคลื่อนที่ของสารสนเทศ และความรู้ระหว่างบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งนั้นเป็นไปได้โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ซึ่งการถ่ายทอดความรู้โดยตั้งใจมีวิธีการต่างๆ ดังนี้

1. การสื่อสารด้วยการเขียน (การบันทึก การรายงาน จดหมาย ข่าวประกาศ)
2. การฝึกอบรม
3. การประชุมภายใน
4. การสรุปข่าวสาร
5. การสื่อสารภายในองค์กร (วิดีโอทัศน์ สิ่งพิมพ์ เครื่องเสียง)
6. การเยี่ยมชมงานต่างๆ ที่จัดเป็นกลุ่มตามความจำเป็น
7. การหมุนเวียน/เปลี่ยนงาน
8. ระบบพี่เลี้ยง (mentoring)

ส่วนการถ่ายทอดความรู้โดยไม่ได้ตั้งใจนั้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้น โดยอาจจะไม่รู้ตัว หรือเป็นการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการที่เกิดขึ้นในหน้าที่ที่ทำงานเป็นประจำอย่างไม่มีแบบแผน เช่น

1. การหมุนเวียนงาน
2. ประสบการณ์ หรือเรื่องราวต่างๆ ที่เล่าต่อกันมา
3. คณะทำงาน
4. เครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ

6. ความน่าเชื่อถือของแหล่งสาร (Source Credibility)

ทฤษฎีความน่าเชื่อถือของแหล่งสาร มาจากการวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนทัศนคติของผู้รับสารในการสื่อสารชักจูงใจ โดยใช้ความน่าเชื่อถือของแหล่งสารมาเป็นตัวแปร ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้

นอกจากจะนำเอาทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจมาใช้ในการวิเคราะห์ผู้รับสารแล้ว ยังได้คำนึงถึงความสำคัญของการอ้างอิงถึงความน่าเชื่อถือของแหล่งสาร ซึ่งสามารถส่งผลถึงการตัดสินใจในการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ด้วย

ดังเช่นที่โรนัลด์ แอล แอปพลัม (Ronald L. Applum, 1993: 123-124) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของแหล่งสารว่า ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร หมายถึง คุณลักษณะหรือบุคลิกลักษณะของผู้ส่งสารหรือแหล่งสารที่ทำให้ข่าวสารเป็นที่ยอมรับหรือไม่ยอมรับของผู้รับสาร

เจมส์ ซี แมคครอสกี และ โทมัส เอ เจนสัน (James C. McCroskey and Thomas A. Jenson, 1975 : 169) เห็นว่า ความน่าเชื่อถือของแหล่งสาร หมายถึง การรับรู้ของผู้รับสารเกี่ยวกับภาพลักษณ์ (Image) ของแหล่งสารนั้นๆ

จากนิยามของความน่าเชื่อถือดังกล่าวข้างต้น ที่เน้นประเด็นความน่าเชื่อถือไปทางผู้ส่งสารหรือแหล่งสารเป็นส่วนใหญ่ นั้น ทำให้เห็นถึงความสอดคล้องกับงานวิจัยชิ้นนี้ ที่งานวิจัยโดยเฉพาะงานวิจัยในรูปแบบวิทยานิพนธ์นั้น ความน่าเชื่อถือของสถาบันที่สนับสนุนผู้ทำวิจัยก็เป็นส่วนสำคัญประการหนึ่ง แต่ทั้งนี้ ความน่าเชื่อถือของเนื้อหาที่ผู้วิจัยก็เป็นอีกส่วนที่สำคัญที่ช่วยสร้างความน่าเชื่อถือให้กับงานวิจัยนั้นๆ ซึ่งความน่าเชื่อถือในสองส่วนนี้ การศึกษาของวิลเลียม เจ แมคไควร์ (William J. McGuire) ได้ชี้ให้เห็นว่า ความน่าเชื่อถือของแหล่งสารเกิดจากการที่ผู้รับสารยอมรับในเนื้อหา ซึ่งถูกต้องสอดคล้องกับเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้น ความน่าเชื่อถือของแหล่งสารจึงอยู่ที่การยอมรับของผู้รับสารที่มีต่อผู้ส่งสารว่า ได้รู้ในสิ่งที่ถูกต้อง ได้รับการโน้มน้าวในสิ่งที่ถูกต้อง กล่าวอย่างสั้นคือ ความน่าเชื่อถือของแหล่งสาร ขึ้นอยู่กับการยอมรับในความชำนาญ (Expertise) และสิ่งที่ประจักษ์ (Objectivity)

นอกจากนี้ ออทโต เลอบิงเจอร์ (Otto Lerbinger) กล่าวว่า ความน่าเชื่อถือของแหล่งสารเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ถ้าผู้ส่งสารยืนอยู่ข้างเหตุการณ์ที่เป็นจริงและยืนอยู่ข้างผู้รับสาร โดยที่ความน่าเชื่อถือขึ้นอยู่กับพื้นฐานสองอย่าง คือ ความน่าไว้วางใจ (Trustworthness) ซึ่งดูจากความซื่อสัตย์ การไม่มุ่งเพียงเพื่อชกแจงใจ โน้มน้าวใจ และพื้นฐานความน่าเชื่อถือ อีกทางหนึ่งคือ ความเชี่ยวชาญสามารถ (Expertise) ซึ่งดูได้จากความมีทักษะความรู้ และเทคนิค แต่โดยทั่วไปแล้ว ความเชี่ยวชาญสามารถมักได้รับความน่าเชื่อถือมากกว่าความไว้วางใจ

กล่าวโดยสรุป ความน่าเชื่อถือมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งกับงานวิจัย เนื่องด้วยคุณสมบัติของงานวิจัยโดยทั่วไป ที่ต้องเป็นการศึกษาอย่างมีระบบ มีกำหนดระยะเวลา มีเหตุมีผล และต้องน่าเชื่อถือได้ ซึ่ง Moisiere & Ahlgren (1981: Footnote) ได้ศึกษาองค์ประกอบของความน่าเชื่อถือไว้ 3 องค์ประกอบ ที่สามารถนำมาปรับใช้กับการสร้างความน่าเชื่อถือให้กับงานวิจัยได้ คือ ความชัดเจนและเข้าใจง่าย ความถูกต้องหรือมีการสนับสนุนด้วยข้อมูล และความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การประมวลองค์ความรู้และการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในครั้งนี้ ได้มีการศึกษางานวิจัยที่มีรายละเอียดเกี่ยวกับการวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ ประมวลองค์ความรู้ ดังนี้คือ

ในปี พ.ศ. 2531 พรสวรรค์ ตั้งเมตตาจิตตกุล ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2523-2529” โดยศึกษาข้อมูลจากวิทยานิพนธ์จำนวน 98 เล่ม ผลการวิจัยพบว่า เรื่องที่มีการจัดทำมากที่สุด คือ ลักษณะการสื่อสารหรือพฤติกรรมการสื่อสารมากที่สุด และพื้นที่ที่ทำการศึกษาค้นคว้าส่วนใหญ่เป็นภาคกลางของประเทศและกรุงเทพมหานคร หน่วยงานที่ศึกษามากที่สุด คือ กระทรวงศึกษาธิการ สำหรับประชากรที่ศึกษา เป็นประชาชนทั่วไปที่เป็นเกษตรกรและชาวบ้านมากที่สุด งานวิจัยเรื่องนี้ จะช่วยให้เห็นภาพของการวิจัยในสาขานิเทศศาสตร์พัฒนาการในช่วงแรกๆที่ผ่านมา ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ต่อมาในปี พ.ศ. 2543 กาญจนา แก้วเทพ และคณะได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ระบบการสื่อสารเพื่อชุมชน: โครงการวิจัยเพื่อประมวลองค์ความรู้” เป็นการศึกษาโดยประมวลจากงานวิจัยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับนิเทศศาสตร์พัฒนาการ แต่จะเน้นหนักที่การศึกษาในชุมชนชนบท โดยรวบรวมจากงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ในช่วง พ.ศ. 2520-2540 ผลจากการวิจัยพบว่า สื่อในชุมชนแม้จะมีเป็นจำนวนมาก แต่ความจำกัดในแนวคิดวิธีการวิจัย และเกณฑ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ ทำให้โดยภาพรวมไม่ได้ให้คำตอบแปลกใหม่ใดๆ มักเป็นไปตามข้อสันนิษฐานจากทฤษฎีที่กำหนด สิ่งที่เปลี่ยนแปลงคือ แนวความคิดในเรื่องการใช้สื่อประเภทต่างๆ นั้น บทสรุปพบว่า สื่อยังมีขนาดเล็กก็ยังมีบทบาทในการพัฒนาชนบท เรียงลำดับตามขนาดของสื่อ ได้ดังนี้ สื่อบุคคล สื่อเฉพาะกิจ สื่อพื้นบ้าน และสื่อมวลชน เรื่องที่ยังมีการศึกษาน้อย ได้แก่เรื่อง สิทธิในการสื่อสาร ทิศทางการไหลของข่าวสาร และเนื้อหาสาร

ในปีถัดมา พ.ศ. 2544 อุบลวรรณ ปิติพัฒนะโฆษิตได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “พัฒนาการของการศึกษาและสถานภาพขององค์ความรู้ทางนิเทศศาสตร์พัฒนาการในประเทศไทย” ซึ่งเป็นการศึกษาพัฒนาการของการศึกษาในด้านนิเทศศาสตร์พัฒนาการในประเทศไทยและการศึกษาองค์ความรู้ทางนิเทศศาสตร์พัฒนาการในประเทศไทยจากเริ่มต้นจนถึงพ.ศ. 2543 ผลการวิจัยพบว่า

การศึกษาในสาขานิติศาสตร์พัฒนาการในประเทศไทย เป็นระดับปริญญาโท เริ่มต้นตั้งแต่พ.ศ. 2521 มีการขยายตัวมาเรื่อยๆ จนใน พ.ศ. 2544 มีเปิดสอนใน 4 สถาบัน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต สำหรับจำนวนขององค์ความรู้ในช่วงพ.ศ. 2505-2543 พบว่ามีทั้งหมด 596 เรื่อง เป็นวิทยานิพนธ์มากที่สุด และจำนวนองค์ความรู้มากที่สุด คือการสื่อสารกับการเกษตร นอกจากนี้ จำนวนขององค์ความรู้เมื่อวิเคราะห์ตามทฤษฎีทางนิติศาสตร์แล้ว มีการศึกษาด้านผู้รับสาร (R) ด้านความรู้และพฤติกรรม (KP) และด้านการสื่อสารกับการเกษตร มากที่สุด โดยจำนวนความรู้ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาต่างๆ นั้น สะท้อนภาพของปัญหาสำคัญๆ ในสังคมไทยด้วย

ในปี พ.ศ. 2546 กุลทิตา หุ่นราษฎร์ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาสถานภาพขององค์ความรู้ด้านการเผยแพร่นวัตกรรมในวิทยานิพนธ์สาขานิติศาสตร์พัฒนาการ” ซึ่งเป็นการศึกษาสถานภาพขององค์ความรู้ด้านการเผยแพร่นวัตกรรม โดยศึกษาประเด็นของการวิจัย กรอบแนวคิด และทฤษฎี ระเบียบวิธีวิจัย และข้อค้นพบที่นำมาสู่องค์ความรู้ด้านการเผยแพร่ นวัตกรรม จากวิทยานิพนธ์จำนวน 78 เล่ม ที่ทำขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2524-2545 ในสาขานิติศาสตร์พัฒนาการจาก 4 สถาบัน ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า ประเด็นที่มีการศึกษามากที่สุด คือ ผลของนวัตกรรมที่มีต่อผู้รับสาร ส่วนแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้มากที่สุด คือ ทฤษฎีการเผยแพร่ นวัตกรรม ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้มากที่สุด คือ การวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงสำรวจ และใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บข้อมูล สำหรับกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาเป็นประชาชนทั่วไปมากที่สุด โดยเฉพาะเกษตรกรและประชาชนในกรุงเทพฯ การเลือกกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาใช้การสุ่มแบบทราบดีค่าความน่าจะเป็นมากที่สุด และเทคนิคที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณ โดยใช้สถิติเชิงอ้างอิงมากที่สุด

ต่อมา ในปีพ.ศ. 2547 วันดี เลิศสุพงศ์กิจ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ลักษณะงานวิจัยด้านสื่อสารมวลชนของไทยและสหรัฐอเมริกา ระหว่างปี พ.ศ. 2543-2544” โดยเป็นการศึกษาใน 3 ประเด็น คือ 1. การวิเคราะห์หัวข้อ และระเบียบวิธีการวิจัยของงานวิจัยด้านสื่อสารมวลชนของไทย 2. ศึกษาความสอดคล้องของหัวข้อของงานวิจัยด้านการสื่อสารมวลชนของไทย กับทิศทางงานวิจัยและแผนวิจัยของประเทศ ปีงบประมาณ 2544-2547 และ 3. วิเคราะห์หัวข้อและระเบียบวิธีวิจัยของงานวิจัยด้านสื่อสารมวลชนของสหรัฐอเมริกา ผลการวิจัยพบว่างานวิจัยมากกว่าครึ่งหนึ่งจัดอยู่ในกลุ่มวิชา การสื่อสารพัฒนาการ ซึ่งนิยมศึกษาองค์ประกอบผู้รับสาร

มากที่สุด และสื่อที่นักวิจัยเลือกศึกษามากที่สุด คือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ในด้านความสอดคล้องกับทิศทางและแผนการวิจัยของชาติ งานวิจัยส่วนใหญ่ของไทย สอดคล้องกับทิศทางการศึกษาของประเทศ นอกจากนี้งานวิจัยด้านสื่อสารมวลชนของไทยที่ศึกษาเฉพาะในสาขาของตนนั้น มีเพียงหนึ่งในสี่ของงานวิจัยทั้งหมด ส่วนที่เหลือเป็นงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวข้องกับสังคมศาสตร์มากที่สุด ประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจคือ งานวิจัยของไทยส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานของหน่วยงานมากที่สุด ส่วนการศึกษางานวิจัยด้านสื่อสารมวลชนของสหรัฐอเมริกาพบว่า งานวิจัยเกือบร้อยละ 45 เป็นงานที่ศึกษาเฉพาะในสาขาสื่อสารมวลชน ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวกับศาสตร์อื่น เน้นทางสังคมศาสตร์มากที่สุด โดยเน้นสาขารัฐศาสตร์มากที่สุด

ในปี พ.ศ. 2545 พรพวรรณ สุจรจิตจตุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ทัศนคติของนักบรรณรักษ์ไทย และการประยุกต์ใช้แนวคิดการตลาดเพื่อสังคมในโครงการบรรณรักษ์เพื่อพัฒนาสังคม” ซึ่งเป็นการศึกษาทัศนคติของนักบรรณรักษ์ไทยต่อแนวคิดการตลาดเพื่อสังคม อันประกอบด้วย ความหมายและที่มาของแนวคิดการตลาดเพื่อสังคม ตลอดจนเหตุผลที่นำแนวคิดนี้มาใช้ในการจัดทำโครงการบรรณรักษ์เพื่อพัฒนาสังคม อีกทั้งยังศึกษาถึงทัศนคติของนักบรรณรักษ์ไทยต่อการนำแนวคิดการตลาดเพื่อสังคมไปประยุกต์ใช้ ผลการวิจัยพบว่า ทัศนคติของนักบรรณรักษ์ไทยต่อการประยุกต์ใช้แนวคิดการตลาดเพื่อสังคม มีความสอดคล้องกับเป้าหมายและภารกิจขององค์กรแต่ละประเภท ในแง่ของการช่วยสร้างคุณค่าเพิ่มให้แก่โครงการบรรณรักษ์เพื่อพัฒนาสังคม ในขณะที่องค์กรที่ไม่แสวงกำไรมักอยู่ในรูปของการนำแนวคิดทางการตลาด (marketing) เข้ามาสนับสนุนการทำงานด้านสังคม (social) ขององค์กร สำหรับองค์กรที่แสวงกำไรมักอยู่ในรูปแบบของการนำแนวคิดทางสังคม (social) เข้ามาสนับสนุนการตลาด (marketing)

งานวิจัยที่ได้นำมาศึกษานั้นมีทั้งหมด 6 เรื่อง ซึ่งเป็นงานวิจัยที่มีรายละเอียดคล้ายคลึงกันในเรื่องของการวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ และการศึกษาองค์ความรู้ในงานวิจัยทางการสื่อสาร โดยเฉพาะการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ซึ่งจะมีทั้ง การศึกษาเฉพาะด้านและการศึกษาอย่างกว้างๆ ซึ่งครอบคลุมงานวิจัยในรูปแบบต่างๆ ที่นอกเหนือไปจากวิทยานิพนธ์ นอกจากนี้ยังได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในองค์กร ซึ่งจะเห็นได้ว่า เรื่องที่นำมาศึกษานั้น จะเน้นเฉพาะการนำแนวคิดการตลาดเพื่อสังคมมาใช้เพียงแนวคิดเดียว ซึ่งยังไม่มีการศึกษาในมุมกว้าง คือการประยุกต์ใช้ องค์ความรู้ทั้งหมดที่ประมวลได้จากวิทยานิพนธ์ มิใช่เพียงแนวคิดใดแนวคิดหนึ่ง ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้ จึงเป็นการศึกษาที่ใกล้เคียงกับ งานวิจัยที่นำมาศึกษาทั้ง 2 แนวทางคือ ทำ

การวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ โดยการประมวลองค์ความรู้ที่ได้ และ ศึกษาถึงการนำองค์ความรู้นั้นๆไป
ประยุกต์ใช้ในหน่วยงานต่างๆ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษา การประมวลองค์ความรู้และการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ใช้การพรรณนาถึงข้อเท็จจริงต่างๆ ด้วยการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) โดยอาศัยข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากผลงานวิจัยในวิทยานิพนธ์ สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ปีการศึกษา 2540-2546 ทั้งภาพรวมของวิทยานิพนธ์ทั้งหมด และเฉพาะงานวิจัยทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต รวมไปถึงเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย โดยการใช้แบบบันทึกข้อมูล (Coding Sheet) เพื่อประมวลองค์ความรู้ที่ได้จากการทำวิทยานิพนธ์ในช่วงเวลาที่ศึกษา และจากเอกสารประกอบดังกล่าว นอกจากนี้ ยังอาศัยข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ด้วยส่วนหนึ่ง เพื่อศึกษาถึง การใช้ประโยชน์ จากงานวิจัยในวิทยานิพนธ์ รวมไปถึงช่องทางในการเผยแพร่งานวิจัย ซึ่งมีการรวบรวมข้อมูลโดยการสร้างแบบสัมภาษณ์ และทำการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) จากบุคลากรในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีวิธีคัดเลือกหน่วยงานที่จะนำมาศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และใช้เทคนิคการคัดเลือกแบบ snowball sampling

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

1. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการรวบรวมข้อมูลจากวิทยานิพนธ์ในระดับบัณฑิตศึกษา ในสาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ปีการศึกษา 2540-2546 และวิเคราะห์ข้อมูลจากวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต ในช่วงระยะเวลาเดียวกัน รวมไปถึงเอกสารประกอบต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย

2. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการเก็บข้อมูลใน 2 ส่วน คือ จากบุคลากรที่มีภารกิจหรือมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับ งานด้านการเผยแพร่งานวิจัย จากวิทยานิพนธ์ สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และจากบุคลากรที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานด้านการพัฒนาและสนับสนุนงานวิจัย เพื่อนำผลงานวิจัยหรือข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาหน่วยงาน และหน่วยงานที่มีภารกิจที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัยในเรื่องของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาในด้าน

สาธารณสุขและคุณภาพชีวิต ที่มีการทำวิจัยในด้านนี้มากที่สุดในช่วงระยะเวลา 7 ปี (พ.ศ.2540-พ.ศ. 2546) ซึ่งมีแนวโน้มที่จะสามารถนำผลงานวิจัยจากวิทยานิพนธ์ไปใช้ประโยชน์ได้มากที่สุด

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาประชากร 4 กลุ่ม ได้แก่

1. วิทยานิพนธ์มหบัณฑิต สาขานิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างวิทยานิพนธ์ที่จะนำมาศึกษา ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยจะศึกษาเฉพาะวิทยานิพนธ์ในช่วงปีการศึกษา 2540-2546 จำนวนทั้งสิ้น 363 เล่ม

2. วิทยานิพนธ์มหบัณฑิต สาขานิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่เป็นการศึกษาเกี่ยวกับ การสื่อสารเพื่อการพัฒนา ด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต ในช่วงปีการศึกษา 2540-2546 จำนวนทั้งสิ้น 72 เล่ม โดยใช้วิธีคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง แบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3. เอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง เช่น รายงานประจำปี ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นต้น

4. บุคลากรในหน่วยงาน ที่สามารถนำผลงานวิจัยจากวิทยานิพนธ์ไปใช้ประโยชน์ได้ โดยคัดเลือกเฉพาะบุคลากรจากหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัยในเรื่องของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาในด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต ที่มีการทำวิจัยในด้านนี้มากที่สุด โดยเป็นการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) หลังจากการประมวลผลเกี่ยวกับประเด็นงานวิจัยที่มีการศึกษาในวิทยานิพนธ์สาขาวิชา นิเทศศาสตร์-พัฒนาการ ในช่วงระยะเวลา 6 ปี คือตั้งแต่ปีการศึกษา 2540- 2546 ในขั้นต้น ซึ่งสามารถเชื่อมโยงให้เห็นถึงหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนการทำวิจัยและมีแนวโน้มที่จะสามารถนำผลงานวิจัยจากวิทยานิพนธ์ไปประยุกต์ใช้ได้มากที่สุด โดยกลุ่มตัวอย่างที่จะทำการศึกษาได้แก่

- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยสัมภาษณ์รองศาสตราจารย์ ดร. ประสิทธิ์ ลิละพันธ์ ผู้จัดการสำนักงานโครงการสนับสนุนทุนวิทยานิพนธ์ของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ โดยสัมภาษณ์ คุณ นเรศ น้าบุญรอด ผู้อำนวยการภารกิจข้อมูลวิจัย และการบริหารจัดการข้อมูลผลงานวิจัย ของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ เป็นต้น

5. บุคลากรที่มีภารกิจ หรือมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานด้านการเผยแพร่งานวิจัยจากวิทยานิพนธ์ สาขาวิชา นิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 2 ราย โดยมีการคัดเลือกหน่วยงานที่สามารถเป็นกลุ่มตัวอย่าง ด้วยวิธีการ การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และ ใช้วิธีการคัดเลือกตัวอย่างแบบ Snowball Sampling เพื่อให้ได้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่สามารถทำการศึกษา ได้ดังนี้ คือ

- หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการเผยแพร่วิทยานิพนธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาฯ เช่น ฝ่ายมาตรฐานการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย

- สำนักงานจัดทำวารสารนิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6. นิสิตปริญญาโท สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งจะนำมาศึกษาในแง่มุมมองความคาดหวังการใช้ประโยชน์ของผู้ทำวิจัย (วิทยานิพนธ์)

7. นิสิตในระดับบัณฑิตศึกษา คณะนิเทศศาสตร์ ของทั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และจากต่างสถาบัน 10 คน อาจารย์มหาวิทยาลัยอื่นๆ 3 คน และคนทำงานในองค์กร 5 คน ซึ่งเป็นผู้อ่านงานวิจัยจากวิทยานิพนธ์ทั้งสิ้น 18 คน

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังทำการสำรวจช่องทางการเผยแพร่งานวิจัยด้วยตนเองอีกส่วนหนึ่ง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ตามแนวทางการแสวงหาข้อมูล 2 แนวทาง ซึ่งใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างกัน ดังนี้

1. การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลความรู้จากวิทยานิพนธ์ โดยการสร้าง แบบบันทึกข้อมูล (Coding Sheet) ซึ่งประกอบด้วยรายละเอียด 4 ส่วน คือ

- รายละเอียดเกี่ยวกับวิทยานิพนธ์ในภาพรวม หมายถึง รายละเอียดเกี่ยวกับจำนวนวิทยานิพนธ์ทั้งหมดในช่วงระยะเวลาที่กำหนด จำนวนและประเภทของประเด็นในการศึกษาวิจัย

- รายละเอียดเฉพาะวิทยานิพนธ์ทางการสื่อสารเพื่อการพัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต แต่ละเล่ม ได้แก่ ประเด็นในการศึกษา กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ ระเบียบวิธีวิจัย และผลการศึกษาที่ได้จากการทำวิจัย

- รายละเอียดเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

2. การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์โดยอิงโครงสร้างปานกลาง (Semi- structural Interviews) โดยจะมีประเด็นคำถามเฉพาะที่ต้องการไว้ส่วนหนึ่ง และมีส่วนที่เป็นข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้ให้สัมภาษณ์อีกส่วนหนึ่ง โดยมีประเด็นหรือหัวข้อที่จะใช้ในแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

รายละเอียดเกี่ยวกับความเกี่ยวข้องและลักษณะการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่ม

1. สถาบันให้ทุนสนับสนุนการวิจัยและการพัฒนา ได้แก่

- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

2. ผู้วิจัย(ผู้ทำวิทยานิพนธ์) ได้แก่

- นิสิตปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. ผู้ต้องการใช้ผลงานวิจัย ได้แก่ ผู้อ่านงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ เป็นต้น

4. การส่งเสริมและการพัฒนา(ช่องทางการเผยแพร่งานวิจัย)

- * การดำเนินงานเผยแพร่งานวิจัยจากวิทยานิพนธ์
- * ช่องทางการเผยแพร่ที่ใช้ (ประกอบกับการสำรวจของผู้วิจัยเอง)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังใช้เครื่องมือสนับสนุนอื่นๆ ในการเก็บข้อมูล ดังนี้ คือ

- เทปบันทึกเสียง ใช้ในการบันทึกการให้สัมภาษณ์ เพื่อเก็บรายละเอียดของข้อมูลให้ได้มากที่สุด

- สมุดบันทึกเพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมที่นอกเหนือจากการบันทึกเสียง

ความน่าเชื่อถือของเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้วัดความน่าเชื่อถือของเครื่องมือ โดย การวัดความเที่ยงตรงของข้อมูล (Validity) ในแบบบันทึกข้อมูล และ แบบสัมภาษณ์ โดยพิจารณาความเที่ยงตรงทางด้านเนื้อหา (Content Validity) กล่าวคือ เนื้อหาในแบบบันทึกข้อมูล และ แบบสัมภาษณ์ จะต้องมุ่งเน้นในประเด็นที่ต้องการวัดโดยดำเนินการ ดังนี้ คือ

- ขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจสอบเครื่องมือดังกล่าว เพื่อให้เครื่องมือสามารถใช้วัดได้จริง และตรงประเด็นที่ต้องการศึกษา
- นำแบบบันทึกข้อมูล และแบบสัมภาษณ์ ที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ก่อนการเก็บข้อมูลจริง เพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูล 2 วิธี จากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน ดังนี้

1. การประมวลองค์ความรู้จากวิทยานิพนธ์ ทำการรวบรวมข้อมูลโดย
  - สืบค้นจำนวนและรายชื่อวิทยานิพนธ์ที่อยู่ภายใต้ขอบเขตที่กำหนดไว้ของการวิจัยซึ่งต้องเป็นวิทยานิพนธ์ สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในช่วงปีการศึกษา 2540-2546
  - รวบรวมข้อมูลและประมวลความรู้ โดยการอ่าน และบันทึกข้อมูลลงในแบบบันทึกข้อมูล โดยเรียงลำดับตามปีการศึกษาจากปี 2540-2546 ทีละเล่มจนครบ
  - นำแบบบันทึกข้อมูลทั้งหมด มาจัดหมวดหมู่ และแยกประเด็นตามกรอบทฤษฎีที่ใช้ และประเด็นที่ต้องการศึกษา

2. การสัมภาษณ์บุคลากรในหน่วยงานต่างๆ ทำการรวบรวมข้อมูลโดย

ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และใช้แบบสัมภาษณ์แบบอิงโครงสร้างปานกลาง ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ตามประเด็นคำถามที่วางไว้ โดยเปิดโอกาสให้ผู้สัมภาษณ์ได้แสดง

ความคิดเห็นและอธิบายเพิ่มเติมได้เต็มที่ ซึ่งมีขั้นตอนในการเตรียมสัมภาษณ์และดำเนินการ สัมภาษณ์ ดังนี้

1. ทำการตรวจสอบ เตรียมรายชื่อหน่วยงาน และบุคลากรที่จะทำการ สัมภาษณ์
2. ติดต่อขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์ และทำการนัดหมายล่วงหน้า
3. เตรียมเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้พร้อม
4. เริ่มดำเนินการสัมภาษณ์ตามลำดับประเด็นที่ได้วางไว้ โดยจะมี รายละเอียดในการสัมภาษณ์บางส่วนที่แตกต่างไปตามแต่ละหน่วยงาน และจะใช้เวลาเฉลี่ย ประมาณ 1 ชม.ต่อคน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้จะทำการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

1. การวิเคราะห์ข้อมูลในวิทยานิพนธ์ ที่นำมาสู่องค์ความรู้ด้านการสื่อสารเพื่อการพัฒนา โดยการประมวล จำแนก และจัดประเภทข้อมูล โดยพิจารณา และแยกย่อยประเด็นตามหลักของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา และกระบวนการสื่อสาร ที่นำมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ เพื่อตอบ ปัญหาการวิจัย ในข้อ 1 และ ข้อที่ 2 ที่ว่า “มีประเด็นความรู้ใดบ้างที่ได้จากผลงานวิจัยของ วิทยานิพนธ์ สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในช่วงปี การศึกษา 2540-2546” และ “วิทยานิพนธ์ สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการที่เกี่ยวกับทางด้าน สาธารณสุขและคุณภาพชีวิต มีประเด็นการศึกษา แนวคิดและทฤษฎี ระเบียบวิธีวิจัย ข้อค้นพบจาก ผลการวิจัย อย่างไรบ้าง” ตามลำดับ

2. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์บุคลากรในหน่วยงานต่างๆ โดย พิจารณาจากองค์ประกอบของการพัฒนางานวิจัยและการใช้ประโยชน์ที่ต่างกัน ใน 4 ลักษณะ และ วิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นที่กำหนด ดังนี้ คือ

- สรุปรายละเอียดเกี่ยวกับความเกี่ยวข้องและลักษณะการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ที่ แตกต่างกันในแต่ละกลุ่ม

1. สถาบันให้ทุนสนับสนุนการวิจัยและการพัฒนา ได้แก่

- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
  - สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
2. ผู้วิจัย(ผู้ทำวิทยานิพนธ์) ได้แก่
- นิสิตปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. ผู้ต้องการใช้ผลงานวิจัย ได้แก่ ผู้อ่านงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ เป็นต้น

- ศึกษาและสำรวจช่องทางการเผยแพร่วิทยานิพนธ์(การส่งเสริมและการพัฒนางานวิจัย)

จากองค์ประกอบข้อที่ 4 คือ

การส่งเสริมและการพัฒนา(ช่องทางการเผยแพร่งานวิจัย)

- สำนักงานจัดทำวารสารนิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ฝ่ายงานมาตรฐานการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น
- ช่องทางอื่นๆที่เกี่ยวข้อง (สำรวจด้วยตนเอง)

วิธีการนำเสนอ

1. ข้อมูลในส่วนของการประมวลองค์ความรู้จากวิทยานิพนธ์นั้น จะนำเสนอในรูปแบบสถิติเชิงบรรยาย (Description Analysis) ในลักษณะความเรียงประกอบตาราง โดยการแสดงจำนวนความถี่ และร้อยละ
2. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นั้น จะใช้การวิเคราะห์ด้วยวิธีเชิงพรรณนา โดยการเชื่อมโยงผล การวิจัยกับทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และอาศัยความรู้ในเชิงทฤษฎีของผู้วิจัยประกอบการนำเสนอด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

ผลการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ เป็นการศึกษาใน 3 ประเด็นหลัก คือ เพื่อประมวลองค์ความรู้ที่ได้จากวิทยานิพนธ์ สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในช่วงระหว่างปีการศึกษา 2540-2546 เพื่อวิเคราะห์ประเด็น องค์ความรู้ทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต ที่พบว่ามีการศึกษาในวิทยานิพนธ์ สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวนมากที่สุด และเพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์ และสำรวจช่องทางการเผยแพร่วิทยานิพนธ์ สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการประมวลประเด็นองค์ความรู้ในภาพรวม จากวิทยานิพนธ์ในระดับบัณฑิตศึกษา ในสาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ปีการศึกษา 2540-2546 และ วิเคราะห์ข้อมูลจากวิทยานิพนธ์ ที่ศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนาด้านสาธารณสุข และคุณภาพชีวิต ในช่วงระยะเวลาเดียวกัน

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้ทำการศึกษา โดยการวิเคราะห์เอกสาร และสัมภาษณ์ผู้ที่มีแนวโน้มจะสามารถนำผลงานวิจัยจากวิทยานิพนธ์ไปใช้ประโยชน์ได้ โดยพิจารณาจากองค์ประกอบของการพัฒนางานวิจัยและการใช้ประโยชน์ที่ต่างกันใน 4 ลักษณะ ดังนี้ คือ

1. สถาบันให้ทุนสนับสนุนการวิจัยและการพัฒนา ได้แก่
  - สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
  - สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.)
  - สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
2. ตัวนักวิจัยเอง ได้แก่
  - นิสิตปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. ผู้ต้องการใช้ผลงานวิจัย ได้แก่ ผู้ที่ใช้บริการสืบค้นวิทยานิพนธ์จากห้องสมุด เป็นต้น
4. การส่งเสริมและการพัฒนา(ช่องทางการเผยแพร่งานวิจัย)
  - สำนักงานจัดทำวารสารนิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
  - ฝ่ายงานมาตรฐานการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
  - สำรวจจากช่องทางอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

ในการนำเสนอผลการวิจัยนั้น ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วน ตามประเด็นหลัก ที่ทำการศึกษา โดยมีรายละเอียดในแต่ละส่วน ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์รายละเอียดเกี่ยวกับวิทยานิพนธ์ในภาพรวม โดยนำเสนอ
ในรูปของตารางแจกแจงความถี่ และร้อยละ ประกอบการบรรยาย ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

- แสดงจำนวนและร้อยละของวิทยานิพนธ์ สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ
ทั้งหมด โดยจำแนกตามปีการศึกษา ตั้งแต่ ปี 2540-2546
- แสดงจำนวนและร้อยละ ของวิทยานิพนธ์ โดยจำแนกตามการศึกษาตามหลักการสื่อสาร
เพื่อการพัฒนาในด้านต่างๆ
- แสดงจำนวนและร้อยละของประเด็นที่ศึกษาของวิทยานิพนธ์ทั้งหมด โดยแบ่งประเด็น
ตามองค์ประกอบของการสื่อสาร

ส่วนที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์รายละเอียดเกี่ยวกับวิทยานิพนธ์ทางการสื่อสารเพื่อการ
พัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต โดยนำเสนอในรูปของตารางแจกแจงความถี่ และร้อยละ
ประกอบการบรรยาย ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

- แสดงจำนวนและประเภทของประเด็นในการศึกษาวิจัย โดยจำแนกตามกรณีศึกษาที่
เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเพื่อพัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต
- แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับทฤษฎีและแนวคิดทางการสื่อสารที่ใช้ในการวิจัย ทางกร
สื่อสารเพื่อพัฒนาด้านสาธารณสุข และคุณภาพชีวิต
- แสดงจำนวนและร้อยละของระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ศึกษาในวิทยานิพนธ์ อันประกอบไป
ด้วย ประเภทของวิธีวิจัย เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล กลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา วิธี
การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง และเทคนิคที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
- แสดงผลการประมวลองค์ความรู้ที่ได้จากผลงานวิจัยและการวิเคราะห์ข้อค้นพบของ
วิทยานิพนธ์ ตามองค์ประกอบของการสื่อสาร และ กรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร
เพื่อการพัฒนา ด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต
- แสดงผลการประมวลข้อค้นพบที่ได้จากผลงานวิจัยตามองค์ประกอบของการสื่อสาร

ส่วนที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์ โดยจะสรุปเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้คือ

1. สรุปรายละเอียดเกี่ยวกับความเกี่ยวข้องและลักษณะการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่ม โดยแบ่งตามหลักองค์ประกอบทั้ง 4 ของการพัฒนาและการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย ดังนี้คือ

- สถาบันให้ทุนสนับสนุนการวิจัยและการพัฒนา
- ตัวผู้วิจัยเอง
- ผู้ต้องการใช้ผลงานวิจัยเช่น ผู้ที่ใช้บริการสืบค้นวิทยานิพนธ์จากห้องสมุด เป็นต้น
- การส่งเสริมและการพัฒนา(ช่องทางการเผยแพร่งานวิจัย)

ส่วนที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์รายละเอียดเกี่ยวกับวิทยานิพนธ์ในภาพรวม

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของวิทยานิพนธ์ สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการทั้งหมด โดยจำแนกตามปีการศึกษา ตั้งแต่ ปี 2540-2546

ปี พ.ศ.	จำนวน(เล่ม)	ร้อยละ
2540	74	20.39
2541	62	17.08
2542	55	15.15
2543	52	14.33
2544	49	13.50
2545	39	10.74
2546	32	8.82
รวม	363	100.00
ค่าเฉลี่ย $\sum x/n = 51.86$		

ตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่า ภาพรวมสำหรับการศึกษาแนวทางการใช้สื่อเพื่อการพัฒนา นั้นยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องมาตลอด และมีการศึกษาค้นคว้าสม่ำเสมอทุกปี โดยแต่ละปีจะมีจำนวนไม่

แตกต่างกันมากนัก ซึ่งปีที่มีการศึกษามากที่สุด มีจำนวน 74 เล่ม คือ ปีการศึกษา 2540 และปีที่มีจำนวนน้อยที่สุด คือ ปีการศึกษา 2546 มีจำนวน 32 เล่ม โดยมีตัวเลขเฉลี่ยคือ ประมาณปีละ 52 เล่ม ซึ่งเมื่อเทียบกับจำนวนที่มีการศึกษาในปีก่อนหน้า จากงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาการของการศึกษา และสถานภาพองค์ความรู้ทางนิเทศศาสตร์พัฒนาการในประเทศไทย ของ อุบลวรรณ ปิติพัฒนา โหมยิต ที่ทำการศึกษาในช่วงปีพ.ศ. 2529-2540 นั้น หลักสูตรสาขานิเทศศาสตร์พัฒนาการ ของ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีจำนวนผู้ศึกษาประมาณปีละ 20-52 คนเรื่อยมา โดยในช่วงแรกจะมีจำนวนน้อยและค่อยๆเพิ่มขึ้น จนในปีพ.ศ. 2538 ได้เริ่มเปิดสอนภาคนอกเวลาราชการ จึงทำให้จำนวนผู้ศึกษาเพิ่มมากขึ้น คือโดยเฉลี่ยปีละ 50 คนต่อเนื่องมาตลอด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาครั้งนี้ที่มีการศึกษาโดยเฉลี่ย 52 เล่ม ต่อปี จึงแสดงให้เห็นว่า การศึกษาด้านนี้ยังมีปริมาณที่ค่อนข้างคงที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าจำนวนโดยเฉลี่ยจะใกล้เคียงกับช่วงปีก่อนๆ แต่ตัวเลขในช่วงปีหลังๆมีแนวโน้มที่จะลดลง คือ มีค่าต่ำกว่าตัวเลขเฉลี่ย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าจำนวนผู้ที่ศึกษามีแนวโน้มที่จะลดลง อาจเนื่องมาจาก ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ นโยบายการรับนิสิต หรือ การเปิดหลักสูตรที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกับของมหาวิทยาลัยอื่นๆ เช่น มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต และ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่เพิ่งเริ่มหลักสูตรในปีพ.ศ. 2540 และ 2542 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนและร้อยละ ของวิทยานิพนธ์ โดยจำแนกตามการศึกษาตามหลักการสื่อสาร เพื่อ การพัฒนาในด้านต่างๆ

การพัฒนาในด้านต่างๆ	ปีพ.ศ.							รวม	ร้อยละ
	2540	2541	2542	2543	2544	2545	2546		
1. ด้านการศึกษา	2	1	4	4	2	5	6	24	6.61
2. ด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต	11	13	12	12	8	11	5	72	19.83
3. ด้านการเกษตร	0	1	1	1	0	1	1	5	1.38
4. ด้านการเมือง	5	2	3	6	2	0	2	20	5.51
5. ด้านองค์กรและระบบราชการ	8	6	5	3	4	2	2	30	8.26
6. ด้านสังคม	12	8	5	7	4	8	4	48	13.22
7. ด้านสิ่งแวดล้อม	9	5	2	3	8	2	5	34	9.37

การพัฒนาในด้านต่างๆ	ปีพ.ศ.							รวม	ร้อยละ
	2540	2541	2542	2543	2544	2545	2546		
8. ด้านค่านิยม วัฒนธรรม และศาสนา	5	7	3	6	6	3	3	33	9.09
9. ด้านเศรษฐกิจ ธุรกิจ และอุตสาหกรรม	14	14	11	6	11	3	2	61	16.80
10. ด้านเทคโนโลยีและสื่อ	8	5	9	4	4	4	2	36	9.92
รวม	74	62	55	52	49	39	32	363	100.00

จากจำนวนวิทยานิพนธ์ที่จำแนกตามหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ในตารางที่ 2 นี้ พบว่า ในจำนวนวิทยานิพนธ์ทั้งหมดนั้น มีการกระจายศึกษาไปในการพัฒนาแต่ละด้าน ทำให้ไม่มีการกระจุกตัว ซึ่งส่งผลให้ปริมาณการศึกษาในแต่ละด้านแตกต่างกันไม่มากนัก แต่ทั้งนี้ ด้านที่มีการศึกษาเป็นจำนวนมากที่สุดอย่างเห็นได้ชัด คือ การสื่อสารเพื่อการพัฒนาทางด้านสาธารณสุข และคุณภาพชีวิต มีจำนวน 72 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 19.83 โดยมีการศึกษาจำนวนมากอย่างสม่ำเสมอในทุกปี รองลงมาคือ ด้านเศรษฐกิจ ธุรกิจ และอุตสาหกรรม และด้านสังคม คือ มีจำนวน 61 เล่ม และ 48 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 16.80 และ 13.22 ตามลำดับ

ถึงแม้ว่า ตัวเลขในการศึกษาแต่ละด้านจะมีความแตกต่างกันไม่มากนัก แต่กลับเป็นที่น่าสังเกตว่า ตัวเลขทางการพัฒนาด้านการเกษตร มีจำนวนที่น้อยที่สุด และมีสัดส่วนที่แตกต่างจากการพัฒนาด้านอื่นๆ อย่างมาก คือ มีจำนวน 5 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 1.38 จากทั้งหมด ซึ่งสวนทางกับงานวิจัยของ อุบลวรรณ ปิติพัฒนา โฆษิต ที่พบว่า ในช่วงปี 2520-2534 มีจำนวนองค์ความรู้เรื่องการสื่อสารกับการเกษตรมากที่สุด และในปี 2535-2539 มากเป็นลำดับที่ 2 แต่ในงานวิจัยนี้ การสื่อสารการเกษตรกลับมีจำนวนน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งแสดงถึงความสนใจในด้านนี้ที่ลดน้อยลง โดยเริ่มมีแนวโน้มมาจากในปี 2540-2543 จำนวนการศึกษาการสื่อสารการเกษตร น้อยลงเกือบครึ่งหนึ่ง และไม่ติดอันดับ 1 ใน 3 จากจำนวนการศึกษาอย่างที่เคยเป็นมา ซึ่งตรงกันข้ามกับการสื่อสารสาธารณสุข ที่มีจำนวนการศึกษาในระดับต้นๆมาโดยตลอด และมีจำนวนมากที่สุดในการศึกษารุ่นนี้

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนและร้อยละของประเด็นที่ศึกษาของวิทยานิพนธ์ทั้งหมด โดยแบ่งประเด็นตามองค์ประกอบของการสื่อสาร ดังนี้

ประเด็นที่ศึกษา	รวม	ร้อยละ
ผู้ส่งสาร(Sender)	62	9.23
กลยุทธ์การสื่อสารของผู้ส่งสาร	32	4.76
คุณลักษณะของผู้ส่งสาร	16	2.38
บทบาทความสำคัญของผู้ส่งสาร	14	2.08
เนื้อหาสาร(Message)	35	5.21
คุณลักษณะของสาร	34	5.06
ประโยชน์ของข่าวสาร	1	0.15
ช่องทางการสื่อสาร(Channel),สื่อ	51	7.59
บทบาทหน้าที่ของสื่อ	10	1.49
การใช้และการนำเสนอผ่านสื่อ	35	5.21
ความน่าเชื่อถือของสื่อ	6	0.89
ผู้รับสาร(Receiver)	130	19.35
คุณลักษณะของผู้รับสาร	52	7.74
พฤติกรรมกรรมการสื่อสาร	74	11.01
กระบวนการตัดสินใจของผู้รับสาร	4	0.60
ผลของการสื่อสาร(Effect)	261	38.84
การเปิดรับสื่อ ความรู้ ทักษะคิด พฤติกรรม	144	21.43
การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อ	77	11.46
ประสิทธิผลของการใช้สื่อ	31	4.61
อิทธิพล ผลกระทบจากการสื่อสาร	9	1.34
โดยรวมทั้งกระบวนการ	133	19.79
การสื่อสาร/ กระบวนการสื่อสาร	60	8.93
การสื่อสารในองค์กร	10	1.49
กระบวนการสร้างอัตลักษณ์	2	0.30
กระบวนการประชาสัมพันธ์	29	4.32

ประเด็นที่ศึกษา	รวม	ร้อยละ
กระบวนการสังคมนิยม	4	0.60
กลุ่มและเครือข่ายการสื่อสาร	15	2.23
การสร้างกระแสนิยม	3	0.45
การสื่อสารนวัตกรรม	3	0.45
ปัจจัยที่มีผลต่อการสื่อสาร	7	1.04
รวม	*672	100.00

* ผลรวมจำนวนประเด็นที่ศึกษาโดยนับตามจำนวนซ้ำทั้งหมด และวิทยานิพนธ์หนึ่งเรื่องศึกษามากกว่า 1 ประเด็น

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่า ในจำนวนวิทยานิพนธ์ที่ทำการศึกษาทั้งหมด ได้มีการศึกษาในประเด็นต่างๆ เมื่อแยกตามองค์ประกอบของการสื่อสาร (S-M-C-R-E) และดูทั้งกระบวนการ ดังนี้ คือ ประเด็นที่มีการศึกษามากที่สุด ได้แก่ ประเด็นด้านผลของการสื่อสาร มีจำนวน 261 ประเด็น คิดเป็นร้อยละ 38.84 โดยส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับ การเปิดรับสื่อ ความรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรม รองลงมาเป็นประเด็นที่ศึกษาทั้งกระบวนการ และ ด้านผู้รับสาร ซึ่งมีจำนวนใกล้เคียงกัน คือ 133 และ 130 ประเด็น คิดเป็นร้อยละ 19.79 และ 19.35 โดย เป็นการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสาร และ พฤติกรรมการสื่อสาร มากที่สุดในแต่ละด้านตามลำดับ

จากสัดส่วนของประเด็นการศึกษาข้างต้น สังเกตเห็นได้ว่า ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา การศึกษาด้านการสื่อสารเพื่อพัฒนานั้น เน้นศึกษาประเด็นที่เกี่ยวกับ ผลของการสื่อสาร กระบวนการสื่อสาร และผู้รับสาร ซึ่งจะเป็นความต้องการศึกษาที่เชื่อมโยงกัน กล่าวคือ ผู้วิจัยส่วนใหญ่ต้องการรู้ผลจากการสื่อสาร โดยพิจารณาจาก การเปิดรับสื่อ ทักษะคิด และพฤติกรรมที่เกิดขึ้น หลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการสื่อสาร ซึ่งก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษารองลงมา ว่ากระบวนการสื่อสาร ใดๆ ที่มีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้รับสาร ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาในลำดับถัดมา

**ส่วนที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์รายละเอียดเกี่ยวกับวิทยานิพนธ์ทางการสื่อสารเพื่อการพัฒนา
ด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต**

ตารางที่ 4 แสดงรายชื่อ หัวข้อวิทยานิพนธ์ตามกรณีศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนา
ด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต

กรณีศึกษาเกี่ยวกับ	ปีพ.ศ.							จำนวน	ร้อยละ
	2540	2541	2542	2543	2544	2545	2546		
1. การบริโภคและการใช้สินค้า	3	1	2	3	-	-	1	10	13.89
2. การดูแลสุขภาพ	1	3	2	2	-	1	-	9	12.50
3. ยาเสพติด	3	5	3	2	3	2	2	20	27.78
4. คุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่	1	-	1	-	-	-	-	2	2.78
5. การรักษาพยาบาล/ การป้องกันรักษาโรค	1	2	1	1	-	2	-	7	9.72
6. ความปลอดภัยของชีวิต (อุบัติเหตุ)	2	1	-	-	1	-	-	4	5.56
7. การบริจาคน้ำเลือด/อวัยวะ	-	1	-	-	1	-	-	2	2.78
8. โรคเอดส์	-	-	3	1	1	2	-	7	9.72
9. เพศศึกษา	-	-	-	1	2	2	1	6	8.33
10. การสูบบุหรี่	-	-	-	1	-	-	-	1	1.39
11. ความผิดปกติทางร่างกาย	-	-	-	1	-	1	-	2	2.78
12. แพทย์แผนไทย/ สมุนไพรไทย	-	-	-	-	-	1	1	2	2.78
รวม	11	13	12	12	8	11	5	72	100.00

จากตารางที่ 4 จะเห็นได้ว่า กรณีทางด้านสาธารณสุขที่นำมาศึกษานั้น ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับยาเสพติดมากที่สุด โดยมีการศึกษาถึงเรื่องนี้ จำนวน 20 เล่ม จากวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาทั้งหมด 72 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 27.78 รองลงมาคือ เรื่องการบริโภคและการใช้สินค้า มีจำนวน 10 เล่ม และเรื่องเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ มีจำนวน 8 เล่ม โดยคิดเป็นร้อยละ 13.89 และ 12.50 ตามลำดับ

ข้อสังเกตประการหนึ่งที่ได้จากผลการวิจัย คือ กรณีเรื่องยาเสพติด ที่มีการศึกษามากที่สุด และจะเห็นได้ว่ามีการนำมาศึกษาในทุกๆปีนั้น อาจเนื่องมาจากเป็นประเด็นปัญหาหลักของสังคมที่ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง และเป็นที่สนใจของคนในสังคมอยู่ตลอด ซึ่งตรงกันข้ามกับกรณีเรื่องการ

สื่อบุหรี่ ที่มีการศึกษาจำนวนน้อยที่สุด คือ มีเพียง 1 เล่มจาก 72 เล่ม เท่านั้น ที่เป็นเช่นนี้อาจเพราะประเด็นเกี่ยวกับการสูบบุหรี่มีการให้ความสนใจและอาจจะกล่าวถึงน้อยกว่าปัญหาอื่น หรือพฤติกรรมของคนในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การสูบบุหรี่อาจจะยังคงมีอยู่ แต่ความนิยมลดลง จึงส่งผลต่อการนำมาเป็นประเด็นที่จะศึกษาด้วย

จากข้อสังเกตดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ประเด็นสาธารณะที่เป็นที่สนใจของคนในสังคมในช่วงเวลานั้นๆ มีส่วนอย่างมากในการกำหนดประเด็นการศึกษาวิจัย เช่นเดียวกับ ที่ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา คนในสังคมหันมาสนใจกับการดูแลสุขภาพ และเรื่องเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคมากขึ้น จึงทำให้ทั้ง 2 ประเด็นนี้ถูกหยิบยกขึ้นมาศึกษาเป็นจำนวนมาก รองลงมาจากยาเสพติด ดังตัวเลขที่แสดงในตารางข้างต้น

ตารางที่ 5 แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในวิทยานิพนธ์ทางการสื่อสารเพื่อการพัฒนาด้านสาธารณสุข และคุณภาพชีวิต

แนวคิดและทฤษฎี	จำนวน	ร้อยละ
1. ทฤษฎีการสื่อสารแนวปฏิบัติ	74	16.52
- การสื่อสารมวลชน	4	0.89
- การประชาสัมพันธ์	10	2.23
- การโฆษณา	2	0.45
- การสร้างสรรค์และผลิตสื่อ	1	0.22
- กลยุทธ์/ยุทธวิธีการสื่อสาร	18	4.02
- การสื่อสารการตลาด	3	0.67
- การใช้สื่อบุคคล สื่อมวลชน สื่อเฉพาะกิจ	27	6.03
- การสื่อสารนวัตกรรม	9	2.01
2. ทฤษฎีการสื่อสารแนวปรัชญาวิทยาศาสตร์	273	60.94
<i>- แนวคิดหรือลงลึกในรายละเอียดทางการสื่อสาร</i>	<i>199</i>	<i>44.42</i>
กระบวนการ	32	7.14
องค์ประกอบ	32	7.14
บทบาทหน้าที่	3	0.67

แนวคิดและทฤษฎี	จำนวน	ร้อยละ
ประเภทการสื่อสาร	9	2.01
ประสิทธิผล	12	2.68
ผล/อิทธิพล	29	6.47
การสื่อสารเชิงสัมพันธ์	82	18.30
<i>- แนวราบหรือความสัมพันธ์กับศาสตร์/ทฤษฎีอื่นๆ</i>	<i>74</i>	<i>16.52</i>
เครือข่าย /กลุ่ม	10	2.23
ทฤษฎีการรับรู้	18	4.02
ทฤษฎีจิตวิทยา	22	4.91
ความสอดคล้อง การดึงดูดใจ การเสริมแรง ความขัดแย้ง	14	3.13
การสนับสนุนทางสังคม	10	2.23
3. ทฤษฎีการสื่อสารแนววิพากษ์	101	22.54
- การสื่อสารเพื่อการพัฒนา	7	1.56
- การสื่อสารกับสุขภาพ/สาธารณสุข	51	11.38
- สื่อมวลชนกับสังคม(ปัญหาสังคม)	29	6.47
- การสื่อสารกับชุมชน	6	1.34
- คนตรีกับการสื่อสาร	6	1.34
- การสื่อสารกับหลักศาสนา	2	0.45
รวม	448	100.00

* วิทยานิพนธ์แต่ละเรื่องใช้มากกว่า 1 แนวคิดและทฤษฎี ในการศึกษา

จากตารางที่ 5 แสดงให้เห็นว่า แนวคิด ทฤษฎีที่พบที่ใช้เป็นกรอบในการศึกษาในวิทยานิพนธ์ทางการสื่อสารเพื่อการพัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต มากที่สุด ได้แก่ การสื่อสารแนวปรัชญาวิทยาศาสตร์ คิดเป็นร้อยละ 60.94 ซึ่งผู้วิจัยพบว่างานวิจัยทุกชิ้นจะใช้ทฤษฎีนี้เป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดทฤษฎีที่ใช้เป็นกรอบในการศึกษาประเด็นต่างๆ

ที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจาก ทฤษฎีการสื่อสารแนวปรัชญาวิทยาศาสตร์นี้ เป็นทฤษฎีของการสื่อสารที่มีได้จำกัดอยู่เฉพาะที่เกี่ยวกับสื่อมวลชนและการปฏิบัติงานด้านการสื่อสารเท่านั้น แต่จะครอบคลุมการสื่อสารทุกประเภทและในทุกบริบท สร้างเป็นองค์ความรู้ที่อธิบายการสื่อสารทั่วไป

โดยครอบคลุมทั้งการลงลึกในรายละเอียดทางการสื่อสาร และความสัมพันธ์กับศาสตร์อื่นๆ ทำให้ทฤษฎีนี้นำมาปรับใช้ได้ง่ายและเป็นที่ยอมรับ โดยแนวคิดทฤษฎีที่นิยมมาใช้อ้างอิงมากในรายละเอียดทางการสื่อสาร ได้แก่ การสื่อสารเชิงสัมพันธ์ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสาร ความรู้ทัศนคติ พฤติกรรม และในส่วนของความสัมพันธ์กับศาสตร์อื่นๆ ที่นิยมใช้อ้างอิง คือ ทฤษฎีจิตวิทยา เป็นต้น

กลุ่มแนวคิด ทฤษฎีที่นำมาใช้เป็นอันดับสอง คือ ทฤษฎีการสื่อสารแนววิพากษ์ ซึ่งนิยามที่ผู้วิจัยใช้ในการกำหนดทฤษฎีประเภทนี้ มองในมุมที่ค่อนข้างกว้าง กล่าวคือ เน้นไปที่ค่านิยมทฤษฎีที่ได้ศึกษามา ที่ว่า ทฤษฎีนี้จะถูกมองในมุมที่การสื่อสารถูกนำไปใช้กับศาสตร์อื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตและสังคม ทำให้เกิดเป็นการวิพากษ์การสื่อสารที่มีผลกระทบต่อเรื่องนั้นๆ ขึ้น จึงมีผลงานที่เข้ามาอยู่ในประเภทกลุ่มนี้ในปริมาณที่มากพอสมควร โดยคิดเป็นร้อยละ 22.57 ซึ่งส่วนใหญ่ จะถูกนำมาใช้อ้างอิง เพื่อพิจารณาความเกี่ยวข้อง หรือผลกระทบระหว่างการสื่อสารต่อเรื่องที่ศึกษา โดยความเกี่ยวข้องที่มักจะนำมาใช้มากที่สุดในกลุ่มนี้ คือ การสื่อสารกับสุขภาพ/สาธารณสุข เนื่องจากวิทยานิพนธ์ทั้ง 72 เล่ม เป็นการศึกษาด้านการสื่อสารเพื่อการพัฒนาสาธารณสุขทั้งหมด ทฤษฎีนี้จึงมีความครอบคลุม และจำเป็นต้องใช้มาเป็นกรอบในการศึกษา

สำหรับกลุ่มทฤษฎีการสื่อสารแนวปฏิบัติ นั้น ถูกนำมาใช้น้อยที่สุด เพียงร้อยละ 16.52 ที่เป็นเช่นนี้ อาจเพราะ ถึงแม้จะเป็นกลุ่มของทฤษฎีการสื่อสารโดยตรง แต่เน้นในแนวการนำมาปฏิบัติเฉพาะเรื่อง โดยมักจะลงลึกไปในสื่อใดสื่อหนึ่ง จึงพบว่า มีการนำมาใช้ค่อนข้างน้อย กล่าวคือ มีจำนวนที่นำมาใช้อ้างอิงน้อยกว่า 1 ใน 3 เมื่อเทียบกับทฤษฎีในกลุ่มทฤษฎีการสื่อสารแนวปรัชญาวิทยาศาสตร์ที่มีความครอบคลุม หลากหลาย และมีการนำไปใช้อ้างอิงมากกว่า

ตารางที่ 6 แสดงจำนวนและร้อยละของประเภทของวิธีวิจัยที่ใช้ศึกษาในวิทยานิพนธ์

ประเภทของวิธีวิจัย	จำนวน	ร้อยละ
1. การวิจัยเชิงคุณภาพ	23	31.94
2. การวิจัยเชิงปริมาณ	46	63.89
<u>การวิจัยเชิงสำรวจ(วัดครั้งเดียว)</u>	40	55.56
การวิจัยเชิงทดลอง	4	5.56
การวิจัยเชิงกึ่งทดลอง	2	2.78

ประเภทของวิธีวิจัย	จำนวน	ร้อยละ
3. การวิจัยทั้งคุณภาพและปริมาณ	3	4.17
รวม	72	100

จากตารางที่ 6 ประเภทของวิธีวิจัยที่นำมาใช้ในการศึกษามากที่สุด พบในงานวิจัยถึง 46 ชิ้น คิดเป็นร้อยละ 63.89 ซึ่งมากกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนทั้งหมด คือ การวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจ (วัดครั้งเดียว) เป็นส่วนใหญ่ รองลงมาเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งพบว่ามีการใช้เป็นจำนวนครึ่งหนึ่งของการวิจัยเชิงปริมาณ คือคิดเป็นร้อยละ 31.94 จากทั้งหมด

ข้อสังเกตประการหนึ่งที่พบ คือ ในจำนวนของการวิจัยเชิงปริมาณนั้น จะเป็นการวิจัยเชิงสำรวจเป็นส่วนมาก อาจเนื่องจาก ทางด้านการสื่อสารสาธารณสุขนี้ ต้องการวัดผลจากคนจำนวนมาก และเป็นประเด็นในวงกว้าง การวิจัยด้วยวิธีนี้ จึงน่าจะเหมาะสมที่สุด โดยประเด็นหนึ่งที่พบว่ามี การสนใจสำรวจค่อนข้างมาก คือ การสำรวจคุณลักษณะของผู้รับสาร ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม โดยตัวแปรที่การวิจัยเกือบทุกชิ้น จะนำมาประกอบด้วย คือ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น เพศ อายุ การศึกษา รายได้ ฯลฯ โดยงานวิจัยบางชิ้นจะนำมาเป็นตัวแปรในการวิเคราะห์ แต่ในงานวิจัยบางชิ้น อาจนำมาไว้เป็นข้อมูลพื้นฐานเท่านั้น

ตารางที่ 7 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มประชากรเป้าหมายที่ศึกษา

ประชากรที่ศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ	81	92.05
1. สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ	16	18.18
- นักเรียน/เยาวชน	5	5.68
- ครู/อาจารย์	4	4.55
- บุคคลทั่วไปที่เข้าร่วมโครงการ	3	3.41
- ครอบครัว/ ผู้ปกครองนักเรียน	1	1.14
- ผู้นำชุมชน/ ผู้นำศาสนา/ พระ	3	3.41
2. เจ้าหน้าที่โครงการ	11	12.50
- เจ้าหน้าที่ดูแลโครงการ	3	3.41
- คณะผู้บริหารโครงการ	1	1.14

ประชากรที่ศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
- กลุ่มแกนนำคณะทำงาน	3	3.41
- อาสาสมัคร	2	2.27
- ผู้จัดตั้งเครือข่ายหรือโครงการ	1	1.14
- ทหารที่ฝึกอบรม	1	1.14
3. ประชาชนทั่วไป	33	37.50
- ประชาชนในเขตกทม.	15	17.05
- ประชาชนผู้ใช้สื่อ(อินเทอร์เน็ตด้านสุขภาพ)	1	1.14
- วัยรุ่นในเขตกทม.	3	3.41
- นักเรียนมัธยม/นักเรียนอาชีวะ	4	4.55
- นักศึกษาแพทย์ในเขตกทม.	1	1.14
- ผู้ปกครอง/ญาติ	3	3.41
- ผู้ใช้-ผู้รับบริการ(แพทย์แผนไทย),(ผู้ใช้รถ),(โรงพยาบาล)	4	4.55
- ผู้รับชมรายการ	1	1.14
- ผู้อ่านนิตยสาร	1	1.14
4. เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ	7	7.95
- เจ้าหน้าที่จัดทำนิตยสาร	1	1.14
- เจ้าหน้าที่ในองค์กร เช่น กระทรวงสาธารณสุข, โรงพยาบาล	4	4.55
- ทีมงานผู้ผลิตรายการด้านสาธารณสุข	1	1.14
- เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่บริจาคโลหิต	1	1.14
5. กลุ่มประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากประเด็นปัญหาที่ศึกษา	14	15.91
- สมาชิกในชุมชน/ ชาวบ้านในชุมชน	2	2.27
- ผู้ติดเชื้อ / ดิทยา-เสพยาเสพติด/ผู้สูบบุหรี่	4	4.55
- กลุ่มวัยรุ่น/นักเรียน / เยาวชน	1	1.14
- ผู้ปกครองเด็กกอดทิสติก	1	1.14
- สตรีวัยเจริญพันธุ์	1	1.14
- ผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม	2	2.27
- ผู้ป่วยโรงพยาบาลศรีธัญญา	1	1.14
- นักศึกษาที่ตัดสินใจเลิกเสพยา	1	1.14

ประชากรที่ศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
- ผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษา	1	1.14
แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ	7	7.95
1. เอกสารต่างๆและสิ่งพิมพ์	5	5.68
- หนังสือพิมพ์รายวัน	1	1.14
- นิตยสาร	3	3.41
- สื่อสิ่งพิมพ์, แผ่นพับ, โปสเตอร์	1	1.14
2. ไลบรารี	2	2.27
- เทปรายการโทรทัศน์	2	2.27
รวม	88	100.00

* วิทยาลัยบางเรื่อง มีประชากรที่ศึกษามากกว่า 1 กลุ่ม

จากตารางที่ 7 แสดงให้เห็นว่าวิทยาลัยที่ศึกษาด้านการสื่อสารสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตนั้น มีการศึกษาจากประชากรทั้ง ที่เป็นแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ แต่ที่มีการศึกษามากที่สุดจะอยู่ในส่วนของประชากรที่เป็นแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ โดยคิดเป็น ร้อยละ 92.05 จากประชากรที่ศึกษาทั้งหมด และพบว่า การศึกษาจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ มีจำนวนน้อยมาก คือ พบเพียง ร้อยละ 7.95 จากจำนวนทั้งหมด

ในส่วนของ แหล่งข้อมูลปฐมภูมินี้ ร้อยละ 37.50 เป็นการศึกษาจากประชาชนทั่วไปมากที่สุด โดยส่วนใหญ่จะเป็นประชากรในเขตกรุงเทพมหานคร รองลงมาจะอยู่ในกลุ่มของสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ คิดเป็นร้อยละ 18.18 โดยเป็นนักเรียนและเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ที่พบว่า กลุ่มที่มีการศึกษาบ่อยครั้งในลำดับถัดมา ได้แก่ ครูอาจารย์ ซึ่งอยู่ในกลุ่มของสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ, นักเรียนมัธยม/อาชีวฯ, ผู้ใช้-ผู้รับบริการต่างๆ ในกลุ่มประชาชนทั่วไป, เจ้าหน้าที่ในองค์กร เช่น กระทรวงสาธารณสุข และ ผู้ติดเชื้อ / ดิคา-เสพยาเสพติค / ผู้สูบบุหรี่ ซึ่งอยู่ในกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาหรือประเด็นที่ศึกษา

สำหรับกลุ่มประชากรที่เป็นแหล่งข้อมูลทุติยภูมินั้น มีการศึกษาในจำนวนน้อย คือ ร้อยละ 5.68 ศึกษาจากเอกสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์และนิตยสาร และร้อยละ 2.27 ศึกษาจากไลบรารี เช่น รายการโทรทัศน์ เป็นต้น

จากผลการวิจัยที่เป็นข้อสังเกตได้ประการหนึ่งว่า การที่งานวิจัยทางการสื่อสารเพื่อการพัฒนาส่วนใหญ่ มักจะเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิเป็นจำนวนมากอย่างเห็นได้ชัดนั้น อาจกล่าวได้ว่า งานวิจัยด้านนี้ต้องการศึกษาเกี่ยวกับบุคคลโดยตรง และผู้วิจัยต้องการร่วมรู้ในเหตุการณ์

ทั้งจากการเผชิญหน้า การฟังคำบอกกล่าว เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์จากข้อมูลที่ได้มา มากกว่าที่จะต้องการศึกษาจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ที่ต้องใช้ความระมัดระวังและต้องตรวจสอบมากกว่า เพราะอาจมีความคิดเห็นของผู้เขียนเกี่ยวกับข้อมูลมาด้วย ซึ่งจะมีผลเมื่อนำมาวิเคราะห์ ซึ่งอาจทำให้ข้อมูลคลาดเคลื่อน ไปจากความจริงได้

ตารางที่ 8 แสดงจำนวนและร้อยละของวิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง	จำนวน	ร้อยละ
1. การสุ่มโดยอาศัยหลักความน่าจะเป็น	83	49.40
- การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย	31	18.45
- การสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ	2	1.19
- การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่มย่อย/แยกประเภท	12	7.14
- การสุ่มตัวอย่างแบบจัดกลุ่มตามลำดับชั้น	38	22.62
* แบบหลายชั้นตอน	36	21.43
* แบบ 2 ชั้นตอน	2	1.19
2. การสุ่มโดยไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น	85	50.60
- การสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ	28	16.67
- การสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง	34	20.24
- การสุ่มตัวอย่างแบบจัดสัดส่วน (โควต้า)	16	9.52
- การสุ่มตัวอย่างโดยอาศัยหลักเครือข่าย Snowball Sampling Technique	7	4.17
รวม	168	100.00

* วิทยานิพนธ์ 1 เล่มใช้มากกว่า 1 วิธี

จากตารางที่ 8 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่นำมาใช้ในการศึกษานั้น ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างทั้งจากการสุ่มแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น และ อาศัยหลักความน่าจะเป็นในปริมาณที่ใกล้เคียงกันมาก คือ มีจำนวนที่ใช้คิดเป็นร้อยละ 50.60 และ 49.40 ตามลำดับ

ในการสุ่มตัวอย่างแบบอาศัยหลักความน่าจะเป็นนั้น ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบจัดกลุ่มตามลำดับชั้น แบบหลายชั้นตอนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 22.62 และในการสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัย

หลักความน่าจะเป็นนั้น พบว่ามีการใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 20.24

ข้อที่น่าสังเกตประการหนึ่ง ที่พบว่า การใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างทั้งจาก การสุ่มแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น และ อาศัยหลักความน่าจะเป็นนั้น มีปริมาณการนำไปใช้ที่ใกล้เคียงกันมาก อาจเป็นผลเชื่อมโยงมาจาก วิธีวิจัยที่ใช้ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ที่มักจะใช้การสุ่มตัวอย่างแบบอาศัยหลักความน่าจะเป็น จึงทำให้พบในปริมาณที่มาก อีกทั้ง ยังสามารถใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็นได้อีกด้วย ซึ่ง การสุ่มด้วยหลักการนี้ สามารถนำไปใช้ได้ทั่วไปทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพและปริมาณ จึงทำให้เมื่อรวมกันแล้วจำนวนปริมาณการใช้มากขึ้น ใกล้เคียงกับการสุ่มตัวอย่างแบบอาศัยหลักความน่าจะเป็นที่มักพบในการวิจัยเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียว

ตารางที่ 9 แสดงจำนวนและร้อยละของวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ
1.วิธีที่ใช้กับแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ	90	85.71
- การใช้แบบสอบถาม	50	47.62
- การสัมภาษณ์/การสัมภาษณ์เชิงลึก	27	25.71
- การสังเกต	8	7.62
* การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม	6	5.72
* การสังเกตแบบมีส่วนร่วม	2	1.91
- การสนทนากลุ่ม(Focus Group)	5	4.76
2.วิธีที่ใช้กับแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ	15	14.29
- การวิเคราะห์เอกสาร	13	12.38
- การวิเคราะห์จากสื่อทัศนูปกรณ์	2	1.91
รวม	105	100.00

จากตารางที่ 9 แสดงให้เห็นว่า วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาด้านนี้ พบว่า ร้อยละ 85.71 นิยมใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่ใช้เก็บจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิมากที่สุด ที่สอดคล้องกับแหล่งข้อมูลที่น่ามาศึกษา ที่พบว่ามีการศึกษาจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิมากที่สุดเช่นเดียวกัน โดย

ส่วนใหญ่จะใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล ที่มักจะพบในการวิจัยเชิงสำรวจ ซึ่งเป็นวิธีที่นำมาใช้ในการวิจัยด้านนี้มากที่สุด โดยการใช้แบบสอบถามคิดเป็นร้อยละ 47.62

ในส่วนของวิธีที่ใช้เก็บข้อมูลแหล่งข้อมูลทุติยภูมินั้น พบในจำนวนที่น้อย ตามสัดส่วนของแหล่งข้อมูลทุติยภูมิที่นำมาศึกษา คิดเป็นร้อยละ 14.29 ซึ่งมีจำนวนน้อยกว่าแหล่งข้อมูลปฐมภูมิมาก โดยวิธีที่ใช้ส่วนใหญ่จะเป็นการวิเคราะห์เอกสาร โดยคิดเป็นร้อยละ 12.38

ตารางที่ 10 แสดงจำนวนและร้อยละวิธีการวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูลในการศึกษา

วิธีการวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ
1. การใช้สถิติเชิงบรรยาย	140	50
- ตารางแจกแจงความถี่ ร้อยละ	79	28.42
- การวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง (ค่าเฉลี่ย, ฐานนิยม)	49	17.63
- การวัดความกระจาย (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)	11	3.96
2. การใช้สถิติเชิงอ้างอิง	112	40.65
- การหาค่าสหสัมพันธ์ (Pearson-Product Moment Correlation)	37	13.31
- การทดสอบนัยสำคัญของความแตกต่าง	60	21.58
* <i>T-test</i>	29	10.43
* การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว <i>One-way ANOVA</i>	31	11.15
- การศึกษาความถดถอยพหุคูณ (Multiple Linear Regression Analysis)	16	5.76
3. การพรรณนาวิเคราะห์	26	9.35
รวม	278	100.00

* วิทยานิพนธ์ 1 เล่ม มีวิธีการนำเสนอข้อมูลหลายวิธี

จากตารางที่ 10 ผู้วิจัยพบว่า วิธีการวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูลในการศึกษานั้น จะใช้สถิติเชิงบรรยาย ในการนำเสนอผลงานวิจัยเป็นส่วนใหญ่ โดยคิดเป็นร้อยละ 50 จากทั้งหมด และนำเสนอโดยใช้ตารางแจกแจงความถี่ และค่าร้อยละ เป็นจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือ การวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง (ค่าเฉลี่ย, ฐานนิยม)

ในส่วนของ การใช้สถิติเชิงอ้างอิงนั้น มีการใช้มากรองลงมาจากสถิติเชิงพรรณนา โดยคิดเป็นร้อยละ 40.65 โดยใช้การทดสอบนัยสำคัญของความแตกต่าง มากที่สุด ซึ่งเป็นการใช้ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว *One-way ANOVA* และ *T-test* ในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน

ตารางที่ 11 แสดงผลการประมวลข้อค้นพบที่ได้จากผลงานวิจัยตามองค์ประกอบของการสื่อสาร

ประเด็นที่ศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ผู้ส่งสาร	9	6.77
- คุณลักษณะของผู้ส่งสาร	6	4.51
- บทบาทของผู้ส่งสาร	3	2.26
สาร	14	10.53
- คุณลักษณะของสาร	10	7.52
- การนำเสนอเนื้อหา(สาร)	4	3.01
ช่องทางการสื่อสาร	25	18.80
- การใช้สื่อ ได้แก่ สื่อบุคคล สื่อมวลชน สื่อเฉพาะกิจ	12	9.02
- การศึกษาและเปรียบเทียบสื่อทุกชนิดโดยรวม	13	9.77
ผู้รับสาร	34	25.56
-คุณลักษณะต่างๆของผู้รับสารที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ทักษะและพฤติกรรม	28	21.05
- ปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับผู้รับสาร	6	4.51
ผลของการสื่อสาร	37	27.82
- การเปิดรับสาร กับ ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม	26	19.55
- การรับรู้ การใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจ	4	3.01
- ประสิทธิภาพภายหลังการสื่อสาร	7	5.26
กระบวนการสื่อสาร	14	10.53
- รูปแบบ โครงสร้างของการสื่อสาร	7	5.26
- กลยุทธ์ในการสื่อสาร	7	5.26
รวม	133	100.00

* วิทยานิพนธ์ แต่ละเรื่อง มีการศึกษามากกว่า 1 ประเด็น*

จากตารางที่ 11 จะเห็นได้ว่า เมื่อแบ่งประเด็นที่ศึกษาทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต ตามองค์ประกอบของการสื่อสารและทั้งกระบวนการสื่อสารแล้ว พบว่า ประเด็นที่มีการศึกษามากที่สุด คือ ประเด็นด้านผลของการสื่อสาร(E) มีจำนวน 37 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 27.82 รองลงมา ได้แก่ ประเด็นเกี่ยวกับ ผู้รับสาร(R) ซึ่งมีจำนวนใกล้เคียงกับประเด็นผลของการสื่อสาร คือ มีจำนวน 34 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 25.56 และ ประเด็นช่องทางการสื่อสาร(C)ที่มีจำนวน 25 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 18.80 ตามลำดับ นอกจากนี้ ยังพบว่า ประเด็นเกี่ยวกับสาร(M)และทั้งกระบวนการ มีการศึกษาจำนวนเท่ากัน ที่น้อยเป็นลำดับถัดมาจาก 3 ประเด็นที่กล่าวมาแล้ว คือ มีจำนวน 14 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 10.53 และลำดับสุดท้ายที่มีการศึกษาน้อยที่สุด คือ ประเด็นทางด้านผู้ส่งสาร(S) โดยมีจำนวนเพียง 9 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 6.77

จากผลที่แสดงดังตาราง สังเกตได้ว่า วิทยานิพนธ์ทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตที่พบโดยส่วนใหญ่ ให้ความสนใจกับการศึกษา เรื่อง ผลของการสื่อสาร(E)และผู้รับสาร(R)ที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งจากการพิจารณาผลการวิจัยที่พบ สังเกตได้ว่า ในเรื่องที่มีการศึกษาเกี่ยวกับผู้รับสาร มักจะมีการศึกษาในประเด็นผลของการสื่อสารควบคู่กันไปด้วย โดยประเด็นผู้รับสารมักจะศึกษาในเรื่องของ คุณลักษณะต่างๆของผู้รับสาร ที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ทักษะและพฤติกรรม ควบคู่ไปกับ ผลของการสื่อสารในเรื่อง การเปิดรับสาร ที่มีผลต่อความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม ซึ่งทั้งสองเรื่องต่างก็เป็นผลเชื่อมโยงกัน ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงตัวแปรที่ทำให้เกิดผล และผลที่เกิดจากตัวแปรเหล่านั้นได้ ดังนั้น โดยส่วนใหญ่จึงต้องศึกษาทั้งสองประเด็นนี้ไปพร้อมๆกันเพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่สมบูรณ์

ในส่วนของประเด็นอื่นๆนั้น พบว่ามีการศึกษาในจำนวนที่ไม่แตกต่างกันมาก และโดยส่วนใหญ่ก็มักจะศึกษาองค์ประกอบของการศึกษาสองประเด็นขึ้นไปในวิทยานิพนธ์แต่ละเรื่อง และพบว่า มีจำนวนน้อยที่จะทำการศึกษาประเด็นใดประเด็นหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว

การวิเคราะห์รายละเอียดของข้อค้นพบ ทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต ที่ประมวลจาก วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2540-2546

การวิเคราะห์รายละเอียดของข้อค้นพบทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตนี้ จะนำเสนอตามองค์ประกอบของการสื่อสาร และ กรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนาทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต ที่พบในแต่ละประเด็น โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การศึกษาเกี่ยวกับผู้ส่งสาร มีรายละเอียดที่จำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ

1.1 คุณลักษณะของผู้ส่งสาร

1.2 บทบาทของผู้ส่งสาร

ตารางที่ 12 แสดงหัวข้อที่ศึกษาเกี่ยวกับผู้ส่งสาร 9 เรื่อง

ชื่อผู้ศึกษา	ชื่อหัวข้อ	ปีพ.ศ.	กรณีศึกษา
คุณลักษณะของผู้ส่งสาร 6 เรื่อง			
1. ภรินทร ทองลิม	กลยุทธ์การสื่อสารในโครงการพัฒนาจิตและคุณภาพชีวิตที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกยาเสพติดแบบฉับพลัน	2543	ยาเสพติด
2. ปิยะพัทธ์ สีนบัวทอง	กลยุทธ์การสื่อสารของทหารในโครงการฝึกอบรมเพื่อฟื้นฟูเยาวชนผู้ติดยาเสพติด	2544	ยาเสพติด
3. เฉซานนท์ มหาภาพ	กลยุทธ์การสื่อสารในโครงการเพื่อบำบัดยาเสพติดปฏิบัติธรรมนำปัญญา	2545	ยาเสพติด
4. พรโสภิต จงมีสุข	เครือข่ายและกระบวนการสื่อสารในการรณรงค์เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของชมรมหัวใจไร้สาร	2545	ยาเสพติด
5. ศิรินันท์ ลิมนชัยพรกุล	กระบวนการสื่อสารในการแปรรูปโรงพยาบาลบ้านแพ้ว	2545	การรักษาพยาบาล/ การป้องกันรักษาโรค
6. เกศกัญญา ชาญเขียวกอบกิจ	กระบวนการสื่อสารในการเรียนร่วมของเด็กตาบอดกับเด็กสายตาดปกติในห้องเรียน	2545	ความผิดปกติทางร่างกาย
บทบาทของผู้ส่งสาร 3 เรื่อง			
7. รจิตร์ เข้มศักดิ์สิทธิ์	การสื่อสารและการสร้างประชาคมหมู่บ้านปลอดยาเสพติดในพื้นที่ทุ่งครุ	2544	ยาเสพติด
8. จันท์สุดา ตันดิวิษญวนิช	กลยุทธ์การตลาดเพื่อสังคมในโครงการรณรงค์เพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในกลุ่มเยาวชน	2546	ยาเสพติด

ชื่อผู้ศึกษา	ชื่อหัวข้อ	ปีพ.ศ.	กรณีศึกษา
9. ภรณ์ กันภัย	การสื่อสาร ความรู้ ทัศนคติ และการยอมรับการ แพทย์แผนไทยของประชาชน ตำบลกมลาต่อการส่ง เสริมการแพทย์แผนไทย ของสถานอนามัยตำบลกมลา อำเภอ กะทู้ จังหวัดภูเก็ต	2545	แพทย์แผนไทย/ สมุนไพรไทย

1.1 คุณลักษณะของผู้ส่งสาร จากการประมวลผลการวิจัย พบว่า มีงานวิจัยที่ศึกษาคุณลักษณะของผู้ส่งสารทั้งหมด 6 เรื่อง ดังหัวข้อที่ได้เสนอไว้ในตารางที่ 12 ซึ่งประมวลได้จากกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนาในด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต 3 กรณี อันได้แก่ ยาเสพติด การรักษาพยาบาล/การป้องกันรักษาโรค และความผิดปกติทางร่างกาย

1.1.1 **ยาเสพติด** การศึกษาเกี่ยวกับกรณียาเสพติดนี้ พบงานวิจัย ที่ศึกษาคุณลักษณะของผู้ส่งสาร 4 เรื่อง ซึ่งเป็นการศึกษาผู้ส่งสารที่มีสถานภาพเป็น ครูฝึกอบรมในโครงการเพื่อบำบัดผู้ติดยาเสพติด 3 เรื่อง และ ผู้นำเยาวชน 1 เรื่อง

โดยจากการประมวลผลงานวิจัยผู้ส่งสารที่เป็นครูฝึกอบรมและผู้นำเยาวชน พบว่าผู้ส่งสารหรือผู้ฝึกอบรม จะต้องมีบุคลิกภาพ และคุณลักษณะต่างๆ ดังต่อไปนี้ คือ ผู้ส่งสารที่เป็นผู้นำเยาวชนนั้น จะต้องมึลักษณะของความเป็นผู้นำและมีความรู้ในเรื่องที่จะเผยแพร่เป็นอย่างดี

ส่วนผู้ส่งสารที่เป็นวิทยากร จะต้องเป็นผู้ที่มีความน่าเชื่อถือสูง มีบุคลิกเป็นที่น่าไว้วางใจ ซึ่งอาจเป็นไปตามฐานะทางสังคม เช่น พระสงฆ์ ครู ดังเช่นในผลการวิจัยของ ภรินทร์ ทองลิ้ม (2543) ที่พบว่า ผู้ส่งสารในโครงการพัฒนาจิตและคุณภาพชีวิต ที่มีผลต่อการตัดสินใจเลิกยาเสพติดแบบฉับพลัน เป็นผู้ที่มีความน่าเชื่อถือสูง เนื่องจากเป็นพระสงฆ์ และมีความรู้ในเรื่องที่จะสื่อสารเป็นอย่างดี ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ผู้ส่งสารที่เป็นวิทยากรในโครงการเพื่อต่อต้านยาเสพติดยังต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการบำบัดผู้ติดยาเสพติดจิตวิทยาการสื่อสารสูง มีความตั้งใจ จริงใจในการฝึกอบรม และต้องมีทักษะการสื่อสารด้านการพูดโน้มน้าวใจ มีความเป็นกันเอง มีการสร้างความสัมพันธ์ รวมทั้ง จะต้องมีความสามารถ ความเชี่ยวชาญในการใช้สื่อเทคโนโลยีทันสมัยประกอบการสอนด้วย ซึ่งคุณลักษณะต่างๆเหล่านี้ อาจเป็นโดยธรรมชาติของผู้ส่งสารเองหรือ มีการฝึกฝน เตรียมตัวเพื่อเป็นผู้ส่งสารในโครงการ

โดยเฉพาะ ดังเช่น งานวิจัยของปิยพัศตร์ ลินบัวทอง (2544) ที่พบว่า ผู้ส่งสาร ที่มีสถานภาพ เป็นทหารชุดฝึก ในโครงการฝึกอบรมเพื่อฟื้นฟูเยาวชนผู้ติดยาเสพติดนั้น จะต้องผ่านการคัดเลือกครูฝึกมาก่อน มีการวิเคราะห์ผู้รับสาร และมีการนำประสบการณ์มาวางแผนด้วย

ถึงแม้ว่า งานวิจัยที่เกี่ยวกับกรณียาเสพติดนั้นจะกล่าวถึงคุณลักษณะของผู้ส่งสารไว้คล้ายคลึงกันหลายประการดังที่ได้ประมวลไว้ข้างต้น แต่ก็ยังพบข้อแตกต่างกันในรายละเอียดปลีกย่อย ซึ่งอาจเป็นได้จากเอกลักษณ์ของผู้ส่งสารแต่ละคนหรือแต่ละบทบาทที่มีความแตกต่างกัน เช่น ผลงานวิจัยของปิยพัศตร์ พบว่า ทหารครูฝึก จะมีความเด็ดขาด รุนแรง หนักแน่น มีการพูดแบบทหาร แต่ งานวิจัยของภรินทร พบว่า วิทยากร(พระสงฆ์) จะเน้นด้านการพูดโน้มน้าวใจ เป็นต้น

1.1.2 การรักษาพยาบาล/การป้องกันรักษาโรค ในการศึกษากรณีนี้ พบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของผู้ส่งสารเพียง 1 เรื่อง ซึ่งเป็นการศึกษาผู้ส่งสารในการแปรรูปโรงพยาบาลบ้านแพ้ว ของ ศิรินันต์ ลิมนชัยพรกุล (2545) ที่ศึกษาผู้ส่งสารที่เป็นกลุ่มแกนนำ พบว่า คุณลักษณะของผู้ส่งสารที่เอื้อต่อความสำเร็จของการสื่อสารนั้น จะต้องมี ภาวะความเป็นผู้นำ มีความน่าเชื่อถือ มีการศึกษาเลือกประเด็นที่เกี่ยวกับผู้รับสาร ต้องศึกษาและเสนอทางเลือกในการสื่อสาร รวมทั้งมีการสร้างความสัมพันธ์อันดีด้วย

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่า คุณลักษณะที่พบจากผลการวิจัย ดังที่กล่าวข้างต้นนี้ จะคล้ายกับคุณลักษณะของผู้ส่งสารในกรณียาเสพติดอยู่หลายประการ แต่จะสังเกตเห็นได้ว่า มีข้อแตกต่างที่น่าสนใจเพิ่มมาประการหนึ่ง คือ ผู้ส่งสารจะต้องมีพันธมิตรในพื้นที่ที่มีเครือข่ายในชุมชน ซึ่งจะช่วยให้ผู้ส่งสารดำเนินงานได้โดยสะดวกยิ่งขึ้น ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากจุดมุ่งหมายในการส่งสารที่ต่างกันของผู้ส่งสารในแต่ละกรณี ซึ่งจะทำให้คุณลักษณะของผู้ส่งสารมีความแตกต่างกันด้วย

1.1.3 ความคิดปกติทางร่างกาย ผลงานวิจัยที่พบในการศึกษากรณีนี้ มีเพียง 1 เรื่อง และพบว่า ได้ข้อสรุปเช่นเดียวกับผลงานวิจัยในกรณีอื่นๆ กล่าวคือ เกศกัญญา ชาญเชี่ยวกอบกิจ (2545) ได้ทำการศึกษา ผู้ส่งสารที่เป็นครูที่สอนในห้องเรียนร่วมของเด็กตาบอดกับเด็กสายตาสปกติ พบว่า การสื่อสารจะประสบผลสำเร็จได้นั้น ผู้ส่งสารหรือครูผู้สอน จะต้องสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างครูกับเด็ก และต้องใช้ทักษะการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจในการเรียนการสอนด้วย

กล่าวโดยสรุป จากผลการวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้ส่งสาร ทั้ง 3 กรณี ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะเห็นได้ถึงข้อคล้ายคลึงและข้อแตกต่างของผู้ส่งสารได้อย่างชัดเจน ซึ่งข้อคล้ายคลึงหลายประการนั้น เป็นที่มาของข้อสรุปคุณลักษณะของผู้ส่งสารที่พึงมี และส่งผลต่อความสำเร็จในการสื่อสาร อันได้แก่ ลักษณะของความเป็นผู้นำ เป็นผู้ที่มีความน่าเชื่อถือสูง มีบุคลิกเป็นที่น่าไว้วางใจมีความรู้ในเรื่องที่จะเผยแพร่เป็นอย่างดี มีทักษะการสื่อสารด้านการพูด โน้มน้าวใจ มีความรู้ในการใช้สื่อ และมีสัมพันธภาพอันดีกับผู้รับสาร

สำหรับข้อแตกต่างที่พบนั้น ทำให้ได้ข้อสังเกตว่า กรณีที่เป็นปัญหาและเป็นที่สนใจของคนส่วนใหญ่ เช่น กรณีของยาเสพติด และการรักษาพยาบาลนั้น ผู้ส่งสารมีความสำคัญในกระบวนการส่งสารมาก โดยเฉพาะกรณียาเสพติด ที่จะต้องมีการโน้มน้าวให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทิศทางที่ผู้ส่งสารต้องการ ดังนั้น ผู้ส่งสารจึงต้องกระทำในหลายลักษณะ ซึ่งจะต้องมีคุณสมบัติที่เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย เพื่อให้ครอบคลุมในทุกรูปแบบของการสื่อสาร เช่นเดียวกับกรณีการรักษาพยาบาล ที่ถึงแม้จะมีการศึกษาเพียงเรื่องเดียวแต่มีคุณสมบัติของผู้ส่งสารหลากหลายลักษณะ ทั้งนี้ก็เนื่องจากเป็นเรื่องที่ต้องการสื่อสารไปยังคนจำนวนมาก และจำเป็นต้องใช้การโน้มน้าวใจให้ผู้รับสารปฏิบัติตาม จึงทำให้ผู้ส่งสารมีความสำคัญมากขึ้นตามไปด้วย ในทางกลับกันกรณีของ ความผิดปกติทางร่างกาย ที่ศึกษาการเรียนของเด็กตาบอดนั้น ไม่ได้เป็นประเด็นปัญหาใหญ่ของสังคม คนให้ความสนใจในจำนวนหนึ่ง และผู้ส่งสารก็ไม่ต้องใช้ความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมใดๆของผู้รับสารมากนัก ดังนั้น คุณลักษณะที่พบจึงมีเพียงแค่ 2 ลักษณะดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

1.2 บทบาทของผู้ส่งสาร จากการประมวลผลการวิจัย พบว่า มีงานวิจัยที่ศึกษาบทบาทของผู้ส่งสาร ทั้งหมด 3 เรื่อง ซึ่งพบในกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเพื่อพัฒนาด้านสาธารณสุข และคุณภาพชีวิต 2 กรณี ได้แก่ กรณีศึกษาเกี่ยวกับยาเสพติด และแพทย์แผนไทย/สมุนไพรไทย

1.2.1 ยาเสพติด จากผลการวิจัยที่ได้ประมวลมานั้น พบว่า ในกรณีเกี่ยวกับยาเสพติดนี้ ผู้ส่งสารสามารถดำเนินการสื่อสารได้ในหลายบทบาท โดยคำนึงถึงความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารในสายตาผู้รับสารเป็นหลัก และประกอบกับการที่กรณียาเสพติดส่วนใหญ่จะสื่อสารในรูปแบบโครงการบำบัด หรือป้องกันการติดยาเสพติดต่างๆ ดังนั้น บทบาทของผู้ส่งสารที่พบ มักจะเป็น ครูฝึกอบรม เจ้าหน้าที่(กลุ่มผู้ดำเนินงาน) และกลุ่มแกนนำ ของโครงการเป็นส่วนใหญ่

นอกจากนี้ ยังพบได้ในบทบาทของ ศิลปิน-คารา นักพูด เยาวชนที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับยาเสพติด พ่อแม่-ผู้ปกครอง และบุคคลผู้มีอำนาจในสังคม อีกด้วย

อย่างไรก็ตาม พบว่า บทบาทของครูฝึกอบรมหรือเจ้าหน้าที่ในโครงการที่พบเป็น ส่วนใหญ่นั้น ยังไม่ได้รับความน่าเชื่อถือจากผู้รับสารเท่าที่ควร ดังเช่นงานวิจัยของ จันท์สุดา ดันติวิชญวานิช (2546) ที่ศึกษาความสนใจในตัวผู้ส่งสารของกลุ่มเยาวชนในระบบการศึกษาและนอกระบบการศึกษาที่มีผู้ที่เคยใช้ยาเสพติดอยู่ด้วย พบว่า ผู้นำเสนอสารที่เยาวชนในระบบการศึกษา (ที่ไม่มีประสบการณ์การติดยาเสพติด) ให้ความสนใจมากที่สุด คือ ศิลปิน-คารา นักพูด รองลงมา คือ เยาวชนวัยเดียวกัน พ่อ-แม่หรือผู้ปกครอง ตามลำดับ ในขณะที่เยาวชนนอกระบบการศึกษา (ที่เคยติดยาเสพติด) ให้ความสนใจกับ ผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับยาเสพติด เป็นอันดับแรก รองลงมาคือ พ่อ-แม่ หรือผู้ปกครอง

จากผลงานวิจัยที่พบ อาจสรุปได้ว่า ศิลปินคารา มีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อความ เชื่อถือของผู้รับสารที่เป็นเยาวชน นอกเหนือจาก ประสบการณ์ของผู้อื่น และความใกล้ชิดสนิทสนม เช่นผู้เคยติดยาเสพติด และบุคคลในครอบครัว ดังนั้นผู้ส่งสารภายใต้บทบาทเหล่านี้ จึงอาจ เป็นผู้ส่งสารที่มีประสิทธิภาพอย่างมากและเป็นกำลังสำคัญในการสนับสนุนโครงการเพื่อป้องกัน และต่อต้านยาเสพติดต่างๆ โดยอาจเป็นผู้ส่งสารที่ทำหน้าที่ในการผลักดันและกระตุ้นจิตสำนึกของ ผู้รับสารได้ ในขณะที่ ครูฝึกอบรม หรือเจ้าหน้าที่ อาจเป็นเพียงผู้ส่งสารที่ให้ข้อมูลเบื้องต้นรวมทั้ง คอยกำกับดูแลและสนับสนุนการดำเนินงานในโครงการต่างๆเท่านั้น

1.2.2 แพทย์แผนไทย/สมุนไพรไทย การศึกษาถึงบทบาทของผู้ส่งสารในกรณีนี้ พบเพียง งานวิจัยของ ภรณ์ กัญภัย (2545) ที่แสดงถึงความสำคัญของผู้ส่งสารว่า การสื่อสารของ เจ้าหน้าที่อนามัยกับประชาชน มีความสัมพันธ์กับทัศนคติและการยอมรับแพทย์แผนไทย ซึ่งจาก ข้อสรุปนี้ ทำให้เห็นถึงข้อสังเกต ในทางตรงกันข้ามกับกรณียาเสพติด คือ บทบาทของผู้ส่งสารที่เป็นเจ้าหน้าที่หน่วยงานหรือโครงการนั้น ก็ยังสำคัญต่อความเชื่อถือของผู้รับสารเช่นกัน โดยเฉพาะ ในเรื่องของการให้ความรู้และการให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ซึ่งในกรณีนี้ เจ้าหน้าที่อนามัยน่าจะเป็นผู้เชี่ยวชาญที่จะให้ความรู้ได้อย่างน่าเชื่อถือและถูกต้องกว่าบุคคลอื่นๆ

2. การศึกษาเกี่ยวกับสาร (เนื้อหา) พบบานวิจัยที่ศึกษาทั้งหมด 14 เรื่อง ตามหัวข้อในตารางที่ 13 โดยจำแนกรายละเอียดได้ 2 ลักษณะ ดังนี้ คือ

2.1 คุณลักษณะของสาร

2.2 การนำเสนอเนื้อหา

ตารางที่ 13 แสดงหัวข้อที่ศึกษาเกี่ยวกับสาร (เนื้อหา) 15 เรื่อง

ชื่อผู้ศึกษา	ชื่อหัวข้อ	ปีพ.ศ.	กรณีศึกษา
คุณลักษณะของสาร 11 เรื่อง			
1. วรินทรา ไกยรวงศ์	มิติแห่งการบริโภคที่ปรากฏในนิตยสารผู้หญิง	2540	การบริโภคและการใช้สินค้า
2. ยุพดี บุรณ์ชวาล	ปัจจัยการสื่อสารที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจบริโภคขาดความอ้วนของวัยรุ่นในกรุงเทพมหานคร	2546	การบริโภคและการใช้สินค้า
3. ลักขมิ ไชยทองศรี	บทบาทของนิตยสารสตรีในการเผยแพร่ความรู้ด้านสุขภาพอนามัย	2541	การดูแลสุขภาพ
4. ภรินทร ทองลิ้ม	กลยุทธ์การสื่อสารในโครงการพัฒนาจิตและคุณภาพชีวิตที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกยาเสพติดแบบฉับพลัน	2543	ยาเสพติด
5. ปิยะพัคตร์ สีนบัวทอง	กลยุทธ์การสื่อสารของทหารในโครงการฝึกอบรมเพื่อฟื้นฟูเยาวชนผู้ติดยาเสพติด	2544	ยาเสพติด
6. รจิตร์ เข้มศักดิ์สิทธิ์	การสื่อสารและการสร้างประชาคมหมู่บ้านปลอดยาเสพติดในพื้นที่ทุ่งครุ	2544	ยาเสพติด
7. เฉซานนท์ มหาภาพ	กลยุทธ์การสื่อสารในโครงการเพื่อบำบัดยาเสพติดปฏิบัติธรรมนำปัญญา	2545	ยาเสพติด
8. พรโสภิต จงมีสุข	เครือข่ายและกระบวนการสื่อสารในการรณรงค์เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของชมรมหัวใจไร้สาร	2545	ยาเสพติด
9. กรองทอง เพ็ชรวงค์	ประสิทธิผลของสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อนำมาใส่ใจบุคลากรภาครัฐและเอกชนให้มาบริจาคโลหิต	2544	การบริจาคเลือด/อวัยวะ

ชื่อผู้ศึกษา	ชื่อหัวข้อ	ปีพ.ศ.	กรณีศึกษา
10. มธรรดา เจริญทวีทรัพย์	แนวทางในการสื่อสารเรื่องเพศศึกษาในครอบครัว	2545	เพศศึกษา
11. สุภาวดี หวังชาลาบวร	การวิเคราะห์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาความรู้เรื่องเพศศึกษาในรายการ“ซูรัก ซูรส”	2545	เพศศึกษา
การนำเสนอเนื้อหา(สาร) 4 เรื่อง			
12. ลักษณ์มี ไชยทองศรี	บทบาทของนิตยสารสตรีในการเผยแพร่ความรู้ด้านสุขภาพอนามัย	2541	การดูแลสุขภาพ
13. นิภาพรรณ สุขศิริ	ทิศทางการดูแลสุขภาพในรายการสุขภาพทางโทรทัศน์	2541	การดูแลสุขภาพ
14. จันท์สุดา ดันติวิชญวานิช	กลยุทธ์การตลาดเพื่อสังคมในโครงการรณรงค์เพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในกลุ่มเยาวชน	2546	ยาเสพติด
15. วัชรินทร์ กุลพิสิทธิ์เจริญ	การวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องเอดส์ในหนังสือพิมพ์รายวันของประเทศไทย	2542	โรคเอดส์

2.1 คุณลักษณะของสาร จากการประมวลผลการวิจัย พบว่า มีงานวิจัยที่ศึกษาคุณลักษณะของสาร ทั้งหมด 10 เรื่อง ซึ่งพบในกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเพื่อพัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต 5 กรณี ได้แก่ กรณีศึกษาเกี่ยวกับการบริโภคและการใช้สินค้า การดูแลสุขภาพ ยาเสพติด การบริจาคเลือด/อวัยวะ และเพศศึกษา

2.1.1 การบริโภคและการใช้สินค้า งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะของสารในกรณีนี้ พบงานวิจัย เพียง 1 เรื่อง คือ งานวิจัยของ ยุพดี บุรณ์ชวาล (2546) ที่ได้ศึกษา คุณลักษณะของเนื้อหาสารที่มีผลต่อการตัดสินใจลดความอ้วน และบริโภคยาลดความอ้วน โดยพบว่า เนื้อหาสารที่มีผลให้ผู้บริโภคตัดสินใจลดความอ้วน คือ มีลักษณะปูให้กลัว สร้างความโกรธ อาย และมีลักษณะที่แสดงความหวังดี และพบว่าเนื้อหาที่ส่งผลต่อการตัดสินใจบริโภคยาลดความอ้วน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักนั้น คือ เนื้อหาที่มีลักษณะของการยกตัวอย่างของผู้ที่ใช้แล้วเห็นผล เนื้อหาที่แสดงประสิทธิผลของยาลดความอ้วน และเนื้อหาที่เสนอทางแก้ปัญหา

จากผลการวิจัยข้างต้น จะเห็นได้ว่า สารที่มีเนื้อหาสาระตรงตามวัตถุประสงค์ หรือ จุดมุ่งหมายที่ต้องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมย่อมแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจน และมีประสิทธิผลในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภคได้ตามที่ต้องการ โดยในกรณีนี้มิได้ให้ความสำคัญว่า เนื้อหาที่น่าสนใจนั้นจะเป็นข้อเท็จจริงเพียงใด ซึ่งคุณลักษณะเช่นนี้ อาจพบได้บ่อยในการโฆษณาชวนเชื่อ ที่มักจะนำเสนอด้านที่ดีเพียงด้านเดียว

2.1.2 การดูแลสุขภาพ คุณลักษณะของสารที่พบจากการศึกษาในกรณีนี้ นั้น ลักษณะมี ไซยทองศรี (2541) ที่ได้ศึกษาเนื้อหาด้านสุขภาพในนิตยสาร พบว่า เนื้อหาในเชิงวิชาการที่พบมากที่สุด ในนิตยสาร เช่น คีลิน กุลสตรี ขวัญเรือน และแพรวนั้น คือ ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย ทั่วๆ ไป รองลงมาคือ พฤติกรรมเมื่อเจ็บป่วยและพฤติกรรมสุขภาพ ซึ่งผู้อ่านมีความสนใจในเนื้อหาเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยมากเป็นอันดับที่สี่ โดยผู้อ่านส่วนใหญ่ เห็นว่าเนื้อหาด้านสุขภาพอนามัยมีประโยชน์มาก และสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อสุขภาพอนามัยของตนเองได้ นอกจากนี้ผู้อ่านยังเห็นว่า เนื้อหาด้านสุขภาพทำให้ได้ความรู้และความเข้าใจในการดูแลสุขภาพอนามัยเบื้องต้นอีกด้วย

จากผลการวิจัยที่กล่าวมา ทำให้ได้พบคุณสมบัติอีกประการหนึ่งที่เป็นที่ต้องการของผู้รับสาร คือ เนื้อหาที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้รับสารทั้งด้านแนวความคิดและการปฏิบัติ ซึ่งเป็นสารที่ให้ความรู้แก่ผู้รับสารนั้น เป็นลักษณะที่สำคัญของเนื้อหาสาร โดยเฉพาะเนื้อหาทางด้าน สาธารณสุขและคุณภาพชีวิตนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียุทธศาสตร์การให้ความรู้ คุณประโยชน์ เช่นนี้ในเนื้อหา

2.1.3 ยาเสพติด ในกรณีนี้มีการศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะของสาร 5 เรื่อง ซึ่งจากผลการวิจัยที่ประมวลได้ พบว่า ส่วนใหญ่จะเป็นเนื้อหาสารที่มักใช้ในการฝึกอบรม และเน้นให้เห็นถึงพิษภัยจากยาเสพติด รวมไปถึงการโน้มน้าวให้ป้องกันและเลิกเสพยาเสพติด และเรื่องอื่นๆที่เป็นประโยชน์ เช่น การสนับสนุนของครอบครัวและภาครัฐ การเฝ้าระวังปัญหา และการรักษา สภาพแวดล้อม เป็นต้น โดยคุณลักษณะของเนื้อหาสารในกรณียาเสพติดที่สำคัญนั้น จะต้องเป็นเนื้อหาสารประเภทข้อเท็จจริง สารประเภทข้อคิดเห็น และสารที่มีเนื้อหาทั้งเชิงบวกและเชิงลบในขณะเดียวกัน ซึ่งจะต้องตอบสนองความต้องการอยากรู้ของผู้รับสาร และช่วยบรรเทาให้เห็นภาพชัดเจน นอกจากนี้ ยังมีคุณลักษณะอื่นๆที่พบ เช่น มีเนื้อหาทางโลกและทางธรรมผสมกัน ต้อง

ทันสมัย ใช้จุดจุดใจในสารโดยใช้อารมณ์ ใช้ความกลัว ให้กำลังใจ รวมไปถึงลักษณะที่เป็นคำกลอน สอดแทรกด้วยบทเพลง

ในส่วนของการใช้คำนั้น จะต้องเป็นคำพูดที่เข้าใจง่าย เนื้อหาที่มีความหมายนัยและนัยประหวัด กระชับได้ใจความ บรรยายในสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นนามธรรมอย่างชัดเจน และมีการใช้อุปมาอุปไมยเปรียบเทียบกับชีวิตจริง เป็นต้น

จากคุณลักษณะของสารที่พบบนนั้น ทำให้เห็นจุดสำคัญประการหนึ่งว่า ในกรณีของยาเสพติด ตัวสารหรือเนื้อหาที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง และต้องระมัดระวังในการสร้างสาร รวมทั้งต้องนำกลยุทธ์ต่างๆมาใช้ในการสร้าง ทั้งนี้ จะเห็นได้จากรายละเอียดของคุณลักษณะที่พบว่ามีมากกว่ากรณีอื่น โดยไม่เกี่ยวข้องกับปริมาณที่พบ นอกจากนี้รายละเอียดของคุณลักษณะของสารที่ได้ในงานวิจัยแต่ละเรื่องจะมีความคล้ายคลึงกัน จะต่างกันก็เพียงส่วนปลีกย่อยเล็กน้อยเท่านั้น ซึ่งจุดนี้แสดงให้เห็นว่า เนื้อหาสารที่ใช้ในกรณียาเสพติดนั้นมีความสำคัญมาก และมีรายละเอียดรวมไปถึงคุณลักษณะที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2.1.4 การบริจาดเลือด/อวัยวะ ในกรณีนี้พบว่ามีการศึกษาคุณลักษณะของสารหรือเนื้อหาเพียง 1 เรื่อง คือ งานวิจัยของ กรองทอง เพ็ชรวงษ์ (2544) ที่ศึกษาสาระที่นำเสนอเกี่ยวกับการบริจาดโลหิต ซึ่งพบว่า คุณลักษณะของสารจะต้องเป็นการให้ข่าวสารข้อเท็จจริง และความรู้เป็นส่วนใหญ่ รองลงมาเป็นการเสริมสร้างทัศนคติ และโน้มน้าวใจให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งลักษณะของการโน้มน้าวใจนั้นจะเป็นการใช้แรงจูงใจด้วยการย้าให้ปฏิบัติตาม ประกอบกับใช้เรื่องของบุญกุศล คำพูดกินใจและสโลแกนในเนื้อหานั้น

2.1.5 เพศศึกษา คุณลักษณะของสารที่พบในงานวิจัยเกี่ยวกับกรณีเพศศึกษานี้พบว่ามีจุดที่แตกต่างไปจากเนื้อหาสารกรณีอื่นๆ คือ มีการใช้สัญลักษณ์ในการสื่อความหมายเรื่องเพศโดยนัยผ่านวจนภาษา เนื่องจากเป็นเรื่องที่อาจไม่สมควรกล่าวถึงโดยตรงไปตรงมา และเป็นเรื่องที่ต้องใช้ความระมัดระวังในการถ่ายทอด ดังนั้นสัญลักษณ์จึงเป็นคุณลักษณะที่นำมาใช้ในการสื่อความหมายทางอ้อมที่แตกต่างไปจากกรณีอื่น

ในส่วนของรายละเอียดของเนื้อหาที่พบบนนั้น มักจะเน้นในเรื่องความประพฤติกและการวางตัวของวัยรุ่น เรื่องโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และการป้องกัน รวมไปถึงการเน้นเรื่อง

ธรรมชาติชายหญิง และหลักศีลธรรมและจริยธรรม ซึ่งเนื้อหาเหล่านี้ ต่างก็เป็นประเด็นสำคัญในเรื่องเพศศึกษาที่จะต้องส่งไปยังผู้รับสารเพื่อก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และสนใจให้เกิดพฤติกรรมที่เหมาะสมตามมา

2.2 การนำเสนอเนื้อหา จากการประมวลผลการวิจัย พบว่า มิงงานวิจัยที่ศึกษาการนำเสนอเนื้อหา ทั้งหมด 4 เรื่อง ซึ่งพบในกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเพื่อพัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต 3 กรณี ได้แก่ กรณีศึกษาเกี่ยวกับ การดูแลสุขภาพ ยาเสพติด และโรคเอดส์

2.2.1 การดูแลสุขภาพ การนำเสนอเนื้อหาที่พบในผลการวิจัยในกรณีนี้ พบว่า มีการนำเสนอสารในรูปแบบของคอลัมน์ประจำต่างๆ ในนิตยสาร ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นนิตยสารผู้หญิง โดยจะนำเสนอเนื้อหาทั้งในเชิงวิชาการและในเชิงพาณิชย์ ซึ่งก็จะแตกต่างกันไปในนิตยสารแต่ละเล่ม นอกจากนี้พบว่ามี การนำเสนอเนื้อหาในนิตยสารแล้ว ยังพบว่ามี การนำเสนอผ่านทางโทรทัศน์ ด้วย โดยรูปแบบที่นำเสนอ นั้น จะเป็นรายการสุขภาพทางโทรทัศน์ ทั้งของภาครัฐและของเอกชน ซึ่งจะนำเสนอได้ทั้งในรูปแบบรายการความรู้ หรือ เป็นการโฆษณา ดังเช่นงานวิจัยของ นิภาพรรณ สุขศิริ (2541) ที่พบว่า รายการสุขภาพทางโทรทัศน์ของภาครัฐ จะเป็นรายการความรู้มากกว่าของเอกชน แต่ในการนำเสนอจะไม่คำนึงถึงลักษณะของชนชั้น และมีการนำเสนอแนวคิดทางการแพทย์ทั้งแบบองค์รวมและแยกส่วน ซึ่งแต่ละรายการก็มีการนำเสนอในรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไป

2.2.2 ยาเสพติด การนำเสนอเนื้อหาสารที่พบในกรณีนี้ พบเพียงการนำเสนอเนื้อหาในโครงการรณรงค์เพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยการนำเสนอที่เยาวชนให้ความสนใจมากที่สุด ที่จันทสุดา ดันติวิชญวานิช สรุปลไว้ (2546) คือ การนำเสนอในรูปแบบของเอดูเทนเมนต์ ที่มีความถี่พอเหมาะ และนำเสนอในช่วงเวลาที่มีผู้ชมมากที่สุด (Prime Time) ซึ่งจะต้องนำเสนอทั้งเชิงบวกและเชิงลบในขณะเดียวกัน

2.2.3 โรคเอดส์ ในกรณีนี้ พบว่ามี การศึกษา การนำเสนอเนื้อหาจากทางหนังสือพิมพ์ โดยรูปแบบที่พบ ได้แก่ ข่าว บทความ คอลัมน์ตอบปัญหาทางการแพทย์ บทบรรณาธิการ สารคดี บทสัมภาษณ์ และคอลัมน์แสดงความคิดเห็น ซึ่งมีทิศทางการนำเสนอทั้งเชิงบวก เชิงลบ และเป็นกลาง ทั้งนี้ จากงานวิจัยของ วัชรินทร์ (2542) พบว่า การนำเสนอทางหนังสือพิมพ์ มีทิศทางการนำเสนอในเชิงเป็นกลางมากที่สุด รองลงมาคือ เชิงลบและเชิงบวกตามลำดับ

นอกจากนี้ยังพบว่า หนังสือพิมพ์คุณภาพจะมีการนำเสนอเนื้อหาเรื่องเอดส์ทั้งในด้านเนื้อที่ และ ความถี่ มากกว่าหนังสือพิมพ์ปริมาณ

จากการศึกษาการนำเสนอเนื้อหาทั้ง 3 กรณี ข้างต้นนั้น จะสังเกตเห็นว่า ทั้งการ นำเสนอในรูปแบบของคอลัมน์ในนิตยสาร หนังสือพิมพ์ หรือรายการ โทรทัศน์ จะมีการนำเสนอทั้ง ในเชิงวิชาการและเชิงพาณิชย์ควบคู่กันไป ที่เป็นเช่นนี้ น่าจะเป็นความสอดคล้องกันระหว่างความมี สาระ และความบันเทิง ที่จะสามารถดึงดูดให้ผู้รับสารสนใจติดตามเนื้อหาในสื่อ เช่นในรูปแบบ ของ เอดูเทนเมนต์ เป็นต้น แต่ถึงแม้ว่าจะต้องมีการนำเสนอรูปแบบของความบันเทิงควบคู่กับ วิชาการ แต่ในแง่ของความเป็นเหตุเป็นผล ผู้รับสารก็ยังสนใจการนำเสนอที่เป็นข้อเท็จจริง ที่มี ความเป็นกลางอยู่มากเช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากข้อสรุปจากงานวิจัยข้างต้นที่กล่าวมา ที่การ นำเสนอทั้งเชิงลบและเชิงบวกพร้อมๆกัน น่าจะเป็นที่สนใจและดีกว่าการนำเสนอด้านใดด้านหนึ่ง เพียงอย่างเดียว

3. การศึกษาเกี่ยวกับช่องทางการสื่อสาร (สื่อ) พบบงานวิจัยที่ศึกษาทั้งหมด 16 เรื่อง ตามหัวข้อใน ตารางที่ 14 โดยจำแนกรายละเอียดได้ 2 ลักษณะ คือ

3.1 การใช้สื่อ

- สื่อบุคคล
- สื่อมวลชน
- สื่อเฉพาะกิจ

3.2 การศึกษาและเปรียบเทียบสื่อทุกชนิดโดยรวม

ตารางที่ 14 แสดงหัวข้อที่ศึกษาเกี่ยวกับช่องทางการสื่อสาร 25 เรื่อง

ชื่อผู้ศึกษา	ชื่อหัวข้อ	ปีพ.ศ.	กรณีศึกษา
การใช้สื่อ ได้แก่ สื่อบุคคล สื่อมวลชน และสื่อเฉพาะกิจ 12 เรื่อง			
1. เบญจพร วุฒิพันธุ์	การศึกษากลยุทธ์การประชาสัมพันธ์และ ประสิทธิภาพโครงการรณรงค์“อ่านฉลาด ก่อนซื้อ”ของสำนักงานคณะกรรมการ อาหารและยา	2540	การบริโภคและ การใช้สินค้า
2. ศศิวิมล ตามไท	การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะคติ และ พฤติกรรมการบริโภคข้าวกล้องของ ประชาชน ในกรุงเทพมหานคร	2542	การบริโภคและ การใช้สินค้า

ชื่อผู้ศึกษา	ชื่อหัวข้อ	ปีพ.ศ.	กรณีศึกษา
3. ยุพดี บุรณัชवाल	ปัจจัยการสื่อสารที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจบริโภคยาลดความอ้วนของวัยรุ่นสตรีในกรุงเทพมหานคร	2546	การบริโภคและการใช้สินค้า
4. สิริพรรณ วิบูลย์จันทร์	ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสารกับการดูแลสุขภาพตนเองของสตรีวัยทอง	2542	การดูแลสุขภาพ
5. สุทธิภา วงศ์ยะลา	รูปแบบและประสิทธิผลของการสื่อสารในการดำเนินงานตามแนวทางการสร้างเสริมสุขภาพคนทำงานของโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่	2543	การดูแลสุขภาพ
6. ปิยะพัทธ์ สีนบัวทอง	กลยุทธ์การสื่อสารของทหารในโครงการฝึก อบรมเพื่อฟื้นฟูเยาวชนผู้ติดยาเสพติด	2544	ยาเสพติด
7. จันทสุดา ตันติวิชญวานิช	กลยุทธ์การตลาดเพื่อสังคมในโครงการรณรงค์เพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในกลุ่มเยาวชน	2546	ยาเสพติด
8. นันทพร อติเรกโชติกุล	การเปิดรับสื่อ ความรู้ ทัศนคติ กับการตรวจมะเร็งเต้านมของสตรีในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา	2542	การรักษาพยาบาล/ การป้องกัน รักษาโรค
9. หริสุดา ปัททนนท์	การสื่อสารและเครือข่ายการรณรงค์ “เมาไม่ขับ”	2544	ความปลอดภัย ของชีวิต (อุบัติเหตุ)
10. เนาวนิต ยิ้มวัน	กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดเพื่อสังคมในโครงการป้องกันโรคเอดส์ของนักเรียนมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา จังหวัดราชบุรี	2543	โรคเอดส์
11. วิชชุดา ชินกุลประสาน	การเปรียบเทียบผลการเปิดรับสื่อภาพยนตร์โฆษณาณรงค์ต่อต้านโรคเอดส์ที่ใช้ความน่ากลัวและความเอื้ออาทรเป็นแรงจูงใจ	2544	โรคเอดส์

ชื่อผู้ศึกษา	ชื่อหัวข้อ	ปีพ.ศ.	กรณีศึกษา
12. ปิยะนารถ จันทราโชติวิทย์	กระบวนการแสวงหาข้อมูลข่าวสารในการดูแลเด็กออทิสติก	2543	ความผิดปกติทางร่างกาย
การศึกษาและเปรียบเทียบสื่อทุกชนิดโดยรวม 13 เรื่อง			
13. ยุพดี บุรณัชชาล	ปัจจัยการสื่อสารที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจบริโภคยาลดความอ้วนของวัยรุ่นสตรีในกรุงเทพมหานคร	2546	การบริโภคและการใช้สินค้า
14. สิริพรรณ วิบูลย์จันทร์	ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสารกับการดูแลสุขภาพตนเองของสตรีวัยทอง	2542	การดูแลสุขภาพ
15. ถนอมนุช พิทักษ์โกศล	ปัจจัยทางสังคม, พฤติกรรมการเปิดรับสื่อ กับความรู้และทัศนคติที่มีต่อการป้องกันการเข้ายาสูบของผู้ใช้แรงงานในสถานประกอบการอุตสาหกรรมในจังหวัดนนทบุรี	2540	ยาเสพติด
16. รุ่งทิพ สุนทรโททก	ปัจจัยสื่อสารที่มีผลต่อการตัดสินใจเลิกเสพยาสูบของเยาวชนในสถานศึกษา	2541	ยาเสพติด
17. ภรินทร ทองลิ่ม	กลยุทธ์การสื่อสารในโครงการพัฒนาจิตและคุณภาพชีวิตที่มีผลต่อการตัดสินใจเลิกยาเสพติดแบบฉับพลัน	2543	ยาเสพติด
18. สิทธิศร มงคลชาติ	ประสิทธิผลของโครงการทูตเยาวชนต่อต้านยาเสพติดสัญจร	2544	ยาเสพติด
19. นันทพร อติเรกโชติกุล	การเปิดรับสื่อ ความรู้ ทัศนคติ กับการตรวจมะเร็งเต้านมของสตรีในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา	2542	การรักษาพยาบาล/ การป้องกัน รักษาโรค
20. อมร เอี่ยมตาล	การสื่อสารกับพฤติกรรมป้องกันการโรคจากการทำงานของผู้ใช้แรงงานในเขตนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ	2540	ความปลอดภัย ของชีวิต (อุบัติเหตุ)

ชื่อผู้ศึกษา	ชื่อหัวข้อ	ปีพ.ศ.	กรณีศึกษา
21. หริสุดา ปัทมานันท์	การสื่อสารและเครือข่ายการณรงค์ “เมาไม่ขับ”	2544	ความปลอดภัยของชีวิต (อุบัติเหตุ)
22. เนาวนิต ยิมวัน	กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดเพื่อสังคมในโครงการป้องกันโรคเอดส์ของนักเรียนมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา จังหวัดราชบุรี	2543	โรคเอดส์
23. วราพร กระทบความ	การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมของวัยรุ่นที่มีต่อการรณรงค์การใช้ถุงยางอนามัยเพื่อป้องกันโรคเอดส์ในเขตกรุงเทพมหานคร	2545	โรคเอดส์
24. ดวงฤทัย พงศ์ไพฑูรย์	การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ และทัศนคติเกี่ยวกับเพศศึกษาของวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร	2544	เพศศึกษา
25. มธรรดา เจริญทวีทรัพย์	แนวทางในการสื่อสารเรื่องเพศศึกษาในครอบครัว	2545	เพศศึกษา

3.1 การใช้สื่อ จากการศึกษาผลงานวิจัยทั้ง 8 เรื่องที่ศึกษาเกี่ยวกับการใช้สื่อแต่ละชนิดนั้นพบว่า มีการศึกษาในหลายกรณีที่เกี่ยวข้องทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต ได้แก่ การบริโภคและการใช้สินค้า การดูแลสุขภาพ ยาเสพติด การรักษาพยาบาล/การป้องกันรักษาโรค ความปลอดภัยของชีวิต (อุบัติเหตุ) และความผิดปกติทางร่างกาย แต่ปริมาณที่พบในแต่ละกรณียังมีไม่มากนักทำให้ไม่สามารถสรุปการใช้สื่อในแต่ละกรณีได้ ดังนั้น จึงจะนำเสนอในลักษณะที่เป็นภาพรวมเกี่ยวกับกรณีต่างๆในแต่ละสื่อ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การใช้สื่อบุคคล จากการศึกษาผลงานวิจัยพบว่า สื่อบุคคลมักจะถูกนำมาใช้ในการเผยแพร่ความรู้ การให้ข้อมูลข่าวสาร ให้คำปรึกษา หรือแนะนำ หรือในกรณีที่มีการบอกเล่าถึงประสบการณ์ ซึ่งสื่อบุคคลที่พบส่วนใหญ่ในการให้ความรู้นั้นจะเป็น เจ้าหน้าที่ หรือครูฝึกอบรม ทั้งนี้เนื่องจาก บุคคลเหล่านี้มีการฝึกฝนมาอย่างดีในการให้ข้อมูลข่าวสาร อีกทั้งยังเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องนั้นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางการแพทย์ หรือในโครงการฝึกอบรมต่างๆ ข้อมูลที่ได้จากแพทย์ พยาบาล หรือครูฝึกอบรม นำที่จะมีความน่าเชื่อถือและชักจูงให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้มาก เช่น ในงานวิจัยของ ปิยพัทธ์ สันบัวทอง (2544) ที่พบว่า สื่อบุคคลหรือครูฝึก เป็นสื่อที่มีความสำคัญที่สุดในการฝึกอบรม โดยมีสื่ออื่นๆเป็นส่วนเสริมเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่า สื่อบุคคลที่เป็นเจ้าหน้าที่ หรือครูฝึกอบรมจะมีบทบาทสำคัญในการให้ข้อมูลข่าวสาร แต่งานวิจัยของ ปิยะนารถ จันทราโชติวิทย์ (2543) นั้น ได้พบข้อจำกัดบางประการเกี่ยวกับสื่อบุคคล จากการศึกษาการแสวงหาข้อมูลข่าวสาร ในการดูแลเด็กออทิสติก คือ ปัญหาการสื่อสารระหว่างบุคคล โดยเฉพาะกับบุคลากรทางการแพทย์ ทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษา ทั้งนี้ พบว่าข้อมูลทางการแพทย์มักกระจุกตัวอยู่ในเมืองใหญ่ รวมทั้งข้อจำกัดในการทำความเข้าใจจากการสื่อสาร ซึ่งอาจเป็นในลักษณะของการพูดจา คำอธิบายที่ยากแก่การเข้าใจ หรือไม่มีความสนทนมนุ์นเคย ที่จะช่วยให้เกิดความสะดวกในการซักถาม เป็นต้น

จากข้อจำกัดดังกล่าว ทำให้ได้พบจุดสำคัญในงานวิจัยอื่นๆที่จะช่วยแก้ปัญหาความไม่เข้าใจและความไม่คุ้นเคยในสื่อบุคคลที่เป็นเจ้าหน้าที่ ดังนี้ คือ นอกจากสื่อบุคคลที่เป็นเจ้าหน้าที่ หรือครูฝึกอบรมแล้ว ยังพบว่า สื่อบุคคลที่เป็นเพื่อน ญาติ หรือบุคคลในครอบครัว ก็มีส่วนสำคัญในการให้ข่าวสาร หรือโน้มน้าวใจ ที่มีผลต่อการตัดสินใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางความคิด หรือพฤติกรรม ที่เป็นเช่นนี้ อาจเพราะ เพื่อนหรือญาติ เป็นสื่อบุคคลที่ใกล้ชิด และมีความใกล้ชิดสนิทสนม และความคล้ายคลึงกันกับผู้รับสารมากกว่าสื่อบุคคลอื่นๆ ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการสร้างความไว้วางใจได้มากขึ้นด้วย ดังจะเห็นได้จากข้อสรุปจากงานวิจัยทั้ง 3 เรื่อง คือ นันทพร อติเรกโชติกุล (2542) พบว่า สตรีที่ต้องการข่าวสารเกี่ยวกับโรคมะเร็งเต้านมนั้น เปิดรับข่าวสารจากสื่อบุคคลที่เป็นเพื่อนบ้าน/เพื่อนร่วมงานมากที่สุด เช่นเดียวกับผลงานวิจัยของ สิริพรรณ วิบูลย์จันทร์ (2542) ที่พบว่า สื่อบุคคลที่สตรีวัยทองรับรู้ข่าวสารการดูแลสุขภาพตนเองมากที่สุด คือเพื่อน รองลงมาคือญาติพี่น้อง และแพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพ และรวมไปถึงผลงานวิจัยของ ยุพดี (2546) ที่สรุปว่า สื่อบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจบริโภคน้ำตาลความอ้วนของวัยรุ่นสตรีมากที่สุดคือ เพื่อน

นอกจากนี้ ในบางกรณี สื่อบุคคลที่เป็นผู้มีประสบการณ์ก็มีความสำคัญและสามารถทำหน้าที่เป็นสื่อกลางได้เป็นอย่างดี เช่น ในกรณีของการบริโภค ถ้าเป็นเจ้าหน้าที่ หรือพนักงานให้ข้อมูลทำการสื่อสาร ผู้รับสารอาจไม่ให้ความสนใจ เท่ากับ การซักถามจากผู้ที่เคยใช้มาก่อน ดังจะเห็นได้ในปัจจุบันที่วงการโฆษณา ก็ได้นำมาใช้เป็นกลยุทธ์ในการขายผลิตภัณฑ์ด้วยเช่นกัน อีกกรณีตัวอย่างหนึ่ง คือ ในกรณีของการป้องกันโรคเอดส์ วิชชุดา (2544) พบว่า สื่อ

ภาพยนตร์โฆษณาณรงค์ต่อต้านโรคเอดส์นั้น นักเรียนพอใจกับการให้ ผู้ป่วยโรคเอดส์ (ผู้มีประสบการณ์ตรง) มาเป็นพิธีเซนต์เตอร์ และคิดว่าน่าจะเป็นวิธีที่ดีที่สุด

ดังนั้น การใช้สื่อบุคคลในการสื่อสาร ที่มีจะนำมาใช้เฉพาะการให้ข้อมูลข่าวสาร โดยใช้เจ้าหน้าที่ หรือ ครูฝึกอบรมหรือผู้เชี่ยวชาญเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ เพราะอาจมีข้อจำกัดในเรื่องของความสนิทสนม หรือความไม่เข้าใจในการสื่อสาร รวมไปถึงบทบาทในการชักจูงใจที่ยังมีไม่มาก ทำให้การสื่อสารไม่มีประสิทธิภาพที่ดีพอ ดังนั้นในการใช้สื่อบุคคล อาจเพิ่มการให้ความรู้แก่บุคคลใกล้ชิดของกลุ่มเป้าหมาย หรือผู้มีประสบการณ์ตรง ที่ถือเป็นสื่อบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งที่มีความสำคัญ และสามารถช่วยลดข้อจำกัดดังกล่าว ได้อย่างดีอีกด้วย

การใช้สื่อมวลชน ในงานวิจัยที่พบเกี่ยวกับการใช้สื่ออื่น พบว่า มีการใช้สื่อมวลชนในการสื่อสารลักษณะต่างๆ ในปริมาณที่มากและพบได้บ่อยที่สุด โดยส่วนใหญ่ที่พบจะนำมาใช้ในการเผยแพร่สโปดโฆษณาและการประชาสัมพันธ์ในโครงการณรงค์ทางด้านสาธารณสุขต่างๆ เช่น โครงการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด, โครงการป้องกันโรคเอดส์ และโครงการอ่านฉลากก่อนซื้อ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังพบว่ามีการนำสื่อมวลชนมาใช้ในการให้ความรู้และผ่อนคลายความเครียดให้แก่ผู้รับสารอีกด้วย

สำหรับลักษณะการใช้สื่อมวลชนที่พบนั้น จะมีลักษณะผสม กล่าวคือ เป็นการใช้สื่อในหลายๆประเภทในการสื่อสารในขณะเดียวกัน อันได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร นอกจากนี้ ในงานวิจัยของจันทสุดา (2546) ยังพบว่า นอกจากสื่อมวลชนที่กล่าวมาแล้ว เยาวชนในระบบการศึกษา ยังให้ความสนใจกับสื่อภาพยนตร์และสื่อใหม่ (Internet) ประกอบด้วย

ทั้งนี้ ในประเภทของสื่อมวลชนด้วยกันที่พบในงานวิจัยนั้น พบว่า สื่อที่เป็นที่สนใจของผู้รับสารมากที่สุดคือ สื่อโทรทัศน์ โดย ผลงานวิจัยของ นันทพร (2542) ได้ยืนยันถึงข้อสรุปดังกล่าวว่า โทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่สตรีเปิดรับมากที่สุด และจากการศึกษาการใช้สื่อในโครงการป้องกันโรคเอดส์ของเนาวนิต (2543) ยังพบอีกว่า นักเรียนมีการเปิดรับข่าวสารทั่วไปจากโทรทัศน์ในระดับที่สูงมาก

จากผลงานวิจัยข้างต้น อาจสรุปได้ว่า ในการใช้สื่อมวลชนนั้น ถึงแม้จะนิยมสื่อสารผ่านสื่อโทรทัศน์ในปริมาณที่มาก แต่ก็ยังมีการนำสื่อมวลชนอื่นๆมาใช้ประกอบด้วย ซึ่งทำ

ให้มีลักษณะการใช้สื่อที่ผสมผสานในระหว่างสื่อมวลชนด้วยกัน ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจาก ข้อดีของสื่อโทรทัศน์ที่สามารถเผยแพร่ข่าวสารได้อย่างกว้างขวางและทั่วถึง มีความน่าสนใจก็สามารถเห็นได้ทั้งภาพและเสียง แต่อย่างไรก็ตาม โทรทัศน์ก็ยังมีข้อจำกัดในการเจาะเจาะจงกลุ่มเป้าหมายที่แคบลง ในขณะที่สื่อวิทยุ หนังสือพิมพ์ และนิตยสาร สามารถเจาะจงกลุ่มเป้าหมายขนาดเล็กได้ดีกว่า ดังนั้นจึงทำให้การนำสื่อมวลชนมาใช้จึงไม่อาจใช้สื่อโทรทัศน์ หรือสื่อใดสื่อหนึ่งเพียงอย่างเดียวได้ จึงเป็นเหตุให้เกิดการใช้สื่อในลักษณะผสมผสานกัน ซึ่งถือว่าเป็นการช่วยลดข้อจำกัดของแต่ละสื่อด้วยกันและ สามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้สื่อมวลชนได้อย่างเต็มที่และเกิดประโยชน์สูงสุด

การใช้สื่อเฉพาะกิจ จากผลงานวิจัยพบว่า สื่อเฉพาะกิจนั้น มักจะถูกนำมาใช้ในการเผยแพร่ความรู้และให้ข้อมูลข่าวสารในลักษณะที่เฉพาะเจาะจงเป็นส่วนใหญ่ รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่ใช้ในโครงการต่างๆ เช่น โครงการป้องกันโรคเอดส์ โครงการอ่านฉลากก่อนซื้อ เป็นต้น นอกจากนี้ สื่อเฉพาะกิจยังสามารถช่วยสร้างความคุ้นเคยกับแนวคิดที่ต้องการนำเสนอและพฤติกรรมที่ต้องการให้เปลี่ยนแปลงได้อีกด้วย โดยสามารถสร้างความสนใจได้ในหลายรูปแบบ ดังนี้ คือ โปสเตอร์ ป้ายโฆษณา แผ่นพับ ใบปลิว แผ่นป้ายสปริง วารสารภายในหน่วยงาน และเสียงตามสาย ซึ่งโดยส่วนใหญ่ผู้รับสารมักให้ความสนใจกับ สื่อเฉพาะกิจประเภทป้ายโฆษณา และโปสเตอร์มากที่สุด

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้สื่อเฉพาะกิจจะสามารถสร้างความคุ้นเคยและสร้างความน่าสนใจให้กับสารที่จะนำเสนอได้ แต่ก็ยังเป็นเพียงการใช้สื่อเพื่อสร้างความน่าสนใจในขั้นต้น ยังไม่สามารถกระตุ้นหรือดึงดูดใจให้เกิดพฤติกรรมได้มากเท่าใดนัก ดังนั้นจึงพบว่า สื่อเฉพาะกิจจะต้องใช้หลายรูปแบบผสมกัน และมักจะถูกนำไปใช้ประกอบกับสื่อประเภทอื่นบ่อยครั้ง จึงจะทำให้การใช้สื่อเพื่อการสื่อสารนั้นเกิดประสิทธิภาพ

3.2 การศึกษาและเปรียบเทียบสื่อทุกชนิดโดยรวม

จากผลการวิจัยทั้ง 13 เรื่อง ที่ศึกษาเกี่ยวกับช่องทางสื่อสารนั้น พบว่า มีการศึกษาในหลายกรณีที่เกี่ยวข้องทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต ได้แก่ การบริโภคและการใช้สินค้า การดูแลสุขภาพ ยาเสพติด การรักษาพยาบาล/การป้องกันรักษาโรค ความปลอดภัยของชีวิต (อุบัติเหตุ) โรคเอดส์ และเพศศึกษา โดยส่วนใหญ่ พบว่า จะมีการสื่อสารในหลายช่องทางและใช้สื่อหลายประเภทประกอบกัน ซึ่งจะเป็นในลักษณะของการผสมผสานกันระหว่าง สื่อบุคคล

สื่อมวลชน และสื่อเฉพาะกิจ ทั้งนี้เนื่องจาก การใช้สื่ออย่างใดอย่างหนึ่งเพียงประเภทเดียวนั้น ไม่สามารถทำให้การสื่อสารประสบความสำเร็จได้ เพราะแต่ละสื่อก็มีคุณสมบัติและข้อจำกัดที่แตกต่างกันออกไป แต่หากนำมาใช้ร่วมกันก็จะช่วยลดข้อจำกัดของแต่ละสื่อลงไปได้ด้วย ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบประสิทธิผลของสื่อทั้ง 3 ประเภทที่นำมาใช้ในการสื่อสารในผลงานวิจัยที่พบ จะเห็นได้ว่า สื่อมวลชนและสื่อบุคคลมีการนำมาใช้และมีบทบาทต่อผู้รับสารที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งสื่อบุคคลที่มีบทบาทมากที่สุด คือ เพื่อนและบุคคลใกล้ชิด รองลงมาจะเป็นเจ้าหน้าที่โครงการซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูล สำหรับสื่อมวลชนสื่อโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีการนำมาใช้มากและได้รับความสนใจมากที่สุด

ในส่วนของอิทธิพลที่มีต่อผู้รับสารนั้น สื่อมวลชนและสื่อบุคคลมีความน่าเชื่อถือในการให้ความรู้ โดยสื่อมวลชนจะมีความน่าเชื่อถือมากกว่า แต่เมื่อต้องใช้ในการตัดสินใจ กลับพบว่าสื่อบุคคลมีความสำคัญและมีบทบาทในการตัดสินใจของผู้รับสารมากกว่าสื่อมวลชน โดยเฉพาะเมื่อสื่อบุคคลนั้น คือ เพื่อน ในขณะที่สื่อมวลชนมีบทบาทเป็นเพียงตัวกระตุ้น สร้างความรู้และความตระหนักเท่านั้น ดังเช่น งานวิจัยของ ยูพดี (2546) พบว่า สื่อบุคคลมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจบริโภคยาลดความอ้วนของวัยรุ่นสตรีมากที่สุด โดยที่สื่อมวลชนเป็นเพียงตัวกระตุ้นคำนึงถึงความผอมและกระแสแฟชั่นเสื้อผ้าเท่านั้นแต่ไม่มีอิทธิพลในการตัดสินใจ นอกจากนี้ รุ่งทิพ (2541) ยังพบอีกว่า สื่อบุคคลมีผลต่อการเลิกเสพยาบ้าของเยาวชนมากที่สุด โดยสื่อมวลชนเป็นเพียงตัวกระตุ้นชั่วคราว ส่วนสื่อเฉพาะกิจนั้นมีผลต่อการตัดสินใจน้อย จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า สื่อเฉพาะกิจนั้นมีบทบาทน้อยกว่ามาก โดยจะพบว่าในงานวิจัยเพียง 1 เรื่องที่สื่อเฉพาะกิจมีบทบาทมากกว่าสื่อมวลชนและสื่อบุคคล คือ งานวิจัยของวราพร (2545) ที่พบว่าสื่อเฉพาะกิจมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ถุงยางอนามัยเพื่อป้องกันโรคเอดส์ ในขณะที่ ทั้ง 2 สื่อ ไม่มีความสัมพันธ์ในการให้ความรู้ในเรื่องนี้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสื่อเฉพาะกิจมีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับการให้ความรู้ในเรื่องที่ซับซ้อน มีขั้นตอนและวิธีการใช้ที่เข้าใจยาก จึงสามารถให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้ได้ดีกว่าสื่อบุคคลและสื่อมวลชน ดังผลที่ได้จากงานวิจัย

นอกจากนี้ยังสังเกตเห็นได้ว่า ทั้งสื่อบุคคล สื่อมวลชน และสื่อเฉพาะกิจนั้น โดยส่วนใหญ่จะมีผลในด้านการให้ความรู้มากกว่าการเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือพฤติกรรม ซึ่งในผลงานวิจัยจะพบว่า ในบางกรณีสื่อทั้ง 3 ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติหรือพฤติกรรมเลย แต่จะมีความสัมพันธ์เฉพาะการให้ความรู้เท่านั้น ที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจากในการรับรู้ข่าวสารหรือเรื่องราวต่างๆผ่านสื่อ ในขั้นแรกผู้รับสารก็จะได้รับความรู้ไปในทันที แต่การจะให้เกิดผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมนั้น

นอกจากข่าวสารที่ได้รับจากสื่อแล้ว อาจยังต้องมีปัจจัยด้านอื่นๆมาช่วยเสริมในการโน้มน้าว ชักจูง เพื่อให้เกิดการตัดสินใจ

4. การศึกษาเกี่ยวกับผู้รับสาร จากการประมวลผลงานวิจัย พบงานวิจัยทั้งหมด 34 เรื่อง ดังหัวข้อที่นำเสนอในตารางที่ 15 ซึ่งจะจำแนกรายละเอียดได้ใน 2 ลักษณะ คือ

4.1 คุณลักษณะต่างๆของผู้รับสารที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ทักษะและพฤติกรรม

4.2 ปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับผู้รับสาร

ตารางที่ 15 แสดงหัวข้อที่ศึกษาเกี่ยวกับผู้รับสาร 34 เรื่อง

ชื่อผู้ศึกษา	ชื่อหัวข้อ	ปีพ.ศ.	กรณีศึกษา
คุณลักษณะต่างๆของผู้รับสารที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม 28 เรื่อง			
1. อัญชนะ วิชชาภัย บุนนาค	การแสวงหาข่าวสารทัศนคติและพฤติกรรม การบริโภคผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพ	2540	การบริโภคและการใช้สินค้า
2. มรกต วัฒนะวิรุณ	ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียกร้อยสิทธิคุ้มครองผู้บริโภค	2541	การบริโภคและการใช้สินค้า
3. ณัฐพรรณ ศรีมุข	การเปิดรับสื่อ ความรู้ทัศนคติและพฤติกรรม การยอมรับวิถีชีวิตตามหลักชีวิตของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร	2541	การบริโภคและการใช้สินค้า
4. ศศิวิมล ตามไท	การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมกรบริโภคข่าวกรองของประชาชน ในกรุงเทพมหานคร	2542	การบริโภคและการใช้สินค้า
5. เพ็ญมาศ ศิริกิจวัฒนา	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทำประกันชีวิตของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร	2543	การบริโภคและการใช้สินค้า
6. ธนภรณ์ อุทยานิก	ประสิทธิผลของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาในการเผยแพร่ความรู้แก่คุ้มครองผู้บริโภค	2543	การบริโภคและการใช้สินค้า

ชื่อผู้ศึกษา	ชื่อหัวข้อ	ปีพ.ศ.	กรณีศึกษา
7. ชนนันท์ คงธนาฤทธิ์	การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะ และ การยอมรับการบริโภคสิ่งมีชีวิตที่ตัดต่อ พันธุกรรม (GMOs) ของประชาชนในเขต กรุงเทพมหานคร	2543	การบริโภคและ การใช้สินค้า
8. สุริย์พร พิพัฒน์วัฒนพงษ์	การสื่อสารภายใต้สภาวะความเครียด และ พฤติกรรมเผชิญความเครียดของเยาวชนใน เขตกรุงเทพมหานคร	2541	การดูแลสุขภาพ
9. ปิยะพัทธ์ สีนบัวทอง	กลยุทธ์การสื่อสารของทหารในโครงการ ฝึกอบรมเพื่อฟื้นฟูเยาวชนผู้ติดยาเสพติด	2540	ยาเสพติด
10. รัฐพล อินทวิชัย	สภาพชีวิตของผู้เสพยาบ้าและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง กับการเกิดพฤติกรรม การเสพยาบ้า	2540	ยาเสพติด
11. ประภาวดี ธานีรณานนท์	การเปิดรับข่าวสาร การจดจำสาร และการ เลียนแบบพฤติกรรมต่อต้านยาเสพติดของ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโครงการ ป้องกันยาเสพติด จัสท์เซย์โน	2540	ยาเสพติด
12. ถนอมนุช พิทักษ์โกศล	ปัจจัยทางสังคม, พฤติกรรมการเปิดรับสื่อ กับความรู้และทัศนคติที่มีต่อการป้องกันการ ใช้น้ำยาของผู้ใช้แรงงานในสถาน ประกอบการอุตสาหกรรมในจังหวัด นนทบุรี	2540	ยาเสพติด
13. เกยูร ชิวหากาญจน์	การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะเกี่ยวกับ การป้องกันยาเสพติดของกลุ่มผู้ใช้แรงงาน ในโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัด สมุทรปราการ	2541	ยาเสพติด
14. อารีภักดิ์ เงินบำรุง	ทัศนคติและการยอมรับของวัยรุ่นต่อการนำ เสนอข่าวสารด้านการป้องกันยาเสพติดผ่าน นักร้อง-นักแสดง	2541	ยาเสพติด

ชื่อผู้ศึกษา	ชื่อหัวข้อ	ปีพ.ศ.	กรณีศึกษา
15. ชลลดา สมุทรพงษ์	อิทธิพลของการสื่อสารในการป้องกัน ยาเสพติดของนักเรียนอาชีวศึกษาในเขต กรุงเทพมหานคร	2541	ยาเสพติด
16. จิตรรา ธารสารเสณี	การสื่อสาร ความรู้ ทักษะคิด และทักษะการ ปฏิเสธ สิ่งเสพติดของนักเรียนมัธยมในเขต กรุงเทพมหานคร	2541	ยาเสพติด
17. ช่อแก้ว ประสงค์สม	การเปิดรับสาร ความรู้ ทักษะคิด และการมี ส่วนร่วมในโครงการโรงเรียนสีขาวของครู และอาจารย์ระดับมัธยมศึกษาในเขต กรุงเทพมหานคร.	2542	ยาเสพติด
18. อุไรศรี อะสันตารี	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการนำเด็กไปรับวัคซีน โปลิโอในโครงการรณรงค์ให้วัคซีนโปลิโอ ในเขตเมือง จังหวัดหนองคาย	2541	การ รักษาพยาบาล/ การป้องกันรักษา โรค
19. วันเพ็ญ ปรีดิยาธร, ว่าที่พัน ตำรวจตรีหญิง	การเปิดรับ ทักษะคิด และความต้องการ ข้อมูลข่าวสารของผู้ใช้บริการแผนกผู้ป่วย นอกโรงพยาบาลของรัฐในเขต กรุงเทพมหานคร	2543	การ รักษาพยาบาล/ การป้องกันรักษา โรค
20. ทิพย์มณี ไชยไพฑูลย์วงศ์	การประชาสัมพันธ์กับการยอมรับโครงการ 30 บาท รักษาทุกโรค	2545	การ รักษาพยาบาล/ การป้องกันรักษา โรค
21. ศิรินันท์ ลิมนนชัยพรกุล	กระบวนการสื่อสารในการแปรรูปโรง พยาบาลบ้านแพ้ว	2545	การ รักษาพยาบาล/ การป้องกันรักษา โรค
22. กฤติกา มาโนช	การเปิดรับและทัศนคติเกี่ยวกับป้ายรณรงค์ รักษาวินัยจราจรของผู้ใช้รถในเขต กรุงเทพมหานคร	2540	ความปลอดภัย ของชีวิต (อุบัติเหตุ)

23. กรองทอง เพ็ชรรวงศ์	ประสิทธิผลของสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อนำ น้ำใจบุคลากรภาครัฐและเอกชนให้มา บริจาคโลหิต	2544	การบริจาคเลือด/ อวัยวะ
24. วราพร กระจุกความ	การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะ และ พฤติกรรมของวัยรุ่นที่มีต่อการรณรงค์การ ใช้ถุงยางอนามัยเพื่อป้องกันโรคเอดส์ในเขต กรุงเทพมหานคร	2545	โรคเอดส์
25. ดวงฤทัย พงศ์ไพฑูรย์	การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ และทัศนคติ เกี่ยวกับเพศศึกษาของวัยรุ่นในเขตกรุงเทพ มหานคร	2544	เพศศึกษา
26. พิมพ์เพ็ญ ธนาคุณ	ประสิทธิผลของเว็บไซต์โครงการรณรงค์ เพื่อการไม่สูบบุหรี่	2543	การสูบบุหรี่
27. ภรณ์ กัญภัย	การสื่อสาร ความรู้ ทักษะ และการ ยอมรับการแพทย์แผนไทยของประชาชน ตำบลกมลาต่อการส่งเสริมการแพทย์แผน ไทย ของสถานีนามย์ตำบลกมลา อำเภอกะ ทู้ จังหวัดภูเก็ต	2545	แพทย์แผนไทย/ สมุนไพรไทย
28. ศันสนีย์ ฤทธิ์ทองพิทักษ์	การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ทัศนคติ และการ ใช้สมุนไพรไทยของคนกรุงเทพมหานคร	2546	แพทย์แผนไทย/ สมุนไพรไทย
ปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับผู้รับสาร 6 เรื่อง			
29. อัญชนิ วิชยาภย์ บุนนาค	การแสวงหาข่าวสารทัศนคติและพฤติกรรม การบริโภคผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพของผู้ บริโภคในเขตกรุงเทพ	2540	การบริโภคและ การใช้สินค้า
30. ยุพดี บุรณ์ชวาล	ปัจจัยการสื่อสารที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ บริโภคยาลดความอ้วนของวัยรุ่นสตรีใน กรุงเทพมหานคร	2546	การบริโภคและ การใช้สินค้า
31. รัฐพล อินทรวิชัย	สภาพชีวิตของผู้เสพยาบ้าและปัจจัยที่เกี่ยว ข้องกับการเกิดพฤติกรรม การเสพยาบ้า	2540	ยาเสพติด
32. รุ่งทิพ สุนทรโรทก	ปัจจัยสื่อสารที่มีผลต่อการตัดสินใจเลิกเสพ ยาบ้าของเยาวชนในสถานศึกษา	2541	ยาเสพติด

33. วรภัทร์ สังข์น้อย	ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจบริจาคอวัยวะของญาติผู้เสียชีวิต	2541	การบริจาคเลือด/อวัยวะ
34. เกศกัญญา ชาญะเขี้ยวกอบกิจ	กระบวนการสื่อสารในการเรียนร่วมของเด็กตาบอดกับเด็กสายตาทาบปกติในห้องเรียน	2545	ความผิดปกติทางร่างกาย

4.1 คุณลักษณะต่างๆของผู้รับสารที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ทักษะและพฤติกรรม

ผลงานวิจัยที่ศึกษาในประเด็นนี้ทั้งหมด 28 เรื่อง และพบว่ามีการศึกษาในประเด็นนี้มาก และพบจากกรณีทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตแทบทุกกรณี อันได้แก่ การบริโภคและการใช้สินค้า การดูแลสุขภาพ ยาเสพติด คุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ การรักษาพยาบาล/ การป้องกันรักษาโรค ความปลอดภัยของชีวิต (อุบัติเหตุ) การบริจาคเลือด/อวัยวะ โรคเอดส์ เพศศึกษา การสูบบุหรี่ ความผิดปกติทางร่างกาย และแพทย์แผนไทย/ สมุนไพรไทย โดยข้อสรุปที่ได้ในแต่ละกรณีนั้น จะนำเสนอในภาพรวมและในกรณีที่มีข้อสรุปที่ชัดเจน ดังต่อไปนี้

ในภาพรวมของงานวิจัยที่ได้ศึกษา พบว่า คุณลักษณะทางประชากรของผู้รับสารตัวอย่างเช่น เพศ อายุ สถานภาพสมรส การศึกษา อาชีพ และรายได้ นั้น มีผลต่อความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมของผู้รับสารเป็นอย่างมาก จะเห็นได้จากในงานวิจัยส่วนใหญ่ ที่ประชาชนมีลักษณะทางประชากรต่างกัน มักจะมีทัศนคติหรือพฤติกรรมต่อเรื่องนั้นๆที่แตกต่างกันตามไปด้วย ยกเว้นในบางกรณีที่อาจไม่มีผล เนื่องจากตัวแปรหรือคุณลักษณะทางประชากรเหล่านี้ไม่มีความคงที่ หรือแน่นอนตายตัวเสมอไป กล่าวคือ บางครั้งอาจมีผลกระทบต่อเรื่องๆหนึ่ง แต่ในขณะที่เดียวกันอาจไม่มีผลกระทบต่ออีกเรื่องหนึ่งเลยก็ได้ ซึ่งความไม่คงที่ของคุณลักษณะเหล่านี้เอง ที่ทำให้ต้องมีการศึกษาถึงรายละเอียดที่แยกย่อยในแต่ละคุณลักษณะออกไป เพื่อให้เห็นผลที่ชัดเจนมากขึ้น ดังเช่น งานวิจัยของคันสนีย์ (2546) ที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการใช้สมุนไพรไทยของประชาชนในกรุงเทพมหานคร พบว่า กลุ่มเป้าหมายที่มี อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพที่แตกต่างกัน มีการใช้สมุนไพรไทยที่ไม่แตกต่างกัน แต่มีเพียงกลุ่มเป้าหมายที่มี เพศ ต่างกันเท่านั้นที่มีความแตกต่างกันในการใช้สมุนไพรไทย จากข้อสรุปนี้จะเห็นได้ว่า การศึกษาคุณลักษณะแต่ละตัวสามารถช่วยให้เห็นภาพของผลงานวิจัยได้ชัดเจนมากขึ้น

แต่อย่างไรก็ตาม พบว่า ยิ่งผู้รับสารมีความแตกต่างกันทางลักษณะประชากรมาก ความยากลำบากในการสื่อสารก็ยิ่งมีเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น เนื่องจากผู้รับสารที่เป็นกลุ่มเป้าหมายจะมีขนาด

เล็กน้อยแต่จำนวนของกลุ่มจะเพิ่มขึ้น ซึ่งทำให้ต้องทำการสื่อสารให้ตรงกับผู้รับสารแต่ละกลุ่มเพิ่มขึ้นและเจาะจงกลุ่มเป้าหมายมากขึ้นด้วย แต่หากกลุ่มเป้าหมายมีความคล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่นั้นจะทำให้การสื่อสารมีความซับซ้อนน้อยลง เป็นปัจจัยที่ช่วยให้การสื่อสารประสบความสำเร็จได้อย่างไม่ยากจนเกินไป

4.1.1 การบริโภคนิยมและการใช้สินค้า จากที่ได้ศึกษาถึงคุณลักษณะของผู้รับสารในกรณีการบริโภคนิยมและการใช้สินค้านี้ จะพบว่า ลักษณะทางประชากรมีความสำคัญและมีผลกระทบต่อความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม มากถึง 2 ใน 3 ของงานวิจัยที่พบ ดังเช่น งานวิจัยของ เพญจมาศ (2543) ที่พบว่า ลักษณะทางประชากร มีอิทธิพลต่อความแตกต่างในการตัดสินใจทำประกันชีวิตของผู้บริโภค นอกจากนี้ งานวิจัยของ ศศิวิมล (2542) ก็พบเช่นกันว่า ประชาชนที่มีลักษณะทางประชากร เช่น ระดับการศึกษาและอาชีพที่แตกต่างกัน มีความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการบริโภคข้าวกล้องแตกต่างกัน

ถึงแม้ว่าคุณลักษณะทางประชากรที่พบในงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นจะมีผลกระทบต่อสิ่งที่กล่าวมาแล้ว แต่งานวิจัยอีกส่วนหนึ่งกลับพบว่า คุณลักษณะบางประการก็ไม่มีผลถึงแม้จะเป็นงานวิจัยในเรื่องเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ อัญชนิ (2540) ที่พบว่า พฤติกรรมการบริโภคผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพแตกต่างกันตามลักษณะประชากร ได้แก่ เพศ อาชีพ รายได้ และระดับการดูแลสุขภาพ แต่ไม่ต่างกัน ตามอายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และสถานะสุขภาพ

เมื่อวิเคราะห์ในภาพรวมเกี่ยวกับคุณลักษณะทางประชากรในกรณีการบริโภคนิยมพบว่า ลักษณะทางเศรษฐกิจ เช่น อาชีพและรายได้ เป็นตัวแปรสำคัญที่มีผลทำให้ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมในการบริโภคแตกต่างกันในงานวิจัยทุกเรื่อง ในขณะที่คุณลักษณะอื่นอาจมีผลหรือไม่มีผล ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า ในกรณีของการบริโภคนิยมและการใช้สินค้านี้ เศรษฐกิจและคุณลักษณะประชากรทางเศรษฐกิจยังคงเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของผู้บริโภคที่แตกต่างกัน

4.1.2 ยาเสพติด จากการศึกษาในกรณีนี้ พบว่า การศึกษาคุณลักษณะของผู้รับสารพบใน 2 ลักษณะ คือ คุณลักษณะของผู้รับสารที่เคยติดยาเสพติดและเข้ารับการบำบัดในโครงการต่างๆ และผู้รับสารที่เป็นเยาวชนทั้งในระบบศึกษาและนอกระบบการศึกษา ซึ่งการศึกษาผู้รับสารที่เคยติดยาเสพติด จะเป็นการศึกษาถึงลักษณะของผู้รับสารกลุ่มนี้โดยทั่วไป และคุณลักษณะที่ส่งผล

ให้แนวโน้มให้เกิดการเสพและเลิกเสพยา สำหรับผู้รับสารที่เป็นเยาวชนนั้น จะศึกษาในคุณลักษณะที่มีผลต่อความรู้ ทักษะ ทักษะ พฤติกรรมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพยา ซึ่งผลการวิจัยที่ได้มีดังนี้

คุณลักษณะของผู้รับสารที่เคยติดยาเสพติดนั้น รัฐบาล (2540) และปิยพัศตร์ (2545) พบว่าส่วนใหญ่ จะเป็นเยาวชน ระดับการศึกษาตั้งแต่ต่ำสุดคือ ไม่ได้รับการศึกษา ไปจนถึง การศึกษาระดับปริญญาตรี มักอาศัยอยู่ในตามสลัม แฟลต หรือชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งส่วนใหญ่จะยังอยู่กับพ่อแม่หรือ ครอบครัว มีฐานะตั้งแต่ดีถึงยากจนและพ่อแม่เสียชีวิตหรือหย่าร้าง อาชีพที่พบ เช่น นักเรียน นักศึกษา ทำงานกลางคืน ไร้แรงงาน รับจ้างทั่วไป พนักงานบริษัท หรือโรงงาน และว่างงาน โดยมักจะมีอุปนิสัย ที่มีความหวาดระแวง ไม่มั่นใจตัวเอง รักพวกพ้อง และเก็บตัว และส่วนใหญ่จะเลิกเสพยาเมื่อผู้ปกครองรู้ และตนเองเสียใจในพฤติกรรมของตน จากการศึกษาคุณลักษณะดังกล่าว ทำให้เห็นถึงภาพรวมของผู้รับสารกลุ่มหนึ่งเบื้องต้น ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจผู้รับสารและทำการสื่อสาร ได้อย่างถูกต้อง ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้เป็นการศึกษาผู้รับสารที่แตกต่างไปจากกรณีอื่น ๆ ที่พบ และทำให้ได้ข้อสรุปที่ว่า การศึกษาผู้รับสารในบางกรณีจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเข้าใจผู้รับสารอย่างลึกซึ้ง และทำการศึกษาค้นคว้าคุณลักษณะของผู้รับสารเป็นอย่างดี เพื่อประโยชน์ในการกำหนดแนวทางในการสื่อสารให้ตรงตามคุณลักษณะของผู้รับสารเหล่านั้น

สำหรับการศึกษาผู้รับสารที่เป็นเยาวชนทั่วไป พบว่า ส่วนใหญ่คุณลักษณะทางประชากรโดยทั่วไป เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษาของผู้รับสารที่แตกต่างกัน จะทำให้ความรู้ในการป้องกันตนเองจากยาเสพติด ต่างกันด้วย โดยเฉพาะระดับการศึกษา แต่ สำหรับทัศนคติและพฤติกรรมนั้นพบว่าไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะปัจจัยแวดล้อมอื่นๆเข้ามามีส่วนในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมมากกว่า ทั้งทางด้านความคิดและพฤติกรรม เช่น การที่สังคมกำหนดว่ายาเสพติดเป็นสิ่งไม่ดี ไม่พึงเสพยา และมีการสั่งสอนผ่านทั้งบุคคลและสื่อ ทำให้ถึงแม้จะมีความแตกต่างกันในลักษณะทางด้านประชากรแต่ทัศนคติหรือค่านิยมและการกระทำก็อาจไม่แตกต่างกัน

4.2 ปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับผู้รับสาร

ผลงานวิจัยที่ศึกษาประเด็นนี้ทั้งหมด 6 เรื่อง จาก 4 กรณีที่ศึกษาทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต ได้แก่ การบริโภคและการใช้สินค้า ยาเสพติดการบริจาคนเลือด/อวัยวะ และความผิดปกติทางร่างกาย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

นอกเหนือจากคุณลักษณะของผู้รับสาร ที่มีความสำคัญและมีผลต่อความรู้ ทักษะ และ พฤติกรรม ของผู้รับสารแล้ว ยังพบว่า ปัจจัยอื่น ๆ ก็มีส่วนเกี่ยวข้อง และสำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน ทั้งนี้ เนื่องจากในบางกรณีที่คุณลักษณะของผู้รับสารเหมือนกัน ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมก็น่า ที่จะเหมือนกันด้วย แต่ผลวิจัยที่ได้กลับพบว่าแตกต่างกัน หรือ ในผลการวิจัยบางเรื่องที่คุณลักษณะ ของผู้รับสารต่างกัน ก็พบว่าความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมที่พบกลับคล้ายคลึง หรือไม่แตกต่างกัน ที่เป็นเช่นนี้ อาจเนื่องมาจาก ปัจจัยอื่นๆ ได้เข้ามามีบทบาทต่อผู้รับสารมากกว่าคุณลักษณะของผู้รับ สารเอง ปัจจัยอื่นๆ ดังที่กล่าวในข้างต้นนั้น พบว่า เป็นปัจจัยที่มีขึ้นมาเฉพาะ และแตกต่างกันไป ตามแต่ละกรณีที่พบ ดังต่อไปนี้

4.2.1 การบริโภคและการใช้สินค้า พบว่า ปัจจัยผู้รับสารที่มีผลต่อการตัดสินใจ ของผู้รับสาร มีดังนี้ เช่น ความคิดของตนเอง กิจกรรมประจำวัน พฤติกรรมการรับประทานอาหาร คำพูดของเพื่อนและบุคคลใกล้ชิด ดารา-นางแบบ นายแบบ เป็นต้น

4.2.2 ยาเสพติด พบปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับผู้รับสารใน 2 ลักษณะ คือ ปัจจัยที่ เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสพยาและปัจจัยที่ทำให้ตัดสินใจเลิก โดยปัจจัยที่ทำให้เกิดการเสพยา เช่น สภาพปัญหาครอบครัว สิ่งแวดล้อม เช่น ละแวกบ้าน โรงเรียน และเพื่อน สำหรับปัจจัยที่มีผล ต่อการตัดสินใจเลิกเสพยา คือ ความคิดของตนเอง เช่น ความกลัว ความต้องการการเป็นที่ยอมรับ ในสังคม เป็นต้น และความต้องการของคนรอบข้าง เช่น พ่อ-แม่ บุคคลที่ใกล้ชิด เป็นต้น

4.2.3 การปรึกษาเลือด/อวัยวะ ในกรณีนี้ปัจจัยที่มีส่วนส่งเสริมให้ตัดสินใจปรึกษา ที่พบ คือ ความเชื่อส่วนตัว ความเชื่อมั่นในบุคคลกรทางการแพทย์ ผู้ใกล้ชิด ซึ่งในกรณีนี้พบปัจจัย ที่มีส่วนสำคัญในการตัดสินใจปรึกษาอวัยวะของญาติผู้เสียชีวิต (วรภัทร์, 2541) ประการหนึ่งที่มีผล อย่างมากและเป็นปัจจัยที่ไม่สามารถกำหนดได้ คือ ลักษณะผู้เสียชีวิต ซึ่งปัจจัยนี้เป็นข้อสังเกต ประการหนึ่งที่สำคัญว่า ในการศึกษาตัวผู้รับสารหรือปัจจัยแวดล้อมนั้น ต้องคำนึงถึงปัจจัยที่ไม่ สามารถกำหนดได้หรือเป็นเหตุไม่คาดฝันไว้ล่วงหน้า และเตรียมแนวทางสำรองไว้ เช่นในนี้ ที่ พบว่า ผู้ตายและญาติอาจตัดสินใจปรึกษาอวัยวะแล้วหลังจากได้รับข่าวสารที่เพียงพอ และก่อให้เกิด การตัดสินใจที่แน่นอน แต่เมื่อเกิดเหตุที่ควบคุมไม่ได้ขึ้น การตัดสินใจของผู้รับสารหรือ กลุ่มเป้าหมายก็ต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ดังนั้นปัจจัยที่ไม่คาดฝันจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ต้อง คำนึงถึงด้วยเช่นกัน

4.2.4 ความผิดปกติทางร่างกาย พบว่าปัจจัยที่ทำให้ผู้รับสารให้ความสนใจในการสื่อสารและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้อย่างรวดเร็ว คือ พื้นฐานครอบครัว สภาพแวดล้อม ซึ่งถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญของผู้รับสาร

5. การศึกษาเกี่ยวกับผลของการสื่อสาร

จากผลการวิจัยทั้ง 37 เรื่อง ตามหัวข้อในตารางที่ 16 ที่ศึกษาเกี่ยวกับประเด็นนี้ จะพบได้จาก กรณีที่เกี่ยวข้องทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต คือ การบริโภคและการใช้สินค้ายาเสพติด และโรคเอดส์ เป็นส่วนใหญ่ ส่วนกรณีอื่นๆ พบในปริมาณที่ไม่มากนัก ซึ่งได้สรุปไว้เป็นภาพรวมจากงานวิจัยที่พบทั้งหมด ดังรายละเอียดที่จำแนกไว้ใน 3 ลักษณะ ต่อไปนี้คือ

5.1 การเปิดรับสาร ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมที่มีผลต่อการสื่อสาร

5.2 การรับรู้ การใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจ

5.3 ประสิทธิภาพภายหลังการสื่อสาร

ตารางที่ 16 แสดงหัวข้อที่ศึกษาเกี่ยวกับผลของการสื่อสาร 37 เรื่อง

ชื่อผู้ศึกษา	ชื่อหัวข้อ	ปีพ.ศ.	กรณีศึกษา
การเปิดรับสาร ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมที่มีผลต่อการสื่อสาร 26 เรื่อง			
1. มรกต วัฒนะวิรุณ	ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียกร้องสิทธิคุ้มครองผู้บริโภค	2541	การบริโภคและการใช้สินค้า
2. ณัฐพรรณ ศรีมุข	การเปิดรับสื่อ ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม การยอมรับวิถีชีวิตตามหลักชีวิตของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร	2541	การบริโภคและการใช้สินค้า
3. ศศิวิมล ตามไท	การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการบริโภคข้าวกล้องของประชาชน ในกรุงเทพมหานคร	2542	การบริโภคและการใช้สินค้า
4. จุฑาธนา แสงอร่าม	การเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับ “โครงการน้ำประปาดื่มได้” ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการบริโภคน้ำดื่มของประชาชน ในเขตกรุงเทพมหานคร	2542	การบริโภคและการใช้สินค้า

ชื่อผู้ศึกษา	ชื่อหัวข้อ	ปีพ.ศ.	กรณีศึกษา
5. เพ็ญมาศ ศิริกิจวัฒนา	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทำประกันชีวิตของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร	2543	การบริโภคและการใช้สินค้า
6. ธนภรณ์ อุทยานิก	ประสิทธิผลของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาในการเผยแพร่ความรู้แก่คุ้มครองผู้บริโภค	2543	การบริโภคและการใช้สินค้า
7. ชนานันท์ คงชนาฤทธิ์	การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะคติ และการยอมรับการบริโภคสิ่งมีชีวิตที่ตัดต่อพันธุกรรม (GMOs) ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร	2543	การบริโภคและการใช้สินค้า
8. สุทธิภา วงศ์ยะลา	รูปแบบและประสิทธิผลของการสื่อสารในการดำเนินงานตามแนวทางการสร้างเสริมสุขภาพคนทำงานของโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่	2543	การดูแลสุขภาพ
9. เกยูร ชิวหากาญจน์	การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะคติเกี่ยวกับการป้องกันยาเสพติดของกลุ่มผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดสมุทรปราการ	2541	ยาเสพติด
10. อารีภักดิ์ เงินบำรุง	ทักษะคติและการยอมรับของวัยรุ่นต่อการนำเสนอข่าวสารด้านการป้องกันยาเสพติดผ่านนักร้อง – นักแสดง	2541	ยาเสพติด
11. ศิริวรรณ จุลนิชรटना	การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับโครงการราษฎร – รัฐ ร่วมใจต้านภัยยาเสพติดความรู้ ทักษะคติ และพฤติกรรมกำป้องกันและต่อต้านยาเสพติด	2542	ยาเสพติด
12. ศศิพันธุ์ ไตรทาน	กระบวนการสื่อสารกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการลด ละ เลิก ยาเสพติดของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา	2543	ยาเสพติด

ชื่อผู้ศึกษา	ชื่อหัวข้อ	ปีพ.ศ.	กรณีศึกษา
13. พรพิมล รัตนพงษ์	การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะ และ พฤติกรรมการป้องกันและต่อต้านยาเสพติด ของประชาชนในเขตอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี	2546	ยาเสพติด
14. ปริยานุช ปัญจวงค์	การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะ และ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และสังคมของชาวบ้านในหมู่บ้านรอบศูนย์ ศึกษาการพัฒนาพิภพทองอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา	2540	คุณภาพชีวิตและ ความเป็นอยู่
15. บัณฑิตี ชาวาศิลป์	การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะ และ การยอมรับการสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานความร้อนหินกรูด	2542	คุณภาพชีวิตและ ความเป็นอยู่
16. ทิพย์มณี ไชยไพบุลย์วงศ์	การประชาสัมพันธ์กับการยอมรับโครงการ 30 บาท รักษาทุกโรค	2545	การ รักษาพยาบาล/ การป้องกัน รักษาโรค
17. อมร เอี่ยมตาล	การสื่อสารกับพฤติกรรมการป้องกันโรคจาก การทำงานของผู้ใช้แรงงานในเขตนิคม อุตสาหกรรมภาคเหนือ	2540	ความปลอดภัย ของชีวิต (อุบัติเหตุ)
18. กรองทอง เพ็ชรวงค์	ประสิทธิผลของสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อโน้มน้าวใจบุคลากรภาครัฐและเอกชนให้มา บริจาคโลหิต	2544	การบริจาค เลือด/อวัยวะ
19. ทิตวัจน์ ณรงค์แสง	การศึกษาเปรียบเทียบการณรงค์ให้ความรู้ เรื่องโรคเอดส์แก่เด็กอนุบาลโดยผ่านสื่อ ละครใบ้และสื่อละครใบ้ประกอบภาษามือ	2542	โรคเอดส์
20. ชัชวีรภรณ์ เวฬุวนารักษ์	การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ แรงจูงใจในการ ป้องกันโรคเอดส์ของผู้มารับบริการ ณ ศูนย์บริการสาธารณสุข สุข ใน กรุงเทพมหานคร	2542	โรคเอดส์

ชื่อผู้ศึกษา	ชื่อหัวข้อ	ปีพ.ศ.	กรณีศึกษา
21. วิชชุดา ชินกุลประสาน	การเปรียบเทียบผลการเปิดรับสื่อภาพยนตร์ โฆษณารณรงค์ต่อต้านโรคเอดส์ที่ใช้ความน่ากลัวและความเอื้ออาทรเป็นแรงจูงใจ	2544	โรคเอดส์
22. นันทวรรณ พงศ์อุดม	การเปิดรับข่าวสารและทัศนคติของนักศึกษาแพทย์ไทยในเขตกรุงเทพมหานครที่มีต่อการทำแท้ง	2543	เพศศึกษา
23. สุวรรณฯ หงส์ศรีสุวรรณ	การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทัศนคติ และการสื่อสารเรื่องเพศศึกษาของผู้ปกครองนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตกรุงเทพมหานคร	2544	เพศศึกษา
24. พิมพ์เพ็ญ ธนาคุณ	ประสิทธิผลของเว็บไซต์โครงการรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่	2543	การสูบบุหรี่
25. ศันสนีย์ ฤทธิทองพิทักษ์	การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทัศนคติ และการใช้สมุนไพรไทยของคนกรุงเทพมหานคร	2546	แพทย์แผนไทย/ สมุนไพรไทย
26. ภรณี กันภัย	การสื่อสาร ความรู้ ทัศนคติ และการยอมรับการแพทย์แผนไทยของประชาชนตำบลกมลาต่อการส่งเสริมการแพทย์แผนไทย ของสถานีนามัยตำบลกมลา อำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต	2545	แพทย์แผนไทย/ สมุนไพรไทย
การรับรู้ การใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจ 4 เรื่อง			
27. จริมา ทองสวัสดิ์	ความต้องการข่าวสาร การเปิดรับ และการใช้ประโยชน์ข่าวสารด้านสุขภาพจากเว็บไซต์สุขภาพของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในเขตกรุงเทพมหานคร	2545	การดูแลสุขภาพ
28. ปริญญาญ ปัญญาวงศ์	การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทัศนคติ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมของชาวบ้านในหมู่บ้านรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทองอำเภอมืองจังหวัดนครราชสีมา	2540	คุณภาพชีวิตและ ความเป็นอยู่

ชื่อผู้ศึกษา	ชื่อหัวข้อ	ปีพ.ศ.	กรณีศึกษา
29. กนิษฐา พิงวร	การศึกษานิตยสารสตรีต่างประเทศฉบับภาษาไทยในการพัฒนาบุคลิกภาพ	2543	การดูแลสุขภาพ
30. ณิชฎิฐิรา พุทธิอิอวาท	การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากเว็บไซต์ “ Sex must say” ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการในเขตกรุงเทพมหานคร	2546	เพศศึกษา
ประสิทธิผลภายหลังการสื่อสาร 7 เรื่อง			
31. เบญจพร วุฒิพันธุ์	การศึกษากลยุทธ์การประชาสัมพันธ์และประสิทธิผลโครงการรณรงค์“อ่านฉลาดก่อนซื้อ”ของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา	2540	การบริโภคและการใช้สินค้า
32. กนิษฐา พิงวร	การศึกษานิตยสารสตรีต่างประเทศฉบับภาษาไทยในการพัฒนาบุคลิกภาพ	2543	การดูแลสุขภาพ
33. กนกรัตน์ วงศ์ลักษณ์พันธ์	กลยุทธ์การสื่อสารของเจ้าหน้าที่บำบัดฟื้นฟูกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมฟื้นฟูของผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูเลิกยาเสพติด	2542	ยาเสพติด
34. สิทธิศร มงคลชาติ	ประสิทธิผลของโครงการทูตเยาวชนต่อต้านยาเสพติดสัญจร	2544	ยาเสพติด
35. ศิริรัตน์วดี ปิยะสีล	ประสิทธิผลของการใช้กิจกรรมดนตรีที่มีต่อผู้ป่วยจิตเวชเรื้อรังในกลุ่มงานฟื้นฟูสมรรถภาพ โรงพยาบาลศรีธัญญา	2540	การรักษาพยาบาล/ การป้องกัน รักษาโรค
36. เพ็ญพร ต่อสกุลแก้ว	ประสิทธิผลของสื่อคู่มือ “การดูแลตนเองก่อนและหลังผ่าตัด” ต่อระดับ ความรู้ทัศนคติ และความวิตกกังวลของผู้ป่วยก่อนผ่าตัด	2541	การรักษาพยาบาล/ การป้องกัน รักษาโรค
37. ทิตวัจน์ ณรงค์แสง	การศึกษาเปรียบเทียบการรณรงค์ให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์แก่เด็กอนุบาลโดยผ่านสื่อละครใบ้และสื่อละครใบ้ประกอบภาษามือ	2542	โรคเอดส์

5.1 การเปิดรับสาร ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม ที่มีผลต่อการสื่อสาร

ภาพรวมของการเปิดรับสาร ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผลการสื่อสารนี้ มีการศึกษาในปริมาณที่มากที่สุด และพบว่ามีการศึกษาในทุกกรณีที่เกี่ยวข้องกับสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต ยกเว้นเพียงกรณีความผิดปกติทางร่างกาย ที่ไม่พบว่ามีการศึกษาในประเด็นนี้ สำหรับผลการวิจัยที่รวบรวมได้นั้น พบว่า ในการเปิดรับสื่อส่วนใหญ่จะเป็นในลักษณะของสื่อผสม กล่าวคือ มีการเปิดรับข่าวสารทั้งจาก สื่อมวลชน สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ ซึ่งสื่อมวลชนนั้นพบว่า มีการเปิดรับมาก โดยเฉพาะ สื่อโทรทัศน์ ที่สามารถนำเสนอได้ทั้งภาพและเสียง อีกทั้งยังเผยแพร่ได้ในวงกว้าง แต่สื่อมวลชนนั้นมักเป็นการสื่อสารทางเดียวซึ่งถือเป็นข้อจำกัดประการหนึ่ง ทำให้มีการเปิดรับจากสื่อบุคคลประกอบกันไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สื่อบุคคลที่เป็นเพื่อน ผู้มีประสบการณ์หรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งสื่อบุคคลนี้จะมีผลในการให้ความรู้เป็นสำคัญ รวมถึงลดข้อจำกัดจากสื่อมวลชนให้สามารถสื่อสารสองทางได้เพิ่มขึ้น เช่น การซักถามข้อสงสัย เป็นต้น สำหรับสื่อเฉพาะกิจ พบว่า มักจะมีการเปิดรับเพื่อประกอบกับสื่ออื่น โดยมักจะเปิดรับจากการประชาสัมพันธ์โครงการ หรือการรณรงค์ โดยมีประสิทธิผลในการสร้างความสนใจ โน้มน้าวใจ และส่งผลต่อทัศนคติ

นอกจากนี้ ยังพบว่า กลุ่มที่มีลักษณะและพฤติกรรมโดยทั่วไปที่ต่างกันมักจะเปิดรับข่าวสาร มีความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมที่ต่างกันด้วย และยังพบว่า การเปิดรับสารจะมีความสัมพันธ์กับความรู้และทัศนคติมากกว่าพฤติกรรม กล่าวคือ การเปิดรับสารอาจมีผลทางตรงต่อความรู้และทัศนคติ ในทางตรงกันข้าม กลับไม่พบว่ามีผลโดยตรง หรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อพฤติกรรมใดๆในทันที ซึ่งในงานวิจัยที่พบส่วนใหญ่ พฤติกรรมมักจะเปลี่ยนแปลงไปตามทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไป นั่นหมายถึงว่า หากการเปิดรับสารสามารถสร้างความรู้ใหม่ที่ก่อให้เกิดทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว ก็จะสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมที่สอดคล้องกับทัศนคติได้ด้วย ที่เป็นเช่นนี้ เพราะในบางครั้งการเปิดรับสารและความรู้ จะไม่ส่งผลต่อพฤติกรรมในทันที แต่ส่งผลต่อทัศนคติ ก็สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมได้ เพราะทัศนคติจะส่งผลต่อพฤติกรรมโดยตรง

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของความรู้นั้น ยังพบว่าความรู้เดิมของกลุ่มเป้าหมายที่มีอยู่นั้นมีน้อย และมักจะเป็นความรู้ที่ผิวเผิน แต่เมื่อก่อนเป้าหมายมีการเปิดรับข่าวสาร ความรู้ที่ได้ก็จะเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย และมีผลต่อเนื่องไปสู่ทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งในทางบวกและทางลบ ซึ่งที่พบจาก

ผลงานวิจัยนั้น มักจะเป็นการเปิดรับสื่อจากโครงการที่เป็นประโยชน์เป็นส่วนใหญ่ ทำให้ความรู้ และทัศนคติจึงเป็นไปในทางบวก แต่อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่มีการเปิดรับสื่อมาก มีความรู้เพิ่มขึ้น แต่กลับมีทัศนคติในทางลบต่อเรื่องๆหนึ่ง ก็เป็นจุดที่น่าสังเกตว่า ในการรับรู้ข่าวสารนั้น ผู้รับสารก็จะต้องใช้การพิจารณาสารให้เข้ากับความเชื่อเดิม ค่านิยม วัฒนธรรม ศีลธรรม รวมไปถึงประโยชน์ที่จะก่อให้เกิดการตัวผู้รับสารด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ถึงจะมีการเปิดรับสารหรือความรู้ อย่างไรก็ตาม ทัศนคติก็ยังมิปัจจัยอื่นเข้ามาเสริมในการเกิดทัศนคติต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งด้วย ทำให้บางครั้ง ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับทัศนคติก็ไม่เป็นผลเท่าใดนัก เช่นในกรณีที่กลุ่มเป้าหมายมีการเปิดรับสารเกี่ยวกับการทำแท้งมาก และมีทัศนคติทางลบต่อการทำแท้งหรือแพทย์ที่ทำให้อย่างผิดกฎหมายนั้น ถึงแม้ผู้รับสารจะไม่ได้ทำการเปิดรับสื่อ แต่ด้วยปัจจัยทางค่านิยมและสังคม ก็อาจทำให้ทัศนคติต่อกรณีการทำแท้งนี้เป็นไปในทางลบอยู่ก่อนแล้ว ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสารกับทัศนคติในกรณีนี้จึงไม่มีความจำเป็นเท่าใดนัก

จากข้อสรุปข้างต้นที่ได้จากผลการวิจัยในภาพรวม อาจกล่าวได้ว่า ทัศนคติ เป็นตัวแปรสำคัญที่มีอิทธิพลและสามารถอธิบายพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของกลุ่มเป้าหมายได้ โดยเป็นผลมาจากการเปิดรับสาร และความรู้ที่ได้ภายหลังจากการเปิดรับสาร นอกจากนี้ ลักษณะทางประชากรที่แตกต่างกัน และปัจจัยอื่นที่แวดล้อมกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งระดับของการเปิดรับสารที่แตกต่างกัน ก็มีส่วนทำให้ ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรม แตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่มเป้าหมายด้วย

5.2 การรับรู้ การใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจ

การศึกษาประเด็นนี้พบงานวิจัยจาก 3 กรณี คือ การดูแลสุขภาพ คุณภาพชีวิตและความ เป็นอยู่ และเพศศึกษา ซึ่งสรุปเป็นภาพรวมได้ว่า รับรู้ข่าวสารนั้นมีความสัมพันธ์กับการใช้ ประโยชน์และความพึงพอใจที่เป็นผลเนื่องกัน แต่การรับรู้ที่จะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ในระดับสูง นั้น นอกจากการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ไปแล้ว สิ่งสำคัญคือ ต้องรับรู้ถึงประโยชน์ของแนวคิดหรือ พฤติกรรมที่จะเปลี่ยนแปลง เช่นในเรื่องของพฤติกรรมดูแลสุขภาพ หรือการใช้ถุงยางอนามัย เพื่อป้องกันโรคเอดส์นั้น ถ้ากลุ่มเป้าหมายรับรู้ประโยชน์ในการดูแลสุขภาพ หรือ ประโยชน์จาก การใช้ถุงยางอนามัยแล้ว ย่อมมีแนวโน้มที่จะนำไปใช้ประโยชน์ ซึ่งเมื่อมีการใช้ประโยชน์ก็อาจ ก่อให้เกิดความพึงพอใจตามมา อาจกล่าวได้ว่า ถ้าการรับรู้ การใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจ มี ความสัมพันธ์กันในเชิงบวกแล้ว ก็จะทำให้เกิดความพึงพอใจและการใช้ประโยชน์ในระดับที่สูง ด้วย นอกจากนี้ยังพบปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ คือ ความน่าเชื่อถือของสื่อ และการมี

ส่วนร่วม ซึ่งความน่าเชื่อถือนั้น พบว่ามีส่วนในการตัดสินใจรับรู้ข่าวสาร และสำหรับการมีส่วนร่วม นั้น มีผลอย่างมากต่อความพึงพอใจ

นอกจากนี้ ยังพบว่า กรณีการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์นั้น สื่อที่พบว่ามียุทธศาสตร์ด้านนี้มาก คือ นิตยสาร เนื่องจาก นิตยสารที่ลักษณะการสื่อสารที่เจาะจงเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย และเฉพาะเรื่องมากกว่าสื่ออื่นๆ ทำให้ความรู้ที่ผู้รับสารได้รับจึงเป็นรายละเอียดในเรื่องที่เฉพาะเจาะจง และมักเป็นด้านที่ต้องการทราบ เช่น ในนิตยสารสตรีมักจะพบเนื้อหาด้านการเสริมสร้างสุขภาพ และการดูแลรักษาร่างกายอยู่มาก อีกทั้งผู้รับสารที่เป็นเพศหญิงก็มีความต้องการข่าวสารด้านนี้มากเช่นกัน ดังนั้น เมื่อต้องการรับรู้ข่าวสาร จึงรู้ว่าควรจะได้รับข่าวสารได้จากสื่อใด และในบางกรณียังพบว่า ผู้รับข่าวสารจากนิตยสาร มีการติดตามข่าวสารอยู่เป็นประจำจากคอลัมน์หรือเนื้อหาในนิตยสารที่ตรงกับความสนใจของตนเองด้วย ดังนั้นเมื่อได้รับข่าวสารตามที่ต้องการ แนวโน้มในการนำไปใช้ประโยชน์จึงมีมากขึ้นกว่าการส่งเนื้อหาอย่างกว้างๆ ไปยังกลุ่มเป้าหมายกว้างๆ ดังเช่นที่ กนิษฐา (2543) ได้ทำการศึกษาสื่อ นิตยสารและพบว่า ผู้อ่านได้รับความรู้จากนิตยสารในระดับปานกลางแต่มีการนำไปประยุกต์ใช้ในระดับสูง เป็นต้น

5.3 ประสิทธิภาพหลังการสื่อสาร

จากผลการวิจัยที่ประมวลได้นั้น พบว่า โครงการและการสื่อสารทางด้านการสร้างเสริมสุขภาพโดยส่วนใหญ่ นั้นมักจะประสบผลสำเร็จ กล่าวคือ ผลที่ได้ภายหลังจากการสื่อสารมีความแตกต่างจากก่อนที่จะมีการสื่อสารอย่างเห็นได้ชัด ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม รวมไปถึงการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจด้วย โดยจากการประมวลผลงานวิจัย จึงสามารถสรุปปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ผลภายหลังจากการสื่อสารเป็นที่น่าพอใจได้ดังนี้ คือ ความเต็มใจในการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมาย ระยะเวลาทั้งในส่วนของการเปิดรับสาร และการใช้เวลาในการเข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรม การตระหนักถึงคุณค่าและประโยชน์จากการสื่อสารหรือเข้าร่วมโครงการ ซึ่งทุกปัจจัยที่กล่าวมานี้จะมีผลที่เกี่ยวข้องกัน กล่าวคือ ในการสื่อสารจะต้องทำให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความสนใจในสื่อหรือโครงการ และมีความเต็มใจ สัมผัสใจที่จะให้ความร่วมมือและเข้าร่วมในการสื่อสารและกิจกรรมต่าง ๆ นั้น โดยเมื่อเข้ามามีส่วนร่วมและมีการเปิดรับสื่อ หรือได้ใช้ระยะเวลาความบ่อยครั้งในการเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นและนานขึ้นระยะหนึ่งแล้ว ก็จะทำให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความเข้าใจ ตระหนักถึงคุณค่าและเห็นประโยชน์ในการสื่อสารและการเข้าร่วมมากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้โอกาสในการปรับตัวหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมก็เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

นอกจากนี้ในงานวิจัยส่วนใหญ่ยังพบว่า ระยะเวลาในการเปิดรับสื่อ การเข้าร่วม และความต่อเนื่องในการสื่อสาร สามารถส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายหลังจากการสื่อสารได้ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว และยังก่อให้เกิดความเข้าใจที่มากขึ้น กลุ่มเป้าหมายสนใจที่จะรับข่าวสารอีกอย่างต่อเนื่อง และสามารถถ่ายทอดไปยังเพื่อนหรือคนใกล้ชิดได้อีกด้วย เช่น การสื่อสารในโครงการอ่านฉลากก่อนซื้อ ที่พบว่า การที่กลุ่มเป้าหมายจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหลังจากที่ได้รับข่าวสารนั้น กลุ่มเป้าหมายจะต้อง มีการเปิดรับสื่อในระดับปานกลางถึงมาก และมีความตระหนักในระดับสูง ซึ่งจะก่อให้เกิดการกระทำพฤติกรรม(อ่านฉลาก)นั้นได้และบ่อยครั้งด้วย อีกกรณีหนึ่ง พบว่า ผู้อ่านนิตยสารพบว่าตนเองมีพัฒนาการทางบุคลิกภาพที่ดีขึ้นภายหลังจากการติดตามอ่านนิตยสารที่มีเนื้อหาดังกล่าวมากกว่า 1 ปี ซึ่งส่งผลให้ผู้อ่านเกิดความพึงพอใจและติดตามอ่านอย่างต่อเนื่อง

นอกจากรายละเอียดของปัจจัยที่ช่วยให้ผลภายหลังจากการสื่อสารเป็นที่น่าพอใจแล้ว ในงานวิจัยที่ศึกษา ยังพบ ประเด็นที่สำคัญเกี่ยวประโยชน์ภายหลังจากการสื่อสารในงานวิจัยบางกรณี เช่น การบำบัดผู้ป่วย ที่พบว่า การสื่อสารก็ยังสามารถช่วยให้อาการเจ็บป่วยดีขึ้นได้เมื่อเทียบกับก่อนที่จะได้รับการสื่อสาร เช่น การใช้ดนตรีบำบัดผู้ป่วยจิตเวชเสริมจากการบำบัดจากพยาบาลที่ดูแล และการบำบัดผู้ป่วยยาเสพติดในโครงการ โดยใช้การฝึกทหาร หรือ ใช้ธรรมะเป็นกลยุทธ์ในการสื่อสาร ซึ่งทำให้ผลทางด้าน ความรู้ ทักษะคิด และโดยเฉพาะพฤติกรรม ดีขึ้นมากกว่าบำบัดด้วยตนเองหรือก่อนที่จะเข้ารับการบำบัด อีกกรณีหนึ่งที่พบ คือ ผลจากการสื่อสารสามารถช่วยลดความวิตกกังวล เนื่องจากการขาดความรู้ที่เพียงพอได้ด้วย เช่น สื่อคู่มือทางการแพทย์นั้น ช่วยเพิ่มความรู้เข้าใจ และลดความวิตกกังวลในการเข้ารับการผ่าตัดของผู้ป่วย ซึ่งเมื่อผู้ป่วยลดความกังวลได้ ก็สามารถกระทำพฤติกรรมที่ต้องการทำแต่ยังขาดความรู้ความเข้าใจได้เช่นกัน ที่เป็นเช่นนี้ เพราะความวิตกกังวลมีผลต่อทักษะคิดโดยตรง ซึ่งก็จะส่งผลต่อพฤติกรรมด้วย ดังนั้น จึงถือว่าการสื่อสารสามารถช่วยให้ผู้ป่วยเกิดความรู้ ความเข้าใจ คลายความวิตกกังวลและเปลี่ยนพฤติกรรมให้ดีขึ้นได้ ซึ่งทุกกรณีที่เกิดความเปลี่ยนแปลงไปนี้ ล้วนแล้วแต่เป็นผลมาจากการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพทั้งสิ้น

6. การศึกษาเกี่ยวกับทั้งกระบวนการสื่อสาร

จากผลการวิจัยทั้ง 14 เรื่อง ดังหัวข้อในตารางที่ 17 ที่ศึกษาเกี่ยวกับประเด็นนี้ พบกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต คือ การดูแลสุขภาพ ยาเสพติด การ

รักษาพยาบาล/การป้องกันรักษาโรค ความปลอดภัยของชีวิต (อุบัติเหตุ) และโรคเอดส์ ซึ่งได้สรุปไว้เป็นภาพรวมจากงานวิจัยที่พบทั้งหมด ดังรายละเอียดที่จำแนกไว้ใน 2 ลักษณะ ต่อไปนี้คือ

6.1 รูปแบบ โครงสร้างของการสื่อสาร

6.2 กลยุทธ์ที่ใช้ในกระบวนการสื่อสาร

ตารางที่ 17 แสดงหัวข้อที่ศึกษาเกี่ยวกับทั้งกระบวนการสื่อสาร 14 เรื่อง

ชื่อผู้ศึกษา	ชื่อหัวข้อ	ปีพ.ศ.	กรณีศึกษา
รูปแบบ โครงสร้างของการสื่อสาร 7 เรื่อง			
1. จารุณี พชรพิมานสกุล	การศึกษาเครือข่ายการสื่อสารของกลุ่มชีวิต	2542	การดูแลสุขภาพ
2. ภรินทร์ ทองลิ้ม	กลยุทธ์การสื่อสารในโครงการพัฒนาจิตและคุณภาพชีวิตที่มีผลต่อการตัดสินใจเลิกยาเสพติดแบบฉับพลัน	2543	ยาเสพติด
3. เฉซานนท์ มหาภาพ	กลยุทธ์การสื่อสารในโครงการเพื่อบำบัดยาเสพติดปฏิบัติธรรมนำปัญญา	2545	ยาเสพติด
4. พรโสภิต จงมีสุข	เครือข่ายและกระบวนการสื่อสารในการรณรงค์เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของชมรมหัวใจไร้สาร	2545	ยาเสพติด
5. ศิรินันท์ ลิ้มปนชัยพรกุล	กระบวนการสื่อสารในการแปรรูปโรงพยาบาลบ้านแพ้ว	2545	การ รักษาพยาบาล/ การป้องกัน รักษาโรค
6. หริสุดา ปั่นทวนันท์	การสื่อสารและเครือข่ายการรณรงค์ “เมาไม่ขับ”	2544	ความปลอดภัย ของชีวิต (อุบัติเหตุ)
7. ประภาพรรณ สุปรียากรณ์	การสื่อสารและเครือข่ายของกลุ่มเพื่อน “อ	2545	โรคเอดส์
กลยุทธ์ที่ใช้ในกระบวนการสื่อสาร 7 เรื่อง			
8. กนกรัตน์ วงศ์ลักษณ์พันธ์	กลยุทธ์การสื่อสารของเจ้าหน้าที่บำบัดฟื้นฟูกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมฟื้นฟูของผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูเลิกยาเสพติด	2542	ยาเสพติด

ชื่อผู้ศึกษา	ชื่อหัวข้อ	ปีพ.ศ.	กรณีศึกษา
9. ภรินทร์ ทองลุ่ม	กลยุทธ์การสื่อสารในโครงการพัฒนาจิตและคุณภาพชีวิตที่มีผลต่อการตัดสินใจเลิกยาเสพติดแบบฉับพลัน	2543	ยาเสพติด
10. ปิยะพัทธ์ร์ สีนบัวทอง	กลยุทธ์การสื่อสารของทหารในโครงการฝึกอบรมเพื่อฟื้นฟูเยาวชนผู้ติดยาเสพติด	2544	ยาเสพติด
11. เฉซานนท์ มหาภาพ	กลยุทธ์การสื่อสารในโครงการเพื่อบำบัดยาเสพติดปฏิบัติธรรมนำปัญญา	2545	ยาเสพติด
12. จันท์สุดา ดันติวิชญวานิช	กลยุทธ์การตลาดเพื่อสังคมในโครงการรณรงค์เพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในกลุ่มเยาวชน	2546	ยาเสพติด
13. มนตรี สุดสม	กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อส่งเสริมความปลอดภัยทางการจราจรในจังหวัดภูเก็ต	2541	ความปลอดภัยของชีวิต (อุบัติเหตุ)
14. เนาวนิต ยิ้มวัน	กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดเพื่อสังคมในโครงการป้องกันโรคเอดส์ของนักเรียนมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา จังหวัดราชบุรี	2543	โรคเอดส์

6.1 รูปแบบ โครงสร้างของการสื่อสาร

จากการศึกษากระบวนการสื่อสารในงานวิจัยทั้ง 7 เรื่องที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสื่อสารสรุปได้ว่า องค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพนั้น มักจะประกอบไปด้วย ผู้ส่งสารที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ มีทักษะในการพูดโน้มน้าวใจ มีจิตวิทยาในการสื่อสาร มีลักษณะของความเป็นผู้นำ และเป็นบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือสูง สำหรับสารนั้น จะต้องน่าสนใจ ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย และเข้าใจง่าย ในส่วนของสื่อ พบว่าลักษณะการใช้สื่อจะต้องมีการผสมผสานกันระหว่าง สื่อบุคคล สื่อมวลชน และสื่อเฉพาะกิจ รวมไปถึงสื่อใหม่เช่นสื่ออินเทอร์เน็ตด้วย เนื่องจากคุณสมบัติที่แตกต่างกันของแต่ละสื่อ นอกจากนี้ในกระบวนการสื่อสารยังต้องมีการศึกษาหรือวิเคราะห์ผู้รับสารทั้งในส่วนของคุณลักษณะผู้รับสาร และ ปัจจัยผู้รับสารอื่นที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงปัจจัยที่อาจก่อให้เกิดผลต่อการสื่อสาร เช่น พฤติกรรมการเปิดรับสาร การรับรู้

ทัศนคติและพฤติกรรมด้วย อีกทั้งยังต้องมีการสื่อสารภายใต้กลยุทธ์ที่ชัดเจน จึงจะทำให้กระบวนการสื่อสารนั้นมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จ

สำหรับรูปแบบที่พบในกระบวนการสื่อสารนั้น ส่วนใหญ่พบว่า มีการสื่อสารในลักษณะของการสร้างเครือข่าย และรูปแบบของการฝึกอบรมที่มักจะนำมาใช้ในโครงการเพื่อสร้างเสริมสุขภาพต่างๆ

การสื่อสารในรูปแบบของเครือข่ายที่พบ จะมีทั้งการสร้างเครือข่ายในแนวระนาบเดียวกัน ซึ่งเป็นการสร้างเครือข่ายในภาวะปกติ และเครือข่ายแบบอำนาจนิยม ที่มักจะใช้ในช่วงที่เกิดวิกฤติ นอกจากนี้ยังพบในรูปแบบของเครือข่ายที่มีศูนย์กลาง โดยศูนย์กลางก็คือ ผู้นำและกลุ่มสัมพันธ์ สำหรับระยะของการก่อตั้ง พบว่ามี 2 ช่วง คือ ช่วงก่อตั้งและช่วงขยายเครือข่ายและดำเนินการ โดยลักษณะของกลุ่มที่เป็นเครือข่ายนี้ มักจะมีเอกลักษณ์และจุดขึ้นของกลุ่ม รวมทั้งมีลักษณะที่เป็นกลุ่มประชาสังคม

ในการสื่อสารของกลุ่มเครือข่ายนั้น จะทำการสื่อสารจากกลุ่มบุคคลภายในหน่วยงาน กลุ่มแกนนำภายนอก และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยจะสื่อสารไปยังสมาชิกทั้งในและนอกเครือข่าย กลุ่มเสี่ยง และประชาชนทั่วไป ซึ่งรูปแบบของการสื่อสารจะมีทั้ง การสื่อสารภายในกลุ่ม, การสื่อสารระหว่างเครือข่ายของกลุ่ม, การสื่อสารระหว่างบุคคล เช่น พุศคยู โทรทัศน์ และการสื่อสารกลุ่มย่อยเช่น การประชุมทั้งที่พบหน้าและทางเว็บบอร์ด โดยแต่ละรูปแบบจะมีทั้งการสื่อสารทางเดียวและการสื่อสารสองทาง ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

จากกระบวนการสื่อสารของกลุ่มเครือข่ายนี้ ซึ่งให้เห็นว่า เครือข่ายการสื่อสารเป็นการสื่อสารที่มีความสมบูรณ์ มีการสื่อสารผสมผสานในหลายลักษณะ ซึ่งเมื่อเครือข่ายมีการขยายในวงกว้างมากขึ้น ก็จะสามารถทำให้เอกลักษณ์ของกลุ่มเข้าสู่ความเป็นสาธารณะ ซึ่งปัจจัยที่ผลักดันให้เครือข่ายการสื่อสารเกิดการขยายตัวได้นั้น น่าจะมาจาก ความสำนึกของการเป็นกลุ่ม การติดต่อสื่อสารกันอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเมื่อจุดขึ้นของกลุ่มเครือข่ายกลายเป็นประเด็นสาธารณะแล้ว ก็จะได้รับแรงสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน และการดำเนินการสื่อสารจากที่เคยสื่อสารในกลุ่มเครือข่ายในวงแคบก็จะดำเนินการสื่อสารในระดับสังคมหรือระดับประเทศต่อไป ซึ่งจะเป็นจุดอิมตัวของเครือข่ายการสื่อสาร แต่หากการสื่อสารระดับสาธารณะนี้ยังคงดำเนินต่อไป

อย่างสม่ำเสมอ ก็จะทำให้เกิดกระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นในระดับที่ใหญ่ขึ้น ในระยะยาว และจุดยืนของเครือข่ายนั้นก็ยังคงอยู่ต่อไป

การสื่อสารในรูปแบบของโครงการฝึกอบรม มีลักษณะเป็นการสื่อสารกลุ่มใหญ่ โดยใช้การสื่อสารทั้งทางเดียวและสองทางควบคู่กันไป โดยจะมีทั้งที่เป็นทางการ เช่น การประชุมหารือ และไม่เป็นทางการ เช่น การพูดคุยซักถาม ทักทาย เป็นต้น โดยการใช้สื่อสารในลักษณะนี้มักจะใช้ในการฝึกอบรม การประชุม สัมมนา โดยมีกลุ่มคนจำนวนมากเข้าร่วม และมีจุดมุ่งหมายที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน แต่มีจำนวนสมาชิกของกลุ่มที่ค่อนข้างแน่นอน และดำเนินการสื่อสารภายในกลุ่มใหญ่เท่านั้น โดยจะสังเกตได้ว่า จุดนี้จะแตกต่างจากเครือข่ายการสื่อสารที่เริ่มจากวงในขยายออกสู่วงนอก แต่การสื่อสารในโครงการฝึกอบรมจะไม่มีขยายกลุ่มออกไป นอกจากนี้ ยังมีการกำหนดระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินการสื่อสารไว้ค่อนข้างแน่นอน ทำให้ในการสื่อสารจึงต้องใช้กลยุทธ์ที่หลากหลายเพื่อเร่งให้การสื่อสารนั้นเกิดประสิทธิผลอย่างรวดเร็วในเวลาจำกัด ซึ่งนับเป็นอีกจุดหนึ่งที่แตกต่างจากเครือข่ายการสื่อสาร

6.2 กลยุทธ์ที่ใช้ในกระบวนการสื่อสาร

ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นว่า เมื่อเปรียบเทียบกันระหว่างกระบวนการสื่อสารที่มีลักษณะเป็นเครือข่าย กับการใช้สื่อสารในโครงการฝึกอบรม นั้น โครงการฝึกอบรม มักจะมีการกำหนดกลยุทธ์ที่ใช้ในกระบวนการสื่อสารมากกว่า และมีความหลากหลาย ซึ่งเมื่อทำการศึกษากลยุทธ์การสื่อสารจากงานวิจัยที่พบ ทั้ง 7 เรื่อง จึงพบว่า กลยุทธ์การสื่อสารที่มีการศึกษาส่วนใหญ่จะใช้ในโครงการที่มีลักษณะของการฝึกอบรมต่างๆ เช่น โครงการป้องกันโรคเอดส์ โครงการส่งเสริมความปลอดภัยทางจราจร และโครงการบำบัดผู้ติดยาเสพติดเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด แต่สำหรับเครือข่ายการสื่อสารนั้น มักจะใช้ในการรณรงค์ต่อต้านเป็นส่วนใหญ่

นอกจากนี้ยังพบว่า กลยุทธ์ที่มีการนำมาศึกษามากอย่างเห็นได้ชัด คือ กลยุทธ์การตลาดเพื่อสังคม ซึ่งโครงการที่ใช้กลยุทธ์การสื่อสารนี้ โดยส่วนใหญ่จะมีลักษณะของการใช้กิจกรรมให้กลุ่มเป้าหมายเข้ามามีส่วนร่วม โดยกลุ่มเป้าหมายมักจะเป็นเยาวชน นักเรียน นักศึกษา และในบางโครงการยังพบว่า มีจุดมุ่งหมายที่ต้องการเปลี่ยนพฤติกรรมกลุ่มเป้าหมายโดยการใช้ประโยชน์จากสิ่งของที่เทียบเท่าได้ว่าเป็นสินค้าในกลยุทธ์นี้ เช่น ความต้องการให้ความรู้และรู้จักใช้ถุงยางอนามัยเพื่อป้องกันโรคเอดส์ เป็นต้น ซึ่งกลยุทธ์การตลาดเพื่อสังคมนี้พบว่ามีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับ

ใช้ในการสื่อสารมาก โดยเฉพาะแนวคิดการพัฒนาสินค้า และการส่งเสริมสินค้า ที่พบว่า สามารถช่วยให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ดีและกลุ่มเป้าหมายยอมรับมากที่สุด

นอกจากกลยุทธ์การตลาดเพื่อสังคมแล้ว ในโครงการต่าง ๆ นั้น พบว่ามีการนำกลยุทธ์มาใช้ในโครงการแต่ละโครงการเป็นจำนวนมาก ซึ่งกลยุทธ์ที่นำมาใช้ก็แตกต่างกันไปตามแต่ละกรณีของโครงการนั้นๆ ทำให้การใช้กลยุทธ์มีความหลากหลายและมักจะไม่ซ้ำกัน ซึ่งประสิทธิผลจากการนำกลยุทธ์มาใช้ในกระบวนการสื่อสารที่ได้ก็จะมีผลแตกต่างกันออกไปตามแต่ละโครงการด้วย

กล่าวโดยสรุป กลยุทธ์ที่นำมาใช้ในการสื่อสารเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งเพื่อช่วยเร่งประสิทธิผลในการสื่อสาร อีกทั้งยังทำให้กระบวนการสื่อสารนั้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยการเลือกกลยุทธ์ที่จะนำมาใช้นั้น ก็ต้องเป็นกลยุทธ์ที่เหมาะสมในแต่ละกรณี หรือแต่ละโครงการที่จะดำเนินการสื่อสาร เพราะแต่ละโครงการก็มีความแตกต่างกันทั้งในจุดมุ่งหมาย กลุ่มเป้าหมายและองค์ประกอบอื่นๆในกระบวนการสื่อสาร ซึ่งหากในการสื่อสารมีกลยุทธ์ที่หลากหลายและเหมาะสมแล้วนั้น ก็จะทำให้กระบวนการสื่อสารมีประสิทธิภาพ และประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี

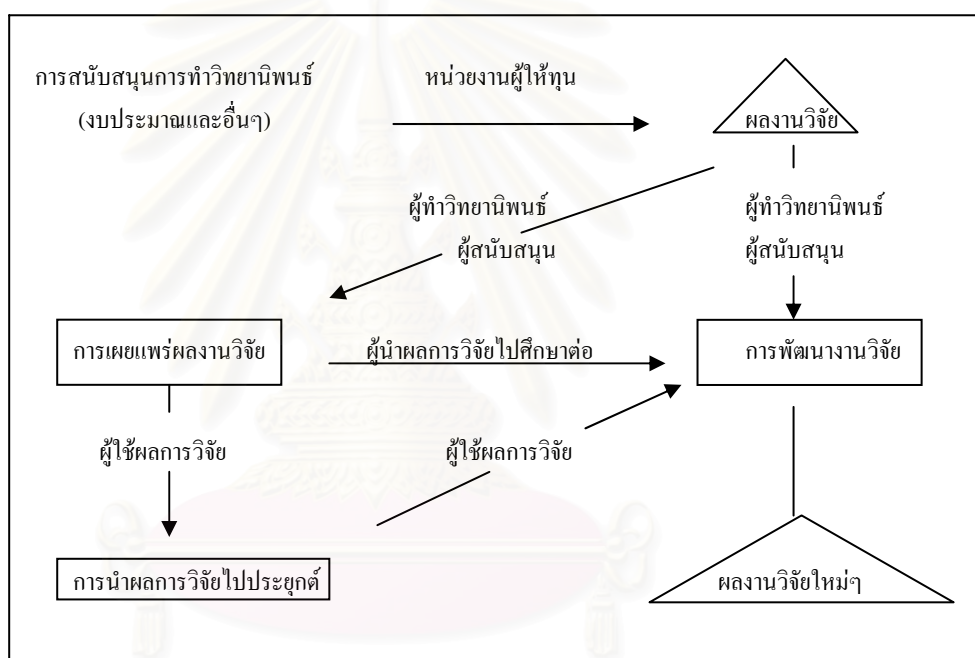
ส่วนที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย ที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์

จากการศึกษาการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการนี้ พบว่าองค์ประกอบที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิจัยไปจนถึงการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย อันจะทำให้การพัฒนางานวิจัยเป็นไปได้อย่างดี มีดังนี้ คือ

1. สถาบันให้ทุนสนับสนุนการวิจัยและการพัฒนา ได้แก่
  - สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
  - สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
  - สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
2. ผู้วิจัย(ผู้ทำวิทยานิพนธ์) ได้แก่
  - นิติศปริญญโท สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. ผู้ต้องการใช้ผลงานวิจัย ได้แก่ ผู้ที่ใช้บริการสืบค้นวิทยานิพนธ์จากห้องสมุด เป็นต้น
4. การส่งเสริมและการพัฒนา(ช่องทางการเผยแพร่งานวิจัย)

- สำนักงานจัดทำวารสารนิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ฝ่ายงานมาตรฐานการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ช่องทางอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

โดยความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยและการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยนั้น จะแตกต่างกันไปในแต่ละองค์ประกอบ แต่อย่างไรก็ตามในการพัฒนางานวิจัยขององค์ประกอบทุกส่วนนั้นจะต้องเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันจึงจะทำให้งานวิจัยพัฒนาไปได้ด้วยดี และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังแผนภาพต่อไปนี้

จากแผนภาพดังกล่าว ผู้วิจัยจะนำเสนอรายละเอียดต่างๆเพื่อความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยสรุปรายละเอียดเกี่ยวกับความเกี่ยวข้องและลักษณะการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่ม โดยแบ่งตามหลักองค์ประกอบทั้ง 4 ของการพัฒนาและการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย ดังนี้คือ

- สถาบันให้ทุนสนับสนุนการวิจัยและการพัฒนา
- ผู้วิจัย(ผู้ทำวิทยานิพนธ์)
- ผู้ต้องการใช้ผลงานวิจัยหรือผู้อ่านงานวิจัย
- การส่งเสริมและการพัฒนา(ช่องทางการเผยแพร่ผลงานวิจัย)

สรุปรายละเอียดตามหลักองค์ประกอบทั้ง 4 ของการพัฒนาและการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. สถาบันให้ทุนสนับสนุนการวิจัยและการพัฒนา

ความเกี่ยวข้องกับการทำวิทยานิพนธ์ จากผลการวิจัย พบว่า สถาบันที่ให้ทุนสนับสนุนการทำวิจัยมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการกำหนดประเด็นอย่างกว้างๆในการทำงานวิจัยหรือการทำวิทยานิพนธ์ และสามารถดึงเอาผลงานวิจัยที่ได้รับทุนไปเผยแพร่ และนำไปใช้ประโยชน์ต่อหน่วยงานของตนหรือต่อสังคมได้อย่างเต็มที่ โดยตัวอย่างของสถาบันที่มีบทบาทและให้การสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์และงานวิจัยอื่นๆที่พบ คือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และ ทุนของบัณฑิตวิทยาลัย เป็นต้น แต่สถาบันที่พบว่าไม่มีบทบาทในการสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์ ของสาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการอย่างเห็นได้ชัดกว่าสถาบันอื่น คือ ทุนของบัณฑิตวิทยาลัย และถัดมา คือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ซึ่งมีนิสิตได้รับทุนจากทั้ง 2 สถาบันอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด แต่อย่างไรก็ตามในการได้รับทุนของนิสิตนั้น จะต้องมีข้อจำกัด หรือข้อตกลงในการกำหนดขอบเขตของประเด็น หรือ จะต้องเผยแพร่ งานวิจัยที่ได้รับทุนในวารสารต่างๆด้วย เป็นต้น ซึ่งข้อกำหนดดังกล่าวถือเป็นความเกี่ยวข้องกันระหว่างสถาบันที่สนับสนุนทุนและผู้วิจัย หรือเป็นส่วนที่ทำให้สถาบันให้ทุนวิจัยเข้ามามีบทบาทต่อการกำหนดประเด็นของผู้วิจัย ซึ่งข้อกำหนดนั้นจะขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของสถาบันที่แตกต่างกันไปในแต่ละสถาบันที่ให้ทุนนั้นๆ

ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานให้ทุนสนับสนุนวิทยานิพนธ์โดยตรง ซึ่งเล่าถึงความเป็นมาในการให้ทุนและวัตถุประสงค์ของหน่วยงานตนพอสังเขป ดังนี้

“วัตถุประสงค์ของสสส. ต้องการสร้างองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมสุขภาพ เพราะมีความเชื่อว่า นักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาทั้งปริญญาโทและเอก สามารถผลิตองค์ความรู้ที่เป็นระบบได้ดี จึงจัดสรรทุนให้ โดยที่ไม่จำกัดหัวข้อ แต่ต้องอยู่ในขอบเขตเรื่องสาธารณสุข ซึ่งในการสนับสนุนวิทยานิพนธ์เรารับทุกเรื่องที่เกี่ยวข้อง และเปิดกว้างทุกด้านไม่เฉพาะต้องเป็นด้านวิทยาศาสตร์ หรือการแพทย์ โดยจะดูที่คุณภาพของ Proposal มากกว่าที่จะดูว่าจะสนับสนุนสาขา หรือด้านไหนเป็นพิเศษ”

(รองศาสตราจารย์ ดร. ประสิทธิ์ ลีระพันธ์ สสส.- สัมภาษณ์ 1 มี.ค. 49)

จากบทสัมภาษณ์ข้างต้น จะเห็นได้ว่าการสนับสนุนทุนของสสส.นั้นมีการเปิดกว้างไม่มีการจำกัดเรื่องที่ทำวิจัยซึ่งจะเป็นการปิดกั้นความคิดของผู้วิจัย แต่จะเกี่ยวข้องในการกำหนดขอบเขตประเด็นอย่างกว้างๆว่าต้องเป็นทางด้านสาธารณสุขเท่านั้น นอกจากการเปิดกว้างดังกล่าวที่อาจเป็นสาเหตุให้ทัศนคติที่ทำวิทยานิพนธ์สนใจสมัครขอทุนจากสสส.เป็นอย่างมากเมื่อเทียบกับสถาบันอื่นๆ เช่น วช. หรือ สกว. ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากนโยบายในการให้ทุนที่แตกต่างกันของแต่ละสถาบัน ดังมุมมองในการสนับสนุนทุนของ 3 สถาบัน ที่เปรียบเทียบให้เห็นภาพมากขึ้น ที่ว่า

“งานวิจัยทางด้านนี้ (นิเทศศาสตร์พัฒนาการ) ก็นับว่าตรงกับขอบเขตที่สสส.ให้การสนับสนุน ตรงที่ การสร้างเสริมสุขภาพ กับทางนิเทศศาสตร์หรือการสื่อสารก็ดี มันมีอิทธิพลสูงมากต่อเรื่องของวิถีชีวิตของคน พฤติกรรมของคนในเชิงสุขภาพ ซึ่งผมมองว่า นิเทศศาสตร์โดยทิศทางมันเกี่ยวข้องโดยตรงกับสาธารณสุขอยู่แล้ว ซึ่ง สสส.เองก็มีTheme ใหญ่ในการพัฒนาเรื่องการสื่อสาร หรือทางด้านนิเทศฯ แต่ว่าเน้นทางด้านนิเทศศาสตร์เพื่อพัฒนาสุขภาพ”

(รองศาสตราจารย์ ดร. ประสิทธิ์ ธีระพันธ์ สสส.- สัมภาษณ์ 1 มี.ค. 49)

ในขณะที่สสส. นั้นได้เล็งเห็นความสำคัญต่อการสนับสนุนงานวิจัยทางการสื่อสารเพื่อการพัฒนา แต่สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) กลับมองในทิศทางที่ตรงกันข้าม โดยกล่าวว่า

“การสนับสนุนทุนการวิจัยทางการสื่อสาร แต่ก่อนเรามี แต่ตอนนี้แนวนโยบายเปลี่ยนไป ต้องการงานวิจัยที่เป็นผลสำเร็จ นำมาใช้ทำนวัตกรรม เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ ตอนนี้กระแสเป็นแบบนี้ ทางด้านการสื่อสารมันค่อนข้างกว้าง และยังต้องการใช้น้อย”

(คุณ นเรศ นำนุญรอด สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ — สัมภาษณ์ 22 ก.พ. 49)

สำหรับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)นั้น พบว่า มีนโยบายที่สนับสนุนงานวิจัยแบบเปิดกว้างโดยมุ่งเน้นที่การนำผลงานวิจัยไปใช้ ที่แตกต่างจากสสส. ซึ่งที่ผ่านมาได้มีการสนับสนุนงานวิจัยทางการสื่อสารมากพอสมควร โดยจะเป็นการสนับสนุนทุนประเภททุนวิจัยเชิงวิชาการ ที่ส่วนใหญ่จะเป็นการมุ่งสนับสนุนงานวิจัยขนาดใหญ่ เช่น ชุดโครงการวิจัยต่างๆ และถึงแม้ว่า จะมีการให้ทุนส่งเสริมนักวิจัยรุ่นใหม่ แต่ส่วนใหญ่มักจะเป็นทุนในระดับปริญญาเอกมากกว่าระดับปริญญาโท ที่เป็นเช่นนี้ น่าจะมาจากสาเหตุของการมุ่งเน้นการใช้ประโยชน์ได้จริง ดังนั้น จึงต้องการสนับสนุนผู้วิจัยที่มีประสบการณ์พอสมควรและต้องเป็นงานวิจัยที่เน้นคุณภาพอย่างแท้จริง ทำให้การสนับสนุนทุนทำวิทยานิพนธ์ของสกว.จึงมีข้อจำกัดต่อ

นิสิตปริญญาโทมากกว่าทางสสส. ดังที่กล่าวมา ทำให้บทบาทของสถาบันที่มีผลต่อการทำวิทยานิพนธ์ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์พัฒนาการนี้ เบนไปที่การสนับสนุนของสสส. มากกว่า ซึ่งนอกจากเรื่องของนโยบาย หรือข้อจำกัดที่เปิดกว้าง และเกี่ยวข้องกับสาขาวิชาวิทยาศาสตร์พัฒนาการที่แตกต่างกันแล้ว อาจเนื่องมาจาก การรับสมัครขอทุนของสสส. มีมาอย่างต่อเนื่อง และมีการเปิดรับหลายช่วงเวลา(3 ช่วงใน 1 ปี) มากกว่าทั้ง 2 สถาบันในการสนับสนุนเฉพาะวิทยานิพนธ์ และมีการปรากฏ ตัวอย่างผลงานวิจัยของนิสิตที่ได้รับทุนอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งวิทยานิพนธ์ที่ได้รับทุนมักจะได้รับประเมินผลในระดับดีมาก หรือเป็นวิทยานิพนธ์ดีเด่นด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าการสนับสนุนทุนของสสส.จะเป็นที่สนใจในหมู่นิสิต แต่ การคัดเลือกเรื่องที่ได้รับทุนในสาขานี้แต่ละช่วง หรือ แต่ละปี จะมีผู้ได้รับทุนเพียงแค่ 1หรือ2 คน ต่อจำนวนนิสิตประมาณ 20 คน ทำให้ลดความคาดหวังของนิสิตในการได้รับการสนับสนุนทุนจากสสส. ลงไปมาก นิสิตส่วนใหญ่จึงให้ความสนใจกับทุนสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัยมากกว่า ซึ่งทุนสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัยนั้น นอกจากจะให้อุปกรณ์ที่มากพอสมควรแล้ว ยังเปิดกว้าง ไม่มีข้อจำกัดในเรื่องของการคัดเลือกประเด็นทำวิจัย จะมีก็แต่เพียงข้อตกลงในการเผยแพร่ผลงานวิจัยเท่านั้น ซึ่งก็ถือเป็นข้อดีสำหรับการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ และเท่ากับเป็นการควบคุมคุณภาพของวิทยานิพนธ์ทางอ้อมด้วย

จากผลดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า ถึงแม้ผู้ทำวิทยานิพนธ์สาขาวิชาวิทยาศาสตร์พัฒนาการ จะได้รับการสนับสนุนทุนจากบัณฑิตวิทยาลัยมากที่สุด แต่บัณฑิตวิทยาลัยก็ไม่ได้มีบทบาทต่อการกำหนด หรือเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในประเด็นการทำวิจัยเท่าไรนัก เมื่อเทียบกับ สถาบันที่ให้การสนับสนุนทุน อื่นๆ เช่น สสส. เป็นต้น ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจาก การไม่จำกัดขอบเขตในการทำวิจัยของบัณฑิตวิทยาลัย และมีนโยบายเพียงแค่สนับสนุนเงินทุนเท่านั้น มิได้มองถึงความต้องการอื่นๆอีก ในขณะที่ สถาบันอื่นจะมีขอบเขตที่เป็นข้อจำกัดอย่างกว้างๆว่า จะต้องเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นที่ทางสถาบันสนใจ ซึ่งจุดนี้เองที่ทำให้สถาบันสนับสนุนอื่นๆ เข้ามามีบทบาทตั้งแต่ขั้นเริ่มแรกของการทำวิจัยเลยก็ว่าได้ ที่ต้องพยายามหีบประเด็นตามที่แต่ละสถาบันต้องการมาทำวิจัย เพื่อให้มีแนวโน้มในการได้รับทุนสนับสนุนมากที่สุด

แต่อย่างไรก็ตาม บทบาทของสถาบันสนับสนุนทุนต่างๆนั้นจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับตัวผู้วิจัยก็ต่อเมื่อผู้วิจัยให้ความสนใจในทุนเหล่านั้น แต่ยังมีผู้วิจัยอีกมาก ที่ไม่ได้ให้ความสนใจต่อการได้รับทุน และค้นหาประเด็นในการทำวิทยานิพนธ์ตามแนวทาง ความคิดของตนเอง ซึ่งคุณภาพ

ของงานวิจัยที่ได้ ที่ไม่มีข้อจำกัดใดๆมาเกี่ยวข้องนั้น ก็จะขึ้นอยู่กับตัวผู้วิจัยเป็นสำคัญ โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาคอยควบคุมในขั้นต้น ซึ่งผลที่ได้ ก็จะมีตั้งแต่ในระดับปานกลางถึงดีมาก ในขณะที่วิทยานิพนธ์ที่ได้รับทุนสนับสนุน มักจะได้ประสิทธิผลในระดับดีมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก มีความกดดันในเรื่องของคุณภาพของงานวิจัยมากกว่า ทั้งจากตัวผู้วิจัยเอง หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนทุน และอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งเมื่องานวิจัยผ่านการพิจารณาให้ทุนแล้ว ก็ต้องพัฒนางานให้เหมาะสมกับการได้รับทุนด้วย ซึ่งเท่ากับว่า เป็นการควบคุมคุณภาพของงานวิจัยในทางอ้อมนั่นเอง

ลักษณะการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ ผลการวิจัยวิจัย พบว่า ในการเข้ามามีบทบาทต่อการทำวิทยานิพนธ์ ของสถาบันสนับสนุนทุนต่างๆ ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น แน่แน่นอนว่า ผู้ให้การสนับสนุนน่าจะคาดหวังผลจากการวิจัย และการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ไม่มากนัก ซึ่งความคาดหวังผลดังกล่าวก็จะแตกต่างกันไปตามแต่ละสถาบัน โดยตัวอย่าง ข้อคิดเห็นประการหนึ่งที่น่าสนใจเมื่อกล่าวถึงความคาดหวังผลจากการให้ทุน มีดังนี้

“โดยหลักการของวิทยานิพนธ์มันเป็นแค่ Exercise ให้นักศึกษาฝึกทำวิจัย ถ้าเป็นนักศึกษาปริญญาโท เดี่ยวนี้คาดหวังยาก จากการประยุกต์ใช้ ถ้าปริญญาเอกยังพอคาดหวังได้บ้างแต่ว่าก็ไม่ได้มาก เดี่ยวนี้มันเพี้ยนไปหมดแล้ว คนที่เป็นอาจารย์มานานจะรู้ว่าคาดหวังวิทยานิพนธ์ได้ยาก น่าเสียดาย ทำให้เกิดความคิดว่าจะทำเป็นเชิงรุกมากขึ้น คือ กำหนดประเด็นและโฆษณาเพื่อบอกไปตามหลักสูตรต่างๆว่าหลักสูตรไหนสนใจหรือไม่ ถ้าสนใจ ผมก็พร้อมที่จะไปคุยแลกเปลี่ยนกัน และกำหนดคำถามนำวิจัยให้ชัดเจน และDesign ให้ชัดเจน ซึ่งการให้ทุนผมอาจจะเข้าไปช่วยตรงนั้นได้ เพื่อให้วิทยานิพนธ์มีคุณค่ามากขึ้น ละไว้ว่าจะทำอย่างไรในอนาคต”

(รองศาสตราจารย์ ดร. ประสิทธิ์ ลีระพันธ์ สสส.- สัมภาษณ์ 1 มี.ค. 49)

จากตัวอย่างคำสัมภาษณ์ นั้นเป็นมุมมองของการคาดหวังผลจากวิทยานิพนธ์ที่ได้รับทุนในภาพรวม มิได้เจาะจงในสาขาใดสาขาหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตาม มุมมองนี้ ก็มีส่วนในการลดคุณค่าของงานวิจัยในรูปแบบวิทยานิพนธ์ด้วยเหมือนกัน ซึ่งอาจเกี่ยวข้องหรือส่งผลต่อวิทยานิพนธ์ของสาขาวิชาวิทยาศาสตร์พัฒนาการที่ได้รับทุนด้วย แต่หากพิจารณาในอีกแง่มุมหนึ่ง มุมมองดังกล่าว อาจหมายถึง ความคาดหวังให้วิทยานิพนธ์โดยเฉพาะในระดับปริญญาโทนั้น พัฒนาคุณภาพงานวิจัยให้สูงขึ้น เพื่อประโยชน์ในวงการวิจัย ไม่ได้มุ่งวิจารณ์คุณภาพของวิทยานิพนธ์แต่เพียงอย่างเดียว เพราะงานวิจัยที่มีคุณค่า และเป็นที่ยอมรับในรูปแบบการทำวิทยานิพนธ์ก็ยังมีอยู่ เพียงแต่ เมื่อเปรียบเทียบกับในเรื่องของการนำไปใช้ประโยชน์ของวิทยานิพนธ์

กับงานวิจัยในรูปแบบอื่นๆ เช่นงานวิจัยในชุดโครงการใหญ่นั้น จะเห็นผลการใช้ประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมมากกว่า

ถึงแม้ว่าสสส. จะไม่ได้คาดหวังผลจากการสนับสนุนทุนมากนัก และมองว่าเป็นเพียงการช่วยเหลือนิสิตฝึกหัดทำวิจัย แต่ในทางตรงกันข้าม ทางสกว. นั้นมุ่งเน้นไปที่การให้ทุนเพื่อใช้ประโยชน์ได้จริง ทำให้มีผลต่อนโยบายและการพิจารณางานวิจัยที่จะให้ทุนว่า จะต้องมีความลักษณะของการก่อให้เกิดประโยชน์ที่เห็นได้ชัดเจน ที่ถือเป็นข้อจำกัดของการให้ทุนด้วย ซึ่งวิทยานิพนธ์ทางการสื่อสารเพื่อการพัฒนาที่จะก่อประโยชน์อย่างเป็นทางการนั้นยังมีไม่มาก และไม่ชัดเจนเท่ากับงานวิจัยในรูปแบบอื่น ที่สกว.ให้การสนับสนุน

สำหรับทุนสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์ของบัณฑิตศึกษานั้น จะเห็นได้ว่า มีการใช้ประโยชน์ ในลักษณะของการเผยแพร่ ตีพิมพ์ลงในวารสาร เพื่อเป็นประโยชน์ในแวดวงวิชาการมากกว่า ที่จะเน้นการนำไปใช้อย่างเป็นทางการ ซึ่งทำให้ข้อจำกัดในการพิจารณาสนับสนุนทุนน้อยลงไป และให้ทุนในสัดส่วนที่มากกว่าสถาบันอื่นๆ

จากผลสรุปในข้างต้น พบข้อสังเกตประการหนึ่งว่าถ้าสถาบันที่สนับสนุนทุนทำวิทยานิพนธ์มีข้อจำกัด มีขอบเขตในการให้ทุน เข้ามามีบทบาทในการทำวิจัย และมีความคาดหวังในการนำไปใช้ประโยชน์ที่มาก ก็จะพิจารณาให้ทุนสนับสนุนในปริมาณที่น้อยกว่า สถาบันที่ไม่มีข้อจำกัดในการทำวิจัย เปิดกว้าง ซึ่งจะเข้ามามีบทบาทต่อผู้วิจัยน้อยหรือแทบจะไม่มีเลย และไม่คอยคาดหวังผลจากการสนับสนุนเท่าไรนัก อาจเป็นเพราะเกณฑ์หรือข้อจำกัดในการพิจารณาให้ทุนมีน้อยกว่าก็เป็นได้

2. ผู้วิจัย (ผู้ทำวิทยานิพนธ์)

ความเกี่ยวข้องกับการทำวิทยานิพนธ์ แน่นนอนว่า องค์ประกอบที่สองนี้ มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการทำวิทยานิพนธ์ คือ ในฐานะของผู้ทำงานวิจัย ซึ่งก็คือนิสิตปริญญาโท สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการนั่นเอง ดังนั้น ในหัวข้อนี้จึงจะสรุปในรายละเอียดของ ความคิดริเริ่มในการทำวิจัยว่าเกี่ยวข้องกับอะไรบ้าง และคาดหวังผลอย่างไรในการทำวิจัยครั้งนี้ ซึ่งผลงานวิจัยที่ได้จะมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

สำหรับการศึกษาทางด้านนิเทศศาสตร์พัฒนาการ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้น ได้มีการศึกษาและทำการวิจัยอย่างต่อเนื่องในหลายรูปแบบ ซึ่งรูปแบบหนึ่งก็คือเป็นข้อบังคับของสาขาวิชา ก็คือ การทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตปริญญาโท โดยนิสิตแต่ละรุ่นจะมีการทำวิจัยในเรื่องต่างๆที่ตนเองสนใจ เช่น ประเด็นที่เกี่ยวกับหน่วยงานที่ตนทำงานอยู่ ประเด็นที่เป็น

สถานการณ์เด่นๆของประเทศทั้งที่เคยผ่านมา และที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน รวมไปถึงโครงการณรงค์ และ พัฒนาต่างๆ ซึ่งกรอบข้อบังคับที่สำคัญของการคัดเลือกเรื่องในการทำวิจัยนั้น จะต้องเป็น ประเด็นที่เป็นประโยชน์และเกี่ยวข้องกับงานการสื่อสารไปใช้ในการพัฒนาในด้านต่างๆ ได้แก่ การศึกษา สาธารณสุขและคุณภาพชีวิต การเกษตร การเมือง องค์กรและระบบราชการ ชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม ค่านิยมวัฒนธรรมและศาสนา เศรษฐกิจ ธุรกิจและอุตสาหกรรม และ เทคโนโลยี และสื่อ ซึ่งในการหยิบประเด็นใดๆของนิสิตมาทำการศึกษานั้น ผลการวิจัยสรุปได้ว่า อาจมาจาก 3 แนวทางหลักๆด้วยกัน คือ 1. ความสนใจของนิสิตหรือผู้วิจัยเอง หรือเป็นเรื่องใกล้ตัวของผู้วิจัยซึ่งจะสะดวกในการค้นหาข้อมูล 2. จากประเด็นที่กำลังเป็นที่สนใจของคนในสังคม ขณะนั้น ที่มีผลต่อความสนใจนำมาศึกษาของผู้วิจัย และ 3. แนวความคิดจากอาจารย์ที่ปรึกษา หรือ หน่วยงานที่ให้ทุนสนับสนุนในการทำวิทยานิพนธ์ เป็นต้น ถึงแม้ว่าในการหยิบประเด็นมาทำวิจัย ของนิสิตระดับปริญญาโทจะสรุปได้ 3 แนวทาง ดังที่กล่าวมาข้างต้น แต่อย่างไรก็ตาม ในการ คัดเลือกเรื่อง ส่วนใหญ่ก็ยังตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสนใจของผู้วิจัยมากที่สุด ซึ่งในส่วนของ กระแสสังคมและแนวคิดจากบุคคลอื่นนั้น เป็นเพียงส่วนประกอบและมีผลต่อการกำหนดประเด็น อย่างกว้างๆว่าเป็นการพัฒนาด้านใดมากกว่าที่จะเข้ามามีผลในรายละเอียดของงานวิจัยที่ทำ ดังเช่น ตัวอย่างบทสัมภาษณ์ผู้วิจัย ต่อไปนี้

“ที่คิดจะทำเรื่องนี้ เพราะอาจารย์แนะนำ และที่รู้สึกสนใจเรื่องนี้ด้วย ก็คือ อาจารย์ จะแนะนำ Theme กว้างๆ และเราก็คิดเรื่องที่จะศึกษาเอง แล้วก็ตัดสินใจเลือกเรื่องที่เราคิดว่า พอที่จะทนอยู่กับมัน ได้เป็นปี”

(นศ.ม. นิเทศศาสตร์พัฒนาการ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548 : วิจัยด้านพัฒนาการศึกษา)

“เดิมทีก็คิดว่าเรื่องอะไรก็ได้ แค่อยากให้มันเป็นเรื่องที่ทำให้เราจบให้ได้ก็พอ แต่ ไปๆมาๆ เห็นข่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้บ่อยๆ แล้วก็เป็นเรื่องใหม่ด้วย เลยรู้สึกสนใจขึ้นมา และก็คิดว่า ข้อมูลคงหาได้ไม่ยาก เพราะมันเป็นเรื่องที่กำลังฮอต”

(นศ.ม. นิเทศศาสตร์พัฒนาการ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548: วิจัยด้านพัฒนาสังคมและ สิ่งแวดล้อม)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า นอกจากความสนใจของผู้วิจัยจะเป็นหลักในการ เลือกประเด็นที่จะศึกษาแล้ว สิ่งแวดล้อมที่เป็นบริบทรอบตัวของผู้วิจัยก็เป็นส่วนสำคัญ แต่ยิ่งไป กว่านั้น ผลการวิจัยก็ยังพบว่า ความคาดหวังที่อยากจะทำให้มีการนำผลงานวิจัยของแต่ละคนไปใช้ ประโยชน์ ในสถาบัน องค์กรต่างๆ หรือในสังคม ก็มีส่วนในการคัดเลือกประเด็นที่ทำด้วย

เหมือนกัน ซึ่งการคาดหวังการใช้ประโยชน์ที่มีผลต่อการกำหนดประเด็นของผู้วิจัยมีตัวอย่างที่หลากหลาย ที่มีแนวความคิดน่าสนใจที่แตกต่างกัน จากบทสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

“ก็คิดว่าน่าจะทำเรื่องที่มีประโยชน์กับสังคมด้วย และก็เป็นเรื่องที่คนให้ความสนใจ และมีผลต่อประเทศด้วย”

(นศ.ม. นิเทศศาสตร์พัฒนาการ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548: วิจัยด้านพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม)

“คาดหวังให้มันเป็นเรื่องที่เป็นประโยชน์กับรุ่นน้องและเขาเอาไปเป็นตัวอย่างในการศึกษาต่อในแนวเดียวกันได้นะ และทฤษฎีที่จะนำมาจับประเด็นยังนับว่ายังไม่ค่อยมีเท่าไหร่ ยังต้องแกะจากหนังสือต่างประเทศอยู่เลย ก็เลยคิดว่าทำเรื่องนี้แหละทฤษฎีไม่ค่อยซ้ำและก็น่าจะเป็นประโยชน์ได้มากด้วย”

(นศ.ม. นิเทศศาสตร์พัฒนาการ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548: วิจัยด้านพัฒนาสาธารณสุข)

“จริงๆเลย ก็คืออยากให้มันมีประโยชน์กับองค์กรที่เราไปสัมภาษณ์นะ คือ เป็นองค์กรที่เราสนใจ และก็อยากให้เค้าสามารถนำเรื่องที่เราจะไปพัฒนาความคิดให้เป็นรูปเป็นร่างได้ ในขณะที่เราทำไม่ได้ การที่เราไปสัมภาษณ์เค้าก็เหมือนกับเอาแนวความคิดใหม่ๆ ไปสะกิดใจเค้าด้วย เพื่อเค้าจะนำข้อมูลไปพัฒนาต่อได้ แล้วเราก็เลือกเรื่องที่เป็นประโยชน์กับหน่วยงานเค้าเพื่อเป็นการขอบคุณที่ให้ข้อมูลกับเราด้วย”

(นศ.ม. นิเทศศาสตร์พัฒนาการ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548: วิจัยด้านพัฒนาชุมชนสังคมและสิ่งแวดล้อม)

“ก็เลือกเรื่องที่เราสนใจ และก็คาดหวังว่ามันจะเป็นประโยชน์ตอนที่ต้องทำวิทยานิพนธ์ตอนเป็นอาจารย์ เพราะต่อไปก็ต้องไปเป็นอาจารย์จะได้มีประสบการณ์เรื่องที่ทำไปบอกต่อลูกศิษย์ที่คิดจะทำเรื่องแนวๆนี้ด้วย”

(นศ.ม. นิเทศศาสตร์พัฒนาการ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548: วิจัยด้านพัฒนาชุมชนสังคมและสิ่งแวดล้อม)

จะเห็นได้ว่า ตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ ส่วนต้องการให้การทำวิจัยของตนเองมีคุณค่าไม่มากนักน้อย ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น หรือต่อสังคม ซึ่งเท่ากับว่าผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของประโยชน์จากการทำวิทยานิพนธ์ที่นอกเหนือจากการเริ่มต้นฝึกหัดทำวิจัย ซึ่งถือ

เป็นตัวอย่างที่ดีของผู้วิจัย ที่ตระหนักถึงบทบาทของตนเองในการทำวิจัย โดยเลือกประเด็น หรือ เรื่องที่จะเป็นประโยชน์ และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไปได้

ลักษณะการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ รายละเอียดในส่วนนี้จะเป็นการพิจารณาถึงผลที่เกิดภายหลังการเสร็จสิ้นกระบวนการทำวิจัย ว่า มีผลอะไรเกิดขึ้นบ้าง และมีการนำไปใช้หรือเป็นที่สนใจในลักษณะใด ซึ่งสรุปรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

ผลสรุปที่ได้ประการหนึ่ง พบว่า ผู้วิจัย(นิสิต ป.โท) ส่วนใหญ่ ต้องการให้มีการนำผลงานวิจัยของตนไปใช้ประโยชน์ตามด้านที่ได้ศึกษา และการได้เห็นตัวอย่างของงานวิจัยจากวิทยานิพนธ์รุ่นก่อนๆที่เป็นประโยชน์และได้มีการเผยแพร่ หรือทราบล่วงหน้าว่างานของตนเมื่อทำเสร็จสิ้นก็จะมีผู้สนใจนำไปใช้ทันทีนั้น จะมีผลต่อความรู้สึกของผู้วิจัยในแง่ที่ดีต่อการทำวิทยานิพนธ์ และทำให้ผู้วิจัยใช้ความพยายามทำงานของตนเองให้มีคุณภาพมากขึ้น เนื่องจากตระหนักว่า งานวิจัยของตนจะต้องถูกนำไปใช้เผยแพร่ต่อสาธารณะ จึงต้องทำให้ดีที่สุด ซึ่งถือได้ว่าเป็นการพัฒนางานวิจัยโดยทางอ้อมไปในตัว

จากผลสรุปดังกล่าว ยังพบอีกว่า ผู้วิจัยส่วนใหญ่ที่มีความรู้สึกดีต่องานของตนเอง และมีความพยายามทำงานวิจัยนั้นอย่างดีที่สุด โดยมากจะเป็นผู้วิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนในการทำวิจัย และมักได้รับการประเมินผลวิทยานิพนธ์ในระดับที่ดีมาก ซึ่งเป็นการยืนยันข้อสรุปดังกล่าวข้างต้นได้เป็นอย่างดี ดังเช่นบทสัมภาษณ์ของผู้วิจัยที่มีคุณลักษณะดังที่กล่าว ต่อไปนี้

“ผลที่เกิดขึ้นค่อนข้างดีเลย เพราะได้เผยแพร่ในงาน Inter-Conference ของคณะ ได้ลงเผยแพร่ในวารสารนิเทศฯ และที่สำคัญมันมีประโยชน์ต่อการทำงานมากๆ เพราะเป็นหลักฐานว่า เราเคยมี Skill ในการทำวิจัยมาแล้ว ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับชุมชน และผลงานก็เป็นที่ยอมรับ เพราะในการทำงานของพี่ก็ต้องทำกับชุมชนและทำวิจัยบ่อยๆ จึง Support กันมากๆ และก็ถือเป็นข้อยืนยันว่า เราสามารถทำงานในองค์กรที่ทำอยู่ต่อไปได้เป็นอย่างดี”

(นศ.ม. นิเทศศาสตร์พัฒนาการ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548: วิจัยด้านพัฒนาชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม)

“ผลที่ได้ก็เริ่มจากได้รับทุนสนับสนุนจาก สสส. แล้วก็ป็นวิทยานิพนธ์ดีเด่น ก็ภูมิใจกับงานนะ เราก็ตั้งใจทำมา อีกอย่างก็ใช้ต่อยอดทำป.เอกได้”

(นศ.ม. นิเทศศาสตร์พัฒนาการ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548: วิจัยด้านพัฒนาสาธารณสุข)

แต่อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยอีกกลุ่มหนึ่งที่ไม่ได้รับทุนสนับสนุนวิทยานิพนธ์ หรือไม่ได้นำไปเผยแพร่ ต่างก็พยายามทำงานวิจัยของตนเองอย่างเต็มที่ แต่อาจมีความรู้สึกส่วนตัวที่เสียดายคุณค่างานวิจัยของตนเองอยู่บ้าง โดยมองว่า คงไม่มีใครอ่านงานวิจัยของตน และคงไม่มีประโยชน์มากนัก นอกจากจะมีใครทำงานวิจัยที่ใกล้เคียงเรื่องของตนและนำไปเป็นตัวอย่างโดยดึงเอาส่วนทฤษฎี หรือระเบียบวิธีวิจัยไปใช้ เท่านั้น ซึ่งผู้วิจัยมองว่า ไม่ได้เป็นจุดสำคัญของงานตนเท่ากับในส่วนของผลการวิจัย โดยส่วนที่คนมักจะนำไปใช้นั้นก็มีทั่วไปในหนังสือหรือวิทยานิพนธ์เล่มอื่นๆ โดยตัวอย่างความคิดเห็นดังที่กล่าวมา มีดังนี้

“พอทำเสร็จก็คงอยู่ในห้องสมุดแหละ ไม่รู้สิ เราคนทำก็ว่ามันน่าสนใจ มีประโยชน์นะ ทำแทบตายกว่าจะออกมาเป็นเล่มขนาดนี้ แต่พอทำเสร็จยังคิดเลยว่าใครเค้าจะมาสนใจ คงไม่มีใครเอาไปคูหอรอก นอกจากรุ่นน้องที่คงมีตลาดมาเจองานเรา แล้วก็เอาไปคู หรือเผอิญทำเรื่องคล้ายกับเราก็ต้องดูเพื่อเป็นแนวนะ สำหรับตัวเราความรู้ที่ได้ ถ้าไม่ได้ใช้นานไปก็อาจจะลืมๆ”

(นศ.ม. นิเทศศาสตร์พัฒนาการ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548: วิจัยด้านพัฒนาสังคมและ
สิ่งแวดล้อม)

“เอาจริงๆเลยมัย ไม่ได้ใช้อะไรเลย ทำเสร็จคือ จบ ถ้าคนอื่นเอาไปใช้ได้ก็ดี แต่การทำงานของเรามันไม่ได้ใช้ ถ้าเป็นอาจารย์ นักวิจัย หรือเรียนต่อ น่าจะใช้ได้ตรงกว่านะ”

(นศ.ม. นิเทศศาสตร์พัฒนาการ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548: วิจัยด้านพัฒนาค่านิยมวัฒนธรรม
และศาสนา)

นอกจากนี้ยังตัวอย่างหนึ่งที่มีแนวความคิดที่น่าสนใจในการทำวิจัยเพิ่มเติม และสามารถใช้เป็นข้อสรุปในเรื่องลักษณะการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ของผู้วิจัยได้เป็นอย่างดี โดยแนวความคิดดังกล่าวมีดังต่อไปนี้

“ก็ไม่ได้มีเผยแพร่ที่ไหนเลย ก็ยังอยู่กับตัวเองและที่บัณฑิตวิทยาลัยแหละ ไม่ได้เอาไปขอทุนสนับสนุนอะไรทั้งนั้น ก็ได้แต่ทุนพ่อแม่แหละ แต่ถึงยังไงก็ทำเต็มที่นะ เพราะไม่มีใครนำของเราไปใช้ทั้งๆที่มีประโยชน์แต่เรานะได้ใช้ประโยชน์เต็มๆเลย ประโยชน์ที่เรามอง คือไม่ต้องเอาผลวิจัยไปทำอะไร หรือพัฒนาที่ไหนหรอก พัฒนาตัวเรานี่แหละ และเราก็เอาไปใช้ในการทำงาน อย่างน้อยก็เอาไปบอกต่อ ก็คือ พี่ทำเรื่องเกี่ยวกับชุมชน พี่ไม่ได้เป็นผู้นำชุมชนที่ไหน ก็เอาไปใช้ไม่ได้ ผู้นำชุมชนจริงๆก็คงไม่ได้มาอ่า แต่พี่นี่แหละจะเอาประสบการณ์และความรู้ที่ทำไป

บอกต่อกับผู้นำชุมชนในวันข้างหน้า เพราะพี่มาแนวนี้ ก็น่าจะทำได้แค่นี้แหละ สรุปก็คือ ความรู้จากการวิจัยนี้ พี่ได้มาเต็มๆ ไม่ผิดหวังเลยและก็ได้ใช้ประโยชน์จริงๆ”

(นศ.ม. นิเทศศาสตร์พัฒนาการ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548: วิจัยด้านพัฒนาชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม)

3. ผู้ต้องการใช้ผลงานวิจัย

ความเกี่ยวข้องกับการทำวิทยานิพนธ์ ผู้ต้องการใช้ผลงานวิจัยนี้ ถือได้ว่ามีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับวิทยานิพนธ์ ถึงแม้จะไม่ได้เข้าไปมีส่วนในการกำหนดประเด็นหรือในการทำวิจัย แต่มีส่วนอย่างมากในฐานะผู้อ่านงานวิจัย

จากผลที่ได้ นั่น อาจสรุปได้ว่า องค์กรประกอบใน ส่วนที่ 3 นี้ ไม่ได้มีส่วนหรือบทบาทในการตัดสินใจเลือกประเด็นของผู้วิจัยเลย ซึ่งผู้วิจัยเองก็ไม่ได้ให้ความสำคัญ หรือเลือกประเด็นเพื่อตอบสนองความต้องการของคนกลุ่มนี้ โดยที่ส่วนใหญ่แล้วผู้สนับสนุนทุนจะมีบทบาทในส่วนนี้มากกว่า อีกทั้งผู้วิจัยยังมองว่า กลุ่มผู้อ่านงานวิจัยนี้ น่าจะเป็นเพียงนิสิต นักศึกษาเสียมาก ซึ่งไม่จำเป็นต้องดูความต้องการหรือความสนใจของคนกลุ่มนี้เท่าใดนัก ซึ่งหากผู้อ่านมีความสนใจตรงกับเรื่องที่คุณทำวิจัยก็คงนำไปอ่านหรือใช้ประโยชน์ได้ แต่แท้ที่จริงแล้วกลุ่มผู้อ่านนี้เป็นผู้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยอย่างแท้จริงและมีการใช้อย่างสม่ำเสมอและในปริมาณที่มาก ถึงแม้ว่าจะจำกัดอยู่ในแวดวงการศึกษามากกว่าแวดวงอื่นๆ แต่การศึกษาก็เป็นรากฐานให้บุคคลเหล่านั้นเกิดการพัฒนาและนำความรู้ไปใช้เพื่อสังคมต่อไป แต่ผู้วิจัยส่วนใหญ่ไม่ได้ตระหนักถึงความสำคัญข้อนี้ ผลงานวิจัยที่ริเริ่มจากการสำรวจความต้องการของคนกลุ่มนี้จึงไม่ปรากฏเนื่องจากเกิดการคาดคิดไปเองของผู้วิจัยที่ว่า “ก็เพียงดูงานของเราเป็นตัวอย่าง” หรือความคิดที่ว่า “ถ้ามีใครสนใจตรงกับเราแล้วเอาไปอ่านก็คงดี” รวมไปถึงความคิดเห็นในแง่ลบที่ว่า “คนที่มาอ่านก็สนใจแต่ทฤษฎี ระเบียบวิธีวิจัย เท่านั้น คงไม่มีใครอ่านผลที่เราอุตส่าห์ทำมาเท่าไรหรอก ไม่มีใครอ่านด้วยซ้ำ” ความคิดของผู้วิจัยเหล่านี้ อาจเนื่องมาจาก การมองว่าผลงานวิจัยจากวิทยานิพนธ์มีอยู่อย่างมากมาย หลากหลาย ผู้ที่สนใจในแนวที่ตรงกับของตนและเลือกที่หยิบของตนมาศึกษาคงจะเป็นไปได้น้อย จึงเกิดความเห็นในแง่ลบดังที่กล่าวมา

แต่จากการสอบถามจากบรรณารักษ์ห้องสมุดคณะนิเทศศาสตร์และหอสมุดกลางของจุฬาฯ กลับพบว่า ผู้สนใจมีวิทยานิพนธ์ทางการสื่อสารนั้นมีอยู่มากในอันดับต้นๆเลยทีเดียว แต่ไม่ได้สรุปไว้เป็นสถิติที่แน่นอน (สำหรับหอสมุดกลาง) และผู้สนใจวิทยานิพนธ์ทางด้านนิเทศศาสตร์พัฒนาการก็มีอยู่โดยตลอด(จากการสังเกตของผู้วิจัย ซึ่งทางบรรณารักษ์ไม่สามารถให้

ข้อมูลสาขาวิชาที่เจาะจงได้) นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ใช้วิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่จะเป็นนิสิตนักศึกษาที่จริง แต่ก็มีบุคคลภายนอกที่ไม่ใช่นักศึกษามายืมไปอยู่เรื่อยๆเช่นกัน

ดังนั้นถึงแม้ความเกี่ยวข้องในการกำหนดประเด็นของคนกลุ่มนี้ต่อผู้วิจัยจะไม่มีบทบาทเท่าที่ควร แต่ความเกี่ยวข้องในฐานะผู้อ่าน น่าจะเป็นตัวขับเคลื่อนในการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ให้เป็นไปได้อย่างดี ตัวอย่างหนึ่งของผู้อ่านงานวิจัยจากวิทยานิพนธ์ ที่สะท้อนถึงการวิจารณ์งานวิจัย และความต้องการงานวิจัยได้เป็นอย่างดี คือ

“ก็ลองมาหาThesisที่จุฬาฯ เห็นเพื่อนบอกว่าเยอะดีแล้วก็หาสะดวก ที่อ่านเพราะสนใจเรื่องเครือข่ายการสื่อสาร กับการเกิดกระแสในสังคม แต่หาอ่านยาก คนทำน้อยมาก ทำให้ได้ตัวอย่างงานวิจัยน้อย ยิ่งเรื่องกระแสนี้หายากมาก จริงๆมันสำคัญมากเลยนะในสังคม แต่ไม่ค่อยมีใครทำกัน เห็นมีแต่การสื่อสาร ความรู้ทัศนคติ อะไรพวกนี้ มันเยอะไปน่าเบื่อแล้ว อยากให้มีเรื่องที่บอกมากกว่า”

(นิสิตป.โท นิเทศศาสตร์ ม.ธุรกิจบัณฑิตย์, สัมภาษณ์ ส.ค. 2549)

จากตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่า กลุ่มผู้อ่านงานวิจัยนี้ เป็นองค์ประกอบในการพัฒนางานวิจัยที่ใกล้ชิดกับผลงานวิจัยที่เผยแพร่มากที่สุด รู้ถึงสิ่งที่มีอยู่มากและที่ยังขาดไปของงานวิจัย และมีความต้องการที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานวิจัย ซึ่งถ้าผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญในส่วนนี้และทำการสำรวจคนกลุ่มนี้ก่อนการทำวิจัย น่าจะเป็นผลดีต่อการทำวิจัยที่เป็นที่ต้องการของผู้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยก็เป็นได้

ลักษณะการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ จากผลการวิจัยพบว่ามีผู้ต้องการใช้ผลงานวิจัยจากวิทยานิพนธ์ สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการนี้ มีหลายกลุ่ม ได้แก่ นิสิตในระดับบัณฑิตศึกษา คณะนิเทศศาสตร์ ของทั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และจากต่างสถาบัน อาจารย์มหาวิทยาลัยอื่นๆ และคนทำงานในองค์กร เป็นต้น โดยในแต่ละกลุ่มจะมีลักษณะการใช้ประโยชน์และจุดประสงค์ในการใช้ที่แตกต่างกัน โดยสรุปได้ดังนี้

- กลุ่มนิสิตในระดับบัณฑิตศึกษา ทั้งภายในจุฬาฯและภายนอก โดยส่วนใหญ่กลุ่มนี้จะมีการใช้เพื่อศึกษางานวิจัยที่ใกล้เคียงกับที่ตนสนใจ และนำไปใช้ในการพัฒนางานวิจัยของตน โดยลักษณะการใช้ จะให้ความสนใจในการสื่อสารเพื่อการพัฒนาทุกด้าน ทั่วไปมากกว่าที่จะ

เจาะจงว่าสนใจด้านไหน ในรายที่สนใจเฉพาะด้าน พบเพียง ด้านสาธารณสุข และด้านการเมืองเท่านั้น สำหรับความสนใจในแต่ละส่วนของวิทยานิพนธ์นั้น พบว่า ผู้ใช้สนใจส่วนของบทคัดย่อ และ3บทแรก คือตั้งแต่บทนำ ทฤษฎี และระเบียบวิธีวิจัยเป็นส่วนมาก และมีบางรายที่สนใจในส่วนที่เป็นข้อเสนอแนะเพื่อค้นหาหัวข้อที่จะทำวิทยานิพนธ์ต่อไป โดยมักจะดูจากวิทยานิพนธ์ที่ตรงกับ ความสนใจของผู้ใช้เป็นสำคัญ

- อาจารย์มหาวิทยาลัยอื่นๆ ลักษณะการใช้ประโยชน์ของผู้อ่านงานวิจัยในกลุ่มนี้ พบว่า จะเป็นการศึกษาเพิ่มเติม ประกอบการสอน และ นำข้อมูลไปสนับสนุนในเรื่องที่กำลังศึกษา โดยจะมีทั้งที่เลือกอ่านเรื่องต่างๆไป ไม่เจาะจง และเฉพาะเรื่องที่ตนสนใจเป็นหลัก เช่น ด้านการพัฒนาชุมชน สำหรับส่วนประกอบของวิทยานิพนธ์ที่สนใจส่วนใหญ่จะเป็นผลการวิจัย และทฤษฎี ที่ใช้ เนื่องจากต้องการทราบว่าเกิดผลอะไรจากงานวิจัยและนับทฤษฎีใดมาจับประเด็นนั้นๆ ซึ่งส่วนใหญ่มองว่าเป็นงานวิจัยที่มีประโยชน์ เชื่อถือได้เพราะมั่นใจว่าวิทยานิพนธ์ของจุฬาฯ มีมาตรฐานที่ดี ดังตัวอย่างบทสัมภาษณ์หนึ่ง ที่ว่า

“เห็นว่าThesis นี้เป็นนิเทศฯ โดยรวมเลยลองค้นมาอ่านดู ก็จะดูจากบทคัดย่อ อ่าน หัวข้อไปเรื่อยๆ ถ้ามีเรื่องไหนน่าสนใจก็เอามาอ่าน ซึ่งมันเป็นตัวอย่างที่นำไปใช้ประกอบการสอน ได้ คือเราสอนทฤษฎี เวลายกตัวอย่างก็ต้องเอามาจากงานวิจัยด้วย และก็ต้องดูว่าเค้าเอาทฤษฎีมาใช้ อธิบายงานวิจัยยังไงบ้าง ที่ชอบคือเรื่องที่เอาทฤษฎีมาใช้กับเรื่องใหม่ของสังคม มันดูทันสมัย ส่วนตัวมองว่า งานวิจัยหรือพวกวิทยานิพนธ์ของจุฬาฯมีมาตรฐานที่ดีอยู่แล้ว เยอะมากแล้วก็ น่าสนใจหลายเรื่อง ทีมมหาวิทยาลัยต่างจังหวัด ยังมีให้อ่านน้อยกว่าที่นี่ ถ้ามีโอกาสได้ลงมาวันเสาร์ ก็ชอบมาอ่านที่นี่ แล้วก็ซีร็อกซ์เก็บเอาไว้”

(อาจารย์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, สัมภาษณ์ 26 ส.ค. 49)

- คนทำงานในองค์กร สำหรับในกลุ่มนี้ จะมีการใช้ประโยชน์ที่แตกต่างไปจาก 2 กลุ่มแรก และส่วนใหญ่ไม่ได้ตั้งใจ โดยความต้องการของตนเอง โดยตัวอย่างที่ช่วยให้เห็นภาพ ชัดเจนจากบทสัมภาษณ์มีดังนี้

“จริงๆที่มาอ่านเพราะถูกนายสั่งให้มาอ่านหางานวิจัยทางด้านPR หรือภาพลักษณ์ อะไรประมาณนี้ ก็เห็นว่ามันจะรวมอยู่ในThesis สาขานี้เลยลองหาดู ก็ดูเฉพาะบทคัดย่อ เพราะต้อง ดูหลายเรื่อง มันก็เหมือนสรุปผลคร่าวๆ แล้วก็เอาไปรวบรวมให้เจ้านายอ่าน ก็คงใช้ประโยชน์ ประกอบการทำงานละมั้ง”

(พนักงานบริษัทเอกชน (PR Organizer), สัมภาษณ์ ก.ค. 2549)

อีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการใช้ประโยชน์และคำแนะนำที่น่าสนใจ ดังนี้

“ต้องทำแบบสอบถามเกี่ยวกับโครงการที่จะทำในหน่วยงาน เลยมหาตัวอย่างงานวิจัยที่เค้าสอบถามแบบปริมาณ คือเราไม่ได้เรียนสื่อสารมา พอต้องทำก็ต้องมาหาเอาแบบนี้เลือกที่จุฬาฯ เพราะที่ใกล้ที่ทำงาน แล้วก็น่าเชื่อถือที่สุดแล้ว และคงจะมีให้อ่านเยอะ แล้วก็จริงๆ เยอะมาก กว่าหาได้นานมาก น่าจะแยกรวมไว้เป็นแต่ละด้าน หรือว่าตามชื่อทฤษฎีที่ใช้ก็ได้ อย่างพวกทัศนคติ พฤติกรรม ก็อยากให้มีแต่พวกที่ทำเรื่องนี้จัดไว้ในหมวดเดียวกัน แบบนี้จะช่วยย่นเวลาได้มากเลย ถ้าเฝ้าบอกด้วย บางทีชื่อเรื่องใช้แต่ข้างในมันไม่ใช่ก็มีเหมือนกัน แต่รวมๆ ก็โอเคที่นี้ก็ดี แล้วก็เยอะสุดแล้ว ธรรมชาติยังหายากกว่านี้ ลองไปมาแล้ว”

(เจ้าหน้าที่ประสานงาน โครงการบริจาคโลหิต สภากาชาดไทย, สัมภาษณ์ พ.ค. 2549)

จากตัวอย่างบทสัมภาษณ์ดังกล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ถึงแม้งานวิจัยจากวิทยานิพนธ์จะยังไม่ได้มีการนำไปใช้ในทันที แต่เมื่อใดที่มีผู้ต้องการใช้ก็จะแสวงหา และมองมาที่แหล่งความรู้ที่สำคัญ คือแหล่งรวมงานวิจัยในวิทยานิพนธ์ ซึ่งมีทั้งทฤษฎีที่น่าสนใจ และประยุกต์ทฤษฎีกับเรื่องต่างๆ ซึ่งถ้าตรงกับความสนใจของผู้อ่าน หรือผู้ต้องการใช้ งานวิจัยจากวิทยานิพนธ์นั้นๆ ก็จะมีคุณค่าขึ้นมาทันที ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า คุณค่าของงานวิจัยจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเกิดการนำไปใช้ประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาในด้านใด หรือนำไปใช้เพื่อศึกษาเพิ่มเติม หรือใช้ประกอบการทำงาน ก็ล้วนแล้วแต่ก่อให้เกิดประโยชน์ด้วยกันทั้งนั้น หรืออย่างน้อยที่สุดก็ในแวดวงวิชาการ ซึ่งก็มีผู้สนใจศึกษาวิทยานิพนธ์อย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ก็ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาที่ตัวบุคคล เพื่อนำไปสู่การพัฒนาในองค์กร หรือ สังคม ที่คนเหล่านั้นจะเข้าไปสู่การทำงานต่อไป

4. ช่องทางการเผยแพร่วิทยานิพนธ์(การส่งเสริมและการพัฒนางานวิจัย)

ช่องทางการเผยแพร่ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการส่งเสริมพัฒนา หรือการเผยแพร่งานวิจัยโดยช่องทางการเผยแพร่งานวิจัยในที่นี้ จะเป็นการสำรวจช่องทางเฉพาะที่เผยแพร่วิทยานิพนธ์เท่านั้น ซึ่งได้แบ่งตามลักษณะการเผยแพร่ 2 ลักษณะ คือ

1. การเผยแพร่ทางตรง ได้แก่ รูปเล่มวิทยานิพนธ์
2. การเผยแพร่ทางอ้อม จะแบ่งตามสื่อประเภทต่างๆ ดังนี้
  - 2.1 สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ วารสาร/เอกสารทางวิชาการ บรรณานิตยสาร
  - 2.2 เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ ได้แก่ เครือข่ายระบบฐานข้อมูล

World Wide Web (WWW), ฐานข้อมูลสำเร็จรูป CD-Rom (Compact Disk- Read Only Memory)

- 2.3 กิจกรรมทางวิชาการ ได้แก่ การประชุมทางวิชาการ/ สัมมนาวิชาการ นิทรรศการ/ การเสวนา
- 2.4 สื่อมวลชน ได้แก่ สถานีวิทยุฯ ในช่วงเปิดประตูมหาวิทยาลัย หรือช่วงการนำเสนอวิทยานิพนธ์
- 2.5 อื่นๆ ได้แก่ การนำเสนอผลงาน(วิทยานิพนธ์)ของนิสิตที่ทำต่อหน่วยงานที่ตนสังกัด, จากการใช้สัมภาษณ์และหน่วยงานอื่นๆ ให้ความสนใจกับผลงานวิจัย

1. การเผยแพร่ทางตรง ได้แก่ รูปแบบวิทยานิพนธ์

ในการเผยแพร่โดยตรง ซึ่งเป็นการเผยแพร่ตัวเล่มวิทยานิพนธ์นี้ จะเป็นการดำเนินการของฝ่ายงานมาตรฐานการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาฯ โดยถือเป็นระเบียบของทางมหาวิทยาลัยที่ทุกคณะต้องส่งผลงานวิทยานิพนธ์ของนิสิตปริญญาโท และเอกมาที่นี้ตามระเบียบ จากนั้นบัณฑิตวิทยาลัย ก็จะจัดส่งไปที่ห้องสมุดคณะนิเทศศาสตร์ หอสมุดกลาง(สำนักวิทยบริการ) หอสมุดแห่งชาติ และสภาวิจัย(บางเล่ม) และหากมีผู้สนใจอื่นๆ ต้องการตัวเล่มไปเผยแพร่ ต้องติดต่อขอที่คณะเอง ทางบัณฑิตวิทยาลัยจะส่งเผยแพร่เฉพาะที่กล่าวมาเท่านั้น

สำหรับการเผยแพร่ที่คณะนิเทศศาสตร์และหอสมุดกลาง ของจุฬาฯนั้น จะมีการรวบรวมเป็นบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ของแต่ละคณะ และแยกเป็นแต่ละปี เพื่อสะดวกในการค้นหา โดยสามารถค้นหาได้ด้วยตนเอง และจะมีเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ที่ต้องการอ่านงานวิจัย

2. การเผยแพร่ทางอ้อม

การเผยแพร่ในลักษณะนี้ จะเป็นการดึงเฉพาะบางส่วนของวิทยานิพนธ์มาทำการเผยแพร่ ซึ่งอาจเป็นเฉพาะ หัวข้อวิทยานิพนธ์ หรือในรูปแบบบทคัดย่อ บทความ การรายงานสรุปเหล่านี้เป็นต้น ซึ่งจะมีการเผยแพร่ในหลากหลายรูปแบบ โดยมีรายละเอียดที่แบ่งตามสื่อประเภทต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.1 สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ วารสาร/เอกสารทางวิชาการ บรรณานิตยสาร

วารสาร/เอกสารทางวิชาการ เป็นการเผยแพร่งานวิจัย ในรูปแบบของ บทความเชิงวิชาการ บทเรียนข้อสรุปจากการสัมมนาต่างๆหรือจากวิทยานิพนธ์ โดยวารสารและเอกสารงานวิจัยที่พบ มีดังนี้

- วารสารนิเทศศาสตร์ จัดทำโดย คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีวัตถุประสงค์เพื่อ เผยแพร่ความรู้และผลงานวิชาการทางนิเทศศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยถือเป็นช่องทางให้นิสิตนำวิทยานิพนธ์มาลงเผยแพร่ รวมไปถึงบทความทางวิชาการของอาจารย์ด้วย ซึ่งผู้ที่จะมานำผลงานมาลงในวารสาร ต้องเป็นผู้ที่มีความประสงค์จะลงเผยแพร่ หรือ วิทยานิพนธ์ดีเด่นของนิสิตปริญญาโท หรือวิทยานิพนธ์ของนิสิตปริญญาเอก โดยจะมีบรรณาธิการ และคณะกรรมการ เป็นผู้พิจารณาให้ ลงตีพิมพ์ สำหรับการเผยแพร่ นั้น จะมีการส่งไปให้สมาชิกโดยตรง ส่งไปห้องสมุดทั้งภายในจุฬาฯ และตามมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่มีคณะฯ รวมไปถึงสำนักวิทยบริการต่างๆด้วย

- วารสารจุฬาฯสัมพันธ์ จัดทำโดย สำนักงานสารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นเอกสารภายใน รายสัปดาห์ ที่เผยแพร่เฉพาะในจุฬาฯเท่านั้น โดยจะทำการจัดส่งไปตามห้องสมุดคณะต่างๆ และหอสมุดกลาง (สถาบันวิทยบริการ) เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ความเคลื่อนไหวในจุฬาฯ ซึ่งนอกจากจะนำเสนอข่าวสารต่างๆไปแล้ว ยังมีหน้าของการนำเสนอคอลัมน์ “จุฬาวิจัย” ที่เป็นการนำเสนอผลงานวิจัยทุกสาขาวิชา ผลงานเด่นๆเกี่ยวกับวิทยานิพนธ์ งานวิจัยต่างๆ หรือการได้รับรางวัล เป็นต้น ซึ่งในส่วนของจุฬาวิจัยนี้ จะดำเนินงานโดย ส่วนส่งเสริมและพัฒนาวิจัย สำนักบริหารวิชาการ จุฬาฯ

- อื่นๆ เช่น จดหมายข่าวจุฬาฯ และ เอกสารเผยแพร่ที่เป็นบทเรียนข้อสรุปจากการสัมมนาหรือประชุมวิชาการต่างๆ เป็นต้น

บรรณานิตยสาร เป็นการทำการสำรวจ จัดหมวดหมู่ รวบรวมรายชื่อเอกสารและสิ่งพิมพ์ และนำมาเรียงลำดับตามหมวดหมู่และรายชื่อนั้น ซึ่งรวบรวมมาจากทั้ง วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม จุลสาร/วารสาร เป็นต้น สำหรับบรรณานิตยสารทางนิเทศศาสตร์ พบว่ามีดังนี้ คือ

- บรรณานิทัศน์สิ่งพิมพ์ ทางนิเทศศาสตร์ ในประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2500-2525 จัดทำโดย รศ. อุบลวรรณ ปิติพัฒนา โหมยิต และ รศ.อุบลรัตน์ สิริยวศักดิ์ ซึ่งเป็นการจัดหมวดหมู่ รายชื่อ สิ่งพิมพ์ทางนิเทศศาสตร์ จากวิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม จุลสาร/วารสาร โดยเรียงตามหัวเรื่องที่สำคัญๆ ในสาขาวิชา นิเทศศาสตร์ และแยกเนื้อหาตามประเภทของสิ่งพิมพ์ อีกทั้งยังมีการเรียงลำดับตัวอักษรเพื่อต่อการอ่าน และสะดวกในการค้นหา

2.2 เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ ได้แก่ เครือข่ายระบบฐานข้อมูล World Wide Web (WWW), ฐานข้อมูลสำเร็จรูป CD-Rom (Compact Disk- Read Only Memory)

เครือข่ายระบบฐานข้อมูล World Wide Web (WWW) เป็นระบบเชื่อมต่อโดยตรงกับเครือข่ายคอมพิวเตอร์อื่นๆ ทั่วโลก เพื่อค้นหาข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่ต้องการ โดยการเข้าสู่เครือข่ายจะต้องผ่าน โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปต่างๆ เช่น Microsoft Internet Explorer เป็นต้น ซึ่งจะเป็นตัวเชื่อมโยงข้อมูลของเครือข่ายมาสู่คอมพิวเตอร์ของผู้ใช้บริการ สำหรับการเผยแพร่งานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ทางเครือข่ายระบบฐานข้อมูลนี้ พบการดำเนินงานของ 2 หน่วยงานในจุฬาฯ ดังนี้

- ระบบข้อมูลวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดำเนินการโดย ส่วนส่งเสริมและพัฒนาวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งมีหน้าที่ในสายงานพัฒนาวิจัย ประเมินผลและเผยแพร่งานวิจัย โดยระบบดังกล่าว เป็นระบบข้อมูลที่จัดทำขึ้นเพื่อรวบรวมและเผยแพร่ข้อมูลด้านการวิจัยของมหาวิทยาลัยในรูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์ จัดทำเป็นฐานข้อมูลในระบบเครือข่ายบน Web Server โดยเข้าไปที่ <http://www.chula.ac.th/research/brs.htm> โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการจัดทำเพื่อจัดระบบและสะสมองค์ความรู้ เป็นแหล่งอ้างอิงขององค์ความรู้และเพื่อเป็นประโยชน์ในด้านการวิจัยแก่สังคมไทย ระบบข้อมูลวิจัยประกอบด้วยฐานข้อมูลต่างๆ ได้แก่

1. ฐานข้อมูลงานวิจัย จัดเก็บข้อมูลเบื้องต้นและบทคัดย่อของงานวิจัย (ไม่มี Full Text)
2. ฐานข้อมูลนักวิจัย
3. ฐานข้อมูลแหล่งวิจัย
4. ฐานข้อมูลรางวัลวิจัย
5. ฐานข้อมูลข่าววิจัย เป็นต้น

- เครือข่ายสารสนเทศห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หรือ “จุฬาลิเน็ต” เครือข่ายสารสนเทศห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (Chulalinet) เป็นเครือข่ายห้องสมุดของคณะ สถาบัน และวิทยาลัยในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อให้บริการแก่คณาจารย์ นิสิต บุคลากร

และนักวิจัยผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต <http://www.car.chula.ac.th> บริการหลักของเครือข่าย
สารสนเทศห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยประกอบด้วย:

[ฐานข้อมูลห้องสมุด\(Library Catalog\)](#) เป็นการสืบค้นรายการทรัพยากร
สารสนเทศทุกประเภทที่มีอยู่ในห้องสมุดสมาชิกเครือข่ายมากกว่า 30 แห่ง

[ฐานข้อมูลเพื่อการค้นคว้าวิจัย \(CU Reference databases\)](#) ให้บริการฐานข้อมูลจาก
ต่างประเทศในหลายสาขาวิชาพร้อมสาระสังเขป และฉบับเต็ม (ให้บริการผ่านคอมพิวเตอร์ที่เป็น
IP ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเท่านั้น ติดต่อขอรหัสผ่านในการเข้าใช้จากบรรณารักษ์)

[ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์และดัชนีวารสาร \(TJ\)](#) เป็นฐานข้อมูลเฉพาะวิทยานิพนธ์
และดัชนีวารสารภาษาไทย ที่สมาชิกในเครือข่ายบอกรับเป็นสมาชิก

- วิทยานิพนธ์ไทย Online ดำเนินการโดยศูนย์บริการสารสนเทศทางเทคโนโลยี
สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ ซึ่งเป็นเครือข่ายให้ค้นข้อมูลผ่านทาง
<http://thesis.tiac.or.th/> โดยเชื่อมโยงกับหน้าเว็บไซต์ของบัณฑิตวิทยาลัย ในหัวข้อวิทยานิพนธ์ รวม
บทคัดย่อวิทยานิพนธ์ หรือที่ <http://www.grad.chula.ac.th/> ซึ่งเมื่อเข้าไปก็จะเชื่อมเข้าสู่เว็บไซต์
วิทยานิพนธ์ไทยออนไลน์ทันที โดยจะมีวิทยานิพนธ์อยู่จำนวนมาก จากหลากหลายสถาบัน รวมทั้ง
วิทยานิพนธ์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยด้วย โดยจะต้องผ่านความเห็นชอบจากสถาบันนั้นๆก่อน
โดยขณะนี้ วิทยานิพนธ์จากจุฬาฯ ที่ส่งไปให้เป็นฐานข้อมูลนั้น มีเพียงของคณะครุศาสตร์ และ
สถาบันภาษา เท่านั้น ยังไม่พบว่า มีวิทยานิพนธ์ของคณะอื่น หรือ ทางด้านนิเทศศาสตร์

ฐานข้อมูลสำเร็จรูป CD-ROM (Compact Disk- Read Only Memory) สำหรับฐานข้อมูล
สำเร็จรูปที่ว่ามีข้อมูลเกี่ยวกับ บรรณานุกรม บทคัดย่อของบทความ วารสาร งานวิจัย และ
วิทยานิพนธ์ ซึ่งขึ้นอยู่กับการจัดทำของแต่ละสถาบัน โดยฐานข้อมูลสำเร็จรูปที่เกี่ยวข้องกับการ
ศึกษาวิจัยและวิทยานิพนธ์ด้านนิเทศศาสตร์พัฒนาการนั้น สามารถสืบค้นได้ดังนี้ อาทิ

- ฐานข้อมูลด้านนิเทศศาสตร์พัฒนาการของประเทศไทย ในช่วง พ.ศ.2500-
2547 เป็นฐานข้อมูลที่ดำเนินการศึกษาและรวบรวมโดย รศ. อุบลวรรณ ปิติพัฒนาโฆมิจิต อาจารย์
ประจำภาควิชาประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ
รวบรวมและจัดทำบรรณานิติทัศน์สิ่งพิมพ์ ในด้านนิเทศศาสตร์พัฒนาการที่ผลิตในประเทศไทย
ตั้งแต่เริ่มต้น คือ พ.ศ. 2500 จนถึง พ.ศ. 2547 แล้วจัดทำเป็นฐานข้อมูลในรูปแบบ CD-ROM เพื่อให้
ความสะดวกและประโยชน์ในการค้นคว้าที่ทันสมัย เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญ แสดงศักยภาพ

ของวิชาด้านนิเทศศาสตร์พัฒนาการของประเทศไทย โดยซีดีรอมเรื่องนี้ ได้รวบรวมข้อมูลจากสิ่งพิมพ์ 4 ประเภท และมีจำนวนดังนี้ วิทยานิพนธ์จำนวน 1028 เรื่อง หนังสือเล่ม จำนวน 13 เรื่อง งานวิจัยจำนวน 88 เรื่อง และเอกสารการสัมมนาจำนวน 8 เรื่อง รวมเป็นจำนวนทั้งหมด 1137 เรื่อง ซึ่งผู้ใช้งานจะสามารถค้นข้อมูลได้จากรายการต่างๆ ได้แก่ ชื่อผู้แต่ง, ชื่อเรื่อง, ชื่อสถาบันที่ผลิต, ปีที่ผลิต และจากคำสำคัญ (Keyword) ต่างๆ ที่ผู้ใช้ประสงค์จะค้นหาในขอบเขตของวิชาการด้านนิเทศศาสตร์

- ฐานข้อมูลรวมบทความวิทยานิพนธ์ ดำเนินการโดยฝ่ายงานมาตรฐานการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย ซึ่งเป็นฐานข้อมูลสำเร็จรูปในรูปแบบ CD-ROMเช่นกัน โดยจะทำการจัดส่งไปเผยแพร่ตามหน่วยงานราชการ หน่วยงานต่างๆ ทั้งภายในจุฬาฯ และทั้งมหาวิทยาลัยรัฐและเอกชน ซึ่งขณะนี้กำลังอยู่ในช่วงดำเนินการ คาดว่า ประมาณ 2 ปี (นับจากปี พ.ศ. 2448) น่าจะแล้วเสร็จ

2.3 กิจกรรมทางวิชาการ ได้แก่ การประชุมทางวิชาการ/ สัมมนาวิชาการ และ นิทรรศการทางวิชาการ เป็นต้น

การประชุมทางวิชาการ/ สัมมนาวิชาการ เป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์ หรือเรื่องเด่นๆ ที่สำคัญจาก นักวิจัย นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิต่างๆ รวมไปถึงการเผยแพร่วิทยานิพนธ์ที่เด่นๆ มานำเสนอให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้รับทราบ และมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การวิพากษ์งานวิจัย หรือรายงานเรื่องนั้นๆ ซึ่งตัวอย่างการประชุมทางวิชาการที่มีการนำเสนอผลงานวิจัยจากวิทยานิพนธ์ มีดังนี้ เช่น

- การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาแห่งชาติ (Grad-Research) เป็นการประชุมเสนอผลงานวิจัยของนิสิต โดยการให้นิสิตเข้าร่วมส่งวิทยานิพนธ์ของตนมานำเสนอ ซึ่งได้กำหนดให้ผลงานวิจัยทุกเรื่องที่จะเสนอต่อที่ประชุมวิชาการและตีพิมพ์ในหนังสือรวมผลงานวิชาการหลังการประชุม (Proceedings) ต้องผ่านการประเมินและแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนไม่น้อยกว่า 2 คน ซึ่งการประชุมเสนอผลงานวิจัยครั้งนี้ จะช่วยให้ นิสิต/ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานวิทยานิพนธ์ในวงวิชาการระดับประเทศ และช่วยสร้างเสริมประสบการณ์และทักษะการนำเสนอผลงานวิจัยของนิสิต/นักศึกษา อีกทั้งยังเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนความรู้ทางวิชาการระหว่าง คณาจารย์ และนิสิต/นักศึกษา จาก สถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศ รวมทั้งยังเป็นการยกระดับการเผยแพร่ผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ให้เป็นไปตามมาตรฐานทางวิชาการ และสอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา ของ

กระทรวงศึกษาธิการอีกด้วย สำหรับการประชุมวิชาการนี้ มีการจัดอย่างต่อเนื่องทุกปี มาจนถึงในปีปัจจุบันเป็นครั้งที่ 6 โดยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นเจ้าภาพจัดงานในครั้งนี้ ซึ่งดำเนินการโดย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- การสัมมนาวิชาการทางด้านนิเทศศาสตร์พัฒนาการ ซึ่งหลักสูตรจะจัดขึ้นทุกๆ 2-3 ปี ในปีพ.ศ. 2549 ใช้ชื่อว่า “นิเทศศาสตร์พัฒนาการ: ก้าวนี้และก้าวต่อไป” เป็นการสัมมนาวิชาการของหลักสูตรนิเทศศาสตร์พัฒนาการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวเนื่องกับการนำเสนอผลงานจากวิทยานิพนธ์โดยตรง กล่าวคือ เป็นการเผยแพร่แนวคิดและผลงานทางวิชาการในวงกว้าง โดยการนำเสนอผลการวิจัยและวิทยานิพนธ์ของศิษย์เก่าในสาขานิเทศศาสตร์พัฒนาการ และเพื่อเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกลุ่มผู้สนใจต่างๆ ในด้านหลักการกระบวนการข้อค้นพบและการนำผลการวิจัยไปประยุกต์เพื่อเป็นเวทีและเป็นช่องทางในการค้นหาหัวข้อวิจัยใหม่ๆ

นิทรรศการทางวิชาการ เป็นการเสนอผลงานทางวิชาการ ในรูปแบบที่ค่อนข้างเป็นทางการ กล่าวคือ เป็นการนำเสนอผลงาน หรือเรื่องราวทางวิชาการในแบบ สาระบันเทิง เพื่อให้สามารถเข้าถึงผู้ร่วมงาน หรือบุคคลทั่วไปที่นอกเหนือจากแวดวงวิชาการได้โดยง่าย และสร้างความเข้าใจ โดยการเปิดกว้างและนำเสนอผลงานที่หลากหลายและน่าสนใจยิ่งขึ้น โดยตัวอย่างนิทรรศการทางวิชาการ ที่สามารถเป็นช่องทางในการเผยแพร่วิทยานิพนธ์ได้นั้น มีดังนี้ คือ

- งานเปิดโลกบัณฑิตศึกษา ที่ดำเนินการโดยบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และโดยความร่วมมือของบัณฑิตศึกษาจากคณะต่างๆ ซึ่งรวมไปถึงคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาฯ ด้วย ซึ่งรายละเอียดของงานนิทรรศการทางวิชาการนี้ คือ เป็นการประชาสัมพันธ์ ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาตามความสนใจของผู้เข้าชม โดยจะมีการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการเด่นๆ ที่น่าสนใจ เช่น งานวิจัย หรือ วิทยานิพนธ์เด่นๆ รวมไปถึงศิษย์เก่าที่มีชื่อเสียง และผลงานของคณาจารย์เป็นต้น โดยจะมีการนำเสนออย่างเป็นกันเอง และใกล้ชิด มีบุคคลกรที่เฝ้าตอบข้อซักถามให้เข้าใจได้โดยง่าย และมีเวทีกลางซึ่งจะมีวิทยากรดังๆ หรือศิษย์เก่าจากแต่ละคณะมาอภิปราย ในเรื่องต่างๆ รวมทั้งมีความบันเทิงสอดแทรกในงานด้วย ซึ่งการเผยแพร่ผลงานวิชาการในลักษณะนี้ เท่ากับเป็นการเข้าถึงบุคคลทั่วไป และสร้างความเข้าใจที่ง่ายได้มากยิ่งขึ้น

2.4 สื่อมวลชน ได้แก่ สถานีวิทยุต่างๆ ในช่วงเปิดประตูสู่มหาวิทยาลัย หรือช่วงการนำเสนอวิทยานิพนธ์

สถานีวิทยุต่างๆ เป็นการเผยแพร่ผลงานวิจัยผ่านทางสื่อวิทยุ โดยผ่านทางสถานีวิทยุจุฬาฯ 101.5 MHz. ที่มีสโลแกนว่า “คลื่นความรู้สู่ประชาชน” โดยผ่านทางช่วงของการนำเสนอผลงานวิจัยทั่วไป หรือจากวิทยานิพนธ์ที่เด่นๆ หรือช่วงของรายการเปิดประตูสู่มหาวิทยาลัย โดยได้รับความร่วมมือจากคณะต่างๆ ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ส่งผลงานวิจัยเข้ามา และผู้ดูแลรายการทางสถานีก็จะทำการคัดเลือกเรื่องที่จะลงในแต่ละช่วงเวลาที่ออกอากาศ ซึ่งจะเป็นในลักษณะที่ผู้ดำเนินรายการนำเสนอผลงานวิจัยนั่นเอง หรือถ้ากำลังเป็นเรื่องที่สนใจ ก็จะเชิญผู้เชี่ยวชาญหรืออาจารย์ในคณะนั้นๆ มาแนะนำผลงานดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตามสำหรับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ทางนิเทศศาสตร์นั้นยังไม่ค่อยมีการนำเสนอผ่านทางสื่อวิทยุเท่าใดนัก ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นเทคโนโลยี หรือวิทยาการใหม่ๆ ที่คิดค้นขึ้น หรืองานวิจัยที่ได้รับรางวัลระดับชาติมากกว่า ซึ่งในการนำเสนอผลงานวิจัยทางสื่อนี้ ปรากฏว่า ช่วงปีก่อนๆ จะมีการนำเสนอในจำนวนที่มากกว่า และมีรายการของวิทยานิพนธ์โดยเฉพาะ แต่เนื่องจากเหตุผลของทางสถานี เลยมีการปรับเปลี่ยนให้มีความรู้ในส่วนอื่นๆ มาผสมผสานมากขึ้นด้วย (ข้อมูลจากเจ้าหน้าที่สถานีวิทยุจุฬาฯ: สัมภาษณ์)

2.5 อื่นๆ ได้แก่ การนำเสนอผลงาน(วิทยานิพนธ์)ของนิสิตที่ทำต่อหน่วยงานที่ตนสังกัด, จากการไปสัมภาษณ์และหน่วยงานนั้นๆ ให้ความสนใจกับผลงานวิจัย

การนำเสนอผลงาน(วิทยานิพนธ์)ของนิสิตที่ทำต่อหน่วยงานที่ตนสังกัด เป็นการนำเสนอผลงานวิจัยอย่างอ้อมๆ และเป็นช่องทางที่ไม่ค่อยมีใครนึกถึงเมื่อกกล่าวถึงการเผยแพร่การวิจัย ซึ่งช่องทางนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ ผู้วิจัยหรือผู้ทำวิทยานิพนธ์ ได้ทำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานที่ตนกำลังทำงานอยู่ หรือได้รับข้อเสนอจากหน่วยงานของตนให้ทำวิจัยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน ซึ่งมักจะพบได้ในการทำวิทยานิพนธ์ของหลักสูตรภาคนอกราชการ ที่มีสัดส่วนของสถานภาพที่ศึกษาควบคู่ไปกับการทำงานมากกว่าภาคปกติ จากที่กล่าวมาดูเหมือนว่าช่องทางนี้จะเป็นการเสนอผลงานโดยตรง แต่ในความเป็นจริง หน่วยงานต่างๆ ไม่ได้สนใจความเป็นรูปเล่มของวิทยานิพนธ์ ซึ่งหมายถึงว่า ให้ความสนใจเฉพาะบางส่วนของวิทยานิพนธ์มากกว่าทั้งเล่ม ดังนั้นจึงเป็นการดึงเพียงบางส่วนของงานวิจัยไป เช่น เป็นลักษณะของบทความ หรือ บทความย่อ หรือ เฉพาะส่วนที่เป็นสรุปผลการวิจัย เป็นต้น

การไปสัมภาษณ์หน่วยงานต่างๆเพื่อประกอบการทำวิจัยและหน่วยงานนั้นๆให้ความสนใจกับผลงานวิจัย ซึ่งช่องทางการเผยแพร่เมื่อเทียบกับช่องทางอื่นๆ พบว่า น่าจะเป็นช่องทางโดยอ้อมที่สุด อาจเพราะความเป็นไปได้ที่จะเกิดช่องทางนี้นี้น้อยกว่าช่องทางอื่นๆ แต่แท้ที่จริงแล้วช่องทางนี้ก็ยังมีตัวอย่างของความเป็นไปได้อยู่ และถือได้ว่ามีประโยชน์อย่างมากในการเผยแพร่แนวความคิดที่มาจากการทำวิจัย หรือวิทยานิพนธ์ ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวจะต้องตรงกับความต้องการของหน่วยงานที่ผู้วิจัยไปสัมภาษณ์นั้นๆด้วย ซึ่งตัวอย่างที่พบ มักจะเป็นการทำวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนาองค์กร เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นงานวิจัยที่องค์กรสามารถนำแนวคิดดังกล่าวไปพัฒนาหรือปรับปรุงองค์กรได้ไม่มากนัก

จากการสำรวจช่องทางในการเผยแพร่ดังกล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่า มีช่องทางการเผยแพร่ทั้งทางตรงและทางอ้อม และในแต่ละช่องทาง ก็ยังมีสื่อที่ใช้เผยแพร่มากมาย และยังมีการนำมาใช้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจากการสำรวจพบว่า มีช่องทางใหม่ๆที่เพิ่มขึ้นจากก่อนๆมาก ทั้งมีความทันสมัยและสะดวกรวดเร็วกว่า จึงน่าจะเป็นข้อดีที่จะมีการพัฒนาช่องทางต่างๆเหล่านี้ให้เพิ่มมากขึ้น ทั้งประเภทของสื่อ และประสิทธิภาพ ซึ่งก็จะทำให้การเผยแพร่เพื่อการพัฒนางานวิจัย หรือวิทยานิพนธ์เป็นไปได้อย่างดีที่สุด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การประมวลองค์ความรู้และการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยใน 3 ประเด็น ดังนี้คือ 1. เพื่อประมวลองค์ความรู้ที่ได้จากวิทยานิพนธ์ สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ปีการศึกษา 2540-2546 2. เพื่อวิเคราะห์ประเด็นองค์ความรู้ทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตที่พบว่ามีการศึกษาในวิทยานิพนธ์ สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวนมากที่สุด 3. เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์ และสำรวจช่องทางการเผยแพร่วิทยานิพนธ์ สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Document Analysis) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในส่วนของการวิเคราะห์เนื้อหา ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากวิทยานิพนธ์ สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ ปีการศึกษา 2540-2546 จำนวน 363 เล่ม ซึ่งมีทั้งการประมวลข้อมูลในภาพรวม และวิเคราะห์เฉพาะประเด็นการสื่อสารด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต จำนวน 72 เล่ม ในส่วนของการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ บุคลากรในหน่วยงานที่สามารถนำผลงานวิจัยจากวิทยานิพนธ์ไปใช้ประโยชน์ได้ โดยคัดเลือกเฉพาะบุคลากรจากหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ทั้งการประยุกต์ใช้และการเผยแพร่งานวิจัย จำนวน 4 ท่าน โดยแบ่งเป็นประเด็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ 2 ท่าน และ การเผยแพร่ 2 ท่าน

ในส่วนของผลการวิจัยนั้น ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูล เป็น 2 ส่วน คือ การวิเคราะห์เอกสาร ผู้วิจัยได้นำเสนอในรูปแบบของตารางแจกแจงความถี่ และร้อยละ ประกอบการบรรยาย สำหรับการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้นำเสนอโดยใช้วิธีวิเคราะห์เชิงพรรณนา

จากการเก็บรวบรวมข้อมูล และการนำเสนอผลการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัย จะนำมาสรุปรวม และอภิปรายผลการวิจัย ตามปัญหามานการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ แต่ละข้อ รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

ปัญหานำวิจัยข้อที่ 1. มีประเด็นความรู้ในด้านใดบ้างที่ได้จากวิทยานิพนธ์ สาขาวิชา นิเทศ- ศาสตรพัฒนการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในช่วงระหว่างปีการศึกษา 2540-2546

1. ข้อมูลทั่วไปของวิทยานิพนธ์ และประเด็นความรู้ที่ได้จากวิทยานิพนธ์

จากการสำรวจวิทยานิพนธ์สาขาวิชา นิเทศศาสตรพัฒนการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในช่วงระหว่างปีการศึกษา 2540-2546 พบวิทยานิพนธ์ในสาขานี้ จำนวนทั้งสิ้น 363 เล่ม โดยปริมาณของวิทยานิพนธ์นั้น พบว่ามีการศึกษาค่อนข้างสม่ำเสมอทุกปี โดยแต่ละปีจะมีจำนวนไม่แตกต่างกันมากนัก ซึ่งปีที่มีการศึกษามากที่สุด มีจำนวน 74 เล่ม คือ ปีการศึกษา 2540 และปีที่มีจำนวนน้อยที่สุด คือ ปีการศึกษา 2546 มีจำนวน 32 เล่ม โดยเฉลี่ยแล้ว ในช่วง 7 ปีที่ผ่านมา มีการศึกษาและทำวิทยานิพนธ์ทางด้านนี้ ประมาณปีละ 52 เล่ม ซึ่งเมื่อเทียบกับจำนวนที่มีการศึกษาในปีก่อนหน้าคือ ในช่วงปีพ.ศ. 2529-2540 ที่มีจำนวนผู้ศึกษาประมาณปีละ 20-52 คน และมีการศึกษาโดยเฉลี่ยปีละ 50 คนต่อเนื่องมาตลอดนั้น แสดงให้เห็นว่า มีปริมาณที่ค่อนข้างคงที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก

เมื่อจำแนกจำนวนวิทยานิพนธ์ที่พบตามหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนาในด้านต่างๆ พบว่า ด้านที่มีการศึกษาเป็นจำนวนมากที่สุดอย่างเห็นได้ชัดและมีการศึกษาต่อเนื่องมาโดยตลอด คือ การสื่อสารเพื่อการพัฒนาทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต มีจำนวน 72 เล่ม รองลงมาคือ ด้านเศรษฐกิจ ธุรกิจ และอุตสาหกรรม และด้านสังคม คือ มีจำนวน 61 เล่ม และ 48 เล่ม ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่า การสื่อสารเพื่อพัฒนาด้านการเกษตร ที่เคยมีการศึกษาเป็นจำนวนมากในปีก่อนๆ กลับมีจำนวนลดลงอย่างเห็นได้ชัดและมีจำนวนน้อยที่สุดในช่วง 7 ปีที่ผ่านมา

2. ประเด็นที่ศึกษาในวิทยานิพนธ์ สาขาวิชา นิเทศศาสตรพัฒนการ

ประเด็นที่พบว่ามี การศึกษามากที่สุด เมื่อจัดกลุ่มประเด็นที่พบ และพิจารณาตามองค์ประกอบของการสื่อสาร และทั้งกระบวนการสื่อสารนั้น พบว่า ประเด็นความรู้ที่ได้จากวิทยานิพนธ์สาขาวิชานี้ มีจำนวนมาก คือ มีจำนวนทั้งสิ้น 672 ประเด็น โดยวิทยานิพนธ์แต่ละเล่ม จะมีการศึกษาในหลายประเด็น ได้แก่ ประเด็นด้านผลของการสื่อสาร (E) ที่โดยส่วนใหญ่จะเป็น การศึกษาเกี่ยวกับ การเปิดรับสื่อ ความรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรม รองลงมาเป็นประเด็นด้าน

โดยรวมทั้งกระบวนการ และ ด้านผู้รับสาร(R) ซึ่งมีจำนวนที่นำมาศึกษาใกล้เคียงกัน โดยเป็นการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสาร และ พฤติกรรมการสื่อสาร มากที่สุดในแต่ละด้านตามลำดับ

**ปัญหานำวิจัยข้อที่ 2. วิทยานิพนธ์สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการที่เกี่ยวกับทางด้าน
สาธารณสุข และคุณภาพชีวิต มีประเด็นการศึกษา แนวคิดและทฤษฎี
ระเบียบวิธีวิจัย ข้อค้นพบจากผลการวิจัย อย่างไรบ้าง**

1. ประเด็นในการศึกษาวิจัย โดยจำแนกตามกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนาทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต

จากการศึกษาสำรวจวิทยานิพนธ์ทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต ที่มีการศึกษา มากที่สุดในจำนวนวิทยานิพนธ์ทั้งหมดนั้น พบว่า มีวิทยานิพนธ์ที่ทำการศึกษาด้านนี้เป็นจำนวนทั้งสิ้น 72 เล่ม และเมื่อพิจารณาวิทยานิพนธ์ที่พบตามกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร เพื่อการพัฒนาทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตทั้ง 12 กรณีแล้ว จะเห็นได้ว่า มีการศึกษาเกี่ยวกับกรณียาเสพติดมากที่สุด โดยมีการศึกษาถึงเรื่องนี้ จำนวน 20 เล่ม รองลงมาคือ เรื่องการบริโภคและการใช้สินค้า มีจำนวน 10 เล่ม สำหรับกรณีที่มีกรนำมาศึกษาน้อยที่สุด คือ กรณีเรื่องการสูบบุหรี่ ที่พบเพียง 1 เล่มเท่านั้น

2. แนวคิดและทฤษฎี ที่ใช้ในวิทยานิพนธ์ทางการสื่อสารเพื่อการพัฒนาทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต

เมื่อพิจารณาแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ในวิทยานิพนธ์ ตามกลุ่มของทฤษฎีที่แบ่งเป็น 3 กลุ่มนั้น พบว่า แนวคิดและทฤษฎีใช้เป็นกรอบในการศึกษาทางการสื่อสารเพื่อการพัฒนาทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตมากที่สุด ได้แก่ ทฤษฎีการสื่อสารแนวปรัชญาวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นทฤษฎีหลักๆที่พบในงานวิจัยทุกเล่ม โดยแนวคิดทฤษฎีที่พบได้บ่อยในกลุ่มทฤษฎีนี้ คือ การสื่อสารเชิงสัมพันธ์ ที่เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่มีผลเกี่ยวเนื่องกัน เป็นต้น สำหรับกลุ่มแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้เป็นอันดับสอง คือ ทฤษฎีการสื่อสารแนววิพากษ์ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารกับสุขภาพ/สาธารณสุข และกลุ่มแนวคิดทฤษฎีที่ถูกนำมาใช้น้อยที่สุด คือ กลุ่มทฤษฎีการสื่อสารแนวปฏิบัติ ซึ่งมักจะพบแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้สื่อบุคคล สื่อมวลชน สื่อเฉพาะกิจเป็นส่วนใหญ่ในกลุ่มทฤษฎีนี้

3. ประเภทของวิธีวิจัยที่ใช้ศึกษาในวิทยานิพนธ์

วิทยานิพนธ์ทางการสื่อสารเพื่อการพัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณมากที่สุด โดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจ (วัดครั้งเดียว) เป็นส่วนใหญ่ รองลงมาเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งพบว่ามีการใช้เป็นจำนวนครั้งหนึ่งของการวิจัยเชิงปริมาณ สำหรับวิธีวิจัยที่ถูกลำเอียงน้อยที่สุด คือ วิธีวิจัยที่ผสมกันทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ

4. กลุ่มประชากรเป้าหมายที่ศึกษาในวิทยานิพนธ์

กลุ่มเป้าหมายที่นำมาศึกษาในวิทยานิพนธ์ด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตนั้น พบว่า มีการศึกษาจากประชากรทั้ง ที่เป็นแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ แต่โดยส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิโดยคิดเป็น ร้อยละ 92.05 ของวิทยานิพนธ์ที่นำมาศึกษาทั้งหมด ซึ่งเป็นการศึกษาจากประชาชนทั่วไปมากเป็นอันดับหนึ่ง โดยพบว่ามีการศึกษาจากประชากรในเขตกรุงเทพมหานครมากที่สุด รองลงมาจะอยู่ในกลุ่มของสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นนักเรียนและเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ

สำหรับกลุ่มประชากรที่เป็นแหล่งข้อมูลทุติยภูมินั้น มีการศึกษาในจำนวนน้อย และมักจะนำมาใช้ประกอบกับการศึกษาข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิมากกว่าศึกษาจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิอย่างเดี่ยว ซึ่งแหล่งข้อมูลทุติยภูมิที่พบส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาจากเอกสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์และนิตยสาร เป็นต้น

5. วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

วิทยานิพนธ์ทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตที่พบส่วนใหญ่ นั้น จะมีวิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่นำมาศึกษา ทั้งจาก การสุ่มแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น และ อาศัยหลักความน่าจะเป็นในปริมาณที่ใกล้เคียงกันมาก คือ ร้อยละ 50.60 และ 49.40 ตามลำดับ ซึ่งในการสุ่มตัวอย่างแบบอาศัยหลักความน่าจะเป็นนั้น ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบจัดกลุ่มตามลำดับขั้น แบบหลายขั้นตอนมากที่สุด

สำหรับการสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็นนั้น พบว่ามีการใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง มากที่สุด

6. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาด้านนี้ พบว่า นิยมใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่ใช้เก็บจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิมากที่สุด คือ การใช้แบบสอบถาม ส่วนวิธีที่ใช้กับแหล่งข้อมูลทุติยภูมิที่ส่วนใหญ่จะเป็นการวิเคราะห์เอกสารนั้น พบในจำนวนที่น้อยกว่ามาก

7. วิธีการวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูลในการศึกษา

วิธีการวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูลที่ใช้ในวิทยานิพนธ์มากที่สุดนั้น อยู่ในกลุ่มของสถิติเชิงบรรยาย คือ การใช้ตารางแจกแจงความถี่ และค่าร้อยละ รองลงมาจะอยู่ในกลุ่มของการใช้สถิติเชิงอ้างอิง ซึ่งจะวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอ โดยการทดสอบนัยสำคัญของความแตกต่างทั้ง T-test และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว One-way ANOVA ซึ่งพบในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน

8. การประมวลข้อค้นพบที่ได้จากผลงานวิจัยทางการสื่อสารเพื่อการพัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต ตามองค์ประกอบของการสื่อสาร

เมื่อพิจารณาในภาพรวมตามองค์ประกอบของการสื่อสารและทั้งกระบวนการสื่อสารแล้ว พบว่า วิทยานิพนธ์ทางการสื่อสารเพื่อการพัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตนี้ มีการศึกษาใน ประเด็นด้านผลของการสื่อสาร(E) มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ประเด็นเกี่ยวกับ ผู้รับสาร(R) ซึ่งมีจำนวนใกล้เคียงกับประเด็นผลของการสื่อสารและลำดับสุดท้ายที่มีการศึกษาน้อยที่สุดคือ ประเด็นทางด้านผู้ส่งสาร(S) นอกจากนี้ยังพบว่า ในเรื่องที่มีการศึกษาเกี่ยวกับผู้รับสารมักจะมีการศึกษาในประเด็นผลของการสื่อสารควบคู่กันไปด้วย

ในส่วนของข้อค้นพบที่ได้จากผลงานวิจัยนั้น จะสรุปในแต่ละประเด็นตามองค์ประกอบของการสื่อสาร ดังต่อไปนี้

8.1 การศึกษาเกี่ยวกับผู้ส่งสาร

8.1.1 คุณลักษณะของผู้ส่งสาร จากการศึกษาจากวิทยานิพนธ์ทั้ง 6 เรื่องที่เกี่ยวข้อง พบข้อสรุปคุณลักษณะของผู้ส่งสารที่พึงมี และส่งผลต่อความสำเร็จในการสื่อสาร ดังนี้ คือ ผู้ส่งสารที่ดีต้องมีลักษณะของความเป็นผู้นำ เป็นผู้ที่มีความน่าเชื่อถือสูง มีบุคลิกเป็นที่น่าไว้วางใจ มีความรู้ในเรื่องที่จะเผยแพร่เป็นอย่างดี มีทักษะการสื่อสารด้านการพูดโน้มน้าวใจ มีจิตวิทยาในการสื่อสาร มีความรู้ในการใช้สื่อ และมีสัมพันธภาพอันดีกับผู้รับสาร

อย่างไรก็ตาม พบว่า กรณีศึกษาที่แตกต่างกันในแต่ละเรื่อง และ ความเป็นเอกลักษณ์ของผู้ส่งสารแต่ละคน ก็สามารถสร้างคุณลักษณะของผู้ส่งสารที่แตกต่างกันได้อีกด้วย

8.1.2 บทบาทของผู้ส่งสาร ข้อสรุปจากผลงานวิจัย 3 เรื่องที่ศึกษาในประเด็นนี้ พบว่า ผู้ส่งสารสามารถกระทำการสื่อสารได้ในหลายบทบาท ซึ่งบทบาทที่พบในงานวิจัยทางด้านนี้ ได้แก่ ครูฝึกอบรม เจ้าหน้าที่ (กลุ่มผู้ดำเนินงาน) และกลุ่มแกนนำของโครงการเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ ยังพบได้ในบทบาทของ ศิลปิน-ดารา นักพูด เยาวชนที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับยาเสพติด พ่อแม่-ผู้ปกครอง และบุคคลผู้มีอำนาจในสังคมด้วย

สำหรับความสำคัญของบทบาทที่พบนั้น ผลการวิจัยส่วนใหญ่ พบว่า บทบาทของผู้ส่งสารที่เป็นเจ้าหน้าที่หน่วยงานหรือโครงการนั้น มักจะมีความสำคัญในการให้ความรู้และการให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง รวมทั้งคอยกำกับดูแลและสนับสนุนการดำเนินงานในโครงการต่างๆ ซึ่งมักจะได้รับความเชื่อถือจากกลุ่มเป้าหมายเนื่องจากเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ แต่ในบางกรณี บทบาทของเจ้าหน้าที่หรือผู้ฝึกอบรมเหล่านี้ ก็มีความสำคัญลดลง เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายหันไปให้ความสนใจ ศิลปิน-ดารา นักพูด เยาวชนวัยเดียวกัน พ่อ-แม่หรือผู้ปกครองมากกว่า ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ความใกล้ชิดสนิทสนม ประสบการณ์ของผู้อื่น และ ความนิยมชมชอบที่มีต่อผู้ส่งสาร อาจทำให้ผู้ส่งสารในบทบาทที่กล่าวมานี้ มีส่วนสำคัญในการผลักดันและกระตุ้นจิตสำนึกของกลุ่มเป้าหมายได้มากกว่าผู้ส่งสารที่มีบทบาทเป็นเจ้าหน้าที่หรือผู้ฝึกอบรมในโครงการต่างๆ

8.2 การศึกษาเกี่ยวกับสาร (เนื้อหา)

8.2.1 คุณลักษณะของสาร จากการประมวลผลงานวิจัยที่ศึกษาในประเด็นนี้ทั้ง 10 เรื่อง สรุปได้ว่า เนื้อหาสารที่พบ จะเน้นในเรื่องของการให้ความรู้ทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตในกรณีต่างๆ โดยคุณลักษณะของสารที่ช่วยให้การสื่อสารในแต่ละกรณีมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้ คือ มีเนื้อหาสาระตรงตามวัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายที่ต้องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างชัดเจน, มีลักษณะของการยกตัวอย่างของผู้ที่ใช้แล้วเห็นผล, เป็นเนื้อหาที่แสดงประสิทธิผลและเนื้อหาที่เสนอทางแก้ปัญหา, เนื้อหาที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้รับสารทั้งด้านแนวความคิดและการปฏิบัติ ซึ่งเป็นสารที่ให้ความรู้แก่ผู้รับสาร นอกจากนี้ยังต้องเป็นสารที่ให้ข่าวสารข้อเท็จจริง และความรู้ เป็นส่วนใหญ่ รวมทั้งเป็นการเสริมสร้างทัศนคติ และโน้มน้าวใจให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้วย โดยจะต้องใช้คำพูดที่เข้าใจง่าย เนื้อหาที่มีความหมายน้อยและน้อยประหวัด

กระชับได้ใจความ บรรยายในสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน และมีการใช้อุปมาอุปไมยเปรียบเทียบกับชีวิตจริง รวมทั้งมีการใช้คำพาดกึ่งใจและสโลแกน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม พบว่า เนื้อหาสารนั้น อาจมีคุณลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันไปตามแต่ละกรณีก็ได้ เช่น การใช้กลยุทธ์ในการสร้างสาร ในกรณีของยาเสพติด หรือ การใช้สัญลักษณ์ในการสื่อความหมายเรื่องเพศโดยนัยผ่านวงจรรยา ในกรณีเพศศึกษา เป็นต้น

8.2.2 การนำเสนอเนื้อหา จากผลงานวิจัยที่ศึกษาในประเด็นนี้ ทั้ง 4 เรื่อง สรุปได้ว่าการนำเสนอเนื้อหาสารที่พบนั้น มีทั้งการนำเสนอทางหนังสือพิมพ์ นิตยสาร เช่น รูปแบบที่เป็นคอลัมน์ต่างๆ ข่าว บทความ สารคดี บทสัมภาษณ์ และคอลัมน์แสดงความคิดเห็น และการนำเสนอทางโทรทัศน์ เช่น รูปแบบรายการ โทรทัศน์ และโฆษณา ซึ่งพบว่า ความถี่ที่เหมาะสมและช่วงเวลาที่มีผู้ชมมากที่สุด (Prime Time) จะทำให้การนำเสนอทางโทรทัศน์มีประสิทธิผลมาก โดยการนำเสนอส่วนใหญ่จะมีทั้งในเชิงวิชาการและเชิงพาณิชย์ควบคู่กันไป และเป็นการนำเสนอที่มีความสอดคล้องกันระหว่างความมีสาระ และความบันเทิง หรือ ความบันเทิงควบคู่กับวิชาการ เช่น ในลักษณะของ เอดูเทนเมนต์ เป็นต้น นอกจากนี้ ในแง่ของความเป็นเหตุเป็นผล ยังพบว่า ผู้รับสารให้ความสนใจการนำเสนอที่เป็นข้อเท็จจริง ที่มีความเป็นกลางอยู่มาก ซึ่งเป็นเหตุให้การนำเสนอส่วนใหญ่จะต้องนำเสนอทั้งเชิงบวกและเชิงลบในขณะเดียวกัน และมีทิศทางนำเสนอในเชิงเป็นกลางมากที่สุด

8.3 การศึกษาเกี่ยวกับช่องทางการสื่อสาร (สื่อ)

8.3.1 การใช้สื่อ ได้แก่ สื่อบุคคล สื่อมวลชน และสื่อเฉพาะกิจ จากงานวิจัยที่ทำการศึกษาในประเด็นนี้ โดยส่วนใหญ่ พบว่า จะมีการสื่อสารในหลายช่องทางและใช้สื่อหลายประเภทประกอบกัน ซึ่งจะเป็นในลักษณะของการผสมผสานกันระหว่าง สื่อบุคคล สื่อมวลชน และสื่อเฉพาะกิจ ทั้งนี้เนื่องจาก การใช้สื่ออย่างใดอย่างหนึ่งเพียงประเภทเดียวนั้น ไม่สามารถทำให้การสื่อสารประสบความสำเร็จได้ เพราะแต่ละสื่อก็มีคุณสมบัติและข้อจำกัดที่แตกต่างกันออกไป แต่หากนำมาใช้ร่วมกันก็จะช่วยลดข้อจำกัดของแต่ละสื่อลงไปได้ด้วย ซึ่งสรุปตามการใช้สื่อในแต่ละประเภท ได้ดังนี้ คือ

- สื่อบุคคล สรุปได้ว่า สื่อบุคคลมักจะถูกนำมาใช้ในการเผยแพร่ความรู้ การให้ข้อมูลข่าวสาร ให้คำปรึกษา หรือแนะนำ หรือในกรณีที่มีการบอกเล่าถึงประสบการณ์ ซึ่งสื่อบุคคล

ที่พบส่วนใหญ่จะเป็น เจ้าหน้าที่ หรือครูฝึกอบรม ทั้งนี้ ในบางกรณีอาจพบว่า สื่อบุคคลที่เป็นเจ้าหน้าที่ มีข้อจำกัดในเรื่องของการทำความเข้าใจจากการสื่อสาร ซึ่งเป็นในลักษณะของการพูดจา คำอธิบายที่ยากแก่การเข้าใจ หรือไม่มีความสนิทสนมคุ้นเคยกับกลุ่มเป้าหมาย ทำให้บทบาทของสื่อบุคคลที่เป็น เพื่อน ญาติ หรือบุคคลในครอบครัว รวมทั้งที่เป็นผู้มีประสบการณ์ในเรื่องนั้นๆ มีความสำคัญมากขึ้น ซึ่งสื่อบุคคลเหล่านี้ก็ยังมีส่วนสำคัญในการให้ข่าวสาร หรือโน้มน้าวใจ ที่มีผลต่อการตัดสินใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางความคิด หรือพฤติกรรม

ดังนั้น การใช้สื่อบุคคลในการสื่อสาร โดยใช้เจ้าหน้าที่ หรือ ครูฝึกอบรมหรือผู้เชี่ยวชาญเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ ทำให้ในผลงานวิจัยที่พบ จึงมักมีการใช้สื่อบุคคลที่ใกล้ชิดตัวกลุ่มเป้าหมายประกอบกันไปด้วย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารให้เพิ่มมากขึ้น

- สื่อมวลชน สรุปได้ว่า การใช้สื่อมวลชนที่พบนั้นจะมีลักษณะผสม โดยเป็นการใช้สื่อหลายๆประเภทในการสื่อสารขณะเดียวกัน อันได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และนิตยสาร รวมทั้งมีการใช้ สื่อภาพยนตร์และสื่อใหม่ (Internet) ประกอบด้วย ทั้งนี้ เนื่องจาก การใช้สื่อในลักษณะผสมผสานกันนั้น จะช่วยให้การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารสามารถส่งไปยังกลุ่มเป้าหมายได้อย่างกว้างขวางและทั่วถึงมากขึ้น รวมทั้งช่วยลดข้อจำกัดของแต่ละสื่อ ที่มีคุณลักษณะบางประการต่างกัน และยังสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้สื่อมวลชนให้ใช้ได้อย่างเต็มที่และเกิดประโยชน์สูงสุด อย่างไรก็ตาม ถึงแม้การใช้สื่อมวลชนจะเป็นไปในลักษณะการผสมผสานกัน แต่ความนิยมในแต่ละสื่อที่พบในงานวิจัยนั้น ก็มีความแตกต่างกันไปตามลักษณะทางประชากรและพฤติกรรมการเปิดรับสื่อของกลุ่มเป้าหมายแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่มด้วย

- สื่อเฉพาะกิจ สรุปได้ว่า สื่อเฉพาะกิจนั้นเป็นสื่ออีกประเภทหนึ่ง ที่มีลักษณะการนำไปใช้ในหลายรูปแบบผสมกัน ซึ่งโดยส่วนใหญ่มักจะถูกนำมาใช้ในการเผยแพร่ความรู้และให้ข้อมูลข่าวสารในลักษณะที่เฉพาะเจาะจง โดยรูปแบบของสื่อมักจะออกแบบมาโดยเฉพาะและเน้นในการสร้างความคุ้นเคย และสร้างความน่าสนใจให้กับสารที่จะสื่อออกไปด้วย ซึ่งการใช้สื่อเฉพาะกิจส่วนใหญ่ นั้น นิยมนำไปใช้ประกอบกับสื่อประเภทอื่น เพื่อให้มีการสื่อสารที่หลากหลายและก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการสื่อสารมากขึ้น

8.3.2 การศึกษาและเปรียบเทียบสื่อทุกชนิดโดยรวม เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบประสิทธิผลของสื่อทั้ง 3 ประเภทที่นำมาใช้ในการสื่อสาร จะเห็นได้ว่า สื่อมวลชนและสื่อบุคคลมีการนำมาใช้และมีบทบาทต่อผู้รับสารที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งสื่อบุคคลที่มีบทบาทมากที่สุด คือ เพื่อน

และบุคคลใกล้ชิด สำหรับสื่อมวลชนนั้นพบว่า สื่อโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีการนำมาใช้มากและได้รับความสนใจมากที่สุด ในส่วนของอิทธิพลที่มีต่อผู้รับสารนั้น สื่อมวลชนและสื่อบุคคลมีความน่าเชื่อถือในการให้ความรู้ โดยสื่อมวลชนจะมีความน่าเชื่อถือมากกว่า แต่เมื่อต้องใช้ในการตัดสินใจกลับพบว่า สื่อบุคคลมีความสำคัญและมีบทบาทในการตัดสินใจของผู้รับสารมากกว่าสื่อมวลชน ในขณะที่สื่อมวลชนมีบทบาทเป็นเพียงตัวกระตุ้น สร้างความรู้และความตระหนักเท่านั้น ส่วนสื่อเฉพาะกิจพบว่า มีผลต่อการตัดสินใจน้อย เพราะโดยมากจะเป็นสื่อที่ใช้ประกอบร่วมกับสื่ออื่น ซึ่งมีบทบาทในบางกรณีที่เฉพาะเจาะจงเท่านั้น

8.4 การศึกษาเกี่ยวกับผู้รับสาร

8.4.1 คุณลักษณะต่างๆของผู้รับสารที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ทักษะและพฤติกรรม จากผลงานวิจัยที่ศึกษาในประเด็นนี้ทั้ง 28 เรื่อง สรุปได้ว่า คุณลักษณะทางประชากรของผู้รับสาร ตัวอย่างเช่น เพศ อายุ สถานภาพสมรส การศึกษา อาชีพ และรายได้ นั้น มีผลต่อความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมของผู้รับสารเป็นอย่างมาก จะเห็นได้จากในงานวิจัยส่วนใหญ่ ที่ประชาชนมีลักษณะทางประชากรต่างกัน มักจะมีทักษะหรือพฤติกรรมต่อเรื่องนั้นๆที่แตกต่างกันไปด้วย นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาในภาพรวม ยังพบว่า คุณลักษณะที่มักจะพบว่ามีผลต่อความรู้ ทักษะ และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอยู่เสมอในงานวิจัยแทบทุกเรื่อง คือ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้คุณลักษณะต่างๆเหล่านี้จะมีผลดังที่กล่าวมา แต่ในบางกรณีก็พบว่า อาจไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม เลยก็ได้ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจาก ปัจจัยแวดล้อมอื่นๆเข้ามามีส่วนในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมมากกว่า ทั้งทางด้านความคิดและพฤติกรรม ตัวอย่างเช่น ค่านิยมในสังคม หรือ สิ่งแวดล้อมใกล้เคียง เป็นต้น

8.4.2 ปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับผู้รับสาร จากผลงานวิจัยที่ประมวลได้นั้น อาจสรุปได้ว่า ไม่เพียงแต่คุณลักษณะของผู้รับสารที่จะมีบทบาทต่อผู้รับสารเท่านั้น แต่ในบางกรณีก็พบว่า ยังมีปัจจัยอื่นๆที่เข้ามามีส่วนสำคัญต่อผู้รับสารด้วยเช่นกัน ซึ่งปัจจัยอื่นๆที่พบนั้น ก็จะแตกต่างกันไปตามกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม หรือการศึกษาในแต่ละกรณี แต่ในภาพรวม สามารถสรุป ปัจจัยอื่นที่พบ ได้ดังนี้ คือ กิจวัตรประจำวัน คำพูดของเพื่อนและบุคคลใกล้ชิด ความต้องการของคนรอบข้าง เช่น พ่อ-แม่ บุคคลที่ใกล้ชิด พื้นฐานครอบครัว สภาพแวดล้อม และปัจจัยที่สำคัญที่สุดและยากแก่การควบคุม คือ ปัจจัยที่ไม่คาดฝัน เช่น สภาพดินฟ้าอากาศ หรือ การเจ็บไข้ได้ป่วย เป็นต้น

8.5 การศึกษาเกี่ยวกับผลของการสื่อสาร

8.5.1 การเปิดรับสาร ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม ที่มีผลต่อการสื่อสาร สำหรับผลการวิจัยที่รวบรวมได้นั้น พบว่า ในการเปิดรับสื่อของผู้รับสารส่วนใหญ่จะเป็นในลักษณะของสื่อผสม กล่าวคือ มีการเปิดรับข่าวสารทั้งจาก สื่อมวลชน สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ นอกจากนี้ ยังพบว่า กลุ่มที่มีลักษณะและพฤติกรรมโดยทั่วไปที่ต่างกันมักจะเปิดรับข่าวสาร มีความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมที่ต่างกันด้วย

สำหรับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกันในภาพรวมนั้น งานวิจัยโดยส่วนใหญ่พบว่า ความรู้เดิมของกลุ่มเป้าหมายที่มีอยู่นั้นมีน้อย และมักจะเป็นความรู้ที่ผิวเผิน แต่เมื่อกลุ่มเป้าหมายมีการเปิดรับข่าวสาร ความรู้ที่ได้ก็จะเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ซึ่งการเปิดรับสารมีผลต่อความรู้และทัศนคติโดยตรง แต่จะไม่มีผลโดยตรงต่อพฤติกรรม แต่หากทัศนคติเปลี่ยนไปก็อาจทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนตามไปได้ เนื่องจากทัศนคติเป็นตัวแปรสำคัญที่สุดที่ส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรม

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้การเปิดรับสารและความรู้ที่ได้ จะมีผลโดยตรงต่อทัศนคติ แต่ในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติทั้งเชิงบวกและลบ กลุ่มเป้าหมายจะใช้ปัจจัยอื่นร่วมด้วย เช่น การพิจารณาสารให้เข้ากับความเชื่อเดิม ค่านิยม วัฒนธรรม ศิลธรรม รวมไปถึงประโยชน์ที่จะก่อให้เกิดการตัวผู้รับสาร เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป ระดับของการเปิดรับสาร ลักษณะทางประชากรที่แตกต่างกัน รวมทั้งปัจจัยอื่นที่แวดล้อมกลุ่มเป้าหมายนั้น มีส่วนสำคัญที่ทำให้ ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมแตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

8.5.2 การรับรู้ การใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจ จากผลงานวิจัยที่พบ สรุปในภาพรวมได้ดังนี้ คือ การรับรู้ข่าวสารนั้นมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจที่เป็นผลเนื่องกันโดยตรง แต่การรับรู้ที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ในระดับสูงนั้น พบว่า ผู้รับสารมักจะรับรู้ถึงประโยชน์ของแนวคิดหรือพฤติกรรมที่จะเปลี่ยนแปลงก่อนจึงจะมีแนวโน้มที่จะนำไปใช้ประโยชน์ ซึ่งเมื่อมีการใช้ประโยชน์ก็จะก่อให้เกิดความพึงพอใจตามมา อาจกล่าวได้ว่า ถ้าการรับรู้การใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจ มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกแล้ว ก็จะก่อให้เกิดความพึงพอใจและการใช้ประโยชน์ในระดับที่สูงด้วย นอกจากนี้ ยังพบว่า ความน่าเชื่อถือของสื่อ การมีส่วนร่วม และระดับการเปิดรับสื่อหรือความบ่อยครั้งในการเปิดรับข่าวสารนั้น ก็เป็นปัจจัยเสริมที่สำคัญที่มีผลต่อการรับรู้ การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจที่เกิดขึ้น

8.5.3 ประสิทธิผลภายหลังการสื่อสาร อาจสรุปได้ว่า การสื่อสารที่มีประสิทธิผลนั้น จะต้องเป็นการสื่อสารที่สามารถเปลี่ยนแปลง ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม รวมไปถึงการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ ของกลุ่มเป้าหมายให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายได้อย่างชัดเจน โดยล้วนแล้วแต่เป็นผลที่เกิดขึ้นภายหลังจากการสื่อสาร ซึ่งจากโครงการที่ประสบความสำเร็จในการสื่อสาร มักจะพบว่าปัจจัยมากมายที่ช่วยให้เกิดผลดังกล่าว โดยปัจจัยที่ประมวลได้มีดังนี้ คือ ความเต็มใจในการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมาย ระยะเวลาทั้งในส่วนของการเปิดรับสาร และการใช้เวลาในการเข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรม การตระหนักถึงคุณค่าและประโยชน์จากการสื่อสาร หรือเข้าร่วมโครงการ ซึ่งทุกปัจจัยที่กล่าวมานี้จะมีผลที่เกี่ยวเนื่องกัน นอกจากนี้ ยังสรุปได้ว่า ระยะเวลาในการเปิดรับสื่อ การเข้าร่วม และความต่อเนื่องในการสื่อสาร สามารถส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายหลังจากการสื่อสารได้ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวอีกด้วย

เมื่อพิจารณาผลที่เกิดขึ้นจากการสื่อสาร พบว่า การสื่อสารที่ดีนอกจากจะก่อให้เกิดผลสำเร็จจากการสื่อสารแล้ว ยังมีประโยชน์ต่อกรณีหรือด้านที่นำการสื่อสารมาใช้ด้วย โดยกรณีนี้เป็นการนำมาใช้ทางสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต ประโยชน์จากการสื่อสารที่พบจึงพบในกรณีที่เกี่ยวข้องกับทางการแพทย์ ตัวอย่างเช่น การใช้ดนตรีบำบัดผู้ป่วยจิตเวชเสริมจากการบำบัดจากพยาบาลที่ดูแล การบำบัดผู้ป่วยยาเสพติดในโครงการโดยใช้การฝึกทหาร หรือ ใช้ธรรมะเป็นกลยุทธ์ในการสื่อสาร รวมไปถึง ประโยชน์ของสื่อคู่มือทางการแพทย์ที่ช่วยเพิ่มความรู้ เข้าใจ และลดความวิตกกังวลในการเข้ารับการรักษาของผู้ป่วยได้ เป็นต้น

8.6 การศึกษาเกี่ยวกับทั้งกระบวนการสื่อสาร

8.6.1 รูปแบบ โครงสร้างของการสื่อสาร จากการศึกษางานวิจัยทั้ง 7 เรื่องที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสื่อสาร สรุปได้ว่า องค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพนั้น มักจะประกอบไปด้วย ผู้ส่งสารที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ มีทักษะในการพูดโน้มน้าวใจ มีจิตวิทยาในการสื่อสาร มีลักษณะของความเป็นผู้นำ และเป็นบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือสูง สำหรับสารนั้น จะต้องน่าสนใจ ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย และเข้าใจง่าย ในส่วนของสื่อ พบว่าลักษณะการใช้สื่อจะต้องมีการผสมผสานกันระหว่าง สื่อบุคคล สื่อมวลชน และสื่อเฉพาะกิจ รวมไปถึงสื่อใหม่ เช่น สื่ออินเทอร์เน็ตด้วย เนื่องจากคุณสมบัติที่แตกต่างกันของแต่ละสื่อ นอกจากนี้ในกระบวนการสื่อสารยังต้องมีการศึกษาหรือวิเคราะห์ผู้รับสารทั้งในส่วนของคุณลักษณะผู้รับสาร และ ปัจจัยผู้รับสารอื่นที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงปัจจัยที่อาจก่อให้เกิดผลต่อการสื่อสาร เช่น พฤติกรรม

การเปิดรับสาร การรับรู้ ทัศนคติและพฤติกรรมด้วย อีกทั้งยังต้องมีการสื่อสารภายใต้กลยุทธ์ที่ชัดเจน จึงจะทำให้กระบวนการสื่อสารนั้นมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จ

สำหรับรูปแบบที่พบในกระบวนการสื่อสารนั้น ส่วนใหญ่พบว่า มีการสื่อสารในลักษณะของการสร้างเครือข่าย และรูปแบบของการฝึกอบรมที่มักจะนำมาใช้ในโครงการเพื่อสร้างเสริมสุขภาพต่างๆ

8.6.2 กลยุทธ์ที่ใช้ในกระบวนการสื่อสาร กลยุทธ์การสื่อสารที่มีการศึกษาส่วนใหญ่จะใช้ในโครงการที่มีลักษณะของการฝึกอบรมและโครงการรณรงค์ต่างๆ ซึ่งกลยุทธ์ที่มีการนำมาศึกษาส่วนใหญ่ที่พบ คือ กลยุทธ์การตลาดเพื่อสังคม ซึ่งโครงการที่ใช้กลยุทธ์การสื่อสารนี้ โดยส่วนใหญ่จะมีลักษณะของการใช้กิจกรรมให้กลุ่มเป้าหมายเข้ามามีส่วนร่วม และมีพฤติกรรมที่ต้องการให้กลุ่มเป้าหมายใช้ประโยชน์จากสิ่งของที่เทียบเท่าได้ว่าเป็นสินค้าในกลยุทธ์นี้ ซึ่งกลยุทธ์การตลาดเพื่อสังคมนี้พบว่ามีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับใช้ในการสื่อสารมาก โดยเฉพาะแนวคิดการพัฒนาสินค้า และการส่งเสริมสินค้า ที่พบว่า สามารถช่วยให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ดีและกลุ่มเป้าหมายยอมรับมากที่สุด

นอกเหนือจากกลยุทธ์การตลาด ในโครงการต่างๆ ก็พบว่ามีกลยุทธ์อีกมากมาย ซึ่งกลยุทธ์ที่นำมาใช้ก็มีความแตกต่างกันไปตามแต่ละกรณีของโครงการนั้นๆ ทำให้การใช้กลยุทธ์มีความหลากหลายและมักจะไม่ใช่กัน ซึ่งประสิทธิผลจากการนำกลยุทธ์มาใช้ในกระบวนการสื่อสารที่ได้ก็จะมีผลแตกต่างกันออกไปตามแต่ละโครงการด้วย

ปัญหาวิจัยข้อที่ 3. มีการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ในลักษณะใด และมีช่องทางการเผยแพร่อย่างไรบ้าง

1. การใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์

จากองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ ทั้ง 4 องค์ประกอบ คือ 1. สถาบันให้ทุนสนับสนุนการวิจัยและการพัฒนา 2. ผู้วิจัย(ผู้ทำวิทยานิพนธ์) 3. ผู้ต้องการใช้ผลงานวิจัยเช่น ผู้ที่ใช้บริการสืบค้นวิทยานิพนธ์จากห้องสมุด เป็นต้น และ 4. การส่งเสริมและการพัฒนา(ช่องทางการเผยแพร่งานวิจัย) พบว่า การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยนั้น จะพิจารณาได้จาก องค์ประกอบที่ 1,2 และ3 โดยเป็นการสรุปในแต่ละองค์ประกอบว่ามีความเกี่ยวข้องกับการทำวิทยานิพนธ์และใช้ประโยชน์อย่างไร ซึ่งผลสรุปที่ได้ มีดังนี้

1.1 สถาบันผู้ให้การสนับสนุนทุนวิทยานิพนธ์ พบว่ามีตัวอย่างของสถาบันที่มีบทบาทและให้การสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์และงานวิจัยอื่นๆที่พบ คือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และ ทุนของบัณฑิตวิทยาลัย เป็นต้น ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการกำหนดประเด็นอย่างกว้างๆในการทำงานวิจัยหรือการทำวิทยานิพนธ์ และสามารถดึงเอาผลงานวิจัยที่ได้รับทุน ไปเผยแพร่ และนำไปใช้ประโยชน์ต่อหน่วยงานของตนหรือต่อสังคมได้อย่างเต็มที่ โดยการได้รับทุนของนิสิตนั้น จะต้องมีการขออนุญาต หรือข้อตกลงในการกำหนดขอบเขตของประเด็น หรือ จะต้องเผยแพร่งานวิจัยที่ได้รับทุนในวารสารต่างๆด้วย เป็นต้น ซึ่งข้อกำหนดดังกล่าวถือเป็นความเกี่ยวข้องกันระหว่างสถาบันที่สนับสนุนทุนและผู้วิจัย หรือเป็นส่วนที่ทำให้สถาบันให้ทุนวิจัยเข้ามามีบทบาทต่อการกำหนดประเด็นของผู้วิจัย ซึ่งข้อกำหนดนั้นจะขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของสถาบันที่แตกต่างกันไปในแต่ละสถาบันที่ให้ทุนนั้นๆ

สำหรับลักษณะการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ของสถาบันผู้ให้การสนับสนุนทุนวิทยานิพนธ์นั้น พบว่า การเข้ามามีบทบาทต่อการทำวิทยานิพนธ์ ของสถาบันสนับสนุนทุนต่างๆ น่าจะต้องคาดหวังผลจากการวิจัย และ การใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ไม่มากนัก ซึ่งความคาดหวังผลดังกล่าวก็จะแตกต่างกันไปตามแต่ละสถาบัน เช่น สสส. ความคาดหวังให้วิทยานิพนธ์โดยเฉพาะในระดับปริญญาโทนั้น พัฒนาคุณภาพงานวิจัยให้สูงขึ้น เพื่อประโยชน์ในวงการวิจัย แต่ไม่ได้คาดหวังผลจากการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมซึ่งจะเน้นการใช้ไปที่โครงการวิจัยใหญ่ๆมากกว่า แต่ในทางตรงกันข้าม ทางสกว. นั้นมุ่งเน้นไปที่การให้ทุนเพื่อใช้ประโยชน์ได้จริง ทำให้มีผลต่อนโยบายและการพิจารณางานวิจัยที่จะให้ทุนว่า จะต้องมีความรู้ลักษณะของการก่อให้เกิดประโยชน์ที่เห็นได้ชัดเจน ที่ถือเป็นข้อจำกัดของการให้ทุนด้วย สำหรับทางบัณฑิตศึกษานั้น มีการใช้ประโยชน์ ในลักษณะของการเผยแพร่ ตีพิมพ์ลงในวารสาร เพื่อเป็นประโยชน์ในแวดวงวิชาการมากกว่า ที่จะเน้นการนำไปใช้อย่างเป็นทางการ ซึ่งทำให้ข้อจำกัดในการพิจารณาสนับสนุนทุนน้อยลง และให้ทุนในสัดส่วนที่มากกว่าสถาบันอื่นๆ

จากความแตกต่างเกี่ยวกับบทบาทต่อการทำวิทยานิพนธ์และความคาดหวังต่อการ
ใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ ในแต่ละสถาบัน อาจสรุปได้ว่า ถ้าสถาบันที่สนับสนุนทุนทำ
วิทยานิพนธ์มีข้อจำกัด มีขอบเขตในการให้ทุน เข้ามามีบทบาทในการทำวิจัย และมีความคาดหวัง
ในการนำไปใช้ประโยชน์ที่มาก ก็จะพิจารณาให้ทุนสนับสนุนในปริมาณที่น้อยกว่า สถาบันที่ไม่มี

ข้อจำกัดในการทำวิจัย เปิดกว้าง ซึ่งจะเข้ามามีบทบาทต่อผู้วิจัยน้อยหรือแทบจะไม่มีเลย และไม่คอยคาดหวังผลจากการสนับสนุนเท่าไรนัก

1.2 ผู้วิจัย(ผู้ทำวิทยานิพนธ์) พบว่า มีความเกี่ยวข้องอย่างมากที่สุดต่อการทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งก็คือ ฐานะของผู้ทำงานวิจัย ที่เป็นนิสิตในระดับปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ พัฒนาการนั่นเอง จากผลการวิจัย พบว่า ความเกี่ยวข้องประการหนึ่งที่ผู้วิจัยมีส่วนสำคัญในการกำหนดประเด็นที่มีแนวโน้มในการนำไปใช้ คือ การหยิบประเด็นใดๆของนิติมาทำการศึกษา ซึ่งจากผลการวิจัยอาจสรุปได้ว่า การหยิบประเด็นมาศึกษานั้น มาจาก 3 แนวทางหลักๆ ได้แก่ 1. ความสนใจของนิสิตหรือผู้วิจัยเอง หรือเป็นเรื่องใกล้ตัวของผู้วิจัยซึ่งจะสะดวกในการค้นหาข้อมูล 2. จากประเด็นที่กำลังเป็นที่สนใจของคนในสังคมขณะนั้น ที่มีผลต่อความสนใจนำมาศึกษาของผู้วิจัย และ 3. แนวความคิดจากอาจารย์ที่ปรึกษา หรือ หน่วยงานที่ให้ทุนสนับสนุนในการทำวิทยานิพนธ์ เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่า นอกจากความสนใจของผู้วิจัยจะเป็นหลักในการเลือกประเด็นที่จะศึกษาแล้ว สิ่งแวดล้อมที่เป็นบริบทรอบตัวของผู้วิจัยก็เป็นส่วนสำคัญ แต่ยิ่งไปกว่านั้น ผลการวิจัยก็ยังพบว่า ความคาดหวังที่อยากจะให้มีการนำผลงานวิจัยของแต่ละคนไปใช้ประโยชน์ ในสถาบันองค์กรต่างๆ หรือในสังคม ก็มีส่วนในการคัดเลือกประเด็นที่ทำด้วยเหมือนกัน โดยที่ผู้วิจัยส่วนใหญ่ ล้วนต้องการให้การทำวิจัยของตนเองมีคุณค่าไม่มากก็น้อย ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น หรือต่อสังคม ซึ่งเท่ากับว่าผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของประโยชน์จากการทำวิทยานิพนธ์ที่ นอกเหนือจากการเริ่มต้นฝึกหัดทำวิจัย โดยเลือกประเด็น หรือเรื่องที่จะเป็นประโยชน์ และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไปได้

สำหรับลักษณะการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ของผู้ทำวิจัย หรือวิทยานิพนธ์นั้น อาจสรุปได้ว่า ความรู้สึกต่องานวิจัยของตนในแง่บวกเกี่ยวกับการนำไปใช้ได้นั้น มีส่วนสำคัญต่อคุณภาพงานวิจัยด้วยเช่นกัน โดยการได้เห็นตัวอย่างของงานวิจัยจากวิทยานิพนธ์รุ่นก่อนๆที่เป็นประโยชน์และได้มีการเผยแพร่ หรือทราบล่วงหน้าว่างานของตนเมื่อทำเสร็จสิ้นก็จะมีผู้สนใจนำไปใช้ทันทีนั้น จะมีผลต่อความรู้สึกของผู้วิจัยในแง่ที่ดีต่อการทำวิทยานิพนธ์ และทำให้ผู้วิจัยใช้ความพยายามทำงานของตนเองให้มีคุณภาพมากขึ้น เนื่องจากตระหนักว่า งานวิจัยของตนจะต้องถูกนำไปใช้เผยแพร่ต่อสาธารณะ จึงต้องทำให้ดีที่สุดในแง่ที่ว่า เป็นการพัฒนางานวิจัยโดยทางอ้อมไปในตัว ในขณะที่ ผู้วิจัยอีกกลุ่มหนึ่งที่ไม่ได้รับทุนสนับสนุนวิทยานิพนธ์ หรือไม่ได้นำไปเผยแพร่ ต่างก็พยายามทำงานวิจัยของตนเองอย่างเต็มที่ แต่อาจมีความรู้สึกส่วนตัวที่เสียดายคุณค่างานวิจัยของตนเองอยู่บ้าง นอกจากนี้การใช้ประโยชน์จริงที่เกิดขึ้นภายหลังการเสร็จสิ้นกระบวนการทำ

วิทยานิพนธ์ พบว่า การใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ของผู้วิจัย มีทั้งที่นำไปใช้และไม่ได้ใช้ประโยชน์ใดๆ โดยผู้วิจัยที่นำไปใช้มองว่า มีประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการทำงานปัจจุบัน และในอนาคต หรือการศึกษาต่อ การเผยแพร่ และที่สำคัญคือ การพัฒนาตนเอง ซึ่งสามารถนำความรู้จากการวิจัยไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้ ซึ่งมักจะเป็นผู้วิจัยที่ยังอยู่ในแวดวงวิชาการหรือศึกษาต่อ ตรงกันข้ามกับกลุ่มที่ไม่ได้ใช้ ที่มักจะสนใจในแวดวงธุรกิจ หรือองค์กรเอกชนต่างๆ มองว่างานวิจัยนั้นไม่ได้ใช้อะไรเลย ความรู้ที่ได้มานานไปก็อาจจะลืม และมองว่า ถ้าเป็นอาจารย์ นักวิจัย หรือเรียนต่อ น่าจะใช้ได้ตรงกว่า

1.3 ผู้ต้องการใช้ผลงานวิจัย พบว่า ถึงแม้จะไม่ได้เข้าไปมีส่วนในการกำหนดประเด็นหรือในการทำวิจัย แต่ก็เกี่ยวข้องโดยตรงกับวิทยานิพนธ์ในฐานะผู้อ่านงานวิจัย และอาจกล่าวได้ว่า เป็นองค์ประกอบในการพัฒนางานวิจัยที่ใกล้ชิดกับผลงานวิจัยที่เผยแพร่มากที่สุด รู้ถึงสิ่งที่มีอยู่มากและที่ยังขาดไปของงานวิจัยและมีความต้องการที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานวิจัย

โดยลักษณะการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ของผู้ต้องการใช้ผลงานวิจัย หรือผู้อ่านงานวิจัย นั้น พบว่า มีการใช้ในหลายลักษณะแตกต่างกันไปตามแต่ละกลุ่ม อันได้แก่ นิสิตในระดับบัณฑิตศึกษา คณะนิเทศศาสตร์ ของทั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และจากต่างสถาบัน อาจารย์มหาวิทยาลัยอื่นๆ และคนทำงานในองค์กร เป็นต้น

- กลุ่มนิสิตในระดับบัณฑิตศึกษา ใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ หรืออ่านวิทยานิพนธ์ เพื่อ เพื่อศึกษางานวิจัยที่ใกล้เคียงกับที่ตนสนใจ และนำไปใช้ในการพัฒนางานวิจัยของตน โดยผู้ใช้สนใจส่วนของบทคัดย่อ และ ตั้งแต่บทนำ ทฤษฎี และระเบียบวิธีวิจัยเป็นส่วนมาก

- อาจารย์มหาวิทยาลัย มีการใช้ประโยชน์เพื่อ การศึกษาเพิ่มเติมประกอบการสอน และ นำข้อมูลไปสนับสนุนในเรื่องที่กำลังศึกษา โดยสนใจในส่วน of ผลการวิจัย และทฤษฎีที่ใช้

- คนทำงานในองค์กรต่างๆ ใช้ประโยชน์เพื่อประกอบการทำงาน เป็นตัวอย่างการทำวิจัยทางการสื่อสารในโครงการที่กำลังจะใช้ในการทำงาน โดยมักจะสนใจที่บทคัดย่อ และระเบียบวิธีวิจัย

กล่าวโดยสรุป ถึงแม้งานวิจัยจากวิทยานิพนธ์จะยังไม่ได้มีการนำไปใช้ในทันที แต่เมื่อใดที่มีผู้ต้องการใช้ก็จะแสวงหา และมองไปที่แหล่งความรู้ที่สำคัญ คือแหล่งรวมงานวิจัยในวิทยานิพนธ์ ซึ่งมีทั้งทฤษฎีที่น่าสนใจ และประยุกต์ทฤษฎีกับเรื่องต่างๆ ซึ่งถ้าตรงกับความสนใจของผู้อ่าน หรือผู้ต้องการใช้ งานวิจัยจากวิทยานิพนธ์นั้นๆก็จะมีคุณค่าขึ้นมาทันที ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า คุณค่าของงานวิจัยจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเกิดการนำไปใช้ประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาในด้านใด หรือนำไปใช้เพื่อศึกษาเพิ่มเติม หรือใช้ประกอบการทำงาน ก็ล้วนแล้วแต่ก่อให้เกิดประโยชน์ด้วยกันทั้งนั้น หรืออย่างน้อยที่สุดก็ในแวดวงวิชาการ ซึ่งก็มีส่วนใจศึกษาวิทยานิพนธ์อย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ก็ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาที่ตัวบุคคล เพื่อนำไปสู่การพัฒนาในองค์กร หรือ สังคม ที่คนเหล่านั้นจะเข้าไปสู่การทำงานต่อไป

2. ช่องทางการเผยแพร่วิทยานิพนธ์(การส่งเสริมและการพัฒนางานวิจัย)แบ่งตามลักษณะการเผยแพร่ 2 ลักษณะ คือ

1. การเผยแพร่ทางตรง ได้แก่ รูปเล่มวิทยานิพนธ์
2. การเผยแพร่ทางอ้อม จะแบ่งตามสื่อประเภทต่างๆ ดังนี้

2.1 สื่อสิ่งพิมพ์

- วารสาร/เอกสารทางวิชาการ ได้แก่ วารสารนิเทศศาสตร์, วารสารจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และอื่นๆ เช่น จดหมายข่าวจุฬาฯ และ เอกสารเผยแพร่ที่เป็นบทเรียนข้อสรุปจากการสัมมนาหรือประชุมวิชาการต่างๆ
- บรรณานิทัศน์ ได้แก่ บรรณานิทัศน์สิ่งพิมพ์ ทางนิเทศศาสตร์ ในประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2500-2525

2.2 เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่

- เครื่องข่ายระบบฐานข้อมูล World Wide Web (WWW) ได้แก่ ระบบข้อมูลวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, เครื่องข่ายสารสนเทศห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หรือ “จุฬาลีเน็ต”, วิทยานิพนธ์ไทย Online
- ฐานข้อมูลสำเร็จรูป CD-Rom (Compact Disk- Read Only Memory) ได้แก่ ฐานข้อมูลด้านนิเทศศาสตร์พัฒนาการของประเทศไทย ในช่วง พ.ศ.2500-2547 และ ฐานข้อมูลรวมบทความวิทยานิพนธ์

2.3 กิจกรรมทางวิชาการ ได้แก่ การประชุมทางวิชาการ/ สัมมนาวิชาการ และ
นิทรรศการทางวิชาการ

2.4 สื่อมวลชน ได้แก่ สถานีวิทยุกระจายเสียง ในช่วงเปิดประตูสู่มหาวิทยาลัย หรือช่วง
การนำเสนอวิทยานิพนธ์

2.5 อื่นๆ ได้แก่ การนำเสนอผลงาน(วิทยานิพนธ์)ของนิสิตที่ทำต่อหน่วยงานที่ตน
สังกัด, จากการใช้สัมภาษณ์และหน่วยงานอื่นๆ ให้ความสนใจกับผลงานวิจัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อภิปรายผลการวิจัย

ปัญหาวิจัยข้อที่ 1. มีประเด็นความรู้ในด้านใดบ้างที่ได้จากวิทยานิพนธ์ สาขาวิชา นิเทศ- ศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในช่วงระหว่างปีการศึกษา 2540-2546

1. ข้อมูลทั่วไปของวิทยานิพนธ์ และประเด็นความรู้ที่ได้จากวิทยานิพนธ์

จากข้อมูลทั่วไปของวิทยานิพนธ์สาขาวิชา นิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในช่วงระหว่างปีการศึกษา 2540-2546 พบว่า มีการศึกษาและทำวิทยานิพนธ์ทางด้านนี้ โดยเฉลี่ยปีละประมาณ 52 เล่ม ซึ่งในช่วงแรก คือ ปี 2540-2543 จะมีการทำวิทยานิพนธ์ในปริมาณที่มากกว่าและใกล้เคียงกับตัวเลขเฉลี่ยอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2540 เป็นปีที่มีการศึกษามากที่สุด แต่ในช่วงปีหลังๆมีปริมาณการศึกษาที่ลดลงเมื่อเทียบกับตัวเลขเฉลี่ย จนกระทั่งในปี 2546 พบว่ามีการศึกษาและทำวิทยานิพนธ์ในจำนวนที่น้อยที่สุด ทำให้ภาพรวมของงานวิจัยที่มีการศึกษาอยู่อย่างต่อเนื่อง และมีปริมาณที่ค่อนข้างคงที่ไม่เปลี่ยนแปลงจากเดิมมากนัก มีแนวโน้มที่จะลดลง ที่เป็นเช่นนี้ เนื่องมาจาก การศึกษาทางด้านนิเทศศาสตร์พัฒนาการ จากจุดเริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน มีพัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ซึ่งการเปลี่ยนแปลงอาจส่งผลมาถึงจำนวนที่รับเข้าศึกษาและจำนวนวิทยานิพนธ์ที่พบในแต่ละปี เช่น จำนวนผู้เข้าศึกษาในช่วงแรกจะมีจำนวนน้อยและค่อยๆเพิ่มขึ้น จนในปีพ.ศ. 2538 ได้เริ่มมีการเปิดสอนในภาคนอกเวลาราชการ จึงทำให้มีผู้ศึกษาและพบวิทยานิพนธ์เพิ่มมากขึ้นจากเดิมที่มีประมาณปีละ 20 คน เป็นปีละ 50 คนเรื่อยมา ซึ่งสอดคล้องกับจำนวนที่พบในการศึกษาคั้งนี้ คือ ในช่วงระยะเวลา 7 ปีที่ผ่านมา มีการศึกษาโดยเฉลี่ย 52 เล่มต่อปี อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จำนวนการศึกษาที่พบจากวิทยานิพนธ์ค่อนข้างจะคงที่ แต่ก็พบว่าแนวโน้มที่ลดลงตั้งแต่ปี 2543 เรื่อยมา ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ที่เป็นเช่นนี้ อาจเนื่องมาจากในช่วงเวลานั้นเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ หรือนโยบายการรับนิสิตที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงการเปิดหลักสูตรที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกับสาขาวิชานี้ในมหาวิทยาลัยอื่นๆ ซึ่งสาเหตุนี้ สอดคล้องกับช่วงปี พ.ศ. 2542 ที่มีการเปิดหลักสูตรระดับปริญญาโท สาขาการสื่อสารเพื่อการพัฒนา หลักสูตรนานาชาติ ขึ้น ของคณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และการปรับปรุงหลักสูตรสาขานิเทศศาสตร์พัฒนาการใหม่ในปี พ.ศ. 2544 ของคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต (อุตลวรรณ ปิติพัฒนาะโฆษิต, 2545: 21-22) รวมทั้ง ในปี พ.ศ. 2548 คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก็ได้มีการเปิดหลักสูตรระดับปริญญาโท สาขาการประชาสัมพันธ์ขึ้น ทำให้แนวโน้มของจำนวนที่ศึกษาในด้านนิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และวิทยานิพนธ์ที่พบ

ในสาขานี้ น่าจะมีการขยายตัวที่ไม่มาก หากจะเปรียบเทียบกับด้านนิเทศศาสตร์ธุรกิจ สื่อสารมวลชน หรือสารสนเทศ แต่ก็ยังคงจะมีการเปิดสอนอยู่เรื่อยๆ ยังมีผู้ต้องการศึกษา แม้ว่า อาจจะมีจำนวนไม่มากเท่ากับนิเทศศาสตร์ในส่วนอื่นๆ แต่ตราบดีที่ประเทศไทยยังต้องพัฒนาในด้านต่างๆ สาขาวิชานี้ก็ยังคงน่าจะมีประโยชน์ทางด้านการสื่อสารและการพัฒนาอยู่ตลอดไป(อุบลวรรณ ปิติพัฒนะโฆษิต, 2545: 26)

จากการจำแนกจำนวนวิทยานิพนธ์ที่พบตามหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนาในด้านต่างๆ พบว่า มีการศึกษาในประเด็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนาทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตมากที่สุดอย่างต่อเนื่อง รองลงมาคือ ด้านเศรษฐกิจ ธุรกิจ และอุตสาหกรรม และด้านสังคม ตามลำดับ โดยที่พบว่าการสื่อสารเพื่อพัฒนาด้านการเกษตร ที่เคยมีการศึกษาเป็นจำนวนมากในปีก่อนๆ กลับมีจำนวนลดลงอย่างเห็นได้ชัดและมีจำนวนน้อยที่สุดนั้น เมื่อพิจารณาร่วมกับ ปีพ.ศ. ในแต่ละช่วง ทำให้พบจุดที่น่าสังเกต อันเป็นที่มาของผลการวิจัยที่พบว่า ในช่วงปีพ.ศ. 2540 – 2542 ที่มีการศึกษาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต ในจำนวนที่ใกล้เคียงกับด้านเศรษฐกิจ และยังมี การศึกษาด้านสังคมและเทคโนโลยีและสื่อในปริมาณที่มากตามมามากด้วยนั้น เป็นช่วงที่ประเทศไทย ต้องรับมือกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ทำให้มีความจำเป็นที่ต้องเร่งพัฒนาในทุกด้านหลักๆ ทั้งทางด้านคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ซึ่งล้วนแต่เป็นด้านที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจน กลายเป็นประเด็นปัญหาใหญ่ที่สำคัญแทนที่ปัญหาและการพัฒนาด้านเกษตรกรรมที่เคยมีมา และเป็นประเด็นที่น่าสนใจของคนในสังคมขณะนั้น เมื่อความสนใจของคนในสังคมต่อประเด็นปัญหา เปลี่ยนแปลงไป การศึกษาวิจัยก็มักจะมีการกำหนดประเด็นที่ศึกษาเปลี่ยนไปตามความสนใจของ สังคมในขณะนั้นด้วย ดังนั้นจึงเป็นที่มาของความไม่สอดคล้องกันระหว่างงานวิจัยครั้งนี้ กับ งานวิจัยก่อนๆ ที่พบว่ามีการศึกษาเกี่ยวกับประเด็นการสื่อสารเพื่อพัฒนาทางการเกษตรมากที่สุด

นอกจากสาเหตุที่เกี่ยวข้องกับปัญหาทางเศรษฐกิจแล้วนั้น ยังมีสาเหตุที่น่าสนใจ ดังนี้ คือ การที่มีการวิจัยในประเด็นของการพัฒนาทางการเกษตรลดลง อาจเนื่องมาจากการที่พบว่า ในช่วงปีก่อนๆ นั้นการศึกษาในประเด็นดังกล่าวมีจำนวนมากแล้ว จึงทำให้ถึงจุดอิ่มตัว และทำให้ ผู้วิจัยหันไปให้ความสำคัญและสนใจประเด็นปัญหาที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันบ้าง เช่น ประเด็นด้านการสื่อสารสาธารณสุข จุดที่น่าสังเกตนี้ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ อุบลวรรณ ปิติพัฒนะโฆษิต ที่พบว่า ในขณะที่ ด้านการสื่อสารสาธารณสุขมีจำนวนการศึกษาในระดับต้นๆมาโดยตลอดในช่วงปี 2540-2543 แต่การสื่อสารการเกษตรกลับมีแนวโน้มที่ลดลงอย่างเห็นได้ชัด โดยลดลงครึ่งหนึ่ง และไม่ติด 1 ใน 3 อย่างที่เคยเป็นมา นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ ผลการวิจัยของกุลทิ

ชา หุ่นร่าง ที่พบว่า ประเด็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนาสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต เป็นประเด็นที่ผู้วิจัยนิยมศึกษาที่พบในช่วงที่ทำการศึกษา คือ พ.ศ. 2524-2545 แต่ยังมีได้มีการประมวลและรวบรวมออกมาเป็นองค์ความรู้

นอกจากแนวโน้มของการวิจัยทางการเกษตรที่ลดลง และมีการหันมาศึกษาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตที่เพิ่มมากขึ้นแล้วนั้น ยังอาจมีสาเหตุมาจาก วิธีการวิจัยทางด้านสาธารณสุขในบางกรณีที่เปลี่ยนไป ดังที่(สันตต์ เสริมศรี, 2526: 19) ว่าไว้คือ การวิจัยหรือวิธีการหาความรู้ทางด้านสาธารณสุขในขณะนี้นั้น ไม่สามารถทำได้เพียงการศึกษาค้นคว้าแบบเดิม ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นการศึกษาพฤติกรรมของคน วิธีการดำเนินชีวิตตลอดจนระบบความสัมพันธ์ในระบบงานสาธารณสุข ที่จำเป็นต้องอาศัยศาสตร์ทางสังคมในการศึกษาเรื่องดังกล่าว ซึ่งทำให้การศึกษาทางการแพทย์และสาธารณสุข ต้องหันมาสนใจการวิจัยเกี่ยวกับสาธารณสุขทางด้านสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะทางด้าน การสื่อสารสาธารณสุขมากขึ้น ซึ่งอาจเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้พบผลงานวิจัยด้านนี้มากที่สุดด้วยเช่นกัน

2. ประเด็นที่ศึกษาในวิทยานิพนธ์ สาขาวิชา นิเทศศาสตร์พัฒนาการ

เมื่อพิจารณาประเด็นที่นำมาใช้ศึกษาในวิทยานิพนธ์ทั้งหมด ตามหลักองค์ประกอบของการสื่อสารในภาพรวมแล้วนั้น เห็นได้ชัดเจนว่า การศึกษาส่วนใหญ่ในวิทยานิพนธ์สาขานี้ เน้นไปที่ประเด็น ผลของการสื่อสาร(E) มากที่สุด โดยเป็นการศึกษาตัวแปรต่อไปนี้ คือ การเปิดรับสาร ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม อีกทั้งยังมีการนำประเด็นด้านโดยรวม ทั้งกระบวนการ และผู้รับสาร(R) มาศึกษาในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน ทั้งในการศึกษากระบวนการสื่อสารและพฤติกรรมสื่อสาร ซึ่งจากผลที่ได้กล่าวได้ว่า การศึกษาทางด้านนิเทศศาสตร์พัฒนาการนี้ โดยส่วนใหญ่เน้นการศึกษาไปที่ผลของการสื่อสาร ผู้รับสาร และทั้งกระบวนการสื่อสาร อันเป็นองค์ประกอบที่มีความเกี่ยวเนื่องกัน และสามารถเป็นผลเชื่อมโยงไปถึงกันได้ ที่เป็นเช่นนี้ อาจเพราะ การสื่อสารนั้นมุ่งที่ผลของการสื่อสารในการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมของผู้รับสาร หรือกลุ่มเป้าหมาย ที่จะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องกันไป(Rogers, 1973 : 49) ซึ่งเมื่อส่งสารผ่านสื่อไปยังผู้รับสาร สิ่งที่เกิดขึ้น ก็คือผลของการสื่อสาร อันเป็นการรับรู้เกี่ยวกับสารหรือการตอบสนองต่อสารของผู้รับสาร ซึ่งหมายถึง การเปลี่ยนแปลงท่าทีและพฤติกรรมของผู้รับสารอันเป็นผลโดยตรงของการสื่อสารนั่นเอง

ปัญหาสุขภาพจิต ที่ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง ปัญหาโรคเอดส์ที่เริ่มมีการศึกษามากขึ้น ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากประเด็นทางด้านเพศศึกษาที่ถูกหยิบยกมานำเสนออย่างมากในสังคม และกำลังเป็นปัญหาที่นับวันจะเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงค่านิยมของคนในสังคม โดยเฉพาะในหมู่วัยรุ่น ทำให้จึงมีผู้สนใจศึกษาในกรณีเหล่านี้มากขึ้นแทนที่การดูแลสุขภาพทั่วไป นอกจากนี้ในช่วงปีหลังๆ ที่เป็นช่วงที่เกิดกระแสการกลับมาของสมุนไพรไทย หรือธรรมชาติบำบัด ก็สะท้อนให้เห็นจากการพบกรณีที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์แผนไทย/สมุนไพรไทย ที่มีการศึกษาเพิ่มมากขึ้น

ดังนั้นในภาพรวมจะเห็นได้ว่า การศึกษาทางด้านสาธารณสุขมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่มักจะเป็นการศึกษาเฉพาะทางการแพทย์ มาเป็นการศึกษาพฤติกรรมของคนในสังคมที่มีผลต่อการเกิดโรค ปัญหาทางด้านสุขภาพหรือความสนใจประเด็นทางด้านสุขภาพใหม่ที่เป็นกระแสสังคม ดังเช่นที่พบในงานวิจัย ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิด ของ (สันหัตต์ เสริมศรี, 2526: 19) ที่ว่าการวิจัยหรือวิธีการหาความรู้ทางด้านสาธารณสุขในขณะนี้นั้น ไม่สามารถทำได้เพียงการศึกษาค้นคว้าแบบเดิม นอกจากนี้การศึกษากฎพฤติกรรมของคน วิธีการดำเนินชีวิตตลอดระบบความสัมพันธ์ในระบบงานสาธารณสุขจำเป็นต้องอาศัยศาสตร์ทางสังคม ซึ่งข้อความที่กล่าวนี้จะชัดเจนขึ้นเมื่อได้พิจารณาแนวโน้มความเจ็บไข้ได้ป่วยในปัจจุบันนั้น ส่วนมากเป็นโรคที่เกี่ยวข้องปัจจัยหรือเงื่อนไขทางสังคม-จิตวิทยาเป็นสิ่งที่กำหนด (Social-psychological factors) และภาวะสังคมเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดระดับสุขภาพอนามัยของคนมากกว่าที่เคยเป็นมา นั่นคือพฤติกรรมของคนเป็นสิ่งที่กำหนดความเจ็บป่วยแทนตัวเชื้อโรค

ลักษณะที่กล่าวทำให้การใช้ระเบียบวิจัยทางสังคมเพื่อการศึกษางานสาธารณสุข มีความจำเป็นมากขึ้น เพราะงานสาธารณสุขจะไม่สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ถ้าผู้เกี่ยวข้องไม่เข้าใจชุมชนและประชากร หรือไม่เข้าใจการเปลี่ยนแปลงของสังคม รูปแบบของผู้นำ และความรู้สึกริณีคิดของประชาชน ดังนั้นปัจจัยดังกล่าวจึงเกี่ยวข้องกับงานสาธารณสุขในปัจจุบันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การเจ็บป่วยหรือการมีโรคในปัจจุบันนั้นเกี่ยวข้องกับโรคที่เกิดจากรูปแบบการดำเนินชีวิต เช่น โรคจิต โรคสุราเรื้อรัง โรคมะเร็ง ยาเสพติด โรคหัวใจ และอุบัติเหตุ ซึ่งโรคดังกล่าวนี้เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมและวิธีการดำเนินชีวิตของคนเป็นสำคัญ จึงมีส่วนผลักดันให้งานสาธารณสุขเกี่ยวข้องกับงานทางสังคมศาสตร์มากขึ้น เนื่องจากต้องใช้ความรู้ความเข้าใจในการช่วยพัฒนางานสาธารณสุขต่อไป ดังนั้นการนำความรู้ทางสังคมศาสตร์ไปใช้ควบคู่กับการสาธารณสุขจึงมีความจำเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ทางการสื่อสาร ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นตัว

จักรกลที่จะทำให้ประชาชนเกิดความรู้ ความเข้าใจ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับการพัฒนาสาธารณสุขของประเทศ (Schramm, Mass Media and National Development, 156-166)

2. แนวคิดและทฤษฎี ที่ใช้ในวิทยานิพนธ์ทางการสื่อสารเพื่อการพัฒนาด้านสาธารณสุข และคุณภาพชีวิต

เมื่อพิจารณาการแบ่งประเภทตามความสำคัญของทฤษฎีการสื่อสาร 3 ประเภท พบว่า ทฤษฎีที่ใช้เป็นกรอบในการศึกษาด้านการสื่อสารสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตมากที่สุด ได้แก่ ทฤษฎีการสื่อสารแนวปรัชญาวิทยาศาสตร์หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นทฤษฎีของการสื่อสาร เมื่อแบ่งประเภทตามคำนิยามทฤษฎีการสื่อสารที่นิยม ที่เป็นเช่นนี้เพราะ การศึกษาครั้งนี้ เป็นการรวบรวมวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวกับการสื่อสารสาธารณสุข ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารโดยตรง ดังนั้น ทฤษฎีที่ใช้เป็นกรอบในการศึกษาในวิทยานิพนธ์แต่ละเล่ม จึงต้องเป็นทฤษฎีแม่บททางนิเทศศาสตร์ ที่จะสามารถนำมาศึกษาและอ้างอิงได้อย่างชัดเจน ซึ่งทฤษฎีการสื่อสารแนวปรัชญาวิทยาศาสตร์ที่นำมาศึกษามากที่สุดนี้ เป็นทฤษฎีแรกเริ่ม ที่มีการสร้างเป็นทฤษฎีการสื่อสารซึ่งเป็นการนำเอาปรัชญาวิทยาศาสตร์มาศึกษาวิจัยเพื่อสร้างเป็นทฤษฎีทางการสื่อสาร หรือที่เรียกว่า ทฤษฎีการสื่อสารมวลชน (Mass Communication study) ซึ่งจะเห็นได้ชัดจากผลงานของวิลเบอร์ แชมมัม เมลวิน เดอเฟลอร์ และเดนิส แมคเคลว และเมื่อการศึกษาด้านสื่อสารมวลชนขยายตัวออกไปครอบคลุมทุกอาณาบริเวณของการสื่อสาร โดยกลุ่มทฤษฎีระบบ (Systems Theories) ของวีเนอร์ แชนนอนและวีเวอร์(Wiener-Shannon-Weaver) และในเชิงการสื่อสารของมนุษย์(human communication)ของ เบอร์โล (Berlo) รวมทั้งในเชิงการสื่อสารระหว่างบุคคล (interpersonal communication)ของไฮเคอร์-นิวกอมป์-เฟสติเกอร์ และออสกูด จึงทำให้ทฤษฎีการสื่อสารมวลชนขยายตัวเป็นนิเทศศาสตร์ อย่างสมบูรณ์

จากการเป็นทฤษฎีที่ครอบคลุมการสื่อสารทุกประเภท และในทุกบริบท (Context) นับตั้งแต่การสื่อสารภายในบุคคล (Intrapersonal Communication) จนไปถึงการสื่อสารของโลก (Global communication) ที่สร้างเป็นองค์ความรู้ที่อธิบายการสื่อสารทั่วไป ในแง่ขององค์ประกอบ โครงสร้าง กระบวนการ บทบาทหน้าที่จุดประสงค์เป็นองค์ความรู้ที่อธิบายการสื่อสารทั่วไป ในแง่ขององค์ประกอบ โครงสร้าง กระบวนการ บทบาทหน้าที่จุดประสงค์ (Purposes) ประสิทธิภาพ (Effectiveness) ประสิทธิภาพ (Efficiency) รวมไปถึง ทฤษฎีต่าง ๆ ในการสื่อสารระหว่างบุคคล หรือในการสื่อสารมวลชน (เอกสารการสอนชุดวิชาการสื่อสาร หน่วยที่ 1-8 , 2546:60) จึงเป็นเหตุให้ทฤษฎีในกลุ่มนี้ เป็นทฤษฎีหลักๆที่พบในงานวิจัยทุกเล่ม โดยแนวคิดทฤษฎีที่พบได้บ่อยในกลุ่ม

ทฤษฎีนี้ คือ การสื่อสารเชิงสัมพันธ์ ที่เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่มีผลเกี่ยวเนื่องกัน

ทั้งนี้ เนื่องจากวิทยานิพนธ์ที่นำมาศึกษาเป็นงานวิจัยทางการสื่อสารเพื่อการพัฒนาสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต ที่พบว่ามีการศึกษามากที่สุดในจำนวนวิทยานิพนธ์ทั้งหมด ทำให้ทฤษฎีอีกกลุ่มหนึ่งที่พบ และนำมาใช้มากเป็นอันดับสอง คือ ทฤษฎีการสื่อสารแนววิพากษ์ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารกับสุขภาพ/สาธารณสุข ซึ่งตรงกับเนื้อหาของงานวิจัยทางด้านนี้ ซึ่งลักษณะสำคัญที่ทำให้ทฤษฎีกลุ่มนี้เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในงานวิจัยด้านนี้ ก็เนื่องมาจาก การศึกษาทฤษฎีแนววิพากษ์ มักจะใช้เป็นหลักในการศึกษาวิจัย และวิพากษ์วิจารณ์การสื่อสารภายในองค์กร การสื่อสารสาธารณะ การสื่อสารมวลชน การสื่อสารระหว่างประเทศ หรือการสื่อสารของโลก สามารถใช้เป็นพื้นฐานความคิดของการสร้างสมมติฐานในงานวิจัย และการแสวงหาแนวหรือประเด็นในการวิพากษ์วิจารณ์สื่อหรือการสื่อสาร โดยนักวิชาการหรือนักวิจารณ์สื่อ (media critics) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่มักจะนำมาศึกษาในวิชาส่วนใหญ่ของระดับปริญญาโท โดยจัดว่าเป็นกลุ่มทฤษฎีที่พยายามอธิบายเชิงวิพากษ์ต่อการสื่อสารที่มีผลกระทบต่อชีวิตและสังคม ซึ่งมีการนำ ทฤษฎีเศรษฐกิจการเมือง เศรษฐกิจสังคม สังคมจิตวิทยา มานุษยวิทยา จริยศาสตร์ นิเวศวิทยา สาธารณสุขศาสตร์ และสุนทรียศาสตร์ มาเป็นหลักและแนวในการมองการสื่อสารมวลชน สร้างขึ้นเป็นกลุ่มทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการสื่อสาร ดังนั้นเมื่อการสื่อสารถูกนำมาใช้ประกอบกับการสาธารณสุขเช่นในงานวิจัยที่พบนี้ จึงสามารถนำทฤษฎีนี้มาใช้ในการประกอบการศึกษาและวิพากษ์การสื่อสารที่มีผลกระทบต่อชีวิตและสังคมที่เกี่ยวข้องกับทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตได้ (เอกสารการสอนชุดวิชาการสื่อสาร หน่วยที่ 1-8 , 2546:61)

สำหรับกลุ่มทฤษฎีสุดท้ายที่ถูกนำมาใช้น้อยที่สุดนั้น คือ กลุ่มทฤษฎีการสื่อสารแนวปฏิบัติซึ่งมักจะพบว่ามีการนำแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้สื่อบุคคล สื่อมวลชน สื่อเฉพาะกิจมาศึกษาเป็นส่วนใหญ่ และเมื่อพิจารณาลักษณะของทฤษฎีกลุ่มนี้ ที่เป็นทฤษฎีแนวปฏิบัติ (Operational Theory) หรือหลักวิชาทั้งหมดในการปฏิบัติงานด้านการสื่อสาร โดยเฉพาะการสื่อสารมวลชนที่อาศัยหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ ภาพยนตร์ และการสื่อสารธุรกิจที่มีการโฆษณา และการประชาสัมพันธ์เป็นหลักสำคัญ นั้นชี้ให้เห็นว่า ที่มีการนำทฤษฎีกลุ่มนี้มานำใช้น้อยที่สุด ก็เนื่องมาจาก วิทยานิพนธ์ส่วนหนึ่งที่นำมาศึกษา มักจะเน้นการศึกษาไปที่ สื่อหรือกระบวนการสื่อสารเป็นหลัก ซึ่งความต้องการในการจะศึกษารายละเอียดเหล่านั้น จึงสอดคล้องกับลักษณะของทฤษฎีดังกล่าว

3. ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ศึกษาในวิทยานิพนธ์ทางการสื่อสารเพื่อการพัฒนาด้านสาธารณสุข และคุณภาพชีวิต

ประเภทของวิธีการวิจัยที่ใช้ในวิทยานิพนธ์ จากการที่ได้มีการนำวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (วัดครั้งเดียว) มาใช้ศึกษาในวิทยานิพนธ์ทางการสื่อสารเพื่อการพัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต ดังที่กล่าวในการสรุปผลการวิจัยข้างต้น นับได้ว่าเป็นผลที่สอดคล้องกับขั้นตอนการศึกษาวิจัยงานสาธารณสุขเชิงสังคมศาสตร์ ที่ว่าไว้ คือ ลักษณะงานวิจัยที่มุ่งช่วยแก้ปัญหาสาธารณสุขนั้น จำเป็นต้องใช้งานวิจัยแบบสำรวจ (Survey Research) เป็นหลัก เพราะไม่สามารถใช้ข้อมูลซึ่งจดบันทึกหรือข้อมูลสำมะโนที่ทางราชการมีอยู่ได้ ซึ่งลักษณะข้อมูลอยู่ในระดับกว้างๆ ไม่มีเนื้อหาละเอียดเพียงพอที่จะนำไปวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆที่กำหนดปัญหาสาธารณสุข ด้วยเหตุผลที่กล่าว งานวิจัยจึงเป็นงานที่ต้องเก็บข้อมูลใหม่และข้อมูลซึ่งตรงกับปัญหา ดังนั้นงานวิจัยที่ตรงกับการศึกษาในลักษณะนี้ คือ งานวิจัยแบบสำรวจ

แต่เมื่อมองในภาพรวม พบว่า วิธีการวิจัยในลักษณะอื่นๆ เช่น วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ มีการศึกษาในปริมาณที่ยังน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของวิธีวิจัยเชิงปริมาณ เป็นเหตุให้วิธีวิจัยในภาพรวมมีการเน้นไปที่การวิจัยเชิงสำรวจ ซึ่งเป็นวิธีวิจัยเชิงปริมาณเป็นส่วนใหญ่ ทำให้การศึกษาในด้านนี้ มักจะได้ข้อมูลในลักษณะเดียวเป็นจำนวนมาก โดยมักเป็นข้อมูลที่ไม่ลงลึก ให้ความกระจ่างในลักษณะผิวเผินมากกว่า ซึ่งทำให้ข้อมูลที่ได้ขาดความน่าสนใจ ไม่มีความหลากหลาย และไม่สามารถเข้าถึงในความรู้สึกที่แท้จริงของผู้ให้ข้อมูลได้ เมื่อในระยะแรกเน้นการวิจัยเชิงสำรวจมาก ทำให้ข้อมูลลักษณะดังที่กล่าวก็มากขึ้นด้วย เพื่อลดข้อจำกัดของลักษณะข้อมูลจากงานวิจัยเชิงปริมาณ ทำให้ในช่วงระยะหลังพบงานวิจัยเชิงคุณภาพมากขึ้น หรือในบางกรณีก็พบงานวิจัยที่ใช้เป็นการศึกษาทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณผสมผสานกันมากขึ้น ทำให้เริ่มมีการศึกษาในเชิงที่ลึกขึ้นด้วย ซึ่งการศึกษาในลักษณะนี้จะมีความครอบคลุมทั้งรายละเอียดในเชิงลึกและเชิงกว้างที่ใกล้เคียงกัน

กลุ่มประชากรเป้าหมายที่ศึกษาในวิทยานิพนธ์ จะเห็นได้ว่า กลุ่มประชากรที่นำมาศึกษา มักจะมาจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรทั่วไป โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจาก การพัฒนาไม่ว่าจะเป็นทางการสื่อสารหรือการพัฒนาเฉพาะเรื่อง ล้วนแต่ต้องเริ่มพัฒนาจากคนเสียก่อน โดยการพัฒนาที่เป็นเป้าหมายระดับชาติส่วนใหญ่ มักจะจัดให้มีการพัฒนาโดยใช้หลักเสมอภาค คือ พัฒนาเพื่อคนทุกคน (Quebral, 1978: 20) เช่นเดียวกับปัญหาเรื่องสุขภาพเป็นประเด็นปัญหาสำคัญของประชาชนทุกคน และในการจะ

พัฒนาด้านนี้จะต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชนด้วย ทำให้การศึกษาในด้านนี้จึงต้องเริ่มศึกษาจากกลุ่มเป้าหมายที่เป็นแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ซึ่งเป็นการศึกษาจากบุคคลก่อนด้วย

นอกจากนี้ในการกำหนดประเด็นปัญหาเรื่องใดเรื่องหนึ่งขึ้นมา นั้น มักจะเริ่มที่คนในชุมชนเมืองเช่นในกรุงเทพมหานครเสียก่อน จึงจะขยายการพัฒนาประเด็นนั้นสู่เมืองชนบท ซึ่งน่าจะตรงกับที่ กุลธิดา หุ่นราษฎร์ กล่าวไว้ในงานวิจัยว่า ประชาชนในกรุงเทพฯ ก็เป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีจำนวนมาก ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงได้ง่าย ไม่เสียเวลาในการเก็บข้อมูลมากนัก และเป็นผู้ที่ตอบสนองได้เร็วกว่าประชาชนชนบท ทำให้ประชาชนในกรุงเทพฯ เป็นกลุ่มเป้าหมายที่ผู้วิจัยส่วนใหญ่นิยมเลือกมาศึกษา

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าโดยส่วนใหญ่จะพบการศึกษาจากกลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชาชนทั่วไปมากที่สุด แต่ก็ยังพบกลุ่มประชากร ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางการสื่อสารสาธารณสุขโดยตรง เช่น กลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการ, เจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุข และกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาหรือประเด็นที่ศึกษา เช่น ผู้ติดเชื้อ หรือ ผู้ติดยาเสพติด เป็นต้น ซึ่งการศึกษาจากกลุ่มประชากรเหล่านี้เป็นผลให้เกิดความแตกต่าง และสร้างความหลากหลายที่น่าสนใจมากขึ้นให้กับงานวิจัย เนื่องจากมีการเฉพาะเจาะจงกลุ่มเป้าหมายที่เพิ่มมากขึ้น อาจกล่าวได้ว่า การเลือกกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัย จะต้องวางแผนให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและเนื้อหา ตลอดจนสมมุติฐานหรือทฤษฎีที่ใช้ การศึกษาวิจัยในลักษณะหนึ่งอาจจะใช้เพียงคนไข้ในโรงพยาบาลหนึ่ง หรือ อาจจะใช้เงื่อนไขทางสังคมแบบหนึ่ง หรือกลุ่มประชากรอาชีพหนึ่ง แต่การศึกษาอีกแบบหนึ่งอาจจะไม่สามารถกระทำได้ในการเลือกกลุ่มประชากรตัวอย่างดังกล่าว จำเป็นต้องเลือกประชากรทั้งหมดที่อยู่ในเงื่อนไข (สันทัด เสริมศรี, 2526) จึงเป็นเหตุให้ กลุ่มประชากรที่พบค่อนข้างหลากหลาย ถึงแม้จะมีการจำแนกเป็นกลุ่มแล้วก็ตาม

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้กลุ่มประชากรที่เป็นแหล่งข้อมูลปฐมภูมินั้นจะมีความสำคัญและนิยมใช้เป็นส่วนใหญ่ แต่ปัจจุบันพบว่า ข้อมูลจากเอกสารต่างๆที่เป็นแหล่งข้อมูลทุติยภูมินั้น ก็มีความสำคัญและมีค่าในการวิจัยแต่ละเรื่องมากเช่นกัน ดังนั้น ในการพิจารณาการจะหาข้อมูลนี้ จึงควรคำนึงถึงทั้งสองแหล่งเป็นหลัก ซึ่งการจะใช้อย่างไรหนามากน้อย ก็พิจารณาไปตามความเหมาะสม และควรเริ่มจากการแสวงหาข้อมูลทุติยภูมิก่อน (สมหวัง พิริยานุวัฒน์ 2524: 5-9 และอ้างถึงใน พรทิพย์ วรกิจ โภคาทร 2531: 41-43) ซึ่งเมื่อตระหนักถึงความสำคัญเช่นนี้ ในงานวิจัยช่วงต่อไป อาจมีจำนวนแหล่งข้อมูลที่พบทั้งสองแหล่งในปริมาณที่ใกล้เคียงกัน

วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง การที่มีการนำวิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างทั้งที่อาศัยความน่าจะเป็น ซึ่งเป็นการสุ่มตัวอย่างแบบจัดกลุ่มตามลำดับชั้นหลายชั้นตอน และการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง ที่ไม่อาศัยความน่าจะเป็น ในจำนวนใกล้เคียงกันมากที่สุดนั้น อาจเป็นผลมาจาก การที่มีการนำการวิจัยเชิงสำรวจมาใช้มากที่สุด ซึ่งการวิจัยเชิงสำรวจมุ่งเน้นการศึกษากลุ่มตัวอย่าง เพื่อนำข้อสรุปที่ได้ไปอธิบายข้อมูลประชากร ซึ่งการใช้การสุ่มตัวอย่างแบบจัดกลุ่มตามลำดับชั้นหลายชั้นตอน นี้มีความเหมาะสมกับประชากรที่มีจำนวนมากและต้องการให้ได้ตัวอย่างที่สามารถเป็นตัวแทนที่ดีของประชากรได้มากที่สุด(วิเชียร เกตุสิงห์, 2543 : 28)

ในขณะเดียวกัน ความจำเป็นของการใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ก็มีมารองลงมาในปริมาณที่ใกล้เคียงกัน เนื่องจากการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างนี้ เป็นวิธีการที่ทำให้ได้ตัวแทนของประชากรที่จะศึกษามา โดย จากผลการวิจัยที่พบวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงมากที่สุด อาจเนื่องมาจาก เหตุผลที่ว่า การเลือกประชากรต้องให้สอดคล้องกับประเด็นในการศึกษา ซึ่งเมื่อกลุ่มประชากรขึ้นอยู่กับประเด็นเป็นตัวกำหนด เท่ากับเป็นการเจาะจงกลุ่มเป้าหมายตามประเด็นไว้อยู่แล้ว จึงส่งผลให้วิธีนี้นิยมใช้มากที่สุดในประเภทของวิธีการสุ่มตัวอย่างที่ไม่อาศัยความน่าจะเป็นนี้

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์ วิธี หรือ แบบที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งจะช่วยให้การวิจัยมีประสิทธิภาพ ตามขั้นตอนของการวิจัยทางการแพทย์และสาธารณสุขว่าไว้นั้นก็คือ วิธีหรือเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลของการวิจัยนั้น อาจใช้วิธีการเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชน (Participant Observation) หรือการใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) ซึ่งตรงกับผลงานวิจัยที่พบว่ามีการใช้แบบสอบถามมากที่สุด ซึ่งเป็นวิธี ตามขั้นตอนได้ระบุไว้ โดยจากผลที่ได้ ก็สอดคล้องกับวิธีการวิจัยที่พบว่ามีมากที่สุดเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ซึ่งนิยมใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล

แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้การเก็บรวบรวมข้อมูลจะสอดคล้องกับวิธีวิจัยที่พบว่ามีมากเช่นกัน ก็ไม่ได้หมายความว่าจะเป็นวิธีที่ดีและเหมาะสมที่สุด เนื่องจาก การใช้แบบสอบถามอาจมีประสิทธิภาพที่มากในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะเมื่อต้องการคำตอบจากการสำรวจในปริมาณมาก แต่ก็ยังพบว่ายังมีข้อจำกัดในเรื่องของ ข้อมูลที่ได้มักเป็นในลักษณะผิวเผิน ขาดความลึกซึ้งในรายละเอียด ทำให้จึงต้องมีการใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลวิธีอื่นประกอบด้วย เช่น การสัมภาษณ์

หรือ การวิเคราะห์เอกสาร ที่ถึงแม้จะพบในจำนวนที่น้อยกว่ามาก แต่ประสิทธิภาพของวิธีดังกล่าวนี้ อาจช่วยลดข้อจำกัดของการใช้แบบสอบถามไปได้ ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์มากที่สุด

วิธีการวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูลในการศึกษา เนื่องจากการวิเคราะห์ข้อมูล จำเป็นต้องพิจารณาโดยอาศัยส่วนที่สำคัญ 2 ส่วน คือ อย่างแรก อาศัยความรู้ทางด้านสถิติมาช่วย ในการวิเคราะห์ และอีกอย่างหนึ่ง คือ วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่จำเป็นจะต้องมีความคู่กันไปเสมอ ทำให้วิทยานิพนธ์ทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตส่วนใหญ่ มีการใช้วิธีการวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูลด้วย สถิติเชิงบรรยาย มากที่สุด และการใช้สถิติเชิงอ้างอิง ซึ่งจะวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอโดยการทดสอบนัยสำคัญของความแตกต่างทั้ง T-test และการวิเคราะห์ ความแปรปรวนทางเดียว One-way ANOVA รองลงมา ในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน แต่การที่พบว่ามี การใช้สถิติเชิงบรรยาย มากที่สุด อาจเนื่องมาจาก ข้อมูลที่ต้องการการวิเคราะห์เนื้อหาในการวิจัย เพื่อการนิเทศศาสตร์ ส่วนใหญ่จะมาจากคำถามเปิดเป็นส่วนใหญ่ (ทั้งในแบบสอบถามหรือการ สัมภาษณ์) (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ 2524 : 65) ทำให้ถึงแม้จะเป็นข้อมูลที่ได้ในเชิงปริมาณแต่การใช้ สถิติเชิงบรรยายก็ยังต้องนำมาใช้ประกอบด้วย เมื่อมีการใช้ทั้ง 2 ส่วนเช่นนี้ จึงทำให้มีปริมาณการ ใช้ที่มากที่สุด

4. การประมวลข้อค้นพบที่ได้จากผลงานวิจัยทางการสื่อสารเพื่อการพัฒนาด้าน สาธารณสุขและคุณภาพชีวิต ตามองค์ประกอบของการสื่อสาร

ในภาพรวม เมื่อพิจารณาถึงข้อค้นพบที่ได้ตามองค์ประกอบของการสื่อสารนั้น อาจกล่าวได้ว่า การศึกษาทางการสื่อสารเพื่อพัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตในช่วง ระยะเวลา 7 ที่ผ่านมานั้น เน้นการศึกษาในเรื่อง ผลของการสื่อสาร คือ การเปิดรับสื่อ ความรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรมเป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นไปในลักษณะที่ศึกษาผลของการสื่อสารควบคู่ไปกับประเด็น ผู้รับสาร ประกอบกับการประเมินความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆกับผลที่เกิดขึ้นว่าประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด ซึ่งการศึกษาผลของการสื่อสารและคุณลักษณะของผู้รับสารดังที่กล่าว มานี้ มีความสอดคล้องกับ งานวิจัยของ พรสวรรค์ ตั้งเมตตาจิตตกุล ที่ถึงแม้จะพบว่าวิทยานิพนธ์ปี พ.ศ. 2523-2529 มีการศึกษาในประเด็นผู้รับสารมากที่สุด แต่ก็ยังมีความเกี่ยวเนื่องกับการศึกษาผล ของการสื่อสารด้วยเช่นกัน เช่นเดียวกับ งานวิจัยของ กุลทิศา หุ่นราษฎร์ ที่พบว่า วิทยานิพนธ์ที่ศึกษา ด้านนวัตกรรม ในช่วง ปีพ.ศ. 2524-2545 นั้นมีการศึกษาในประเด็น ผลของนวัตกรรมที่มีต่อผู้รับสาร มากที่สุด ที่เป็นเช่นนี้ อาจเพราะ ความเกี่ยวข้องกันระหว่างผู้รับสารและผลของการสื่อสารใน กระบวนการสื่อสาร ดังที่ โรเจอร์ (1973: 43, 49) ได้กล่าวไว้ว่า การสื่อสารคือกระบวนการที่

ความคิดหรือข่าวสารถูกส่งจากแหล่งสาร ไปยังผู้รับสาร ด้วยเจตนาที่ต้องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบางประการของผู้รับสาร โดยมุ่งผลของการสื่อสาร 3 ประการ คือ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้าน ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมของผู้รับสาร ทั้งนี้ เนื่องมาจาก การสื่อสารไม่ว่าจะเกิดขึ้นโดยเจตนาหรือไม่ ย่อมเกิดผลอันเนื่องมาจากการตีความของผู้รับสารเสมอ (พัชนี เขยจรรยา, เมตตา วิวัฒนานุกูล และฉิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์, 2541: 53-54) โดยพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากการสื่อสาร ที่อาจมีอิทธิพลบางอย่างเหนือตัวผู้รับสารหรือต่อกระบวนการสื่อสาร อันเนื่องมาจากการสื่อสารนั้น

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ข้อค้นพบที่ได้โดยส่วนใหญ่จะเน้นไปที่เรื่องของผลของการสื่อสารและผู้รับสาร แต่ ข้อค้นพบในองค์ประกอบของการสื่อสารอื่นๆ ก็มีความสำคัญที่ต้องใช้ศึกษาภาพของงานวิจัยโดยรวมด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ ก็เนื่องมาจาก กระบวนการสื่อสารเป็นการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และต่อเนื่อง ขององค์ประกอบในการสื่อสารทั้งหมด ดังนั้น องค์ประกอบของการสื่อสารแต่ละตัวจึงมีความเกี่ยวข้องและส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน (ปรมะ สตะเวทิน, 2527: 44) เมื่อต้องการศึกษาการสื่อสารในกรณีใดกรณีหนึ่ง เช่น ในการศึกษาครั้งนี้ คือ กรณีที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารสาธารณสุข ก็จะต้องศึกษาในทุกองค์ประกอบอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะผลที่ได้จะมีจำนวนมากหรือน้อยกว่ากันก็ตาม จากการศึกษาตามกระบวนการสื่อสารที่นำมาศึกษา ที่มักจะเป็นในรูปแบบการสื่อสารใน โครงการรณรงค์ และเครือข่ายการสื่อสารทางด้านสุขภาพ ข้อสรุปจากข้อค้นพบที่ได้ในแต่ละองค์ประกอบจึงมีดังต่อไปนี้

สำหรับการศึกษาผู้ส่งสาร พบว่ามีการศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้ส่งสารมากที่สุด โดยจะมีการศึกษาบทบาทของผู้ส่งสารประกอบไปด้วย ซึ่งข้อค้นพบที่ได้ จะเป็นในเรื่องของคุณลักษณะของผู้ส่งสารที่พึงมีและมีผลทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ นั่นคือ ไม่ว่าผู้ส่งสารจะดำเนินการสื่อสารในบทบาทใดก็ตาม เมื่ออยู่ในฐานะที่เป็นผู้ส่งสาร บุคคลนั้นๆจะต้องมีลักษณะ ดังนี้ คือ มีความน่าเชื่อถือสูง มีบุคลิกที่น่าไว้วางใจ มีความรู้ และมีสัมพันธภาพอันดีต่อผู้รับสาร จึงจะสามารถทำการสื่อสารได้ดี ซึ่งข้อค้นพบที่ได้มีความสอดคล้องกับ แนวความคิดของ James C. McCroskey (1972) (อ้างใน รจิตลักษณ์ แสงอุไร, 2530: 26) ที่ได้ศึกษา คุณสมบัติที่ช่วยให้ผู้ส่งสารมีความน่าเชื่อถือ 5 ประการ ไว้ดังนี้ คือ 1. ความสามารถหรือความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องที่จะพูด 2. บุคลิกลักษณะที่น่าไว้วางใจ 3. ความสำรวมในการวางตัว 4. ความเป็นกันเองเข้ากับผู้อื่นได้ดี และ 5. ความเปิดเผย ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้ไม่ได้มีอิทธิพลต่อกัน แต่ต่างก็มีส่วนช่วยส่งผลให้ผู้ส่งสารประสบความสำเร็จในการสื่อสาร นอกจากนี้ยัง ได้สรุปไว้ว่า ความน่าเชื่อถือของผู้สื่อสารจะเป็นสิ่ง

ทำนายผลของการสื่อสารได้ดีที่สุด อีกทั้ง ผู้ส่งสารที่ดีที่สุด ก็คือ ผู้ที่มีลักษณะที่ผู้อื่นให้ความไว้วางใจสูง

จากการศึกษาบทบาทของผู้ส่งสารใน โครงการพัฒนาหรือรณรงค์ทางด้านสาธารณสุขต่าง ๆ นั้น อาจกล่าวได้ว่า ผู้ส่งสารที่เป็นเจ้าหน้าที่ ครูฝึกอบรม จะมีความบทบาทสำคัญในการให้ความรู้ หรือข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นอย่างถูกต้อง ในขณะที่ผู้ส่งสารในกลุ่มของบุคคลใกล้ชิด เช่น เพื่อน พ่อ-แม่ หรือ ศิลปิน-ดารา ผู้มีประสบการณ์ในเรื่องนั้นๆ มักจะมีบทบาทในการผลักดันและกระตุ้นจิตสำนึกของผู้รับสารได้ดีกว่า ที่เป็นเช่นนี้ อาจเนื่องมาจาก ผู้ส่งสารจะมีบทบาทและหน้าที่ใดในการสื่อสารนั้น จะขึ้นกับวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร (เช่น เพื่ออธิบาย เพื่อโน้มน้าวใจ) ระดับของการสื่อสาร (เช่น การสื่อสารระหว่างบุคคลในกลุ่ม การสื่อสารมวลชน) สถานภาพ และความสัมพันธ์ของผู้ส่งสารกับผู้รับสาร ตลอดจนบริบทและสภาพแวดล้อมต่างๆ

การศึกษาสารหรือเนื้อหาสาร ในวิทยานิพนธ์ทางการสื่อสารสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตนี้ พบว่ามีข้อค้นพบเกี่ยวกับคุณลักษณะของสารมากที่สุด โดยมีการศึกษาการนำเสนอสารเป็นส่วนประกอบ ซึ่งข้อสรุปที่ได้ นั่น คือ เนื้อหาทางด้านสาธารณสุขจะต้องก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้รับสารทั้งแนวความคิดและการปฏิบัติ โดยต้องเป็นสารที่ให้ข้อเท็จจริงและความรู้เป็นส่วนใหญ่ ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะว่าหน้าที่ของการสื่อสารมวลชน จะต้องทำหน้าที่โดยการให้ข่าวสาร (to inform) ให้ความรู้ (to educate) ในการชักจูงใจ (to persuade) และให้ความบันเทิง (to entertain) (Wilbur Schramm, 1970 : 19) ซึ่งเหตุนี้ยังมีผลทำให้ข้อค้นพบเกี่ยวกับการนำเสนอที่ได้ จะต้องที่มีความสอดคล้องกันทั้งความมีสาระและความบันเทิง หรือในเชิงเอคูเทนเมนต์ รวมทั้งต้องให้ข้อมูลที่ เป็นข้อเท็จจริงทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ซึ่งเป็นทิศทางการนำเสนอที่เป็นกลางมากที่สุด และเป็นที่ต้องการของผู้รับสารมากที่สุด

การศึกษาช่องทางการสื่อสาร หรือ สื่อ ข้อค้นพบที่ได้ในภาพรวมนั้น พบว่า การศึกษาทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตมีการใช้สื่อในลักษณะที่ผสมผสานกันทั้งสื่อบุคคล สื่อมวลชน และสื่อเฉพาะกิจ เพื่อลดข้อจำกัดระหว่างกันในแต่ละสื่อ โดยเมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว พบว่า สื่อมวลชน และสื่อบุคคลมีการนำมาใช้และมีบทบาทต่อผู้รับสารที่ใกล้เคียงกัน เนื่องจากเข้าถึงผู้รับสารได้อย่างทั่วถึง มีส่วนในการกระตุ้นและมีผลต่อการตัดสินใจได้มากกว่าสื่อเฉพาะกิจ โดยสื่อบุคคลและสื่อมวลชนที่นำมาใช้ในการศึกษาทางด้านนี้มากที่สุด คือ เพื่อน บุคคลใกล้ชิด เจ้าหน้าที่โครงการ และ สื่อโทรทัศน์ ข้อค้นพบที่ได้ เป็นเช่นนี้ อาจเนื่องมาจาก ในสังคมมวลชน

สื่อมวลชนนับเป็นแหล่งข่าวที่สามารถพิสูจน์และทดสอบได้ ถึงแม้ข่าวบางประเภทอาจถูกบิดเบือน แต่ก็สามารถย้อนรอยหาแหล่งข่าวและตรวจสอบได้ โดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์ ที่โรเปอร์ (Roper: 1967 อ้างถึงใน พัทณี เขจรธยา, เมตตา วิวัฒนาคุณ และถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์, 2541: 76-77) กล่าวไว้ว่า ถ้าคนถูกจำกัดให้เลือกสื่อใดสื่อหนึ่ง โทรทัศน์จะเป็นสื่อที่คนต้องการมากที่สุดและเห็นว่า เป็นสื่อที่น่าเชื่อถือที่สุด

ขณะที่ โทรทัศน์เป็นสื่อที่เข้าถึงผู้รับสารได้อย่างทั่วถึงกว้างขวาง และมีความน่าเชื่อถือที่สุด ในขณะที่สื่อมวลชนก็มีความสำคัญในการกระตุ้นและมีผลในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้รับสารด้วย ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับข้อสรุปของ E. Katz and P.F. Lazarsfeld, 1955 (อ้างใน พรสวรรค์ ตั้งเมตตาจิตตกุล) ที่ว่า การสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นลักษณะของการสื่อสารที่มีผลต่อการทำให้ผู้รับสารเปลี่ยนแปลงทัศนคติและยอมรับที่จะร่วมมือปฏิบัติมากที่สุด เช่นเดียวกับงานวิจัยของ พินดาและเอฟเฟน ที่ว่า สื่อบุคคลเป็นสื่อที่มีอิทธิพลมากที่สุดในการบรรดาสื่อต่างๆ (Pineda, 1976:22-24 และ Eเฟน, 1980:9-11 อ้างใน พรสวรรค์ ตั้งเมตตาจิตตกุล)

สำหรับการศึกษาผู้รับสาร นั้นพบว่ามีการศึกษาในจำนวนมากใกล้เคียงกับประเด็นผลของการสื่อสาร และเป็นประเด็นที่ในวิทยานิพนธ์ที่พบส่วนใหญ่มักจะศึกษาควบคู่กันไปมากที่สุด ซึ่งข้อค้นพบเกี่ยวกับผู้รับสารที่ได้ นั้น พบว่า มีการศึกษาในเรื่องคุณลักษณะของผู้รับสารที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมมากที่สุด โดยพบว่า ลักษณะทางประชากรของผู้รับสารที่แตกต่างกัน จะทำให้ ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรม ของผู้รับสารแตกต่างกันไปด้วย ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจาก คนที่อยู่ในสังคมเดียวกัน แต่มีสถานภาพในสังคม บทบาท หน้าที่ วัฒนธรรมที่ต่างกัน ย่อมทำให้การสื่อสารต่างกันไปด้วย (ปรมะ สตะเวทิน, 2527: 66) เมื่อลักษณะของผู้รับสารที่แตกต่างกันมีผลต่อการสื่อสารเช่นนี้ หากผู้รับสารมีจำนวนมากขึ้น หรือมีความแตกต่างที่มากขึ้นก็อาจเป็นอุปสรรคในการสื่อสารได้ ดังนั้น วิธีที่ดีที่สุดที่จะช่วยในการวิเคราะห์หรือศึกษาผู้รับสารคือ การศึกษาลักษณะทางประชากร ที่เป็นเช่นนี้ อาจเนื่องมาจาก การศึกษาลักษณะทางประชากรจะช่วยให้ได้ข้อมูลทางสถิติที่เกี่ยวกับ อายุ เพศ เชื้อชาติ สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ ที่แตกต่างกันของผู้รับสาร ซึ่งเป็นวิธีการศึกษาที่จำเป็นอย่างยิ่ง ถ้าต้องการศึกษาและวิเคราะห์ผู้รับสาร โดยเฉพาะในกรณีที่มีผู้รับสารเป็นจำนวนมาก วิธีนี้จึงน่าจะเป็นวิธีที่ดีที่สุด ซึ่งในการศึกษาลักษณะทางประชากรของผู้รับสารนั้น รจิตลักษณ์ แสงอุไร (2530 : 64) ได้สรุปไว้ว่า คนเราเมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้น โอกาสที่จะเปลี่ยนใจหรือถูกโน้มน้าวใจให้เปลี่ยนใจจะน้อยลง และผู้หญิงมักจะถูกโน้มน้าวใจได้มากกว่าผู้ชาย (จากเหตุผลทางสังคมและวัฒนธรรม) นอกจากนี้ ความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ

สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ ตลอดจนสติปัญญา สามารถที่จะทำให้เกิดอุปสรรคในการสื่อสารได้ รวมทั้งความเชื่อเดิมที่มีอยู่ก่อนเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่อง ก็จะทำให้บุคคลนั้นถูกโน้มน้าวใจให้เปลี่ยนความเชื่อเดิมได้ยากเช่นกัน ซึ่งข้อสรุปดังกล่าวมีความสอดคล้องกันเป็นอย่างมากกับข้อค้นพบในงานวิจัยทางด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตนี้ และที่เพิ่มมากขึ้นจากข้อสรุปดังกล่าว คือ ในจำนวนของคุณลักษณะที่กล่าวมาทั้งหมด ความรู้หรือระดับการศึกษา สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ และปัจจัยแวดล้อม เช่น บุคคลใกล้ชิด มีส่วนสำคัญอย่างมากต่อพฤติกรรมกรรมการสื่อสารและการตัดสินใจยอมรับเปลี่ยนแปลงแนวความคิดหรือพฤติกรรมใดๆของผู้รับสาร

การศึกษาผลของการสื่อสารนี้ เป็นประเด็นที่มีการนำมาศึกษาในวิทยานิพนธ์ด้านการสื่อสารสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตมากที่สุด ดังที่กล่าวในตอนแรก ซึ่งข้อค้นพบที่ได้ พบว่า ผลจากการสื่อสารโดยส่วนใหญ่จะพิจารณาจาก พฤติกรรมการเปิดรับสาร ความรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรมของผู้รับสาร ทั้งในขณะที่มีการสื่อสาร และภายหลังจากที่มีการสื่อสาร ที่อาจจะเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงลบและเชิงบวก (ซึ่งผลที่ได้ส่วนใหญ่มักจะเป็นไปในเชิงบวก) นอกจากนี้ยังพิจารณาจากการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ และผลที่เกิดขึ้นที่เปลี่ยนแปลงภายหลังการสื่อสารประกอบไปด้วย ซึ่งผลที่ได้อาจสรุปได้ว่า ระดับของการเปิดรับสาร ลักษณะทางประชากรที่แตกต่างกัน รวมทั้งปัจจัยอื่นที่แวดล้อมกลุ่มเป้าหมายนั้น มีผลต่อ ความรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรม ที่แตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย และในส่วนของ การรับรู้ การใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจนั้น หากมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกแล้ว ก็จะทำให้ผู้รับสารมีความรู้ เกิดความพึงพอใจและมีการใช้ประโยชน์ในระดับที่สูงด้วย โดยผลที่ได้จากการสื่อสารนี้ไม่เพียงแต่จะสะท้อนถึงประสิทธิผลของกระบวนการสื่อสารที่ได้ทำไป แต่ยังพบว่า มีประโยชน์ในส่วนอื่นๆต่อกรณีหรือด้านที่นำการสื่อสารมาใช้ด้วย จากข้อค้นพบ จะเห็นได้ว่าผลของการสื่อสารมักจะสืบเนื่องมาจากปัจจัยหลายอย่างประกอบกัน ที่เป็นเช่นนี้ อาจเนื่องมาจาก ตัวแปรทุกตัวในกระบวนการสื่อสารมีส่วนเกี่ยวข้องกับต่อผลการสื่อสารเสมอ เช่น ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร ลักษณะที่ดึงดูดใจของสาร ความต้องการ ลักษณะของผู้รับสาร ช่องทางที่ใช้เผยแพร่ รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเหล่านั้นด้วย (พีชนิ เชนจรรยา, เมตตา วิวัฒนานุกูล และฉรินันท์ อนุวัชศิริวงศ์, 2541: 56)

นอกจากข้อค้นพบที่ได้จะเป็นการสะท้อนถึงประสิทธิผลในการสื่อสารแล้ว ยังพบความสำคัญของการสื่อสารที่ส่งผลทางอ้อมต่อสังคมด้วย เช่น การกระตุ้น ช่วยแก้ไขปัญหา และพัฒนาสังคม ที่เป็นเช่นนี้ อาจเนื่องมาจาก การศึกษาทางการสื่อสาร หรือทางนิเทศศาสตร์ สามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้ 3 ประการ คือ การรักษาสิ่งที่ดีอยู่แล้วให้ดำเนินต่อ การขจัดสิ่งที่ไม่ดี

ให้หมดสิ้นไปจากสังคม และการพัฒนาสังคม (ปรมะ สตะเวทิน, 2527: 26-27) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาสังคม ซึ่งการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจะสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะคติ ตลอดจนความเข้าใจของประชาชนได้ ซึ่งเมื่อประชาชนมีความรู้มากขึ้น มีสุขภาพดีขึ้น และมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ก็จะทำให้สังคมโดยรวมพัฒนาตามไปด้วย

ปัญหาวิจัยข้อที่ 3. มีการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ในลักษณะใด และมีช่องทางการเผยแพร่อย่างไรบ้าง

1. การใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์

โดยทั่วไปแนวทางการส่งเสริมการวิจัยและการนำผลงานวิจัยไปใช้ให้เกิดการพัฒนาอย่างสัมฤทธิ์ผลนั้น จะต้องประกอบไปด้วย องค์ประกอบที่ครบถ้วนทั้ง 4 อย่าง คือ

1. สถาบันให้ทุนสนับสนุนการวิจัยและการพัฒนา
2. ผู้วิจัย(ผู้ทำวิทยานิพนธ์)
3. ผู้ต้องการใช้ผลงานวิจัยหรือผู้อ่านงานวิจัย
4. การส่งเสริมและการพัฒนา(ช่องทางการเผยแพร่งานวิจัย)

ดังนั้นในการพิจารณาถึงการ ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยนั้น จึงต้องพิจารณาจากองค์ประกอบ เหล่านี้ โดยองค์ประกอบที่น่าจะทำให้เห็นถึงภาพการใช้ประโยชน์มากที่สุดก็คือ สถาบันผู้ให้ทุนสนับสนุน ผู้ทำวิจัย และผู้ต้องการใช้ผลงานวิจัย โดยลักษณะของการใช้ประโยชน์ในแต่ละองค์ประกอบ มีดังต่อไปนี้ คือ

1.1 สถาบันผู้ให้การสนับสนุนทุนวิทยานิพนธ์

ข้อสรุปเกี่ยวกับลักษณะของความเกี่ยวข้องกับการทำวิทยานิพนธ์และความคาดหวังการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ ของผู้สนับสนุนทุนนั้น พบว่า ผู้ให้การสนับสนุนทุนมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการกำหนดประเด็นอย่างกว้างๆในการทำงานวิจัยหรือการทำวิทยานิพนธ์ และสามารถดึงเอาผลงานวิจัยที่ได้รับทุนไปเผยแพร่ และนำไปใช้ประโยชน์ต่อหน่วยงานของตนหรือต่อสังคมได้อย่างเต็มที่ ซึ่งความเกี่ยวข้องดังกล่าวมาจาก ข้อจำกัดหรือข้อตกลงในการทำวิจัยระหว่างผู้วิจัยกับผู้สนับสนุนทุน ซึ่งข้อกำหนดนั้นจะขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของสถาบันนั้นๆ ความเกี่ยวข้องดังที่กล่าวนี้ อาจเนื่องมาจาก ลักษณะของสถาบันที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยนั้น จะมี

บทบาทในการเป็นแหล่งเงินทุนสนับสนุนให้ทำวิจัย และจะต้องมีการกำหนดเป้าหมายของการให้ทุนสนับสนุนด้วย จึงทำให้ การดำเนินงานของผู้สนับสนุนทุนจึงต้องมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการทำวิทยานิพนธ์ หรือการนำผลงานวิจัยไปประยุกต์ใช้ (สุทิน เนียมพลับ, 2524: 23) ซึ่งลักษณะที่กล่าวมาตรงกับเจตนารมณ์ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ให้การสนับสนุนงานวิจัยมาโดยตลอดว่า สกว. พยายามพัฒนางานวิจัยที่นำไปใช้ประโยชน์และสร้างนักวิจัย โดยที่ทางสกว. ได้มีส่วนริเริ่มและผลักดันให้มีการจัดการงานวิจัยอย่างเป็นระบบและครบวงจร ตั้งแต่กระบวนการตั้งโจทย์ การตรวจสอบคุณภาพข้อเสนอโครงการวิจัย การทำสัญญาให้ทุนวิจัย การติดตามผลงานวิจัย การประเมินผลงานวิจัย การเผยแพร่งานวิจัย การนำผลงานวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์ การพัฒนาผู้ประสานงานวิจัย การพัฒนาระบบควบคุมคุณภาพของงานวิจัย รวมทั้งได้มีการริเริ่มใหม่ๆ เช่น การนำกระบวนการวิจัยสู่ชาวบ้าน การสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนทำวิจัย ซึ่งเจตนารมณ์ดังกล่าวจะช่วยให้เกิดการสร้างงาน 3 ส่วนหลักๆ คือ สร้างงานวิจัยที่นำไปสู่การใช้ประโยชน์ สร้างนักวิจัยรุ่นต่างๆ และสร้างระบบบริหารงานวิจัยที่มีคุณภาพ

ทั้งนี้ สาเหตุที่สกว. หรือผู้สนับสนุนทุนจะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับการทำวิจัย และความคาดหวังในการใช้ประโยชน์ อาจเนื่องมาจาก ผลงานวิจัยที่สกว. สนับสนุน จะต้องมีความคุณภาพสูง ผ่านการตรวจสอบคุณภาพ มีการนำเสนอต่อฝ่ายผู้ใช้ ทั้งตอนเสนอโครงการ ตอนรายงานความก้าวหน้า และรายงานผลขั้นสุดท้าย ซึ่งจะเห็นได้ว่าความคาดหวังผลงานวิจัยที่ผู้สนับสนุนให้ทุน ไปนั้น มีผลต่อบทบาทของผู้สนับสนุนทุนที่จะมีต่อการทำวิจัย ซึ่งหากผู้สนับสนุนไม่ได้สังเกตเห็นถึงการนำไปใช้ ทุนที่สนับสนุนก็จะเท่ากับเป็นการให้เปล่า โดยอาจไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนางานวิจัยเท่าที่ควร

1.2 ผู้วิจัย(ผู้ทำวิทยานิพนธ์)

ในฐานะของผู้ทำวิจัยนั้น มีความเกี่ยวข้องโดยตรงและมีความสำคัญต่อการพัฒนางานวิจัยเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ผู้วิจัยมีบทบาทในการกำหนดคุณภาพและแนวทางการใช้ประโยชน์ของงานวิจัยโดยตรง ซึ่งบทบาทดังกล่าวมาจาก การเลือกกำหนดประเด็นที่ศึกษา ซึ่งจากผลการวิจัยอาจสรุปได้ว่า การหยิบประเด็นมาศึกษาของผู้วิจัยนั้น น่าจะมาจาก 3 แนวทางหลักๆ ได้แก่ 1. ความสนใจของนิสิตหรือผู้วิจัยเอง หรือเป็นเรื่องใกล้ตัวของผู้วิจัยซึ่งจะสะดวกในการค้นหาข้อมูล 2. จากประเด็นที่กำลังเป็นที่สนใจของคนในสังคมขณะนั้น ที่มีผลต่อความสนใจนำมาศึกษาของผู้วิจัย และ 3. แนวความคิดจากอาจารย์ที่ปรึกษา หรือ หน่วยงานที่ให้ทุนสนับสนุนในการ

ทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งจะเห็นได้ว่า นอกจากความสนใจของผู้วิจัยจะเป็นหลักในการเลือกประเด็นที่จะศึกษาแล้ว สิ่งแวดล้อมที่เป็นบริบทรอบตัวของผู้วิจัยก็เป็นส่วนสำคัญ แต่ยิ่งไปกว่านั้น ผลการวิจัยก็ยังพบว่า ความคาดหวังที่อยากจะทำให้มีการนำผลงานวิจัยของแต่ละคนไปใช้ประโยชน์ก็เป็นส่วนสำคัญในการกำหนดประเด็นด้วยเช่นกัน ซึ่งผู้วิจัยล้วนแล้วแต่เลือกเรื่องที่จะทำบนพื้นฐานของการเล็งเห็นถึงความสำคัญของประโยชน์จากการทำวิทยานิพนธ์ที่นอกเหนือจากการเริ่มต้นฝึกหัดทำวิจัย โดยเลือกประเด็น หรือเรื่องที่จะเป็นประโยชน์ และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไปได้ ซึ่งบริบทต่างๆที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำหนดประเด็นการทำวิจัยเหล่านี้ อาจเนื่องมาจากการที่นักวิจัย หรือ ผู้ทำวิจัยนั้น จะต้องผลิตงานวิจัยที่มีคุณภาพเพื่อนำเสนอให้กับ ผู้ที่ต้องการใช้ผลงาน หรือ สถาบันที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัย (สุทิน เนียมพลับ, 2524: 23) โดยจะต้องคาดหวังให้ผลการวิจัยนั้นใช้ประโยชน์ได้จริง สร้างองค์ความรู้ใหม่ซึ่งมีตัวชี้วัดสำคัญคือการตีพิมพ์ในวารสารวิชาการที่มีคุณภาพหรือในรูปอื่นๆ ที่เป็นที่ยอมรับของผู้รู้ในวงการ และคาดหวังที่จะใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือในการพัฒนา เช่น ในกรณี การใช้เงื่อนไขของเรื่องใหญ่ (Issue) เรื่องเดียวเป็นเป้าหมายร่วม เป็นประเด็นที่จะศึกษา เช่น เรื่องยาเสพติด หรือการตอบสนองต่อสถานการณ์สังคม โดยนำผลงานวิจัยไปปรับใช้สังคม โดยการให้ความรู้ที่ถูกต้องเมื่อสังคมกำลังตื่นตัวหรือสับสน เช่น กรณีเกิดสถานการณ์ไม่สงบทางภาคใต้ หรือแม้กระทั่งการพยายามใช้ผลงานวิจัยเป็นแรงผลักดันเชิงนโยบาย เป็นต้น

สำหรับลักษณะการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ หรืองานวิจัย ในฐานะที่เป็นเจ้าของงานวิจัยนั้น พบว่า มีทั้งกลุ่มของผู้วิจัยที่นำไปใช้และก่อให้เกิดประโยชน์ กับกลุ่มผู้ที่ไม่ได้ใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่ง ลักษณะการใช้ประโยชน์ของผู้วิจัยที่นำไปใช้นั้น พบว่า มีการได้รับการยอมรับนำไปเผยแพร่ ซึ่งลักษณะนี้จะเพิ่มความภูมิใจต่องานวิจัยของผู้ทำได้เป็นอย่างดี ซึ่งตรงกับแนวความคิดของ เทียนฉาย กิระนันท์ (2542 : 14) ที่ว่า การที่มีการเผยแพร่ผลงานวิจัยย่อมจะทำให้ผู้ทำวิจัยใช้ความพยายามทำงานวิจัยให้มีคุณภาพมากขึ้น เนื่องจากทราบว่าผลงานวิจัยของตนจะต้องถูกนำไปเผยแพร่ต่อสาธารณะ อันเป็นการพัฒนางานวิจัยโดยทางอ้อมนั่นเอง ซึ่งแนวทางการส่งเสริมการวิจัยและการนำผลงานวิจัยไปใช้ในขั้นตอนนี้ ย่อมเป็นส่วนส่งเสริมสนับสนุนให้นักวิจัยมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน หรือดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ ซึ่งข้อน่าสนใจประการหนึ่งที่ยืนยันแนวคิดดังกล่าวได้ดีคือ จากผลการวิจัย ผู้วิจัยที่ไม่ได้รับการเผยแพร่ผลงานนั้น ถึงแม้ จะมีความพยายามทำงานวิจัยอย่างเต็มที่ แต่ก็ยังมีความรู้สึกส่วนตัวที่เสียคุณค่างานวิจัยของตนเองอยู่บ้างเช่นกัน ซึ่งจากความรู้สึกเช่นนี้ ทำให้ตระหนักถึงแนวความคิดต่อการเผยแพร่งานวิจัยของ จรินทร์ เทศวานิชและพรทิพย์ วรกิจ โภคาทร (2532 : 830-833) ที่ว่า ผู้วิจัย

นั้น ทำวิจัยเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปรากฏการณ์ต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจในศาสตร์หรือหัวเรื่องที่ทำวิจัย หรือในบริษัทเอกชนหากผู้วิจัยเป็นพนักงานผู้ทำวิจัย ก็ต้องดำเนินการเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่หรือค้นคว้าหาข้อเท็จจริงมาประกอบการตัดสินใจ ซึ่งผู้ส่งสารหรือผู้วิจัยที่มีสถานะต่างกัน มีผลต่อการจัดทำสารหรืองานวิจัย ซึ่งนิสิตนักศึกษาเป็นเพียงผู้เริ่มต้นทำงานวิจัย เปรียบเสมือนการฝึกหัด แตกต่างจากอาจารย์นักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญในการทำวิจัยเป็นอย่างดี ซึ่งนอกจากจะมีผลต่อตัวสารแล้ว ยังส่งผลถึงการเผยแพร่ผ่านสื่อด้วย งานวิจัยที่มีคุณภาพ เป็นที่ยอมรับ และเชื่อถือได้มากกว่าของคณาจารย์ จะได้รับการตอบสนองและนำไปเผยแพร่มากกว่างานวิจัยของนักศึกษาที่เพิ่งเริ่มต้น ในขณะที่หากทำวิจัยเป็นพนักงานที่ทำวิจัยก็จะสามารถกำหนดตัวสารเป็นเรื่องเฉพาะหน่วยงานที่สังกัด และอาจมีแนวโน้มที่มากกว่าในการเผยแพร่ในรูปแบบของเอกสารงานวิจัยของหน่วยงาน หรืออื่นๆ ซึ่งการเผยแพร่ก็อาจกำหนดไว้ในวงจำกัด ดังนั้นการใช้ประโยชน์โดยการเผยแพร่งานวิจัยนั้น จึงอาจจะไม่ได้ขึ้นอยู่กับความน่าสนใจหรือคุณภาพของงานวิจัยแต่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้ใช้ ความน่าเชื่อถือของผู้วิจัย ในฐานะผู้ส่งสาร และ โอกาสหรือจังหวะที่เหมาะสมด้วย

นอกจากการมุมมองของผู้วิจัยที่มองว่า การเผยแพร่คือการได้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยแล้วนั้น ยังพบลักษณะการนำไปใช้อื่นๆ อีก เช่น ประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการทำงานปัจจุบัน และในอนาคต หรือการศึกษาต่อ และที่สำคัญคือ การพัฒนาตนเอง ซึ่งสามารถนำความรู้จากการวิจัยไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้ ซึ่งส่วนใหญ่ผู้วิจัยที่มองเช่นนี้ มักจะเป็นผู้วิจัยที่ยังอยู่ในแวดวงวิชาการหรือศึกษาต่อ หรือ ผู้ที่ทำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของตน โดยประโยชน์ที่เกิดขึ้นเหล่านี้ อาจเพราะ ธรรมชาติของงานวิจัยนั้นมีประโยชน์ในตัวของมันเอง กล่าวคือ งานวิจัยมีประโยชน์ที่ช่วยให้เกิดความรู้ใหม่ๆ เป็นการเพิ่มพูนวิทยาการให้กว้างขวางยิ่งขึ้นช่วยให้ได้ความรู้ในสิ่งที่ยังไม่รู้ รู้และเข้าใจดียิ่งขึ้นในสิ่งที่พอรู้อยู่บ้างแล้ว หรือเป็นการช่วยให้ทราบข้อเท็จจริงเพื่อนำมาใช้ในการบริหารและพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อนักบริหารและนักปฏิบัติการ ให้สามารถติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของตนให้ได้ผลดียิ่งขึ้น (จุมพล สวัสดิยากร, 2520 : 11-12) โดยประโยชน์ที่เกิดขึ้นอาจกล่าวได้ว่า เป็นประโยชน์ที่มาจาก งานวิจัยเชิงวิชาการ ที่เป็นการศึกษาวิจัยลึกลงไปมุ่งค้นคว้าหาทฤษฎีหรือองค์ความรู้ในประเด็นใหม่ๆ ซึ่งงานวิจัยลักษณะนี้มีประโยชน์ยิ่งในทางวิชาการ ซึ่งประเด็นดังกล่าวมีลักษณะที่ตรงกับแนวคิดระดับของการใช้ประโยชน์ทั้งในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติของเทียนฉาย กิระนันท์ (2524 : 11-14)ที่ว่า ลักษณะการใช้ประโยชน์ดังที่กล่าว น่าจะเป็นประโยชน์ในระดับจุลภาค (Microcosm) ซึ่งผลของการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อปัจเจกบุคคลหรือคณะบุคคลในสังคมใดสังคมหนึ่ง ในด้านการให้

ความรู้ความเข้าใจในวิชาการ ซึ่งถือเป็นการสร้างระบบการเรียนรู้ ที่ต้องสร้างความเข้าใจในระดับลึก ทั้งกระบวนการวิจัยและเนื้อหาของงานวิจัย จึงทำให้ผู้ทำวิจัย หรือผู้ใช้ผลงานสามารถนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้ดีขึ้นและบางครั้งนำไปสู่การเกิดจินตนาการและต่อยอดงานวิจัยในการศึกษาขั้นสูงต่อไปได้ นอกจากนี้ อาจเป็นประโยชน์ระดับบุคคลในด้านของการทำงานในเรื่องของเทคนิควิธีการต่างๆ ตลอดจนการตัดสินใจเลือกแนวทางแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ หรือในการปรับปรุงคุณภาพของบุคคลในการปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์และข้อเท็จจริง

1.3 ผู้ต้องการใช้ผลงานวิจัย

จากผลการวิจัย พบว่า ผู้ต้องการใช้ผลงานวิจัยนั้นเป็นบุคคลหลายกลุ่ม ซึ่งมีความแตกต่างกันและมีผลทำให้ความต้องการและลักษณะการใช้ประโยชน์ต่างกันไปด้วย โดยส่วนใหญ่จะเป็นผู้ใช้ในฐานะของผู้รับสาร หรือ ผู้อ่านงานวิจัย ที่จะแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของการนำไปใช้ในแต่ละกลุ่ม โดยกลุ่มผู้อ่านงานวิจัยที่พบในงานวิจัยครั้งนี้ ประกอบไปด้วย นิสิตในระดับบัณฑิตศึกษา คณะนิเทศศาสตร์ ของทั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และจากต่างสถาบัน อาจารย์มหาวิทยาลัยอื่นๆ และคนทำงานในองค์กร เป็นต้น

จากข้อสรุปที่กล่าวข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า ผู้ต้องการใช้ผลงานวิจัยนั้นเข้ามาเกี่ยวข้องโดยตรงในลักษณะ หรือฐานะที่เป็นผู้อ่านงานวิจัย แต่ไม่ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดประเด็นใดๆ ในการทำวิจัย ทั้งๆที่ น่าจะเป็นกลุ่มที่ใกล้ชิดกับผลงานวิจัยที่เผยแพร่มากที่สุด และรู้ถึงสิ่งที่มีอยู่มากและที่ยังขาดไปของงานวิจัยและมีความต้องการที่เป็นประโยชน์ต่อพัฒนา งานวิจัย ซึ่งความเกี่ยวข้องและความสำคัญต่องานวิจัยดังกล่าว ผู้ทำวิทยานิพนธ์ หรือผู้วิจัย ยังไม่ได้มีการตระหนักถึงในจุดนี้เท่าใดนัก จึงไม่ได้สนใจความต้องการของคนกลุ่มนี้และผลิดงานวิจัยที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้จริงๆ ทั้งๆที่กลุ่มผู้อ่านนี้ เป็นผู้รับสาร โดยตรงและเป็นองค์ประกอบอีกส่วนที่สำคัญและขาดไม่ได้เลยของการทำวิจัย โดยจรินทร์ เทศวานิชและพรทิพย์ วรกิจโกคาทร (2532 : 830-833) มีมุมมองและกล่าวถึงผู้รับสาร หรือผู้อ่านงานวิจัยไว้ว่า บุคคลกลุ่มแรกที่เป็นผู้รับสารได้แก่ ผู้ใช้รายงานวิจัยโดยตรง เช่น อาจารย์ผู้ควบคุม หรือที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ หรือผู้บริหาร ผู้ใช้ประโยชน์จากการวิจัยในการแก้ไขปัญหาหรือใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนหรือการตัดสินใจ เป็นต้น ส่วนบุคคลที่เป็นผู้รับสารระดับรองๆลงไปอาจเป็น อาจารย์ นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา พนักงานของบริษัท นักธุรกิจ หรือประชาชนทั่วไป ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นผู้ที่สนใจ เป็น

ผู้อ่านงานวิจัย และสำคัญต่องานวิจัยทั้งสิ้น และถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการพัฒนา งานวิจัยที่ผู้วิจัยควรคำนึงถึง ซึ่งแนวคิดดังกล่าวตรงกับแนวทางการพัฒนางานวิจัยของ สุทิน นิยม พลับ (2524 : 23) ที่ว่า ผู้ต้องการใช้ผลงานวิจัย ซึ่งอาจเป็นองค์กร หน่วยงาน ภาครัฐและเอกชน รวมไปถึงประชาชนทั่วไป เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ซึ่งการทำวิจัย และหน่วยงานหรือผู้ต้องการใช้ งานวิจัยต้องมีความต้องการที่สอดคล้องกัน ทั้งผู้จัดทำ และผู้นำไปใช้ จึงจะทำให้การพัฒนางานวิจัย สัมฤทธิ์ผล

จากผลสรุปดังกล่าวข้างต้นนั้น สอดคล้องกับปัญหาในการดำเนินงานวิจัยที่สกว. พบว่า งานวิจัยและการพัฒนา (R&D) ยังใช้ประโยชน์ไม่ได้มาก เนื่องจากนักวิชาการไม่มีโอกาสได้ สัมผัสกับผู้ใช้ ไม่เข้าใจเงื่อนไขการใช้ผลงานวิจัย จึงทำงานวิจัยเชิงลึกไปในแนวทางของตนเอง และมักปะปนกับงานวิจัยพื้นฐาน สาเหตุที่งานวิจัยจำนวนหนึ่งต้อง “จืดจาง” ก็เพราะเป็นงาน ครึ่งๆ กลางๆ ไม่มีเป้าหมายสุดท้ายชัดเจน ประกอบกับขาดระบบหนุนเสริมที่ต่อเนื่อง จึงไม่ สามารถดำเนินการต่อได้ ซึ่งในการแก้ปัญหาที่กล่าวมานี้ จำเป็นต้องใช้วิธีการบริหารจัดการต่างกัน สกว. จึงได้สนับสนุนการวิจัยแยกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ 3 กลุ่ม ตามลักษณะงานและผลที่คาดหวัง คือ

- แบบที่ 1: คาดหวังผลงานวิจัยที่ใช้ประโยชน์ได้จริง โดยมีผู้ใช้ผลงานวิจัย (User) เข้าร่วมในการตั้งโจทย์ กำกับกรวิจัย และนำผลงานไปใช้ ในหลายกรณีจะร่วมเป็นทีมวิจัย หรือ ร่วมลงทุนด้วย
- แบบที่ 2: คาดหวังการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งมีตัวชี้วัดสำคัญคือการตีพิมพ์ใน วารสารวิชาการที่มีคุณภาพหรือในรูปอื่นๆ ที่เป็นที่ยอมรับของผู้รู้ในวงการ และผู้ใช้ประโยชน์
- แบบที่ 3: คาดหวังสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือ (Research for Empowerment) โดยให้ชุมชนเป็นผู้ตั้งโจทย์และทำวิจัยเอง งานแบบนี้ได้แก่งานวิจัย เพื่อท้องถิ่น เป็นต้น

โดยแนวทางแก้ปัญหาทั้ง 3 แบบนั้น เป็นการเน้นความสำคัญไปที่ผู้ใช้ ซึ่งเป็นการพัฒนา ระบบบริหารจัดการงานวิจัยประเภท R&D โดยยึด “ผู้ใช้” เป็นตัวตั้ง ทำให้งานส่วนใหญ่นำมาสู่ การใช้ประโยชน์ได้จริง ซึ่งแนวทางนี้น่าจะเป็นแนวทางที่น่าไปปรับใช้กับการทำวิจัย เพื่อ ประโยชน์ในการพัฒนางานวิจัยต่อไป

2. ช่องทางการเผยแพร่วิทยานิพนธ์(การส่งเสริมและการพัฒนางานวิจัย)

จากผลการวิจัยพบว่า ช่องทางที่ใช้ในการเผยแพร่งานวิจัยนั้น มีทั้งทางตรงซึ่งเป็นการเผยแพร่รูปเล่มวิทยานิพนธ์ และทางอ้อมที่เป็นการเผยแพร่บางส่วนบางส่วนของวิทยานิพนธ์ ในหลากหลายช่องทาง ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ สื่อมวลชน กิจกรรมทางวิชาการ และอื่นๆ เป็นต้น โดยการเผยแพร่เหล่านี้จะมีหลายรูปแบบเช่นกัน ได้แก่ ในรูปของบทความลงในวารสาร/เอกสารทางวิชาการ, เฉพาะหัวข้อ บทสรุป ในบรรณานิทัศน์, หัวข้อและบทคัดย่อในเครือข่ายระบบฐานข้อมูล World Wide Web (WWW) และฐานข้อมูลสำเร็จรูป CD-Rom (Compact Disk- Read Only Memory) นอกจากนี้ยังมีในรูปแบบของบทความหรือบทบรรยาย นำเสนอในการประชุมทางวิชาการ/ สัมมนาวิชาการ และนิทรรศการทางวิชาการ รวมไปถึงการนำเสนอแบบพิเศษทางรายการวิทยุ (สถานีวิทยุจุฬาฯ), การนำเสนอผลงาน(วิทยานิพนธ์)ของนิสิต อาจเป็นในรูปแบบของสรุปผลการวิจัยโดยย่อต่อหน่วยงานที่ตนสังกัด และจากการไปสัมภาษณ์ซึ่งหน่วยงานนั้นๆ ให้ความสนใจกับผลงานวิจัยจึงขอสรุปผลโดยย่อเพื่อนำไปใช้ เป็นต้น

จากช่องทางที่กล่าวมาข้างต้นนั้น นับได้ว่า การเผยแพร่ผลงานจากวิทยานิพนธ์ที่พบ มีช่องทางการสื่อสารงานวิจัยที่หลากหลาย ก่อนข้างสมบูรณ์ และเป็นไปในแนวทางวิชาการเป็นส่วนใหญ่ อีกทั้งยังมีการพัฒนาช่องทางอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำ และหาช่องทางใหม่ๆ ที่ทันสมัยอยู่เสมอ ทั้งในส่วนของคณะนิเทศศาสตร์ ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงในการเผยแพร่เอง และทางบัณฑิตวิทยาลัย ที่เป็นผู้ควบคุมระเบียบของการทำและการเผยแพร่วิทยานิพนธ์ ซึ่งในการจัดการช่องทางดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการสนับสนุนและนำผลงานวิจัยไปใช้ และแนวทางการเผยแพร่ผลงานวิจัยของสกว. ที่ว่า ช่องทางที่ผู้วิจัยได้ทำการเผยแพร่ช่วยในการอำนวยความสะดวกให้กับผู้นำผลงานวิจัยไปใช้ได้มากขึ้น ซึ่งในการรับข่าวสารงานวิจัยนั้น สามารถรับได้จากหลายวิธี ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในทางตรงนั้น สามารถอ่านได้จากการจัดพิมพ์เป็นรูปเล่มวิทยานิพนธ์ หรือเอกสารงานวิจัยโดยตรง ส่วนทางอ้อมนั้น อาจรับรู้ข่าวสารงานวิจัยได้จากรูปแบบของการทำ สารระสังเขป จากทางห้องสมุด หรือหน่วยงานทางวิชาการต่างๆ ซึ่งอาจเป็นการ จัดสัมมนาหรือการประชุมทางวิชาการ การประกวดการคัดเลือกงานวิจัยดีเด่น หรือ จากบรรณานุกรมและบรรณนิทัศน์ ตลอดจนการวิเคราะห์เอกสารการวิจัย และผลงานวิจัยที่เสนอทางสื่อมวลชนต่างๆ เป็นต้น

สำหรับเหตุผลที่ช่องทางการเผยแพร่งานวิจัยเป็นส่วนประกอบสำคัญ อาจเนื่องมาจาก การสร้างความเชื่อมโยงเพื่อนำไปสู่การนำไปใช้อย่างแท้จริง ซึ่งจำเป็นที่ต้องขยายผลอย่าง กว้างขวางมากขึ้น เพื่อการรับรู้ และก่อให้เกิดการนำไปใช้ โดยเหตุผลของสกว.ที่สนับสนุนข้อสรุป ที่กล่าว คือ ในสภาพที่ระบบการวิจัยของประเทศอ่อนแอเช่นนี้ ระบบการจัดการเพื่อเชื่อมโยง ระหว่างผู้วิจัยภายในสาขาวิชาเดียวกัน ระหว่างผู้วิจัยต่างสาขา และระหว่างผู้วิจัยกับผู้ใช้ผลงานวิจัย นั้น เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ที่จะก่อให้เกิดโครงการวิจัย หรือผลงานวิจัยที่มีน้ำหนัก มี ทิศทางเป้าหมาย มีคุณภาพสูง และตรงตามความต้องการของผู้ใช้ ซึ่งระบบเชื่อมโยงดังกล่าว ก็คือ ช่องทางในการเผยแพร่งานวิจัยนั่นเอง ซึ่งช่องทางนั้นจะต้องมีความหลากหลาย และเข้าถึงผู้ใช้ ประโยชน์ได้อย่างดี โดยแนวทางการเผยแพร่ มี ตัวอย่างเช่น รูปเล่มวิทยานิพนธ์ วารสาร สารระสังเขปเอกสารงานวิจัย การจัดสัมมนา การประชุมทางวิชาการ การประกวดงานวิจัยดีเด่น บรรณานุกรม/ บรรณนิทัศน์และผลงานที่เสนอทางสื่อมวลชน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ช่องทางการเผยแพร่วิทยานิพนธ์ จะสอดคล้องกับการ เผยแพร่งานวิจัยของสกว.ทั้งวัตถุประสงค์และช่องทางที่ใช้ แต่ก็ยังไม่สมบูรณ์นัก เนื่องจากยังมีบาง ช่องทางที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวิทยานิพนธ์ ที่ยังมีการดำเนินงานที่น้อย และยังคงขาดไป เช่น

- การจัดประกวดผลงานวิจัย และประกาศเกียรติคุณ เผยแพร่งานวิจัยดีเด่นในรอบ ปี พร้อมรางวัล เพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้วิจัย ซึ่งมีความรู้ความสามารถ ความรับผิดชอบ และมีคุณภาพสูง เป็นประโยชน์แก่สังคม และประเทศชาติ

- ทำการประชาสัมพันธ์ จัดพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัย ที่มีคุณค่ามีคุณประโยชน์ต่อ องค์กร เช่น คุณประโยชน์ต่อการศึกษา การวางแผน นโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษา การ วางแผนในการจัดการศึกษา การพัฒนาสถาบันทุกระดับ การเรียนการสอน และมีคุณประโยชน์ต่อ การพัฒนาบุคคลในรูปแบบวารสาร ข่าวสาร จดหมายเหตุ

- การเผยแพร่ในรูปแบบของวิทยุและโทรทัศน์ เนื่องจาก วิทยุและโทรทัศน์เป็นสื่อที่ ประชาชนทั่วไปสามารถรับได้ทั่วถึงในวงกว้าง การเสนอรายงานผลการวิจัย หรือจัดรายการพูดคุย เกี่ยวกับเรื่องของการวิจัย หรือเทคนิคต่างๆในการวิจัย โดยจัดรายการที่น่าสนใจไม่เป็นวิชาการมาก เกินไป การจัดรายการจะต้องจัดในเรื่องที่ใหม่ หรือกำลังอยู่ในความสนใจของประชาชน จะได้รับความ สนใจจากผู้ฟัง และหรือผู้ดูเพิ่มขึ้น

- ประชุมปฏิบัติการนักข่าว เพื่อทำความรู้จักและทำให้ฐานข้อมูลเผยแพร่ในหมู่ นักข่าว เช่น การเสวนากับสื่อเกี่ยวกับปัญหาเรื่องเพศโดยอาศัยตัวละครในภาพยนตร์เรื่องจันดารา ที่ กำลังเป็นกระแสในขณะนั้น ช่วยสร้างความเข้าใจในการสื่อข่าวได้ดียิ่งขึ้น ทักษะในการ สืบค้นข้อมูลเช่นนี้ ช่วยนำไปสู่ความสามารถในการทำข่าวในลักษณะเจาะลึก ที่เรียกว่า Investigation Report ได้ต่อไป

โดยแนวทางของสกว.ที่เหตุผลประกอบในกาเพิ่มช่องทางเผยแพร่งานวิจัยสู่ สื่อมวลชน คือ การที่จะทำให้สังคมรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงด้วยการเผยแพร่ผลงานวิจัยนั้น จำเป็นต้องมีการจัดการความรู้จากงานวิจัยที่กระจัดกระจาย และชี้ประเด็น ทำให้ผู้รับข่าวสาร สามารถเชื่อมโยงถึงสถานการณ์ที่เป็นอยู่ได้ ปัญหาใหญ่ของการเผยแพร่ที่ต้องได้รับการแก้ไขคือ *ธรรมชาติของงานวิจัยที่ลึกและไม่เชื่อมโยง* ด้วยการย่อผลงานวิจัย ดึงประเด็นสำคัญออกมา นำเสนอในภาษาต่างๆ อีกปัญหาหนึ่งที่ได้รับการแก้ไขคือ ระบบการให้ข้อมูลเพื่อสนองต่อความ ต้องการของผู้ใช้ได้อย่างรวดเร็ว ทันสถานการณ์ การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่าง “หน่วย ประชาสัมพันธ์” และ “นักข่าว” ทำให้งานวิจัยถูกนำไปใช้ตอบ โจทย์สังคมได้อย่างรวดเร็วและ กว้างขวาง เป็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันและเป็นทีมเดียวกัน เพราะสถาบันที่ทำวิจัย เป็น หน่วยงานที่มีข้อมูลวิจัยเสนอทุกด้านที่สามารถตอบ โจทย์หรืออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นใน สังคมที่สถาบันศึกษาได้ ขณะที่ “นักข่าว” ในปัจจุบันไม่เพียงต้องการข้อมูลที่จะเป็นข่าว แต่ ต้องการข้อมูลเพิ่มเติมเพื่ออธิบายเนื้อหาข่าว และทำให้ข่าวสารที่นำเสนอมีน้ำหนักและความลึกมาก ขึ้นด้วย การทำงานในลักษณะนี้จึงทำให้เกิดการไหลของข้อมูลวิจัยไปสู่สังคมไทยอย่างกว้างขวาง ในขณะที่เดียวกันก็เปิดเป็นช่องทางให้สาธารณะได้เข้าถึงข้อมูลและข้อความรู้เหล่านี้ด้วย

สรุปภาพรวมการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์

จากการวิจัยในส่วนนี้ทั้งหมดอาจกล่าวได้ว่า องค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ นั้น มีอยู่ 4 องค์ประกอบด้วยกัน คือ 1. สถาบันให้ทุน สนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์ 2. ผู้วิจัย(ผู้ทำวิทยานิพนธ์) 3. ผู้ต้องการใช้ผลงานวิจัยหรือผู้อ่าน งานวิจัย และ 4. การส่งเสริมและการพัฒนา(ช่องทางการเผยแพร่งานวิจัย) โดยความเกี่ยวข้องและ ลักษณะการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยก็จะแตกต่างกันไปในแต่ละองค์ประกอบ แต่ทุกองค์ประกอบ ต้องมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันเสมอ จะขาดอันใดอันหนึ่งไปไม่ได้

ในการสรุปองค์ประกอบดังกล่าว สอดคล้องกับระบบการวิจัยและพัฒนางานวิจัยของประเทศตามแนวทางของสกว. ที่ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ที่เชื่อมโยงกัน คือ ผู้ใช้ ทุนวิจัย ระบบการจัดการวิจัย(การเผยแพร่) และนักวิจัยหรือสถาบันวิจัย โดยลักษณะของการเชื่อมโยงกันในแต่ละองค์ประกอบ คือ การมีทุนวิจัยปริมาณมากพอ และจัดการให้เกิดโครงการ หรืองานวิจัยที่มีคุณภาพ นอกจากได้ผลลัพธ์เป็นผลงานวิจัยแล้ว ยังมีผลในการสร้างนักวิจัยคุณภาพอีกด้วย และหากประเทศมีนักวิจัยที่มีคุณภาพมากพอ มีกิจกรรมการเผยแพร่ด้านการวิจัยอย่างคึกคักและมีคุณภาพ ประกอบกับการจัดการการวิจัย ที่ช่วยเชื่อมโยงระหว่างนักวิจัยกับผู้ใช้ผลงานวิจัยที่ดีพอแล้ว จะทำให้ภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไปสนใจและรับผลงานวิจัยไปพัฒนาต่อ ซึ่งจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ที่แท้จริงจากผลงานวิจัยนั้น

ในส่วนของลักษณะการใช้ประโยชน์ในแต่ละองค์ประกอบนั้น อาจสรุปได้ว่า มีการใช้ในวัตถุประสงค์และลักษณะที่แตกต่างกันไป โดยผู้สนับสนุนทุนวิทยานิพนธ์ จะคาดหวังในการเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาให้วิทยานิพนธ์มีคุณภาพมากขึ้น เพื่อประโยชน์ต่อวงการวิจัยในอนาคต และต้องการให้ผลงานที่ได้รับทุนเผยแพร่ และนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงมากกว่าที่เป็นอยู่ สำหรับผู้ทำงานวิจัยนั้น มีการใช้ประโยชน์ คือพัฒนาความรู้และทักษะการทำวิจัย และนำไปใช้ในการทำงานได้ ส่วนผู้อ่านงานวิจัยก็สามารถนำความรู้หรือผลงานวิจัย ไปเป็นแนวทางการศึกษาต่อหรือใช้ในการทำงานด้วยเช่นกัน สำหรับช่องทางการเผยแพร่วิทยานิพนธ์ที่ใช้ ส่วนใหญ่จะเป็นในวงการวิชาการ แต่ก็ถือว่าเป็นช่องทางที่ค่อนข้างครบถ้วน ทันสมัย และเชื่อมโยงทั้ง 3 องค์ประกอบที่กล่าวมาได้ค่อนข้างดี

จากการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ที่ได้ศึกษามา จะสังเกตเห็นและสรุปได้ว่าการใช้ประโยชน์ในทุกส่วนที่กล่าว มุ่งเน้นในทางวิชาการเป็นส่วนใหญ่ ผลจากการใช้ประโยชน์ที่เห็นชัดเจนก็เป็นในทางวิชาการ แต่ในการนำไปใช้เป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจหรือที่เป็นรูปธรรมยังพบว่ามีน้อย ที่เป็นเช่นนี้ อาจเพราะคุณลักษณะงานวิจัยในรูปแบบของวิทยานิพนธ์ที่เป็นเพียงการเริ่มต้นฝึกหัด มีข้อจำกัดทั้งในเรื่องของทุนวิจัย ระยะเวลา จึงทำให้ประโยชน์ที่พบได้บ่งบอบที่สุด และเป็นประโยชน์โดยตรง จึงน่าจะอยู่ในแวดวงการศึกษา ซึ่งถือได้ว่าเป็นประโยชน์ทางวิชาการ หากแบ่งการใช้ประโยชน์เป็น 4 ด้านตามแนวทางการใช้ประโยชน์งานวิจัยของสกว. คือ

1. การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์
2. การใช้ประโยชน์เชิงนโยบาย
3. การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ
4. การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ

โดยการใช้ประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ที่เป็นไปในแนวทางวิชาการก็คือ มีลักษณะที่เป็นงานวิจัยที่มีลักษณะเป็นงานวิจัยเชิงวิชาการแท้ๆ เป็นการศึกษาวิจัยลึกลงไปมุ่งค้นคว้าหาทฤษฎีหรือองค์ความรู้ใหม่ๆ และเป็นงานวิจัยที่นำไปเผยแพร่ในหมู่นักวิชาการ เช่น บทความตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับต่างๆ หรือนำไปพิมพ์ในรูปหนังสือ หรือนำไปตั้งโจทย์เพื่อวิจัยต่อ ซึ่งแน่นอนว่าผลจากการใช้ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจะอยู่ในแวดวงวิชาการอย่างเต็มที่ ทั้งการพัฒนาวงการศึกษา การวิจัย และการทำงานทางด้านการศึกษา แต่หากมีการพัฒนาคุณภาพวิทยานิพนธ์ให้สูงขึ้นเรื่อยๆ มีการเผยแพร่ไปสู่วงกว้างที่ดี เข้าถึงกลุ่มผู้ใช้หลากหลายกลุ่มมากขึ้น จากประโยชน์ทางวิชาการหรือในแวดวงการศึกษา ก็อาจขยายไปสู่การใช้ประโยชน์ในวงกว้างอื่น และอาจก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมที่มาจากการทำวิทยานิพนธ์เรื่องหนึ่งก็เป็นได้

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ประเด็นที่นำมาศึกษา ทั้งประเด็นทางการสื่อสารและเกี่ยวกับสาธารณสุข ทั้งในภาพรวมและ ในส่วนของงานวิจัยทางการสื่อสารเพื่อการพัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิตนั้น ยังมีประเด็นที่นิยมนำมาใช้ที่เห็นได้ชัด ไม่มากเท่าที่ควร ซึ่งเป็นการกระจุก รวมตัว ของประเด็นนั้นๆ ทำให้ไม่มีความหลากหลายอย่างแท้จริง กล่าวคือ ความหลากหลาย ควรหมายถึงสัดส่วนที่กระจายไปตามไปแต่ละประเด็นด้วย แต่จากผลการวิจัย ถึงแม้จะมีการนำประเด็นอื่นๆ มาศึกษา แต่ก็พบเพียงไม่กี่ครั้งเท่านั้น และผู้วิจัยส่วนใหญ่ยังคงสนใจหยิบประเด็นเดิมๆ ที่มีผู้วิจัยมาเยอะแล้ว มาศึกษา ซึ่ง ประเด็นใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น ก็น่าจะมีจำนวนที่เพิ่มมากขึ้น เพื่อ สามารถสรุปรวมเป็นองค์ความรู้ใหม่ๆ และสามารถนำผลงานวิจัยมาเปรียบเทียบในบางแง่มุมที่เหมือนกันได้ ซึ่งจะเป็นการพัฒนาประเด็นการทำวิจัยให้หลากหลายได้อย่างแท้จริง ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการศึกษาในอนาคตอย่างมาก

2. แนวคิดและทฤษฎี จากประเด็นที่นำมาศึกษาที่คล้ายๆกันมีผลต่อเนื่องมาจนถึงการหยิบยกแนวคิดและทฤษฎีมาใช้ในงานวิจัย ซึ่งทำให้เกิดผลปรากฏเช่นเดียวกัน คือ ทฤษฎีใดที่มีการใช้บ่อย ก็จะพบในสัดส่วนที่มากอย่างเห็นได้ชัดกว่าทฤษฎีอื่นๆ ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจาก ไม่มีตัวอย่าง การนำทฤษฎีใหม่ๆ ที่แตกต่างมาใช้ จึงนิยมใช้ทฤษฎีที่หาได้ง่าย และมีการอ้างอิงบ่อยครั้ง ซึ่งการค้นคว้าดังกล่าวนี้ไม่เป็นผลดีต่องานวิจัย จึงควรที่จะมีการค้นคว้าหาทฤษฎีใหม่ๆ มาใช้ให้หลากหลายมากขึ้น และในสัดส่วนที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่ง บางครั้ง ในประเด็นเรื่องหนึ่งๆ อาจมี

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องที่นำมาใช้อ้างอิงได้อีกมาก แต่การที่รู้จักเพียงทฤษฎีเดียว ก็ทำให้คุณภาพงานวิจัยก็จะลดลงได้ด้วย

3. ข้อค้นพบ ผลวิจัยส่วนใหญ่ยังเป็นการตอบโจทย์ในลักษณะเดิมๆ คือ ค้นหาความสอดคล้อง โดยที่ไม่มีการเน้นผลของความแตกต่างเท่าที่ควร ดังนั้น จึงน่าจะสร้างความน่าสนใจ และมุมมองที่แตกต่างไปจากความสอดคล้องกับทฤษฎีบ้าง โดยอาจมองไปที่ปัจจัยแวดล้อมเป็นตัวตั้ง ซึ่งจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาสังคมได้อย่างแท้จริง

4. การใช้ประโยชน์ ผู้วิจัยส่วนใหญ่มีการคาดหวัง และตระหนักถึงการใช้ประโยชน์ แต่ยังขาดการมองถึงการใช้ประโยชน์อย่างลึกซึ้งซึ่งจากการทำวิทยานิพนธ์ อีกทั้งตัวอย่างการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ยังมีน้อยเมื่อเทียบกับการไม่ได้ใช้ประโยชน์ มุมมองอย่างหนึ่งที่ทำให้เป็นเช่นนี้คือการตระหนักถึงข้อจำกัดของการทำวิจัยรูปแบบของวิทยานิพนธ์มากกว่าที่จะมองว่าสามารถทำให้มีประโยชน์ในวงกว้างได้ ซึ่งข้อจำกัดของวิทยานิพนธ์ที่ผู้วิจัยรู้สึก คือ เป็นการฝึกหัดทำวิจัย มีข้อจำกัดของระยะเวลาและเงินทุน ซึ่งข้อจำกัดเหล่านี้ไม่ใช่สิ่งสำคัญที่ผู้ทำวิทยานิพนธ์ควรคำนึงถึง แต่สิ่งที่สำคัญคือ ควรหิยประเด็นที่สำคัญ เป็นประโยชน์ในการทำวิจัย และตั้งใจพัฒนางานวิจัยให้มีคุณภาพดีที่สุด เสมือนตัวผู้ทำวิทยานิพนธ์เป็นนักวิจัยที่ดีคนหนึ่ง เพื่อให้ผลงานมีคุณภาพที่มากกว่าการฝึกหัดทำวิจัย ซึ่งในความเป็นจริง ถึงแม้ผลงานอาจจะดีไม่เท่าผู้วิจัยที่มีประสบการณ์ แต่ไม่แน่ว่า ความพยายามของผู้ทำวิทยานิพนธ์อย่างจริงจัง อาจทำให้คุณภาพของวิทยานิพนธ์ดีทัดเทียมกับงานวิจัยอื่นๆ หรือมีประสิทธิภาพดีเกินกว่าที่คาดคิดไว้ก็เป็นได้

5. ช่องทางการเผยแพร่งานวิจัย จากการสำรวจช่องทางที่ใช้จนถึงแม้จะค่อนข้างครบถ้วน แต่ยังคงพบว่ามีช่องทางอื่นที่เป็นประโยชน์ต่อการเผยแพร่วิทยานิพนธ์ หรืองานวิจัยที่ควรคำนึงถึง และนำมาใช้ เช่น การเผยแพร่ทางรายการวิทยุ โทรทัศน์, การจัดการประกวดงานวิจัยและให้รางวัล และประกาศเกียรติคุณอย่างเป็นทางการอย่างต่อเนื่องทุกปี เพื่อความกระตือรือร้นในการพัฒนาคุณภาพการทำวิทยานิพนธ์

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต

1. ควรมีการประมวล และรวบรวมองค์ความรู้ จากวิทยานิพนธ์ อย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลในการทำวิจัยได้ในอนาคต เพื่อมิให้มีการทำในประเด็นที่ซ้ำซ้อน หรือ พิจารณาว่าประเด็นใดที่มีมากพอแล้ว ก็นำประเด็นใหม่ๆที่ยังมีการศึกษาน้อยอยู่มาศึกษาเพิ่มขึ้น

2. ควรมีการวิเคราะห์งานวิจัยที่มักจะมีผู้สนใจศึกษาโดยการเจาะลึก เช่น งานวิจัย ทางการสื่อสารเพื่อการพัฒนาทางด้าน เศรษฐกิจ ธุรกิจ และอุตสาหกรรม ที่มีผู้วิจัยสนใจศึกษาเป็นจำนวนมาก และยังมีได้มีการรวบรวมองค์ความรู้ในประเด็นดังกล่าว

3. ควรขยายขอบเขตการศึกษามากขึ้น เพราะการวิจัยครั้งนี้ ศึกษาเฉพาะวิทยานิพนธ์ สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเท่านั้น ซึ่งในอนาคต อาจมีการศึกษาวิทยานิพนธ์ทางนิเทศศาสตร์พัฒนาการในภาพรวมหลากหลายสถาบัน ในปีต่อไป หรือ เป็นวิทยานิพนธ์ทางด้านการศึกษาสาขาอื่น รวมไปถึงงานวิจัยอื่นๆไม่จำเป็นว่าต้องเป็นวิทยานิพนธ์เท่านั้น

4. ควรทำงานวิจัยที่เป็นการสำรวจความคิดเห็น ความต้องการในการใช้งานวิจัยของผู้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยอย่างจริงจัง โดยเฉพาะทางการสื่อสารที่ยังไม่พบว่ามิงานวิจัยประเภทนี้เลย ซึ่งถึงแม้จะเป็นงานวิจัยที่เหมือนกับมีคำตอบอยู่ต่างๆ แต่ก็ยังไม่ใช่ข้อเท็จจริงที่ยืนยันด้วยระเบียบวิธีที่เชื่อถือได้ ทั้งนี้ เพราะความต้องการในการใช้ประโยชน์ของผู้ใช้งานวิจัยนั้น มีประโยชน์ต่อการกำหนดทิศทาง หรือประเด็นในการทำวิจัยและการนำไปใช้เป็นอย่างมาก

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กั้ววาน ยศวิสิทธิ์ศักดิ์. The Implementation of Knowledge Management in Thailand: Through the Barricades. วารสารบริหารธุรกิจ 102 (เมษายน- มิถุนายน 2547) : 71-86.
- กิติมา สุรสนธิ. ความรู้ทางการสื่อสาร. กรุงเทพมหานคร : คณะวารสารและสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: 56.
- ชัตติยา วรรณสูตร. (2530). การบริหารงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- จรินทร์ เทศวานิช และพรทิพย์ วรกิจ โภคาทร. (2532). สถิติและการวิจัยสื่อสารมวลชน. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- จุมพล สวัสดิ์ยากร. (2520). หลักและวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สภาวิจัยแห่งชาติ.
- เจนเนตร มณีนาถ และคณะ. สร้างองค์กรอัจฉริยะในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร : ส.เสริมมิตรการพิมพ์, 2546. ได้เปรียบเทียบในการแข่งขัน. แปลโดย นิทัศน์ วิเทศ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เออาร์ บีซิเนส เพรส จำกัด, 2542.
- เทียนฉาย กิระนันท์. (2524). การประยุกต์การวิเคราะห์ถดถอยในการวิจัยเชิงประจักษ์. กรุงเทพมหานคร : คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญดี บุญญากิจ และคณะ. การจัดการความรู้ จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร : บริษัท จีรวัฒน์ เอ็กซ์เพรส จำกัด, สิงหาคม 2547.
- ปณิศา พันภัย. การบริหารความรู้ (Knowledge Management) : แนวคิดและกรณีศึกษา. การศึกษา ประมะ สตะเวทิน. (2533). สื่อสารเพื่อการพัฒนา หน่วยที่ 1-8. กรุงเทพฯ. มหาวิทยาลัย สุโขทัย ธรรมมาธิราช สาขาวิชานิติศาสตร์.
- ประมะ สตะเวทิน. (2533). หลักนิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- พงษ์ ผาวิจิตร. ทำไม Knowledge Management ถึงดัง?. Business.com. 14, 166 (ธันวาคม 2545): 64-65.
- พรธิดา วิเชียรปัญญา. การจัดการความรู้: พื้นฐานและการประยุกต์ใช้. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร.

- พรสวรรค์ ตั้งเมตตาจิตกุล. (2531). การวิเคราะห์วิทยานิพนธ์มหบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์ พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2523-2529. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พชนี เขยจรธา, เมตตา วิวัฒนากุล และ ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์. (2541). แนวคิดหลักนิเทศ ศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มนตรี จุฬวัฒน์ทล. (2537). เอกสารว่าด้วยระบบการวิจัยและพัฒนาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- วิจารณ์ พานิช. การจัดการความรู้ KM Article.pdf. กรุงเทพมหานคร : สถาบันส่งเสริมการจัดการ ความรู้เพื่อสังคม, 2546.
- วิมลสิทธิ์ ทรายงกูร. (2541). “การพัฒนางานวิจัยกับทางรอดของชาติและสถาบันการศึกษา” . วารสาร จุฬวิจัย. ปีที่ 17, ฉบับที่ 1 (มกราคม 2541).
- เว็บไซต์สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย www.trf.or.th. “นโยบายและแนวทางการวิจัย แห่งชาติ” แหล่งที่มา: http://www.trf.or.th/research/issue_web.asp?code_issue=NIM&issue_name=วาระแห่งชาติ (15 ธันวาคม 2548).
- ศิกษก บรรลือฤทธิ์. (2542). เทคโนโลยีเพื่อการสื่อสาร. กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏธนบุรี. สารสนเทศ 6, 1(มกราคม-มิถุนายน 2543): 60-71.
- สันทัด เสริมศรี. (2526). ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมในปัญหาสาธารณสุข. กรุงเทพมหานคร : คณะ สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.(2537). บทบาทของการวิจัย: การท้าทายของทศวรรษใหม่. เอกสารประชุมประจำปี ครั้งที่ 1.
- เสถียร เขยประทับ. (2531). การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศด้อยพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุบลวรรณ ปิติพัฒนาะ โฉมิต. (2545). พัฒนาการของการศึกษาและสถานภาพขององค์ความรู้ทาง นิเทศศาสตร์พัฒนาการในประเทศไทย.งานวิจัย คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์- มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

Awad, Elias M. and Ghaziri, Hassan M. Knowledge Management. 1st ed. New Jersey : Pearson

Davenport, Thomas H. and Probst, Gilbert J.B. Knowledge Management Case Book. 2nd ed.

Germany : Publicis Corporate Publishing and John Wiley & sons, 2002.

Katz, E, J.G. Blumler and M. Gurevitch. (1983). “ Utilization of Mass Communications by The Individual, ” in Mass Communications Theory. London : Sage Publication.

Lawrence A. Wenner. (1985). “The Nature of News Gratifications,” in Media Gratifications Research : Current Perspectives . Beverly Hill : Sage Publications.

Lerner, Daniel.(1958). The Passing of Traditional Society. New York: The Free Press.

Maxwell McCombs and Lee B. Bedler. (1979). Using Mass Communications Theory. NewYork : Prentice Hall, 2003.

Quebral, Nora C.(1978). “ The Normative Element in Devcom:Some Implication.” Media Asia.

Roger, Everett M. (1973). Commucation Strategies for Family Planning. New York: The Free Press.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

รายชื่อวิทยานิพนธ์มหัศจรรย์ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์พัฒนาการ
ที่ศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนาด้านสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต จำแนกตามปีพ.ศ.

ปีพ.ศ. 2540

ลำดับที่	ผู้วิจัย	หัวข้อการวิจัย
1	กฤติกา มาโนช	การเปิดรับและทัศนคติเกี่ยวกับป้ายรณรงค์รักษาวินัยจราจรของผู้ใช้รถในเขตกรุงเทพมหานคร
2	ถนอมนุช พิทักษ์โกศล	ปัจจัยทางสังคม, พฤติกรรมการเปิดรับสื่อกับความรู้อและทัศนคติที่มีต่อการป้องกันการใช้น้ำของผู้ใช้แรงงานในสถานประกอบการอุตสาหกรรมในจังหวัดนนทบุรี
3	เบญจพร วุฒิพันธุ์	การศึกษากลยุทธ์การประชาสัมพันธ์และประสิทธิผลโครงการรณรงค์“อ่านฉลากก่อนซื้อ”ของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา
4	ประภาวดี ธาณินานนท์	การเปิดรับข่าวสาร การจดจำสาร และการเลียนแบบพฤติกรรมต่อต้านยาเสพติดของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโครงการป้องกันยาเสพติด จัสท์เซย์โน
5	ปริยานุช ปัญจวงค์	การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทัศนคติ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และสังคมของชาวบ้านในหมู่บ้านรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทอองอำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส
6	เพ็ญจมาศ ศิริกิจวัฒนา	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทำประกันชีวิตของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร
7	รัฐพล อินทวิชัย	สภาพชีวิตของผู้เสพยาบ้าและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเกิดพฤติกรรม การเสพยาบ้า
8	วรินทรา ไกยวงค์	มิติแห่งการบริโภคที่ปรากฏในนิตยสารผู้หญิง
9	ศิริตน์วดี ปิยะศิลป์	ประสิทธิผลของการใช้กิจกรรมดนตรีที่มีต่อผู้ป่วยจิตเวชเรื้อรังในกลุ่มงานฟื้นฟูสมรรถภาพ โรงพยาบาลศรีธัญญา
10	อมร เอี่ยมตาล	การสื่อสารกับพฤติกรรมการป้องกันโรคจากการทำงานของผู้ใช้แรงงานในเขตนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ
11	อัญชนะณี วิชยาภัย บุนนาค	การแสวงหาข่าวสารทัศนคติและพฤติกรรม การบริโภคผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพฯ

ปีพ.ศ. 2541

12	วรภัทร์ ตั้งขันธ์น้อย	ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจบริจาคอวัยวะของญาติผู้เสียชีวิต
13	มรกต วัฒนะวิรุณ	ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียกร้องสิทธิคุ้มครองผู้บริโภค
14	ณัฐพรรณ ศรีมุข	การเปิดรับสื่อ ความรู้ทัศนคติและพฤติกรรมกรรมการยอมรับวิถีชีวิตตามหลักชีวิตจิตของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร
15	มนตรี สุดสม	กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อส่งเสริมความปลอดภัยทางการจราจรในจังหวัดภูเก็ต
16	เพ็ญพร ต่อสกุลแก้ว	ประสิทธิผลของสื่อคู่มือ “การดูแลตนเองก่อนและหลังผ่าตัด” ต่อระดับความรู้ ทัศนคติ และความวิตกกังวลของผู้ป่วยก่อนผ่าตัด
17	อุไรศรี อะสันตารี	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการนำเด็กไปรับวัคซีนโปลิโอในโครงการรณรงค์ให้วัคซีนโปลิโอในเขตเมือง จังหวัดหนองคาย
18	จิตรา ธนสารเสณี	การสื่อสาร ความรู้ ทัศนคติ และทักษะการปฏิเสธ สิ่งเสพติดของนักเรียนมัธยมในเขต กรุงเทพมหานคร
19	รุ่งทิพ สุนทรโรทก	ปัจจัยสื่อสารที่มีผลต่อการตัดสินใจเลิกเสพยาบ้าของเยาวชนในสถานศึกษา
20	เกยูร ชิวหากาญจน์	การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันยาเสพติดของกลุ่มผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดสมุทรปราการ
21	อารีภักดิ์ เงินบำรุง	ทัศนคติและการยอมรับของวัยรุ่นต่อการนำ เสนอข่าวสารด้านการป้องกันยาเสพติดผ่าน นักร้อง – นักแสดง
22	ชลลดา สมุทรพงษ์	อิทธิพลของการสื่อสารในการป้องกันยาเสพติดของนักเรียนอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร
23	สุรีย์พร พิพัฒน์วัฒนพงษ์	การสื่อสารภายใต้สภาวะความเครียด และพฤติกรรมเผชิญความเครียดของเยาวชนใน เขตกรุงเทพมหานคร
24	ณัฐพรรณ ศรีมุข	การเปิดรับสื่อ ความรู้ทัศนคติและพฤติกรรมกรรมการยอมรับวิถีชีวิตตามหลักชีวิตจิตของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร
25	ลัทธมี ไชยทองศรี	บทบาทของนิตยสารสตรีในการเผยแพร่ความรู้ด้านสุขภาพอนามัย

ปีพ.ศ. 2542

26	วัชรินทร์ กุลพิลิตธิเจริญ	การวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องเอดส์ในหนังสือพิมพ์รายวันของประเทศไทย
27	ทิตวัจน์ ณรงค์แสง	การศึกษาเปรียบเทียบการณรงค์ให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์แก่เด็กภูหนวกโดยผ่านสื่อละครใบ้และสื่อละครใบ้ประกอบภาษามือ
28	ชัชวีร์ภรณ์ เวฬุวนารักษ์	การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ แรงจูงใจในการป้องกันโรคเอดส์ของผู้มารับบริการ ณ ศูนย์บริการสาธารณสุข ในกรุงเทพมหานคร
29	ศศิวิมล ตามไท	การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรมกรรมการบริโภคข่าวกล้องของประชาชน ในกรุงเทพมหานคร
30	สิริพรรณ วิบูลย์จันทร์	ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสารกับการดูแลสุขภาพตนเองของสตรีวัยทอง
31	จารุณี พัชรพิมานสกุล	การศึกษาเครือข่ายการสื่อสารของกลุ่มชีวิต
32	กนกรัตน์ วงศ์ลักษณ์พันธ์	กลยุทธ์การสื่อสารของเจ้าหน้าที่บำบัดฟื้นฟู กับกรณีมีส่วนร่วมในกิจกรรมฟื้นฟูของผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูเลิกยาเสพติด
33	ศิริวรรณ จุลวนิชรัตน์	การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับโครงการราชภัฏ – รัฐ ร่วมใจต้านภัยยาเสพติด ความรู้ ทักษะคิดและพฤติกรรมป้องกันและต่อต้านยาเสพติด
34	ช่อแก้ว ประสงค์สม	การเปิดรับสาร ความรู้ ทักษะคิด และการมีส่วนร่วมในโครงการโรงเรียนสีขาวของครูและอาจารย์ระดับมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร.
35	บัณฑิตี ขวาลศิลป์	การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะคิด และการยอมรับการสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานความร้อนหินกรูด
36	นันทพร อติเรกโชติกุล	การเปิดรับสื่อ ความรู้ ทักษะคิด กับการตรวจมะเร็งเต้านมของสตรีในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ปีพ.ศ. 2543

37	ปิยะนารถ จันทราโชติวิทย์	กระบวนการแสวงหาข้อมูลข่าวสารในการดูแลเด็กออทิสติก
38	พิมพ์เพ็ญ ธนาคุณ	ประสิทธิผลของเว็บไซต์โครงการณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่
39	นันทวรรณ พงศ์อุดม	การเปิดรับข่าวสารและทักษะคิดของนักศึกษาแพทย์ไทยในเขต

		กรุงเทพมหานครที่มีต่อการทำแท้ง
40	เนาวนิต ยี่มวัน	กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดเพื่อสังคมในโครงการป้องกันโรคเอดส์ของนักเรียน มัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา จังหวัดราชบุรี
41	เพ็ญจมาศ ศิริกิจวัฒนา	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทำประกันชีวิตของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร
42	ธนภรณ์ อุทยานิก	ประสิทธิผลของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาในการเผยแพร่ความรู้แก่ผู้บริโภค
43	ชนานันท์ คงชนาฤทธิ	การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะคิด และการยอมรับการบริโภคสิ่งมีชีวิตที่ตัดต่อพันธุกรรม (GMOs) ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร
44	กนิษฐา พึ่งวร	การศึกษานิตยสารสตรีต่างประเทศฉบับภาษาไทยในการพัฒนาบุคลิกภาพ
45	สุทธิภา วงศ์ยะลา	รูปแบบและประสิทธิผลของการสื่อสารในการดำเนินงานตามแนวทางการสร้างเสริมสุขภาพคนทำงานของโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่
46	ภรินทร ทองลิ้ม	กลยุทธ์การสื่อสารในโครงการพัฒนาจิตและคุณภาพชีวิตที่มีผลต่อการตัดสินใจเลิกยาเสพติดแบบฉับพลัน
47	ศศิพันธุ์ ไตรทาน	กระบวนการสื่อสารกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการลด ละ เลิก ยาเสพติดของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา
48	วันเพ็ญ ปรีดิยาธร, ว่าที่พันตำรวจตรีหญิง	การเปิดรับ ทักษะคิด และความต้องการข้อมูลข่าวสารของผู้ใช้บริการแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลของรัฐในเขตกรุงเทพมหานคร

ปีพ.ศ. 2544

49	ดวงฤทัย พงศ์ไพฑูรย์	การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ และทักษะคิดเกี่ยวกับเพศศึกษาของวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร
50	สุวรรณา หงส์ศรีสุวรรณ	การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะคิด และการสื่อสารเรื่องเพศศึกษาของผู้ปกครองนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตกรุงเทพมหานคร
51	วิษชุดา ชินกุลประสาน	การเปรียบเทียบผลการเปิดรับสื่อภาพยนตร์โฆษณาณรงค์ต่อต้านโรคเอดส์ที่ใช้ความน่ากลัวและความเอื้ออาทรเป็นแรงจูงใจ
52	กรองทอง เพ็ชรวงศ์	ประสิทธิผลของสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อโน้มน้าวใจบุคลากรภาครัฐ

		และเอกชนให้มาบริจาคโลหิต
53	หริศูดา ปิ่นทวนันท์	การสื่อสารและเครือข่ายการรณรงค์ “เมาไม่ขับ”
54	รจิตร เข้มศักดิ์สิทธิ์	การสื่อสารและการสร้างประชาคมหมู่บ้านปลอดยาเสพติดในพื้นที่ ทุ่งครุ
55	สิทธิพร มงคลชาติ	ประสิทธิผลของโครงการทูตเยาวชนต่อต้านยาเสพติดสัญจร
56	ปิยะพัทธ์ร์ สีนบัวทอง	กลยุทธ์การสื่อสารของทหารในโครงการฝึก อบรมเพื่อฟื้นฟูเยาวชน ผู้ติดยาเสพติด

ปีพ.ศ. 2545

57	ภรณ์ กั้นภัย	การสื่อสาร ความรู้ ทัศนคติ และการยอมรับการแพทย์แผนไทย ของประชาชนตำบลกมลาต่อการส่งเสริมการแพทย์แผนไทย ของ สถานีอนามัยตำบลกมลา อำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต
58	เกศกัญญา ชาญะเขี้ยวกอบกิจ	กระบวนการสื่อสารในการเรียนร่วมของเด็กตาบอดกับเด็กสายตา ปกติในห้องเรียน
59	มธุรดา เจริญทวีทรัพย์	แนวทางในการสื่อสารเรื่องเพศศึกษาในครอบครัว
60	สุภาวดี หวังชาลาบวร	การวิเคราะห์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาความรู้เรื่องเพศศึกษาใน รายการ “ซุรัก ซูรส”
61	ประภาพรณ สุปรียาภรณ์	การสื่อสารและเครือข่ายของกลุ่มเพื่อน “ อ
62	วราพร กระหมุดความ	การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมของวัยรุ่นที่มีต่อ การรณรงค์การใช้ถุงยางอนามัยเพื่อป้องกัน โรคเอดส์ในเขต กรุงเทพมหานคร
63	จริมา ทองสวัสดิ์	ความต้องการข่าวสาร การเปิดรับ และการใช้ประโยชน์ข่าวสาร ด้านสุขภาพจากเว็บไซต์สุขภาพของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในเขต กรุงเทพมหานคร
64	เดชานนท์ มหาภาพ	กลยุทธ์การสื่อสารในโครงการเพื่อบำบัดยาเสพติดปฏิบัติธรรมนำ ปัญญา
65	พรโสภิต จงมีสุข	เครือข่ายและกระบวนการสื่อสารในการรณรงค์เพื่อป้องกันและ แก้ไขปัญหาเสพติดของชมรมหัวใจไร้สาร
66	ทิพย์มณี ไชยไพบุลย์วงศ์	การประชาสัมพันธ์กับการยอมรับโครงการ 30 บาท รักษาทุกโรค
67	ศิรินันท์ ลิ้มปนชัยพรกุล	กระบวนการสื่อสารในการแปรรูปโรง พยาบาลบ้านแพ้ว

ปีพ.ศ. 2546

68	คันสนีย์ ฤทธิทองพิทักษ์	การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ทัศนคติ และการใช้สมุนไพรไทยของคนกรุงเทพมหานคร
69	ณัฐริธา พุทธโอวาท	การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากเว็บไซต์ “Sex must say” ของนักเรียนระดับ มัธยมศึกษาในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ ในเขตกรุงเทพมหานคร
70	ยุพดี บุรณ์ชวาล	ปัจจัยการสื่อสารที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจบริโภคยาลดความอ้วนของวัยรุ่นสตรีในกรุงเทพมหานคร
71	จันทร์สุดา ตันติวิชญวานิช	กลยุทธ์การตลาดเพื่อสังคมในโครงการรณรงค์เพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในกลุ่มเยาวชน
72	พรพิมล รัตนพงศ์	การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมกำป้องกันและต่อต้านยาเสพติดของประชาชนในเขตอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

แบบบันทึกข้อมูล

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. ชื่อหัวข้อที่ศึกษา

---

2. ผู้วิจัย

---

3. ปีที่วิจัย

ตอนที่ 2 ข้อมูลจากวิทยานิพนธ์

2.1 เป็นงานวิจัยด้าน

2.2 ความรู้ที่ได้เกี่ยวกับ

2.3 ข้อค้นพบ/ผลการศึกษา

(โดยสรุป)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์

การใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ _____
อาชีพ / ตำแหน่ง _____
สถาบัน / หน่วยงาน _____

ตอนที่ 1   กลุ่มของผู้ใช้ประโยชน์

- ( ) สถาบันให้ทุนสนับสนุนการวิจัยและการพัฒนา
- ( ) ตัวผู้วิจัยเอง
- ( ) ผู้ต้องการใช้ผลงานวิจัยเช่น ผู้ที่ใช้บริการสืบค้นวิทยานิพนธ์จากห้องสมุด เป็นต้น
- ( ) การส่งเสริมและการพัฒนา(ช่องทางการเผยแพร่งานวิจัย)

ตอนที่ 2   ลักษณะการใช้ประโยชน์

- ประเด็นคำถาม - ใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ลักษณะใด อย่างไรบ้าง
- ได้ผลตรงตามความคาดหมายการใช้ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์หรือไม่อย่างไร
  - ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ

ตอนที่ 3   ช่องทางในการเผยแพร่วิทยานิพนธ์

- ประเด็นการสำรวจ - เป็นช่องทาง/สื่อประเภทใด
- สื่อแต่ละประเภทมีอะไรบ้าง
  - รายละเอียดเกี่ยวกับช่องทางนั้นพอสังเขป

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวหทัยรัตน์ เหล็กกล้า เกิดเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2523 สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จากโรงเรียนราชินีบน และสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ในสาขาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ (เกียรตินิยมอันดับสอง) มหาวิทยาลัยกรุงเทพ เมื่อปีการศึกษา 2546 หลังจากนั้นจึงเข้าศึกษาต่อ ในระดับปริญญาโท สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี การศึกษา 2547

ขณะที่ศึกษาในระดับปริญญาโท ได้รับทุนอุดหนุนผู้ช่วยสอนของคณะนิเทศศาสตร์ ตลอด 2 ปีที่ศึกษาอยู่ โดยเป็นผู้ช่วยสอนในส่วนของบัณฑิตศึกษา และช่วยงานด้านวารสารนิเทศศาสตร์ อีกทั้งยังได้รับเกียรติให้เป็นวิทยากรในการเผยแพร่ส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ ในการสัมมนาวิชาการ “นิเทศศาสตร์พัฒนาการ: ก้าวนี้ และก้าวต่อไป” และเป็นผู้ประสานงานทำหนังสือ “การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน: จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย” แต่งโดย ปารีชาติ สถาปิตานนท์ และคณะ จัดทำโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2549

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย